

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา
วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

BUDDHIST PRINCIPLE ON ADMINISTRATION FOR PROPAGATION OF
BUDDHISM : A CASE STUDY OF DHAMMAKAYA TEMPLE IN GERMANY

ดร. รุ่งนิภา เหลียง

ดร. ชันทอง วิชาเดช

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา

โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้มหาวิทยาลัย

รายได้ส่วนงาน มหาวิทยาลัยบูรพา

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

๒๕๖๓

สัญญาเลขที่ HUSO 04/2563

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา
วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

BUDDHIST PRINCIPLE ON ADMINISTRATION FOR PROPAGATION OF
BUDDHISM : A CASE STUDY OF DHAMMAKAYA TEMPLE IN GERMANY

ดร. รุ่งนิภา เหลียง
ดร. ชันทอง วิษาเดช
ภาควิชาศาสนาและปรัชญา

โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้มหาวิทยาลัย
รายได้ส่วนงาน มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
๒๕๖๓

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (BUDDHIST PRINCIPLE ON ADMINISTRATION FOR PROPAGATION OF BUDDHISM : A CASE STUDY OF DHAMMAKAYA TEMPLE IN GERMANY) งานวิจัยฉบับนี้ได้จัดทำขึ้นเพื่อสนองต่อความกระหายใคร่รู้ที่คณะผู้วิจัยมีต่อสภาพการณ์ของพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกับแนวทางการเผยแผ่ของวัดพระธรรมกาย สมมติฐานที่น่าสนใจคือ เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าวัดพระธรรมกายมีรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเน้นศึกษารูปแบบการบริหารงานมากกว่าการหาข้อโต้แย้งเรื่องความผิดถูกในประเด็นอื่นๆ คณะผู้วิจัยหวังว่างานฉบับนี้จะช่วยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแนวทางการบริหารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนอาจนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาคปฏิบัติต่อไป

สิ่งสำคัญคณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางด้านศาสนาและปรัชญาให้แก่คณะผู้วิจัยทุกท่านตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ขอขอบคุณสถาบันอันทรงเกียรติมหาวิทยาลัยบูรพา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ให้ทุนสนับสนุนการศึกษาครั้งนี้ว่า ในการนี้ขอขอบคุณผู้พิมพ์ซึ่งเป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการอันทรงคุณค่าทุกเล่มที่คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าประกอบในช่วงเวลาที่เกิดการตีตันทางความคิด ขอขอบคุณบุคลากรทุกท่านของวัดพระธรรมกายที่เปิดโอกาสให้คณะผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาหาคำตอบงานวิชาการในนามของคนนอกองค์กร สุดท้ายนี้เนื้อหาที่นำมาเสนอไว้มุ่งที่ข้อมูลความรู้และหลักการตามหลักฐานที่ยอมรับกันว่าเป็นมาตรฐานกลางของงานวิชาการ คณะผู้วิจัยไม่อาจยกยอวัดได้และมีอาจพาดพิงในสิ่งซึ่งไม่พบในการศึกษา งานฉบับนี้จัดทำขึ้นบนฐานการเขียนงานวิจัยเชิงปรัชญา จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานฉบับนี้จะเป็นหนึ่งในช่องทางที่ต่อยอดถึงความสำคัญของวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ต่อไป

ดร.รุ่งนิภา เหลียง

๙ มกราคม ๒๕๖๔

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (BUDDHIST PRINCIPLE ON ADMINISTRATION FOR PROPAGATION OF BUDDHISM : A CASE STUDY OF DHAMMAKAYA TEMPLE IN GERMANY) มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง เพื่อศึกษาวิธีการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลจากการศึกษาพบว่า ในสมัยพุทธกาลการบริหารงานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้ปัจจัยสองส่วนคือ ทุนและทีม ส่วนที่หนึ่งทุนในที่นี้คือพระธรรมคำสั่งสอนที่ถูกค้นพบขึ้นเป็นสัจธรรมความจริงที่บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ส่วนที่สองคือทีม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีทีมงานเชิงรุก โดยใช้ทรัพยากรที่มี อาทิ พระภิกษุเดินทางไปตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน เป้าหมายที่ปรากฏคือพระพุทธศาสนาได้ขยายไปทั่วชมพูทวีปในเวลาต่อมา

ประการที่สอง เพื่อศึกษาพุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จากการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารงานของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ทั้งในด้านหลักการ วิธีการ และเป้าหมายมีส่วนที่คล้ายคลึงกับสมัยพุทธกาลคือมีรูปแบบการบริหารงาน โดยใช้ทุนนั่นคือหลักธรรมมาปรับประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหารองค์กร และส่วนที่ต่างคือมีการใช้หลักการบริหารงานแบบสมัยใหม่เพิ่มเติม รวมทั้งให้ความสำคัญกับการใช้สื่อและเทคโนโลยีเป็นแรงเสริมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประการที่สาม เพื่อวิเคราะห์เชิงบูรณาการพุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากการศึกษาพบว่า วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ใช้แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบผสมผสานวิธี กล่าวคือ ประยุกต์หลักธรรมแบบดั้งเดิมมาใช้กับงานด้านการบริหารองค์กรเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ พุทธวิธีการบริหารงานแบบบูรณาการของวัดพระธรรมกายนี้ ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้าได้ในดินแดนที่เชื่อมั่นในฐานความคิดแบบวิทยาศาสตร์ดังเช่นประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ผู้วิจัยเสนอว่างานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศทั่วโลก ยังคงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญ หากยังคงต้องการดำรงรักษาไว้ซึ่งแนวคิดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้ภาพความเคลื่อนไหวในการสืบสานงานต้องไม่ขัดแย้งกับบริบทและหลักการของพุทธศาสนาเถรวาท ในประเทศไทย แม้ยังมีข้อขัดแย้งกันอยู่ระหว่างฝ่ายจารีตและวัดพระธรรมกาย ความขัดแย้งใดๆ ที่เกิดขึ้น ควรแยกขาดจากการขัดขวางเพื่อทำงานด้านการเผยแผ่ เพราะท้ายที่สุดผู้วิจัยเชื่อว่า จุดยืนของการมีความเห็นที่ร่วมกัน (Agreement) ของพุทธศาสนิกชนทุกคนคือ การดำรงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในสังคมโลก

คำสำคัญ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา , หลักการบริหาร , วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

Abstract

There are 3 objectives of this research article on “The Administration of Buddhist Principles for Propagation of Buddhism: A Case Study of Dhammakaya Temple in Germany”.

Firstly, this research article aims to study on administration of Buddhist Principles for propagation of Buddhism in Buddhist era. The results revealed that administration of Buddhist Principles for propagation of Buddhism in Buddhist era was based on 2 factors including fund and team. The first factor was capital, i.e., Buddha’s teachings that were found as the truth which could be understood by general people therefore propagation of Buddhism was conducted rapidly. The second factor was team, i.e., propagation of Buddhism in Buddhist era had a proactive team by utilizing existing personnel, for example, monks who traveled to various regions for propagating Buddhism to people. The achievement of this goal was that Buddhism was subsequently expanded to every region throughout India.

Secondly, this research article aims to study on administration of Buddhist Principles for propagation of Buddhism of Dhammakaya Temple in Germany. The results revealed that the concept on administration of Dhammakaya Temple in Germany on principles, methods, and goals were similar to those in Buddhist era, i.e., administration style was applying capital, Buddha’s teachings, to manage organization. The differences were additional application of modern management principles and emphasis on the use of media and technology for promoting management propagation of Buddhism in Germany.

Thirdly, this research article aims to conduct integrated analysis on administration of Buddhist Principles for propagation of Buddhism. The results revealed that Dhammakaya Temple in Germany applied mixed method for propagation of Buddhism, i.e., applying traditional Buddhist principles to organizational management and modern sciences. This integrated administration of Dhammakaya Temple in Germany enabled Buddhism to be progressed in the country with strong scientific concept ideas like Germany.

The author proposed that propagation of Buddhism to other countries throughout the world is necessary and important if we wish to maintain concepts and teachings of Buddhism. However, movement of this inheritance must not be contrary to context and principles of Theravada Buddhism in Thailand.

Although there are some conflicts between traditional group and Dhammakaya Temple, all occurred conflicts should be complete separated from propagation of Buddhism because the author believes that the standpoint of mutual agreement of all Buddhists is maintaining Buddhism in the world society.

Keywords: propagation of Buddhism, Dhammakaya Temple in Germany, administration of Buddhist Principles

สารบัญ

บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ วิธีดำเนินงานวิจัย	๗
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
บทที่ ๒ พุทธวิธีการบริหารในทัศนะพุทธศาสนาเถรวาท	๑๐
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารในสมัยพุทธกาล	๑๐
๒.๒ ความหมายของพุทธวิธีการบริหาร	๑๐
๒.๓ ความสำคัญของพุทธวิธีการบริหาร	๑๕
๒.๔ หลักการบริหารงานเชิงพุทธ	๑๙
๒.๔.๑ หลักการบริหารเชิงพุทธในภาคทฤษฎี	๑๙
๒.๔.๒ หลักการบริหารเชิงพุทธในภาคปฏิบัติ	๒๒
(๑) การประยุกต์ใช้ทางตรง	๒๒
(๒) การประยุกต์ใช้ทางอ้อม	๓๐
๒.๕ วิธีการบริหารงานเชิงพุทธ	๔๑
๒.๕.๑ วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ขั้นเริ่มต้น	๔๒
๒.๕.๒ วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ขั้นพัฒนา	๔๘
๒.๖ เป้าหมายของการบริหารงานเชิงพุทธ	๕๓
๒.๖.๑ เป้าหมายและผลลัพธ์ตามทฤษฎี POCCC	๕๔
(๑) เป้าหมายและผลลัพธ์ด้านพุทธวิธีการวางแผน	๕๔
(๒) เป้าหมายและผลลัพธ์ด้านพุทธวิธีการจัดการองค์กร	๕๕
(๓) เป้าหมายและผลลัพธ์ด้านพุทธวิธีการสั่งการ	๕๖
(๔) เป้าหมายและผลลัพธ์ด้านพุทธวิธีการประสานงาน	๕๗
(๕) เป้าหมายและผลลัพธ์ด้านพุทธวิธีการควบคุม	๕๘
๒.๖.๒ เป้าหมายและผลลัพธ์ตามหลักอัตถะ ๓ ประการ	๕๙
(๑) เป้าหมายประโยชน์ในขั้นต้น	๖๑
(๒) เป้าหมายประโยชน์ในเบื้องต้น	๖๑
(๓) เป้าหมายประโยชน์ในขั้นสูงสุด	๖๒

บทที่ ๓ พุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนี	๖๕
๓.๑ แนวคิดเรื่องการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศของวัดพระธรรมกาย	๖๕
๓.๑.๑ บริบทและสภาพการณ์ของพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	๖๖
๓.๑.๒ บริบทและสภาพการณ์ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	๗๑
๓.๒ พุทธวิธีการบริหารที่ปฏิบัติงานเผยแผ่ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	๗๖
๓.๒.๑ แนวคิดและหลักการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกาย	๗๘
๓.๒.๒ วิธีการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	๙๐
๓.๒.๓ การนำหลักการบริหารตามศาสตร์สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับพุทธวิธีการบริหาร ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	๙๕
๓.๓ เป้าหมายและผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกาย ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	๑๐๑
๓.๓.๑ เป้าหมายการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกาย	๑๐๑
๓.๓.๒ ผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกาย ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	๑๐๘
 บทที่ ๔ วิเคราะห์เชิงบูรณาการพุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนี	 ๑๑๓
๔.๑ วิเคราะห์เชิงบูรณาการตามหลัก (SWOT)	๑๑๕
๔.๑.๑ ปัจจัยที่เป็นจุดเด่น (Strength)	๑๑๕
๔.๑.๒ ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อน (Weaknesses)	๑๑๘
๔.๑.๓ ปัจจัยที่เป็นโอกาส (Opportunities)	๑๒๐
๔.๑.๔ อุปสรรค (Threats)	๑๒๒
(๑) อุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอกด้านบุคคลที่เกี่ยวข้อง	๑๒๒
(๒) อุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอกด้านองค์กรที่เกี่ยวข้อง	๑๒๓
๔.๒ วิเคราะห์แนวทางการบูรณาการพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา ของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนี	๑๒๔
(๑) จุดแข็ง : การเสริมให้แข็งแกร่ง	๑๒๕
(๒) จุดอ่อน : การหาแนวทางแก้ไข	๑๒๖
 บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	 ๑๓๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๑
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๒
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๔๒
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ	๑๔๓
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป	๑๔๓

บรรณานุกรม

๑๔๔

ภาคผนวกที่ ๑ เอกสารจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ภาคผนวกที่ ๒ ภาพวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

คำอธิบายเกี่ยวกับสัญลักษณ์และคำย่อในพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาโดยใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกซึ่งได้รับการตีพิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นฉบับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อักษรย่อและสัญลักษณ์ต่างๆ มีความหมายดังนี้ เช่น ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๒ มาจาก ม.ม. หมายถึง ชื่อคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก ๑๒/๔๙๒/๕๓๒ หมายถึง เล่มที่ ๑๒/ ข้อที่ ๔๙๒/ หน้าที่ ๕๓๒

การอธิบายอักษรย่อพระวินัยปิฎก (ฉบับภาษาไทย)

วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์
วิ.มหา (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค
วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค

การอธิบายอักษรย่อพระสุตตันตปิฎก (ฉบับภาษาไทย)

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค
ที.ม.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	มหาวรรคอรรถกถา
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก
อง.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตนิคาย	ทุกนิบาต
อง.ติก (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตนิคาย	ติกนิบาต
อง.สตตก.อ. (ไทย)	=	อังกุตตรนิคาย	มโนรตปุรณี	สัตตกนิบาต
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	มหานิทเทส
ขุ.ชา.อ (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	ชาดก
ขุ.ขุ.อ (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	ขุททกปาฐะ
ส.ส.อ (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สคาถวรรค
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัญญาสก
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิคาย	ทสกนิบาต
ขุ.เถร. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	เถรคาถา
อง.จตุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิคาย	จตุกนิบาต

อง.ตึก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต
อง.เอกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต
อง.สตุตท. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต
ขุ.อป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุपरิปัณณาสก์

การอธิบายอักษรย่อพระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.อ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	สัมโมหวิโนทนีอรรถกถา
-----------------	---	-------------	---------	----------------------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พุทธศาสนาเถรวาทถูกบันทึกและรับรู้ร่วมกันในสังคมโลกว่าเป็นศาสนาที่มีศาสดาพระนามเดิมว่า เจ้าชายสิทธัตถะ แห่งแคว้นศากยะ ช่วงเวลา ๔๕ ปีก่อนพุทธศักราช เจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุครบ ๓๕ พรรษาได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๒, หน้า ๘) และเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังอาณาบริเวณต่างๆ จวบจนตอนนี้พุทธศาสนามีอายุประมาณสองพันหกหรือกว่าปี การจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองในโอกาสครบรอบ ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าในวันวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๕๕ ที่เรียกว่างานพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี (Buddhajanti : The Celebration of 2,600 Years of the Buddha's Enlightenment) เป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นหนึ่งในนักบริหารที่ยอดเยี่ยม เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะพระธรรมคำสอนที่ได้ตรัสรู้นั้น ได้มีการเผยแผ่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน แม้ในสมัยพุทธกาลจะไม่ปรากฏคำว่า การบริหาร แต่ในเชิงวิชาการ หากทำการศึกษารอบแนวคิดของศาสตร์ที่เรียกว่า การบริหาร รวมถึงการศึกษาตามรากศัพท์จะพบว่า พระพุทธเจ้านั้นทรงมีทั้งหลักการ วิธีการ และเป้าหมายในการเผยแผ่ศาสนาเป็นอย่างดี กระทั่งในปัจจุบันนี้มีการศึกษาเชิงบูรณาการรูปแบบการนำเสนอพุทธวิธีการบริหารออกมาให้เป็นที่รู้จัก ในที่นี้ก็คือ การศึกษาแนวทางตลอดจนการนำแนวคิดของหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการ การพัฒนา การแก้ไขปัญหาต่างๆ ในองค์กร จนเป็นชื่อที่รู้จักกันดีว่า พุทธวิธีการบริหาร คือแนวคิดการบริหารจัดการที่ปรากฏอยู่ในหลักคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาท

พุทธวิธีการบริหารในช่วงที่พระพุทธเจ้าได้ประกาศพระศาสนาและเผยแผ่พระธรรมคำสอนออกไปเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า บริบทของสังคมอินเดียในสมัยนั้นล้วนเต็มไปด้วยเจ้าลัทธิ ผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีความคิด ความเชื่อเฉพาะตัว การที่จะนำแนวคิดใหม่และทำการเผยแผ่เพื่อให้คนทั่วไปรับรู้ และเข้าใจจึงไม่ใช่เรื่องที่ง่าย การบริหารจัดการที่ดีสำหรับจุดตั้งต้นในการเผยแผ่ธรรมะของพระองค์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง พุทธวิธีการบริหารขั้นต้นสะท้อนให้เห็นได้จากกระบวนการเริ่มแรก ในการคัดเลือกบุคคลที่สามารถเข้าใจธรรมะได้อย่างง่าย ตลอดจนเหตุการณ์ที่พระองค์มีพุทธพจน์มอบหมายให้พระสาวกออกเที่ยวจาริกไปตามเส้นทางต่างๆ ในครั้งพุทธกาล หลังตรัสรู้ธรรมได้ราว ๕ เดือน พระพุทธเจ้าได้ประชุมพระอรหันต์ ๖๐ รูปแรกของโลก และทรงประทานโอวาทความตอนหนึ่งว่า

... ภิภษุท้ทงหลย เรพ่นล้แล้วจกบ่งท้บ่ง ท้ท้เป็นขงทภย์
 ท้ท้เป็นขงมษย์ ม่พวกเธก้พ่นล้แล้วจกบ่งท้บ่ง ท้ท้เป็นขง
 ทภย์ ท้ท้เป็นขงมษย์ ภิภษุท้ทงหลยพวกเธจจกรกไป เพ่อประโยชน
 สุขแก่ชนจำนวนมก เพ่ออนุเคราะห้ชวโลก เพ่อประโยชนก้อกุล และ
 ความสุขแก่ทวยเทพและมษย์ อย่ไปโดยทงเดยวกันสองรูป จงแสดง
 ธรรมมีความงมในเบ้องต่น มีความงมในท่มกลง และมีความงมใน
 ที่สุด จงประกศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพญญชนะบรสุทธีบรบูรณ
 ครบถ้วน สัตว์ท้ทงหลยที่มีธลในต่นอย มีอยู่ ย่อมเส่อมเพราะมได้ฟัง
 ธรรม จกมีผู้รู้ธรรม ภิภษุท้ทงหลย ม่เราก้จะไปยงต่าบลอรุเวลาเสนานคม
 เพ่อแสดงธรรม ... (ท.มท. ๔/๓๒/๔๐)

จะเห็นได้ว่ พระพุทเจ้าทรงใช้พุทวธีการบรหการเพ่อการเผยแผ่พุทศสนาเชิงรุก กล่าวค้อ
 พระองค์มได้รอให้พุทศสนกชนคนเดนเข้ามศึกษาพุทศสนา แต่ทรงใช้พุทวธีการบรหการงานเชิงรุกค้อ
 ให้พระภิกษุเดนทงจกรกไปตมภูมิภาคต่งต่ง เพ่อเผยแผ่ธรรมะให้แก่ประชชน ด้วยเหตุนี้ พุทศสนา
 จึงได้ขยยไปท่วชมพทวปี หากท่การวิเคราะห์เบ้องต่นจะพบว่ ความยากในการเผยแผ่พุทศสนา
 ในช่วงเร่มต่นจิงอยู่ท่การต่อสู้กับเจ้าลธิต่งต่ง ซึ่งเป็นแนวคดทงศสนาที่มีอยู่แต่เดม ส่วนในด้นปัจจย
 ที่เบ้องต่นท่นให้เกดความงยและความรวดเร็วในการเผยแผ่พุทศสนาค้อ พระธรรมค้ำสั่งสอนขง
 พุทองค์นั้นเป็นสัจธรรม ธรรมะที่ถูกค้นพบข้ตามความเป็นจริงขงธรรมชชาติ

ปัจจุบันผ่านม ๒,๖๐๐ กว่าปีแล้ว ด้วยสภาพบรบทขงสังคมที่เปล่ยนเปล่งไปจิงเป็นเร่องที่
 ท่ทหายความอยู่รอดขงศสนาต่งต่ง จะเห็นได้ว่มีหลยศสนาที่ทหายสาบสูญและถูกกลืนกินไปกับ
 กาลเวลามีหลยศสนาที่ตยแล้ว (dead religion) กล่าวค้อ เป็นศสนาที่เคยมีผู้่นับถ้อแต่ปัจจุบันแทบ
 ม่มีคนนับถ้อ แต่ท้ทงนี้ก้ยังมีหลักฐานให้ศึกษาและรับรู้ได้ว่เคยมีศสนาน้อยอยู่ในโลกมกก่อน เช่น ศสนา
 บาบิโลนเนย-อัสสิเรีย ศสนาสูเมอเล่ยน-อค์คาเดียน ศสนาฮทไทท์ ศสนาเซลติก เป็นต้น (Nilsen
 Jr Niels, 1983, pp. 80-83) ด่งนั้น จิงปฏิเสธมได้ว่ การเผยแผ่ค้องานที่สำคัญย่งเพ่อให้ศสนาต่งต่ง
 ดำรงอยู่ได้ ศสนาพุททก้เช่นเดยวกัน การศึกษาพุทวธีการบรหการเพ่อการเผยแผ่พุทศสนาจิงเป็นเร่อง
 สำค้อและจ่าเป็น ท้ท้เพ่อก่อให้เกดประโยชนในสองนัยยะ ค้อ ช่วยให้เห็นแนวทงการเผยแผ่
 พุทศสนาในสมยพุททกาลซึ่งเบ้องช่วงเวลาท่องค์สมเด็จพระสมมาสมพุทเจ้ายังมีชวีตอยู่ และประกการ
 ที่สอง ค้อ การทรบพุทวธีการบรหการในสมยพุททกาลสามารถนำมาบรประยุคตีใช้ให้เกดประโยชน
 ในสังคมปัจจุบันได้

สภาพการณ์อย่างหนึ่งที่ปรากฏในทวีปยุโรป คือ มีวัดจากประเทศไทยเข้าไปจดทะเบียนก่อตั้งเป็นสมาคมทางด้านศาสนาเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก หนึ่งในนั้นคือสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เนื่องด้วยเยอรมนีนั้นเป็นประเทศที่มีฐานคิดผูกพันกับพุทธศาสนามาช้านาน หลักฐานที่ชี้ชัดได้ถึงข้อสรุปนี้มาจากการศึกษาซึ่งค้นพบว่า มีนักคิด นักวิชาการ นักการศึกษา ชาวเยอรมันหลายท่านที่ได้เสนอทฤษฎีแนวคิด มโนทัศน์ออกมาโดยมีนัยยะที่เทียบเคียงสอดคล้องได้กับหลักคำสอนในพุทธศาสนา อาทิ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) ฟรีดริช วิลเฮล์ม นิตเช่ (Friedrich Wilhelm Nietzsche) แม้กระทั่งนักปรัชญานามว่า อาร์เธอร์ โชเพินฮาวเออร์ ซึ่งเป็นนักคิดที่ได้รับคำวิจารณ์จากคนทั่วไปว่ามีแนวคิดแบบทุนิยมซึ่งเป็นแนวคิดที่มองโลกในแง่ร้าย (Schopenhauer, 1964, pp. 2-3) ฐานคิดดังกล่าวของเขาล้วนได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนเรื่องทุกข์ในพุทธศาสนานั้นเอง การเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังดินแดนต่างถิ่น โดยเฉพาะสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงไม่ใช่เรื่องง่าย แนวโน้มสถานการณ์การดำรงอยู่ของพุทธศาสนาในอนาคตกำลังได้รับการท้าทายจากปัญหาต่างๆ (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, ๒๕๔๗, หน้า ๑๐๗) เพราะในจำนวนคนที่ยอมรับย่อมมีคนที่ต่อต้านในเวลาเดียวกัน เช่นเดียวกับแนวคิดของโชเพินฮาวเออร์ที่ได้รับการโจมตีและวิพากษ์วิจารณ์ ดังนั้น การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาไม่ว่าจะออกมาในรูปแบบแนวคิดของนักปรัชญา รวมไปถึงการเผยแผ่ผ่านศาสนสถาน เช่น วัดจึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความพยายามอย่างหนัก

จากการขึ้นทะเบียนจัดตั้งเป็นวัดไทยในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีพบว่า วัดพระธรรมกายคือหนึ่งในวัดที่มีศักยภาพในการเผยแผ่พุทธศาสนาให้กับชาวไทยที่อยู่อาศัยในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี รวมถึงชาวท้องถิ่นที่หันมาสนใจศึกษาพุทธศาสนาเป็นลำดับต้นๆ การรุกคืบเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ ได้รับการสนับสนุนจากคณะผู้บริหารของวัด ดังคำกล่าวของพระเมธีจ ตตตชิว ความเป็นว่า

“พุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นอมตะมากมาย ถ้าเทียบเป็นสินค้าก็ต้องถือว่าเป็นสินค้าที่ยอดเยียมด้วยคุณภาพ” ... “พวกคาทอลิก เขามีวาติกัน มุสลิมก็มีเมกกะ เราชาวพุทธจึงต้องมีธรรมกายแห่งโลก ...” ผลจากความคิดนี้สะท้อนให้เห็น thinking big และทิศทางการเติบโตของวัดที่ไม่ได้มุ่งเน้นการเป็นวัดของสังคมสมัยใหม่เท่านั้น แต่ยังมีเป้าหมายมุ่งขยายงานในระดับสากลอีกด้วย (อภิญา เพ็องฟูสกุล, ๒๕๔๑, หน้า ๔๙)

ด้วยเหตุนี้การขยายงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายได้เริ่มทำ โดยมีการดำเนินการจัดตั้งเป็นวัดอย่างถูกต้องตามกฎหมายการก่อตั้งสมาคมเพื่อการเผยแผ่ศาสนาของประเทศเยอรมนีได้มากถึง ๗ วัด (Dhammakaya Foundation, 2014, p.171) โดยกระจายอยู่ตามรัฐการปกครองต่างๆ ทั้งในตอนเหนือและทางตอนใต้ของเยอรมนี การศึกษาเพื่อให้ทราบหลักการ วิธีการ และเป้าหมายของการเผยแผ่พุทธศาสนาที่อยู่ในประเทศเยอรมนีของวัดพระธรรมกาย โดยชี้ให้เห็นว่าวัดพระธรรมกายใช้พุทธวิธีการบริหารงานมาประยุกต์กับงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างไร เหตุใดการเผยแผ่พุทธศาสนาที่ดำเนินการโดยวัดพระธรรมกายจึงสามารถจัดตั้งวัดได้เป็นจำนวนมากภายในระยะเวลาไม่นาน พุทธวิธีการบริหารงานเชิงบูรณาการของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก่อให้เกิดผลต่อการเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างไร และอะไรคือจุดอ่อนจุดแข็ง ในการทำงานเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศ ข้อเสนอต่อคำถามต่างๆ เหล่านี้ จะช่วยชี้ให้เห็นคำตอบต่อประเด็นข้อโต้แย้งต่างๆ ที่เป็นปัญหาด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกของวัดพระธรรมกายอย่างน้อยที่สุดคือ

ประการที่หนึ่ง การใช้พุทธวิธีการบริหารงานของวัดพระธรรมกายมีบริบทแวดล้อมที่เหมือนหรือแตกต่างจากการเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลอย่างไร การเผยแผ่นั้นได้นำมาซึ่งการสร้างเครือข่ายเพื่อให้พุทธศาสนายืนหยัดและเกิดความเข้มแข็งหรือไม่ จากคำกล่าวที่ว่า การเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ทั้งนี้ยังคงต้องรักษาพระธรรมวินัยตามหลักพระไตรปิฎกและรักษาหลักการของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยไว้ด้วย จากคำกล่าวนี้ การที่มีพระภิกษุจากวัดพระธรรมกายไปทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะสร้างและขยายวัดสาขาไปทั่วประเทศเยอรมัน การกระทำดังกล่าวได้มีบุคคลบางกลุ่มให้เหตุผลว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์นั้นข้อโต้แย้งนี้อาจทำให้กระจ่างลงได้

ประการที่สอง พุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีความจำเป็นเพียงใดที่ปัจจุบันต้องเผยแผ่พุทธศาสนาในเชิงรุกไปยังนานาประเทศเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไปการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาจำต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบทนั้นๆ หรือไม่ จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาข้อสรุปที่ไม่อาจปฏิเสธได้คือ ถ้าพุทธศาสนาดำรงและตั้งมั่นอยู่แต่ในดินแดนชมพูทวีปทั้ง ๑๖ แคว้นเท่านั้นเมื่อ พุทธศาสนาสูญสิ้นจากอินเดียก็เท่ากับว่าศาสนาพุทธจะสูญหายจากโลกนี้ แต่เพราะมีการเผยแผ่พุทธศาสนาไปสู่นานาประเทศ จึงยังคงมีพุทธศาสนาสืบทอดถึงปัจจุบัน การศึกษาวิจัยพุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จะช่วยชี้ให้เห็นว่า ข้อเสนอดังที่กล่าวมานี้ มีความสมเหตุสมผลหรือไม่ อย่างไรก็ตามหากเราจะยืนยันว่าเพื่อให้หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาดำรงอยู่สืบไปได้ พุทธศาสนาควรได้รับการเผยแผ่ไปสู่นานาอารยประเทศด้วย

และประการสุดท้าย ควรมีการศึกษาวิเคราะห์นำเสนอพุทธวิธีการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุก โดยศึกษากรณีตัวอย่างของวัดพระธรรมกาย ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นทั้งจุดอ่อนและจุดแข็ง ตลอดจนภาพรวมของการทำงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศว่ามีสิ่งที่เหมาะสมหรือต่างจากบริบทในสมัยพุทธกาลอย่างไร ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่างานด้านการเผยแผ่ยังคงเป็นสิ่งสำคัญหากต้องการดำรงรักษาไว้ซึ่งแนวคิดหลักคำสอนของพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้ภาพความเคลื่อนไหวในการสืบสานงานต้องไม่ขัดแย้งกับบริบทและหลักการของพุทธศาสนาเถรวาท มิเช่นนั้นแล้วการเผยแผ่ย่อมก่อให้เกิดผลเสียหายในทางร้ายมากกว่าดี ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนา กรณีศึกษา วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี” เพื่อเป็นการตอบประเด็นปัญหาทางสังคมเรื่องการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกของวัดพระธรรมกาย โดยอาศัยฐานการคิดวิเคราะห์เชิงปรัชญา ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการเปิดพื้นที่ความคิดทางวิชาการในการนำเสนอรูปแบบพุทธวิธีการบริหารงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำไปปรับประยุกต์ใช้ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาล
๒. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
๓. เพื่อวิเคราะห์เชิงบูรณาการพุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑. พุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาลเป็นอย่างไร
๒. พุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นอย่างไร
๓. พุทธวิธีการบริหารงานเชิงบูรณาการของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อการเผยแผ่พระพุทธานุชาอย่างไร มีข้อโต้แย้งที่ชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาพุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายทั้งในด้านจุดอ่อนและจุดแข็งอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนา กรณีศึกษาวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี” กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

ก. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

(๑) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งข้อมูลบุคคล ผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ คณะผู้บริหารของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจำนวน ๔ รูป ประกอบด้วย
ประธานภาคพื้นยุโรป
รองประธานภาคพื้นยุโรป
เลขานุการ
เหรัญญิก

กลุ่มที่ ๒ เจ้าอาวาสซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในวัดพระธรรมกายซึ่งประจำการอยู่ที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
จำนวน ๗ รูป ได้แก่
เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายบาวาเรีย
เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายเบอร์ลิน
เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายชวาร์ซวัลด์
เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายไรน์แลนด์
เจ้าอาวาสวัดพุทธนอร์ดไรน์ เวสฟาเลน
เจ้าอาวาสวัดพุทธไฮบรอนน์
เจ้าอาวาสวัดพุทธฮัมบวร์ก

กลุ่มที่ ๓ คือ ฆราวาส ซึ่งเป็นประชากรที่อาศัยและได้เข้าร่วมกิจกรรมกับวัดพระธรรมกายมากกว่า ๕ ปี
จำนวน ๔ คน จากจำนวนวัดพระธรรมกายทั้ง ๗ แห่ง

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกรูป/คน ทั้งที่เป็นภิกษุและฆราวาสผู้จำพรรษาและปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มที่ ๑ กลุ่มที่ ๒ และ ๓ ผู้วิจัยได้ขออนุญาตและได้ปฏิบัติตามขั้นตอนของแนวทางปฏิบัติที่ว่าด้วยเรื่องหลักจริยธรรมการวิจัยในคน (Belmont Report) ทั้ง ๓ ข้อ ได้แก่ ๑. หลักความเคารพในบุคคล (Respect for person) ๒. หลักคุณประโยชน์ไม่ก่ออันตราย (Beneficence) ๓. หลักความยุติธรรม (Justice) เนื่องจากงานวิจัยนี้ส่วนหนึ่งของข้อมูลซึ่งใช้ในการศึกษาวิเคราะห์จะมาจากการสัมภาษณ์บุคคลออนไลน์โดยผ่านโปรแกรม Google meet ในการนี้ขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัยจะเคารพสิทธิส่วนบุคคลโดยผู้ให้สัมภาษณ์มีความยินยอมด้วยความสมัครใจในการเปิดเผยและเผยแพร่ข้อมูลด้วยวาจา (Verbal Consent) จากนั้นจะได้รับการรักษาข้อมูลความเป็นส่วนตัว

(๒) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือการศึกษาเอกสารชั้นรองเพื่อประกอบการศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ วรรณคดี หนังสือ ตำราวิชาการ บทความ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมุ่งเน้นเพื่อศึกษาแนวคิดในสองประเด็นหลักสำคัญ คือ ประการหนึ่งศึกษาแนวคิดพุทธวิธีการบริหารในสมัยพุทธกาล และประการที่สอง คือ ศึกษาพุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ข. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ค. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเฉพาะบุคคลที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสของวัดพระธรรมกาย จำพรรษาและปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเท่านั้น

๑.๕ วิธีดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบศึกษาเอกสารประกอบการสัมภาษณ์ กล่าวคือ จะศึกษาเอกสารเป็นหลักโดยใช้ข้อมูลจากคำภีร์พระไตรปิฎก ฉบับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ และเอกสารทางวิชาการอื่นๆ ร่วมกับคำสัมภาษณ์ที่ได้รับ เพื่อใช้ข้อมูลส่วนนี้ในการสนับสนุนหรือโต้แย้งการค้นคว้าที่ได้สืบค้นมาจากเอกสารและคำภีร์ทางพุทธศาสนาโดยอาศัยวิธีการทางปรัชญาซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. ขั้นรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดพุทธวิธีการบริหารจากเอกสารต่างๆ ทั้งพุทธวิธีการบริหารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และพุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อประกอบการศึกษาค้นคว้า โดยแหล่งที่มาของข้อมูลจะถูกอ้างอิงจากพระไตรปิฎก หนังสือ ตำราวิชาการ บทความ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้

๒. ขั้นรวบรวมข้อมูลเชิงปฏิบัติ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยการตั้งคำถามที่สอดคล้องกับงานวิจัยเพื่อให้ได้ประเด็นและปัญหาที่ต้องการจะทราบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการจากการสัมภาษณ์ คือ แนวคำถามจำนวน ๗ ข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษาข้อมูลแนวคิดพุทธวิธีการบริหารที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและข้อมูลจากเอกสารต่างๆ แบบสัมภาษณ์นี้จะได้รับการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ในครั้งนี้จะแบ่งผู้ตรวจสอบเครื่องมือแบบคำสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ด้าน คือ ผู้ทรงคุณวุฒิจากวัดพระธรรมกาย ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็น

นักวิชาการทางด้านปรัชญา พุทธศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญด้านการทำวิจัยเชิงคุณภาพในการตรวจสอบข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อให้คำถามมีเนื้อหาที่ครอบคลุมและก่อให้เกิดประโยชน์กับงานวิจัยมากที่สุด

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาศึกษาวิเคราะห์ ด้วยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางปรัชญา กล่าวคือ มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ เพื่อพิจารณาข้ออ้าง นำเสนอเหตุผลสนับสนุนและโต้แย้งในประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นองค์ความรู้ใหม่

๔. การเรียบเรียงข้อมูล ผู้วิจัยสรุปเนื้อหาสาระสำคัญและเรียบเรียงใหม่เป็นคำบรรยายเชิงวิเคราะห์และพรรณนา (Descriptive Analysis) หลังจากนั้นจะนำผลการศึกษามาเสนอให้เห็นถึงข้อสรุปของแนวคิดพุทธวิธีการบริหารแบบบูรณาการของวัดพระธรรมกายมาปรับใช้เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตลอดจนนำเสนอการสร้างความมั่งคั่งและการวิเคราะห์ใหม่ต่อแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของวัดพระธรรมกายเพื่อให้เห็นเป็นประเด็นทั้งในด้านจุดอ่อนและจุดแข็ง

๕. สรุปและนำเสนอ ผู้วิจัยสรุปผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหาการวิจัยที่ตั้งไว้ พร้อมทั้งวิพากษ์ข้อโต้แย้งบางประการที่พบและนำเสนองานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑. พุทธวิธีการบริหาร หมายถึง หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการบริหารที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

๒. พุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกาย หมายถึง การนำหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการบริหารมาปรับใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำหลักธรรมในพุทธศาสนาเถรวาทไปเผยแผ่ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

๔. การวิเคราะห์เชิงบูรณาการ หมายถึง การนำแนวคิดพุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายมาวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นต้นแบบแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ ตลอดจนตรวจสอบการใช้เหตุผลเพื่อประเมินข้อโต้แย้ง วิพากษ์จุดอ่อนและจุดแข็งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบพุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาล
๒. ทำให้ทราบพุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
๓. ทำให้เห็นการนำแนวคิดพุทธวิธีการบริหารแบบบูรณาการของวัดพระธรรมกายมาปรับใช้ในการเผยแผ่พุทธศาสนาในระดับนานาชาติ
๔. ทำให้เห็นข้อสรุปบางประการบนฐานข้อโต้แย้งที่น่าจะเชื่อได้ว่าพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เท่าทันกับสถานการณ์โลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอยู่ทุกขณะ

บทที่ ๒ พุทธวิธีการบริหารในทัศนะพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารในสมัยพุทธกาล

แนวคิดของพระพุทธศาสนาได้ถูกนำมาปรับประยุกต์ใช้กับศาสตร์สาขาต่าง ๆ ในปัจจุบันอย่างหลากหลาย อาทิศึกษาศาสตร์มีแนวคิดพุทธวิธีการสอน วิทยาศาสตร์มีการศึกษาเรื่องพุทธโทยโลยี เช่นเดียวกับศาสตร์ทางด้านการบริหารที่มีการศึกษาโดยใช้มุมมองจากพุทธศาสนาที่เรียกว่า พุทธวิธีการบริหาร แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารในสมัยพุทธกาลเป็นการศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงแนวทางการทำงานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพสะท้อนการบริหารจัดการที่ปรากฏอยู่ในองค์กรพุทธศาสนาช่วงแรกเริ่มนั้นเป็นเช่นไรภายใต้บริบทการทำงานของพระบรมศาสดา โดยในบทนี้จะนำเสนอความคิดเห็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์สองประเด็นหลักๆ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท และการศึกษาวิธีการบริหารในสมัยพุทธกาลกับแนวคิดแบบร่วมสมัยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๒ ความหมายของพุทธวิธีการบริหาร

จากการสำรวจเอกสารในเบื้องต้นพบว่าได้มีนักวิชาการสมัยใหม่ให้ความสนใจศึกษาอธิบายความหมายของการบริหารงานตามแนวทางของพระพุทธศาสนาไว้อย่างหลากหลาย การเริ่มต้นอธิบายเพื่อศึกษา นิยามความหมาย หรือแม้แต่แสดงความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าเป็นหนึ่งในหลายปัจจัยของการเริ่มต้นการนำหลักการบริหารงานเชิงพุทธมาใช้จริงในช่วงเวลาต่อมา ในที่นี้จึงขอเสนอความหมายของการบริหารงานเชิงพุทธหรือพุทธวิธีการบริหารเป็นลำดับแรก เพื่อเป็นฐานในการสร้างฐานความเข้าใจก่อนเข้าสู่การวิเคราะห์หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคส่วนอื่น ๆ ต่อไป พุทธวิธีการบริหารมีความหมายกว้าง นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิอธิบายความหมายไว้หลายด้านมีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกันบ้าง คาบเกี่ยวกันบ้าง หรือต่างกันบ้างในส่วนที่เป็นการอธิบายข้อปลีกย่อย ซึ่งมีรายละเอียดที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ารวบรวมดังต่อไปนี้

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) ได้กล่าวปาฐกถาซึ่งจัดพิมพ์ถวายเนื่องในวาระมุทิตาสักการะแด่พระมหาเถระผู้มีอุปการคุณ ผู้บริหารระดับสูง คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับพระราชทานสถาปนาเลื่อนและแต่งตั้งสมณศักดิ์ใน **โอกาสสมหามงคลพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙** โดยได้กล่าวถึงความหมายของคำว่าพุทธวิธีการบริหารไว้ว่า

“ การบริหารหมายถึงการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคานิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจาก พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดง พระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะ ขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหาร วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารคณะ สงฆ์ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปีเป็นข้อมูลให้เรา ได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีการบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์เกี่ยวเนื่องกับ การบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะ ทำให้ทราบถึงพุทธวิธีบริหาร” (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), ๒๕๔๙, หน้า ๓-๔)

พระเทพญาณเวที (ศรีมูล มูลสิริ) ได้อธิบายความหมายของพุทธบริหารไว้ในหนังสือพุทธธรรมกับการบริหาร พ.ศ. ๒๕๕๘ ดังนี้

คำว่า “บริหาร” แปลว่าการนำไปพร้อมมาจากภาษาบาลีว่า ปริ+หฺร ... พุทธธรรมกับการบริหารเป็นศาสตร์ร่วมสมัย (science) และ (art) ที่นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาและนักวิชาการทั่วไปได้ พยายามนำหลักการของศาสตร์ทั้ง ๒ (การบริหารทั้งการบริหารภาครัฐ และการจัดการภาคเอกชน) เข้ามาประยุกต์ใช้กับหลักการทาง พระพุทธศาสนา (พุทธศาสตร์) ... มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อ ขยายพรมแดนความรู้ทางด้านการบริหารจัดการออกไปสู่ศาสตร์ใหม่ ๆ เช่น พุทธศาสนาอันแสดงถึงอิทธิพลที่ศาสตร์ทั้งสองมีอยู่ต่อกัน (๒) เพื่อ ประยุกต์ใช้หลักการของศาสตร์ทางการบริหารและพระพุทธศาสนาที่เป็น คำสอนทางจิตวิญญาณให้มีชีวิตชีวามากขึ้น ทั้งยังนำความรู้และเทคนิคมา ประยุกต์ใช้ร่วมกันอย่างบูรณาการ (๓) เพื่อแสวงหาอัตลักษณ์และ นวัตกรรมใหม่ ๆ ทางการบริหาร (พระเทพญาณเวที (ศรีมูล มูลสิริ), ๒๕๕๘, หน้า ๕๖-๕๗)

พระมหาประสงค์ กิตติญาโณ (พรหมศรี) อธิบายความหมายของพุทธวิธีการบริหารไว้ในหนังสือ พุทธวิธีการบริหารงานของพระพุทธเจ้าสรุปความได้ว่า

“พุทธวิธีการบริหารงานของพระพุทธเจ้าเกิดจากการตั้งคำถามส่วนตัวว่า พระพุทธเจ้ามีการบริหารงานอย่างไร ทำให้องค์กรมั่นคงและสืบต่อไปได้อย่างสร้างสรรค์เพื่อมหาชน การบริหารงานในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้คือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้นถือเป็นสมาชิกใหม่ในพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธเจ้าต้องบริหารคณะสงฆ์แล้วคำว่า บริหารตรงกับภาษาบาลีว่า ปริหฺร อาจ**บ่งบอก**ความหมายถึงการแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือการที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะก็ได้ การบริหารคือ การดูแล รักษา ปกครอง ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้คำว่า การบริหารไปในแง่ใดใช้กับบุคคลก็เป็นการบริหารงานบุคคล หลักการ**บริหารงาน**บุคคลตามแนวคิดในพระพุทธศาสนามีคุณค่ามากกว่าสองพันหกหรือกว่าปี ... วิธีบริหารงานของพระพุทธเจ้า เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจยิ่ง พุทธวิธีการบริหารงานบุคคลในองค์กรทางพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการดูแล รักษา ปกครองบุคคล เพื่อให้สะดวกในการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ... เมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่าแนวคิดการบริหารงานบุคคลขององค์กรสมัยใหม่มีประเด็นที่เหมือนกันกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การบริหารงานบุคคลเป็นกระบวนการบุคคล จึงเป็นปัจจัยหลักที่มีศักยภาพมากที่สุดจะทำให้วัตถุประสงค์ขององค์กรบรรลุผล โดยใช้ระบบบริหารงานบุคคลเป็นกลไกขับเคลื่อน” (พระมหาประสงค์ กิตติญาโณ (พรหมศรี), ๒๕๕๘, หน้า ๓๓-๓๔, ๑๓๒)

พระเทพดิลก (ระแบบ ฉิตญาโณ) อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ได้อธิบายความหมายของพุทธวิธีการบริหารไว้ในหนังสือบริหารตน บริหารคน บริหารงาน ดังนี้

“การบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนา ตามองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนา ... มุ่งเน้นการบริหารจัดการในระดับธรรมาภิบาลและธรรมาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาหลักการบริหารตน บริหารคน บริหารงานตามหลักของพระพุทธศาสนาจะต้องลดกิเลสลงมาอยู่ในระดับที่สติสัมปชัญญะ ความพยายามของตนมีพลังมากพอต่อการกำกับควบคุมกิเลสไว้ได้ อย่างน้อยในระดับของศีลเป็นต้นไป การบริการจัดการองค์กรที่มีสองคนขึ้นไป หากคนสองคนนั้นไม่อาจ

ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ องค์กรนั้นไม่อาจที่จะหาความสงบความสุขได้”
(พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), ๒๕๕๓, หน้า ๓/๑๓๒)

กนก แสนประเสริฐ อธิการผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้เขียนบทความเรื่องหลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา อธิบายว่า

“นักวิชาการทางตะวันตกกำลังสนใจหลักการในทางพระพุทธศาสนามาผสมผสาน และประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการ เพราะเขาถือว่า การที่จะใช้หลักการ วิธีการ หรือเทคนิคของนักวิชาการชาวตะวันตก ซึ่งพัฒนาการการจัดการมาไม่เกิน 100 ปี นั้นยังเป็นหลักการที่ยังยึดกับวัตถุ รวมทั้งมีผู้แพ้ผู้ชนะ เป็นการบริหารจัดการที่มุ่งหวังกำไรและการแข่งขัน ดังนั้นเมื่อนักวิชาการทางตะวันตก ได้เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนา ทำให้เขารู้ว่าศาสตร์แห่งการจัดการที่ยั่งยืนและดำรงความเป็นมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั่นคือ ศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ ... หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ สามารถบูรณาการรวมเข้ากันได้และเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารสมัยใหม่ได้อย่างเหลือเชื่อ ถึงแม้ว่าจะเป็นหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้วก็ตาม” (กนก แสนประเสริฐ, ๒๕๕๙)

พระเทพเวที ประยุทธ์ ปยุตโต (๒๕๓๕) ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการบริหารเชิงพุทธซึ่งสามารถสรุปความได้ว่า การบริหารเชิงพุทธเป็นแนวคิดการปกครองหรือการบริหารที่ศึกษาอยู่ในขอบเขตของพระพุทธศาสนา นั่นคือ การดูว่าพุทธศาสนามีแนวคิดหรือปรากฏการณ์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการบริหารอยู่บ้างหรือไม่ โดยภาพรวมแล้วการบริหารที่ดีในทัศนะของพุทธศาสนานั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำหรือผู้บริหารควรปกครองหรือมีหลักการใน**การบริหาร**ที่ตั้งอยู่ในธรรม ควรจัดการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริง ผู้บริหารหรือผู้ปกครองควรปฏิบัติตน โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นใหญ่ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนการขับเคลื่อนองค์กร หากปฏิบัติได้การบริหารนั้นย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

พระไตรปิฎก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ มีการอธิบายถึงรูปแบบการบริหารตามแนวทางของพุทธศาสนา ไว้ในพระสูตรตันตปิฎก อังคตตนิทาย เอกกนิบาตซึ่งเป็นการบริหารตามนัยแห่งอริยสัจธรรม **รูปแบบการบริหารเชิงพุทธมี ๓ รูปแบบ** ประการที่หนึ่งเรียกว่า

อัตรารูปไทย หมายถึง การถือตนเป็นใหญ่คือถือเอาตนเองเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ ประการที่สอง เรียกว่าโลกาธิปไตย หมายถึง ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ การบริหารด้วยการเอาใจหมู่ชนหรือกลุ่มชนหรือบริหารด้วยความเกรงกลัวไม่เป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจ และประการสุดท้าย ธรรมาธิปไตย หมายถึง การถือธรรมเป็นใหญ่ คือถือหลักการแห่งความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ อาศัยการมีส่วนร่วมและการรับฟัง เพื่อผลประโยชน์อันชอบธรรมของประชาชน (อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๖๕-๑๖๗)

บุญทัน ดอกไธสง (๒๕๒๘) ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหารเชิงพุทธว่า **มีนัย** ที่หมายถึง รูปแบบการบริหารงานในพระพุทธศาสนาที่เน้นการบริหารในหลาย ๆ องค์ภาพ กล่าวคือ พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการบริหารในหลากหลายมิติ มีทั้งการบริหารทางกาย การบริหารทางใจ และการบริหารงานในระบบองค์กร ทั้งนี้แนวคิดการบริหารงานที่พบในพุทธศาสนานั้น โดยภาพรวม **มีนัย** ที่ความสอดคล้องกับหลักการของวิทยาการวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ความสำคัญของการบริหารงานเชิงพุทธจึงอยู่ที่การบริหารเชิงพุทธนั้น เน้นมิติทางด้านใจและโครงสร้างด้านอื่น ๆ ด้วย แนวคิดเรื่องดังกล่าวนี้ จะมีความสำคัญต่อทิศทางการบริหารเพื่อการศึกษาทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ กล่าวคือเป็นมโนทัศน์หนึ่งที่น่าจะเรียกได้ว่าเป็นการบริหารมิติหนึ่งที่มีอยู่ในการบริหารงานของประเทศไทย

ไชย ฌ พล (2537) ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหารเชิงพุทธ สรุปความได้ว่า การบริหารเชิงพุทธ หมายถึง การอธิบายแนวคิดทางด้านการบริหารที่มีปรากฏอยู่ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ลักษณะเด่นของพุทธศาสนาเกี่ยวกับงานด้านการบริหารคือ การใช้ธรรมะในการปกครอง ซึ่งหลักธรรมที่ถูกหยิบยกนำมาใช้ใน **ด้าน** การบริหารจัดการนั้น ไม่ว่าจะใช้ในรูปแบบใด โดยหลักการหรือวิธีการก็ตาม เป้าหมายสุดท้ายต้องเป็นไปเพื่อก่อให้เกิดผลดี กล่าวคือแนวคิดเรื่องการบริหารเชิงพุทธถูกพิสูจน์แล้วว่า เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร บุคคล และเป้าหมายขององค์กร เกื้อกูลให้เกิดความสุขทั้งในปัจจุบัน อนาคต และก่อให้เกิดผลดีที่สุสุดแห่งชีวิตอย่างแท้จริง

ทินพันธ์ นาคะตะ (2544) ได้อธิบายหลักธรรมของพระพุทธศาสนากับหลักในการบริหารงานไว้ ความว่า หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้นมีอยู่มากมายเหมือนดังเช่นใบไม้ในป่า หลักธรรมของพระพุทธศาสนามีค่าพอแก่การที่จะนำมาใช้เป็นหลักในการบริหารงานเพื่อแก้ไขปัญหาและนำพาให้องค์กรเจริญเติบโต โดยเน้นเฉพาะเรื่องการวินิจฉัยสั่งการและการใช้อำนาจในการปฏิบัติงานตามลำดับ

นิตย สัมมาพันธ์ (2541) ได้อธิบายว่า การบริหารเชิงพุทธ พระพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญกับคนและการกระทำของบุคคลเป็นสำคัญ ดังนั้น หากกล่าวถึงแนวคิดเรื่องการบริหารงานเชิงพุทธ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเริ่มศึกษาจากเรื่องของหลักที่ว่าด้วย กรรม เพราะพุทธศาสนาเชื่อในเรื่องของกรรม หรือการกระทำของมนุษย์ การบริหารงานเชิงพุทธต้องเริ่มด้วยเรื่องกฎแห่งกรรม เพราะการจะแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ

คือการแก้ปัญหาที่พฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ ได้แก่ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ต้องเริ่มจากการสร้างความเชื่อในเรื่องกรรม แนวคิดของพระพุทธศาสนาจึงมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ด้านจิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ กฎระเบียบการปกครอง เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษาและปรัชญา เป็นต้น

จากใจความที่ยกมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า พุทธวิธีการบริหารเป็นศัพท์บัญญัติโดยมีจุดมุ่งหมายในการนำองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ หรือที่มักเรียกกันว่า การศึกษาพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ โดยนัยนี้ พุทธวิธีการบริหารจึงหมายถึง การศึกษาเทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎี หลักการ รูปแบบทางด้านการบริหาร (Administration) ที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ทั้งการศึกษาในแง่ของการนำหลักธรรมมาปรับประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหารจัดการ ตลอดจนการวิเคราะห์หลักการบริหารงานร่วมสมัยที่มีลักษณะสอดคล้อง คล้ายคลึง และมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

๒.๓ ความสำคัญของพุทธวิธีการบริหาร

จากความหมายของพุทธวิธีการบริหารแสดงให้เห็นว่า การบริหารเป็นศาสตร์สาขาหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง Dale (1973) อธิบายว่าการบริหารจึงหมายถึงการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น ดังนั้น トラバโตก็ตามที่มิกลุ่มบุคคลรวมตัวหรือร่วมมือกันเพื่อทำกิจการงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จ บรรลุเป้าหมาย นั่นคือการบริหาร (Simon, H.A., Donald, W. and Thomas, V.A., 1971, p. 108) การบริหารจึงจำต้องถูกนำมาใช้ทุกเมื่อแต่จะใช้ในบริบทใดก็สุดแล้วแต่ความเหมาะสม การบริหารจึงมีความหมายและขอบเขตที่กว้าง เช่น การบริหารงานองค์กร การบริหารงานบุคคล การบริหารเชิงกลยุทธ์ ตลอดจนเทคนิคการบริหารสมัยใหม่ ฯลฯ รูปแบบการบริหารงานร่วมสมัย (Contemporary Administration) ที่ได้กล่าวมาข้างต้น มีนักวิชาการจากหลากหลายประเทศได้เสนอ คิดค้น แนวทางการบริหารในรูปแบบต่าง ๆ เป็นระยะเวลายาวนาน แต่กระนั้นจนถึงที่สุด แนวคิด ทฤษฎีการบริหารงานร่วมสมัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันก็ได้รับการท้าทายอย่างหนักคือ การบริหารนั้นไม่ได้เป็นไปเพื่อการพัฒนา และการแก้ปัญหาย่างยั่งยืน จึงมีความพยายามในการศึกษารูปแบบ แนวทางการบริหารที่มีแฝงอยู่ในศาสตร์สาขาอื่น ๆ หนึ่งในนั้นคือ การศึกษาแนวคิด วิธีการบริหารที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนาและถูกเรียกเป็นศัพท์บัญญัติทางวิชาการว่า พุทธวิธีการบริหาร หรือศิลปะการบริหารงานของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในสมัยพุทธกาลจึงถูกเปิดเผยขึ้น และนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมโลกยุคไร้พรมแดน (Digital globalization) การเปลี่ยนแปลงไปของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ จึงกลายเป็นคำนิยามของโลกยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีพัฒนาอย่างก้าวกระโดดเมื่อเทียบกับทศวรรษที่ผ่านมา ด้วยเหตุนี้ ความสำคัญของพุทธวิธีการบริหารเมื่อพิจารณาวิเคราะห์ในมุมมองของความสำคัญและประโยชน์ในการนำมาใช้จะเห็นได้ในข้อสรุปสองบริบทหลักดังต่อไปนี้

(ก) ความสำคัญของพุทธวิธีการบริหารในด้านการสร้าง หมายถึงพุทธศาสนาจะเน้นการสร้างคนที่มีคุณภาพให้เกิดขึ้นในองค์กร ในมิติทางด้านการบริหารงานในมุมมองของพระพุทธศาสนา การสร้างในความหมายนี้คือการบริหารงานที่ดีจะเกิดขึ้นได้ประการแรกคือการสร้างคนหรือบุคลากรให้มีคุณภาพ ในทัศนะของพระพุทธศาสนามีมโนทัศน์ที่เชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นบุคคลที่พึงฝึกฝน ปฏิบัติ และเปลี่ยนแปลงตนให้ดีขึ้นได้ โดยนัยแห่งความเชื่อนี้ปรากฏในคำสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้าที่ว่าด้วย “อนุตตรโร ปุริสทมมสารถิ” (วิมहा (ไทย) ๑/๑/๑) ข้อความนี้ได้ถูกนำมาอธิบายโดยนักปราชญ์ร่วมสมัย คือ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๕๓) โดยพระคุณเจ้าได้ขยายความไว้ว่า มนุษย์มีธรรมชาติพิเศษที่สามารถพัฒนาตนเองด้วยการปฏิบัติตามหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ จากที่กล่าวมานี้ ความสำคัญของพุทธวิธีการบริหารในด้านการสร้าง คือ เน้นแนวทางในการเข้าใจและพัฒนาศักยภาพของมนุษย์อย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การอธิบายธรรมชาติองค์ประกอบของความเป็นมนุษย์ กล่าวโดยย่อคือ ธรรมชาติของมนุษย์คือตัวปัญหา มนุษย์สร้างปัญหาโดยผ่านการกระทำของตนเอง **ทุก ๆ** การกระทำของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติของมนุษย์อย่างแยกไม่ออก (พระมหาพรชัย สิริวิโร (ศรีภักดี), ม.ป.ป., หน้า ๓๐) งานทางด้านการบริหารจัดการจะราบรื่นได้เป็นอย่างดีคือการเริ่มต้นจากการเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ พุทธศาสนาเชื่อว่าองค์ประกอบของความเป็นมนุษย์มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ ๒ ส่วน คือ ร่างกายและจิต หรือรูปขันธ์และนามขันธ์ (ที.ม. (ไทย) 10/144-145/65-66.) และตัวจิตวิญญาณนี้เองที่เป็นใหญ่ ควบคุมให้มนุษย์แสดงออกเป็นการกระทำต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นความประพฤติทางที่ดีงามและเสื่อมเสีย ส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในองค์กรหรือ**ถดถอย** ตลอดจนการบริหารจัดการเป็นไปด้วยความยากหรือง่ายตายย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลในองค์กรนั้น ๆ ด้วย

ด้วยเหตุนี้ความสำคัญของพุทธวิธีการบริหารในด้านการสร้าง บทบาทที่สำคัญประการหนึ่งคือ เน้นการสร้างคนที่มีศักยภาพเพื่อเอื้อให้การบริหารงานบรรลุเป้าหมาย การพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพเป็นการพัฒนาทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของมนุษย์ โดยพยายามส่งเสริมให้บุคคลเกิดการตระหนักรู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระดับเบื้องต้นจนถึงระดับสูง เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาที่ถูกต้อง ทั้งความเจริญทางด้านสติปัญญาและมีคุณธรรมควบคู่กัน พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ประพฤติหรือดำเนินไป ด้วยจิตใจที่เป็นธรรมหรือประกอบด้วยกุศลจิต ย่อมก่อให้เกิดผลดีต่องานด้านการบริหาร ระบบการพัฒนาฝึกฝนตนเองที่พระพุทธเจ้าทรงสถาปนาขึ้นนั้น เรียกว่า ไตรสิกขา (อง.ติก (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒) คือ อธิศีลสิกขา (ฝึกฝนพัฒนาทางด้านความประพฤติกายและวาจา) อธิจิตตสิกขา (ฝึกฝนพัฒนาทางด้านจิตใจ) อธิปัญญาสิกขา (ฝึกฝนพัฒนาทางด้านปัญญา) ดังความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ ประการนี้ สิกขา ๓ ประการ คือ ๑. อธิศีลสิกขา ๒. อธิจิตตสิกขา ๓. อธิปัญญาสิกขา” (อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๙๐/๓๑๘) พึงศึกษาในสิกขา ๓ (ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘)

ภิกษุ เธอจงศึกษาในสิกขา ๓ เกิด คือ ในอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา เมื่อเธอศึกษาทั้งอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญา

สิกขาอยู่ระคะ โทสะและโมหะก็ถูกละได้เพราะละระคะ โทสะและโมหะได้
 เธอจักไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล จักไม่ประพฤตีสั่งที่เลวทรามอีก” (อง.ติก.
 (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๑)

ทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งเป็นหลักพุทธวิธีการบริหารงานด้านบุคคลที่มีความสำคัญใน
 แง่ของการสร้างและเตรียมบุคคลให้มีความพร้อมเพื่อลดปัญหาด้านการบริหารจัดการที่จะเกิดขึ้นใน
 องค์กรให้น้อยลง เปรียบเทียบให้เห็นภาพในสมัยพุทธกาลหลังจากที่พุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ช่วงเวลาไม่
 นานหลังจากนั้น พระพุทธเจ้าได้**ทรงอุปสมบท**ให้แก่บุคคล จากนั้นได้เกิดพระภิกษุสงฆ์สาวกขึ้นในพุทธ
 ศาสนานามว่า พระอัญญาโกณฑัญญะ หลังจากได้ฟังธรรมจึงได้ขอบวชเป็นภิกษุสงฆ์รูปแรกใน
 พระพุทธศาสนา โดยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า “เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด แล้วตรัสต่อไปว่า
 ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” พระวาจาอันได้เป็นการ
 อุปสมบทของท่านพระอัญญาโกณฑัญญะนั้น (วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕) เมื่อมีพุทธบริษัทสี่เกิดขึ้น
 อันได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการบริหารจัดการเพื่อให้บุคคลกลุ่มนี้ทำ
 หน้าที่เป็น**สมณทูต**ออกไปเผยแผ่พุทธศาสนาตามสถานที่ต่าง ๆ ความสำคัญของพุทธวิธีการ**บริหาร**ใน
 สารสำคัญข้อนี้ที่ปรากฏชัดคือพุทธวิธีการบริหาร ช่วยให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้าง**บุคลากร**ใน
 องค์กรให้มีคุณภาพก่อนในเบื้องต้น การบริหารจัดการในด้านอื่น ๆ จึงจะดำเนินต่อไปได้และหลัก
 ไตรสิกขาจึงเป็นหมวดธรรมที่พระพุทธองค์ทรงหยิบยกมาใช้ในการพัฒนามนุษย์มากที่สุด

(ข) ความสำคัญของพุทธวิธีการบริหารในด้านการแก้ไขปัญหา พุทธวิธีการบริหารหรือการ
 บริหารงานของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลมีความสำคัญในแง่ของการศึกษา ตรงที่ช่วยให้นักวิชาการได้
 เห็นกรณีศึกษาและวิธีการแก้ไขปัญหที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้ในการบริหารจัดการ กล่าวคือ หลังจาก
 ที่พระพุทธองค์**ตรัสรู้**ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ หรือที่เรียกว่าวันวิสาขบูชา อาจกล่าวได้ว่าในช่วงเวลาก่อน
 การบรรลุธรรมนั้น ยังไม่มีการบริหารหรือคำที่อาจเรียกได้ว่าพุทธวิธีการบริหารเกิดขึ้น ภาพขั้นตอน
 การศึกษาคำว่าพุทธวิธีการบริหารอาจศึกษาได้อย่างชัดเจน หลังจากเหตุการณ์ในวันอาสาฬหบูชา นั่นคือ
 หลังจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณได้สองเดือน จากนั้นทรงพบบุคคลที่ฟังจะ
 เข้าใจในธรรม และได้แสดงปฐมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ในวันนั้นเองที่พระรัตนตรัยได้เกิดขึ้น
 อันมีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ จากจุดตั้งต้นในเหตุการณ์นี้เอง จึงมีนัยให้นักวิชาการสมัยใหม่ได้
 ศึกษาถึงศัพท์บัญญัติทางวิชาการที่เรียกว่า พุทธวิธีการบริหารเกิดขึ้น ซึ่งในการนี้อาจเปรียบเทียบหรือ
 เปรียบเคียงได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งอยู่ในฐานะผู้บริหารหรือนักบริหาร ซึ่งมีหน้าที่ในการ
 บริหารจัดการให้องค์กรสงฆ์ หรือ แนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักไปทั่วชมพูทวีป ดังพุทธดำรัสความว่า

ในการเผยแผ่พุทธศาสนาช่วงเริ่มต้น ซึ่งเป็นยุคบุกเบิก
 พุทธองค์ทรงไม่อนุญาติให้พระภิกษุ เดินทางไปเพื่อเผยแผ่ศาสนาใน

เส้นทางเดียวกันมากกว่า ๒ รูป เพื่อให้เกิดการกระจายกำลังบุคลากร ในการทำงานเพื่อพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังได้ทรงมีพระดำรัสให้ภิกษุทั้งหลายได้แสดงธรรมที่มีประโยชน์เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจถึงธรรมดังกล่าว และองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในคราวนั้นก็จะเสด็จไปยังตำบลอรุเวลาเสนาานิคมเพื่อแสดงธรรมเช่นเดียวกัน (วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐)

เป็นที่รับรู้ร่วมกันว่าหลังจากที่พุทธโอวาทนี้สิ้นสุดลง พระพุทธเจ้าได้ทรงส่งพระภิกษุจำนวน ๖๐ รูปที่ฟังธรรมและสำเร็จเป็นพระอรหันต์ออกไปเผยแผ่แนวคิดหลักธรรมคำสอนที่สำคัญของพระพุทธศาสนาให้เป็นที่รู้จักแก่หมู่ชนโดยทั่วไป ระยะเวลาผ่านล่วงเลยไปเมื่อองค์ทรงสงฆ์เติบโตขึ้นเป็นที่แน่นอนว่าย่อมมีปัญหาด่าง ๆ ตามมา ความสำคัญลำดับถัดมาของพุทธวิธีการบริหารที่จะนำมายกตัวอย่างคือการชี้ให้เห็นว่า พุทธวิธีการบริหารมีความสำคัญในแง่ที่สามารถใช้หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ทางการบริหารมาปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับงานทางการบริหารได้ ในสมัยพุทธกาลก็เช่นเดียวกัน จะสังเกตได้ว่า ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจหรือกิจที่พระพุทธเจ้าทรงทำนั้น หลาย ๆ ครั้ง พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในองค์กร เช่น การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากคนในองค์กรขาดความสามัคคีกันดังเช่นกรณีการทะเลาะกันของพระสงฆ์ครั้งแรกในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา จนเกิดความแตกแยกขึ้น และถูกบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก นั่นคือการทะเลาะกันของภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่เกิดการวิวาทกันเรื่อง น้ำที่เหลือจากการใช้ในห้องสุขา กล่าวคือมีพระเถระสองรูปเป็นที่เคารพของพระภิกษุทั้งหลาย รูปหนึ่งเป็นผู้เคร่งครัดในพระวินัย มีความเชี่ยวชาญในการอธิบายพระวินัยเรียกตามศัพท์ของพระอรธกถาจารย์ว่าพระวินัยธร อีกรูปหนึ่งมีความสามารถในการถ่ายทอดพระธรรมเรียกว่าพระธรรมกถึก โต้เถียงและไม่พอใจกันด้วยเรื่องน้ำที่เหลือจากการใช้ในห้องสุขาว่าเป็นอาบัติหรือไม่ จากเหตุการณ์นี้พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการ**บริหาร**จัดการเพื่อแก้ไขปัญหาความแตกแยกที่เกิดขึ้นในองค์กร โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงโทษของการทะเลาะวิวาท และอานิสงส์ผลดีของความสามัคคี แก่พระสงฆ์สาวกเหล่านั้น โดยอธิบายถึงสาเหตุที่ต้องทะเลาะกันนั้นก็เพราะภิกษุทั้งหลายมีเมตตาทางกาย วาจา ใจ ให้แก่กันน้อย ทรงสั่งสอนภิกษุเหล่านั้น โดยให้หลักสาราณียธรรม (ธรรมอันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการ ดังความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม ๖ ประการนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน ทิฏฐิอันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึก เป็นนियยานิกธรรมนำ” (ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๒)

การทะเลาะกันเพราะความคิดเห็นต่างกันในครั้งนี้ไม่ถึงกับแตกนิกายเหมือนดังเช่นในสมัยหลัง เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นจุดศูนย์กลางคอยบริหารจัดการเพื่อลดข้อพิพาทต่าง ๆ ลง ชี้แจงไกลเกลี่ยให้สมัครสมานสามัคคีกันเหมือนเดิม พุทธวิธีที่ทรงนำมาใช้หลาย ๆ ครั้ง ชี้ให้เห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏอยู่ในบริบทของงานทางด้านการบริหารที่มีอยู่ในพุทธศาสนา ซึ่งหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงยกมาใช้นั้นยังใหม่อยู่เสมอ ทนต่อการพิสูจน์ หากมีการนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ย่อมช่วยให้เห็นทั้งจุดอ่อนจุดแข็ง เมื่อเวลาที่หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ใช้วิธีการบริหารงานที่ไม่ตรงกับสาเหตุหรือที่มาของปัญหา ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด พุทธศาสนามีหลักธรรมต่าง ๆ อย่างมากมาย ซึ่งแต่ละหมวดธรรมล้วนสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้กับงานทางด้านการบริหารได้อย่างแท้จริง จากที่กล่าวมานี้ จึงเป็นความสำคัญของพุทธวิธีการบริหารในด้านการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในสมัยพุทธกาล

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าความสำคัญของพุทธวิธีการบริหารที่ปรากฏอยู่ในพุทธศาสนานั้นมีอยู่อย่างมากมายหลากหลายข้อ ความสำคัญที่ยกมาข้างต้นเป็นเพียงประโยชน์และความสำคัญที่ถูกจัดเป็นขอบเขตใหญ่ ๆ เพื่อให้เข้าใจในภาพรวมว่า เมื่อมีแนวคิดการบริหารเกิดขึ้นในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงดูแลภิกษุสงฆ์จำนวนมากหลายพันรูปในสมัยพุทธกาล ทรงบริหารดูแลพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากกว่าร้อย ดังคำกล่าวยืนยันความว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าเมตเตยยะนั้น จักบริหารภิกษุสงฆ์จำนวนพันเป็นอนเก (หลายพัน) เช่นเดียวกับเราในบัดนี้ บริหารภิกษุสงฆ์จำนวนร้อยเป็นอนเก (คือหลายร้อย) อยู่” (พุทธวจนหมวดธรรม, ๒๕๕๘, หน้า ๒๓๔) วิธีการบริหารจัดการต่าง ๆ ที่ทรงนำมาใช้จึงมีความสำคัญในแง่ที่สามารถเข้าไปศึกษาและนำมาปรับใช้ได้

๒.๔ หลักการบริหารงานเชิงพุทธ

หากกล่าวว่าพระพุทธศาสนาคือองค์กรทางศาสนาที่ดำเนินงานมาเป็นระยะเวลายาวนาน จากคำกล่าวนี้ คำถามที่น่าสนใจคือผู้ก่อตั้งหรือที่ศาสตรสมัยใหม่เรียกกันว่า ผู้บริหารของพระพุทธศาสนานั้นคือองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีหลักการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้องค์กรนี้ดำรงอยู่เรื่อยมาได้หลายศตวรรษ อะไรคือสิ่งที่เรียกว่าหลักการบริหารงานเชิงพุทธ และหลักการของพุทธวิธีการบริหารนี้เป็นอย่างไร เพื่อให้การศึกษาในหัวข้อนี้มีความชัดเจน งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้แบ่งกรอบในการศึกษาหลักการบริหารงานในพระพุทธศาสนา โดยใช้กรอบแนวคิดในการจัดวางหลักพุทธธรรมกับการบริหารออกเป็น ๒ ประเด็น คือ หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎี (แนวคิดสำคัญของหลักการบริหารที่ถูกวางไว้) กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติ (แนวทางปฏิบัติสำคัญของหลักการบริหารที่ถูกนำมาใช้) ซึ่งมีรายละเอียดที่จะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎี ในหัวข้อนี้ต้องการศึกษาค้นคว้าและนำเสนอเพื่อหาคำตอบต่อข้อคำถามที่ว่า อะไรคือหลักการของพระพุทธศาสนาที่ถูกวางไว้ในภาคทฤษฎี กล่าวคือเป็นหลักการที่สำคัญสูงสุด และหลักการนี้อาจจัดได้ว่าเป็นหลักการภาคทฤษฎีที่พระพุทธเจ้า (ซึ่งหาก

พิจารณาในแง่ของศาสตร์ทางการบริหารทรงดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหาร) ได้วางหลักการนี้ไว้ให้พุทธบริษัท (บุคคลากร) ในองค์กรได้เรียนรู้สืบต่อมา จนนำมาสู่หลักการปฏิบัติในที่สุด ดังนั้น ศาสตร์ใหม่ ๆ ทุกสาขาที่ต้องการเข้ามาศึกษาพุทธศาสนาเพื่อการนำไปปรับประยุกต์ใช้ รวมถึงการศึกษาพุทธวิธีการบริหารหรือการบริหารงานของพระพุทธเจ้าตามวิถีทางที่ปรากฏในพระพุทธศาสนานั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาหลักการสำคัญข้อนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ อันจะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง จากพุทธดำรัสความว่า “ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ... พวกเธอจงเที่ยวจาริก ... เพื่อประโยชน์เกื้อกูล .. พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด”

จากข้อความที่ถูกจารึกไว้ในพระไตรปิฎกหมวดนี้ ชี้ให้เห็นข้อสรุปบางอย่างว่าพระภิกษุทั้งหลายได้เดินทางไปในที่ต่าง ๆ ตามคำบอกกล่าวของพระบรมศาสดาคือองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อไปประกาศ สั่งสอน บอกต่อ หลักการที่สำคัญของพุทธศาสนา และหลักการนั้นเป็นที่จดจำอยู่ในเหตุการณ์ซึ่งถูกบันทึกไว้ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาที่เรียกว่าวันมาฆบูชาหรือวันจาตุรงคสันนิบาต นับเป็นวันสำคัญที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น ๔ ประการ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง พระภิกษุสงฆ์สาวกมาประชุมพร้อมกันยังวัดเวฬุวันจำนวน ๑,๒๕๐ รูป ประการที่สอง พระสงฆ์ที่มาประชุมทั้งหมดได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าโดยตรงซึ่งเรียกว่าเอหิภิกขุอุปสัมปทา ประการที่สาม ทุกรูปเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงอภิญญาหก และประการสุดท้ายวันดังกล่าวตรงกับวันเพ็ญมาฆปุณณมีขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ วันนีถือว่า เป็นวันที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนเพื่อให้พระอรหันต์ทั้งหลายที่มาประชุมกันนำไปเผยแผ่ต่อไป นับจากวันมาฆบูชาเป็นต้นมาพระพุทธศาสนาก็แผ่ขยายออกนอกทวีปอินเดียไปยังดินแดนต่าง ๆ (ธนู แก้วโอภาส, ๒๕๔๙, หน้า ๓๐๐) หลักการสำคัญนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า โอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งถือว่าเป็นคำสอนที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๓๙) ได้กล่าวไว้ในหนังสือจาริกบุญ จาริกธรรม ความว่า หลักโอวาทปาฏิโมกข์นี้ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายคือไม่ว่าพระพุทธเจ้าองค์ไหนก็สอนอย่างนี้หมด นอกจากนี้ในงานนิพนธ์เล่มอื่น ๆ ยังพบข้อความยืนยันถึงความสำคัญของหลักโอวาทปาฏิโมกข์เช่นกัน อาทิ ปรากฏในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ความว่า ในพระอรรถกถากล่าวว่า “พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์นี้แก่ที่ประชุมสงฆ์ตลอดมาเป็นเวลา ๒๐ พรรษา” หลักการนี้จึงมีความสำคัญและเป็นที่ตั้งแห่งการน้อมนำไปสู่หลักการปฏิบัติด้านอื่น ๆ โอวาทปาฏิโมกข์ประกอบไปด้วยพระพุทธพจน์ ๓ คาถา ดังต่อไปนี้

คาถาที่ ๑ สัพพปาปสส อกรรม กุสลสสุปสมปทา

สจิตตปริโยทปนํ เอตํ พุทธาน สาสนํฯ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๙๐/๕๗

ความว่า การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การบำเพ็ญแต่ความดี และการทำจิตของตนให้ผ่องใส ทั้งหมดนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่กระทำบาป ในขณะที่เดียวกันควรลงมือกระทำกุศล อย่างสม่ำเสมอ และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ทั้งสามข้อนี้อาจอนุมานเทียบเคียงได้กับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาในทัศนะของพุทธศาสนา

คทาที่ ๒ ชั้นดี ประระมัง ตะโป ตีติกขา นิพพานัง ประระมัง วัชันทิ พุทธา
นะ หิ ปัพพะชิตโต ปะรุปะฆาตี สมะโณ โหติ ประรัง วิหะฐะยันโต^๑

ความว่า ชั้นดีคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าวว่า นิพพานเป็นบรมธรรม ผู้ทำร้ายคนอื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนคนอื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ

คทาที่ ๓ อะนุปะวาโท อะนุปะฆาโต ปาติโมกเข จะ สังวะโร
มัตตัญญูตา จะ ภัตตัสมีง ปันตัญจะ สะยะนาสะนัง
อะธิจิตเต จะ อาโยโค เอตัง พุทธานะ สาสะนันติ^๒

ความว่า การไม่กล่าวร้าย การไม่ทำร้าย ความสำรวมในปาฏิโมกข์ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร ที่นั่งนอนอันสงัด ความเพียรในอธิจิตต์นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๖๑, หน้า ๓๔๐) โอวาทปาฏิโมกข์คือหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา สามารถสรุปได้เป็นสามส่วน คือ หลักการ ๓ อุดมการณ์ ๔ และวิธีการ ๖

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น หากเปรียบว่าพระพุทธศาสนาคือองค์กรหนึ่งที่มีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ก่อตั้งและเป็นผู้บริหารคนแรก (นวพร เรื่องสกุล, ๒๕๔๘, บทคัดย่อ) ถ้าองค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยืนยันและได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า โอวาทปาฏิโมกข์ คือหนึ่งในหลักการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาเช่นนั้น ย่อมชี้ให้เห็นข้อสรุปที่สำคัญบางประการว่า โอวาทปาฏิโมกข์คือหลักการที่เป็นฐานคิดสำคัญที่จะนำไปสู่หลักการบริหาร หลักการจัดการ และหลักการปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ ของพุทธศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ข้อยืนยันประการแรกที่พบคือ การมองหลักการในด้านวัตถุประสงค์ขององค์กร หรือ หลักวัตถุประสงค์ (Objective) ตามหลักของศาสตร์การบริหารสมัยใหม่นั้น จะพบว่าทุกองค์กรต้องมีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นหากวิเคราะห์พิจารณาในบริบทนี้จะพบว่า โอวาทปาฏิโมกข์ คือหลักการด้านวัตถุประสงค์ที่ถูกร่างไว้ โดยมีใจความที่สำคัญ ๓ ประการ ซึ่งเป็นคำสั่ง

สอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อช่วยมนุษย์ให้พ้นทุกข์มีหลักการสำคัญคือ (๑) ให้ละเว้นการทำความชั่ว (๒) ให้ตั้งมั่นอยู่ในการกระทำแต่ความดี (๓) ให้ชำระจิตของตนเองให้ผ่องใสอยู่เสมอ

^๑ ขนดี ประมัม ตะโป ตีติกขา นิพพานัง ประมัม วัชันทิ พุทธา
นะ หิ ปัพพะชิตโต ปะรุปะฆาตี สมะโณ โหติ ประรัง วิหะฐะยันโตฯ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๙๐/๕๖

^๒ อานุปะวาโท อานุปะฆาโต ปาติโมกเข จ สังวะโร
มัตตัญญูตา จ ภัตตัสมี ปันตัญจะ สยนาสนัง
อะธิจิตเต จ อาโยโค เอตัง พุทธานะ สาสะนา ที.ม. (บาลี) ๑๐/๙๐/๕๗

สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ หลักการบริหารของพุทธศาสนาหรือพุทธวิธีการบริหารนั้น เริ่มต้นจากการบริหารจัดการตนให้ดีกว่าก่อน องค์กรจึงจะเจริญเติบโตก้าวหน้าไปข้างหน้าได้ ด้วยเหตุนี้ จึงเริ่มจากการบริหารตนเป็นลำดับแรก เมื่อบริหารตนได้ดีและถูกต้องแล้ว การบริหารผู้อื่นจึงเป็นไปด้วยความถูกต้องเป็นการบริหารคนที่ไม่เอาัดเอาเปรียบ และลำดับสุดท้ายการบริหารงานย่อมเป็นไปด้วยความยั่งยืน ทั้งนี้เพราะหลักการของพุทธศาสนานั้นไม่ได้มุ่งแต่ประโยชน์เฉพาะตน แต่มองผลที่จะเกิดกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม ฉะนั้น การบริหารลักษณะนี้จึงเกิดการย้อนกลับเป็นความเจริญยั่งยืนของกิจการ องค์กร และทุกภาคส่วน การเรียงลำดับความสำคัญดังกล่าวช่วยชี้ให้เห็นว่า หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎีของพุทธศาสนานั้น เน้นการบริหารที่ภายในตัวของบุคคลซึ่งเป็นปัจเจกชนให้ดีกว่าก่อน โดยมีหลักโอวาทปาฏิโมกข์เป็นฐาน เมื่อปัจเจกชนดีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กร การบริหารจัดการนั้นจะเป็นไปด้วยความราบรื่น

๒.๔.๒ หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติ หัวข้อนี้ต้องการศึกษาค้นคว้าและนำเสนอเพื่อหาคำตอบต่อข้อคำถามที่ว่า หลักธรรมจำนวนมากที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนาสั่งสอนไว้แก่พุทธบริษัที่มานานร่วม ๒,๖๐๐ ปีนั้น หากทำการศึกษาในมิติของการนำไปปรับใช้จริงในปัจจุบัน ตามแบบอย่างของทฤษฎีตะวันตกที่ปัจจุบันมีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย อะไรคือหลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติที่ได้ถูกนำมาปรับประยุกต์ใช้ ในที่นี้คือการศึกษาค้นคว้าเพื่อวิเคราะห์ดูว่าในพุทธศาสนามีหลักธรรมหรือมีเหตุการณ์ใดบ้างในสมัยพุทธกาลที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้หลักการบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรือได้เทศนาหลักธรรมอะไรบ้างที่มีความเกี่ยวข้องกับงานด้านการบริหารจัดการ และเป็นพุทธวิธีการบริหารที่ถูกนำมาใช้ปฏิบัติในสังคมปัจจุบัน การศึกษาในหัวข้อนี้เพื่อให้เกิดความกระชับในการนำเสนอเนื้อหา ขอบเขตของการศึกษาหลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติ จึงได้วิเคราะห์เนื้อหาแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การประยุกต์ใช้ทางตรง และการประยุกต์ใช้ทางอ้อม

(๑) การประยุกต์ใช้ทางตรง ในความหมายนี้คือการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์เพื่อให้เห็นข้อสรุปว่าหลักธรรมในพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหารได้ ดังนั้น หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติ ในประเด็นที่ว่าด้วยเรื่อง การประยุกต์ใช้ทางตรง ขอบเขตของการศึกษาในหัวข้อนี้จึงมุ่งศึกษาหลักธรรมหรือข้อธรรมต่าง ๆ ที่มีในพุทธศาสนาแล้วถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของงานด้านการ**บริหาร**องค์กร ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องสอดคล้องกับศาสตร์ทางด้านบริหารจัดการมีอยู่เป็นอันมาก ซึ่งเป็นพุทธดำรัสในสมัยที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงกล่าวไว้ในสมัยพุทธกาล ในงานวิจัยนี้ได้เจาะจงศึกษาหลักสัปปริสธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสัปปริสสูตรเพียงหนึ่งข้อธรรม ขึ้นมาใช้เป็นตัวอย่งในการศึกษา ด้วยเหตุผลเพราะประการที่หนึ่ง หลักสัปปริสธรรมเป็นคุณธรรม ๗ ประการที่บริบูรณ์ บุคคลผู้ใดที่ทำให้มีขึ้นในตนได้จะเป็นที่เคารพนับถือของชนทั้งหลายทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติงานการให้บรรลุผลสำเร็จลงได้ด้วยดี และเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำให้คนเป็นผู้สงบและเกิดความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้ (สมเด็จพระอริยวงศาคต

ญาณ (อุฎฐายี), ๒๕๐๙, หน้า ๑๒) ดังนั้น หากบุคคลเช่นนี้ไม่ว่าจะดำรงอยู่ในตำแหน่งใดของการบริหารงานองค์กรเชื่อมั่นว่าองค์กรนั้นจะยังความสำเร็จให้เกิดขึ้นได้โดยง่าย สามารถบริหารงานได้เป็นอย่างดี นอกจากหลักสัปปริสธรรมจะเป็นหลักของคนดีเป็นสัตบุรุษแล้ว กล่าวคือทำให้เกิดการพัฒนาที่ตัวของบุคคลซึ่งดำรงอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ ขององค์กรแล้ว ประการที่สอง ข้อธรรมนี้ยังสามารถนำมาปรับใช้กับการบริการงานองค์กรที่ว่าด้วยกระบวนการของการปฏิบัติงานด้วย ในบริบทนี้ครอบคลุมความหมายในมิติที่หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ได้นำหลักธรรมนี้ไปปรับใช้ในขั้นตอนการบริหารงาน กนก แสนประเสริฐ (๒๕๕๙) รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อธิบายว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มีได้มุ่งหวังกำไรหรือการแข่งขันเพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน เป็นการบริหารแบบไม่เบียดเบียน เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ แต่ทั้งนี้ก็ได้ปฏิเสธรกระแสโลกาภิวัตน์หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น ด้วยความครอบคลุมของหลักสัปปริสธรรมที่มีมิติความเกี่ยวข้องกับศาสตร์ทางด้านการบริหารทั้งในแง่ของการพัฒนาตัวบุคคลตลอดจนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการปฏิบัติได้ งานวิจัยนี้จึงได้มุ่งศึกษาโดยยกหลักสัปปริสธรรมขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา และในลำดับถัดไปจะเป็นการนำเสนอ หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติ การประยุกต์ใช้ทางตรงเกี่ยวกับการนำหลักสัปปริสธรรมในพุทธศานามาปรับใช้กับงานด้านการบริหารซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑ พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๓ ฉบับมหาจุฬาฯ ที่มณิกาย ปาฎิกวรรคได้แจกแจงองค์ประกอบของสัปปริสธรรมไว้ดังนี้

สัปปริสธรรม ๑ - ๗ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นธัมมัญญู (ผู้รู้จักเหตุ)
๒. เป็นอรรถัญญู (ผู้รู้จักผล)
๓. เป็นอรรถัญญู (ผู้รู้จักตน)
๔. เป็นมัตตัญญู (ผู้รู้จักประมาณ)
๕. เป็นกาลัญญู (ผู้รู้จักกาลเวลา)
๖. เป็นปริสัญญู (ผู้รู้จักชุมชน)
๗. เป็นบุคคลัญญู (ผู้รู้จักบุคคล) ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓

พระพุทธเจ้าได้ทรงกล่าวเกี่ยวกับองค์ประกอบของสัปปริสธรรมไว้ในธัมมัญญูสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยบุคคลผู้รู้ธรรม โดยมีพระดำรัสให้พระภิกษุได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเป็นสัตบุรุษดังความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล จึงเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก” จากหลักสัปปริสธรรมที่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ได้ถูกนำมาอธิบายเพื่อการปรับใช้กับงานด้านการบริหารจัดการ ในการนี้ กนก แสนประเสริฐ (๒๕๕๙) ได้

แสดงทัศนะเพิ่มเติมไว้ว่า หลักสัปปริสธรรมทั้ง ๗ ประการนั้น พระพุทธศาสนาเน้นอธิบายความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า ซึ่งมีความจำเป็นในกระบวนการอาศัยซึ่งกันและกันของสังคมนมนุษย์ และมนุษย์เท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่บริหารจัดการองค์การที่ดีได้ ดังนั้น หากผู้บริหารสามารถนำหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์เข้ามาบูรณาการปรับใช้ให้เข้ากับการบริหารงานในปัจจุบัน อาจถือได้ว่าเป็นแนวทางใหม่หรือเข้าสู่มิติของการบริหารงานที่ยั่งยืน มีความมั่นคง ซึ่งหลักสัปปริสธรรมทั้ง ๗ ประการสามารถนำมาใช้ได้ในปีบริบทดังต่อไปนี้

๑. ธัมมัญญตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักเหตุคือรู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

“ภิกษุเป็นธัมมัญญอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ธรรมคือ
 สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม
 เวทลละ หากภิกษุไม่รู้ธรรมคือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละเลย เราไม่พึงเรียกเธอ
 ว่าเป็นธัมมัญญในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้ธรรมคือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ
 ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นธัมมัญญด้วยประการฉะนี้”

ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ วิธีการในการนำธัมมัญญตามาปรับประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหาร คือ การบริหารจัดการในองค์กร ความเป็นผู้รู้จักเหตุคือรู้ความจริง และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารงาน ทั้งนี้เพราะการมีความเข้าใจถึงสาเหตุของการเกิดปัญหาหรือการเข้าใจสาเหตุของการกระทำ ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร จะช่วยให้เกิดการสานต่อและแก้ไขปัญหาไปในทิศทางที่ถูกต้อง รวมถึงการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่องค์กรพึงกระทำเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดไปข้างหน้า การที่รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุแบบนี้ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการนั้น ๆ เป็นหลักการเบื้องต้นในการขับเคลื่อนองค์กร เช่น การบริหารสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน มหาวิทยาลัย มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่บุคลากรในทุกภาคส่วนของหน่วยงานนั้น จะต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงเหตุปัจจัย นโยบาย หลักการต่าง ๆ ข้อปฏิบัติ และ**กฎหมาย**ของงานด้านการจัดการศึกษาเป็นอย่างดี การรู้และเข้าใจถึงเหตุคือรู้ตามจริงจะช่วยให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความราบรื่นมากยิ่งขึ้น โดยนัยนี้ผู้บริหาร ตลอดจนบุคลากรในองค์กร จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญ และเข้าใจธัมมัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักเหตุ และพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้การรู้หลักแห่งเหตุนี้มาบริหารจัดการองค์กร

๒. อัตถัญญตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักผลหรือความมุ่งหมายคือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

“ภิกษุเป็นอรรถัตถ์ญอย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ความหมายแห่งภษิตนั้น ๆ นั้นแลว่า นี้เป็นความหมายแห่งภษิตนี้ นี้เป็นความหมายแห่งภษิตนี้ หากภิกษุไม่รู้เนื้อความแห่งภษิตนั้น ๆ เลยว่า นี้เป็นความหมายแห่งภษิตนี้ นี้เป็นความหมายแห่งภษิตนี้ เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นอรรถัตถ์ญ ในที่นี้แต่เพราะภิกษุรู้ความหมายแห่งภษิตนั้น ๆ ว่า นี้เป็นความหมายแห่งภษิตนี้ นี้เป็นความหมายแห่งภษิตนี้ ฉะนั้นเราจึงเรียกเธอว่า เป็นอรรถัตถ์ญ ภิกษุชื่อว่า เป็นธัมมัญญ อรรถัตถ์ญ ด้วยประการฉะนี้”

ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ วิธีการในการนำอรรถัตถ์ญตามาปรับประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหาร คือ การบริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ ความเป็นผู้รู้จักผลหรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้จักผลที่เกิดขึ้น มุมมองในแง่ของประโยชน์เพื่อการนำมาปรับใช้สำหรับงานด้านการบริหาร คือ ในการบริหารงานหรือการทำงานทุกอย่าง เมื่อมีการตัดสินใจเพื่อกระทำการหรือดำเนินงานในเรื่องใด ๆ ลงไปแล้วเป็นที่แน่นอนว่าสิ่งหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ ทุกการกระทำที่ได้ทำลงไปจะมีผลเกิดขึ้นตามมาอย่างสม่ำเสมอ เช่น ผลของการใช้อำนาจทางการบริหารอาจก่อให้เกิดความรู้สึก ความประพฤติ ความพึงพอใจ ความสุข ความทุกข์ของผู้ใต้บังคับบัญชาและบุคลากรในภาคส่วนอื่น ๆ หรือการใช้นโยบายในทางที่ผิดอาจก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง ท้ายที่สุดแล้วผลแห่งการกระทำนั้นมักจะออกมาในสองรูปแบบหลัก ๆ คือ ผลทางด้านบวกนับได้ว่าเป็นข้อดี และผลด้านลบซึ่งอาจจะเป็นข้อเสีย ความเป็นผู้รู้จักผลที่เรียกว่าผลอรรถัตถ์ญตามจะมีคุณค่าต่องานด้านการบริหารงานจะช่วยให้เกิดการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ลดความผิดพลาด เนื่องด้วยจะคำนึงถึงผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่จะตามมา อันสืบเนื่องจากการกระทำ เป็นการช่วยประเมินและลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับองค์กร ในที่นี้ความเป็นผู้รู้จักผลหรือความมุ่งหมายคือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก อาจหมายถึงการมีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่าง ๆ นั้นเอง

๓. อรรถัตถ์ญตา (Knowing Oneself) หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักความสามารถและคุณธรรมเป็นอย่างไร และเท่าใด แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

“ภิกษุเป็นอรรถัตถ์ญอย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักตนว่า ว่าโดยศรัทธา คือ สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่ประมาณเท่านี้ หากภิกษุไม่รู้จักตนว่า ว่าโดยศรัทธา คือ สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่ประมาณเท่านี้ เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นอรรถัตถ์ญในที่นี้แต่เพราะภิกษุรู้จักตนว่า ว่าโดยศรัทธาคือ สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่ประมาณเท่านี้ ฉะนั้นเราจึงเรียกเธอว่า เป็นอรรถัตถ์ญ ภิกษุชื่อว่า เป็นธัมมัญญ อรรถัตถ์ญ อรรถัตถ์ญ ด้วยประการฉะนี้”

ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ วิธีการในการนำอัตตัญญูตามาปรับประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหาร คือ การเป็นผู้รู้จักตน ในเบื้องต้นจะพบว่าความเป็นผู้รู้จักตน “ตน” ในความหมายหนึ่งทางพุทธศาสนา หมายถึง การเป็นผู้รู้จักขีดความสามารถของตัวเอง เช่น รู้และประเมินได้ว่า ตัวตนของผู้นั้นว่าโดยศักยภาพ ฐานะ หน้าที่การงาน ภาวะ เพศ หรือกำลังมีความรู้ ความสามารถ ความถนัดอย่างไรเพื่อให้ตัวของคุณลักษณะซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยของการบริหารจัดการกลายเป็นกำลังคนที่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันหากทำการเปรียบเทียบเพื่อการนำมาปรับใช้ “ตน” ในอีกความหมายหนึ่งอาจหมายถึง หน่วยงาน องค์กร หรือบริษัท การรู้จักและทำความเข้าใจธรรมชาติ และขีดความสามารถของตัวเององค์กรหรือหน่วยงานนั้นก็ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นและขาดไม่ได้ กล่าวคือ การรู้จักองค์กรที่ต้องเข้าไปบริหารเป็นอย่างดี ตลอดจนมีการวิเคราะห์ เรียนรู้ว่าหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ มีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร มีขีดความสามารถในการแข่งขันประมาณไหน มีกำลังด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร มีวิธีบริหารงานทั่วไปอย่างไร และการรู้จักปรับปรุงองค์กรให้ทันสมัย ตลอดจนก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ล้วนเป็นเหตุปัจจัยของการรู้จักตนกล่าวคือการรู้จักทั้งตัวตนของบุคคลและการรู้จักองค์ประกอบของหน่วยงานนั้น ๆ จะช่วยทำให้การบริหารงานองค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความมั่นคง เป็นการ**บริหาร**ที่พร้อมจะพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ไปสู่มาตรฐานสากลต่อไป

๔. มัตตัญญูตา (Moderation, Knowing how to be temperate) หมายถึง **ความเป็นผู้รู้จักประมาณ** คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

“ภิกษุเป็นมัตตัญญูอย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบิณฑบาต หากภิกษุไม่รู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบิณฑบาต เราไม่พึงเรียกเธอว่ามัตตัญญูในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบิณฑบาต ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่า เป็นมัตตัญญู ภิกษุชื่อว่าเป็นธัมมัญญู อตถัญญู อตถัญญู ด้วยประการฉะนี้”

ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ วิธีการในการนำมัตตัญญูตามาปรับประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหาร คือ การเป็นผู้รู้จักประมาณ ความหมายของคำว่าประมาณในที่นี้คือ ความพอเหมาะ ความพอดีกับภาวะสถานะของตนเอง กล่าวคือ ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป หลักการข้อนี้ถือว่ามีสำคัญต่องานด้านการบริหาร สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะ การไม่รู้จักความพอดี ไม่มีการประมาณการที่ดี อาจก่อให้เกิดความเสียหายที่ร้ายแรงได้ นั่นคือ จะกลายเป็นการบริหารงานที่ไม่ดูกำลังความสามารถขององค์กร หรือหน่วยงานนั่นเอง ยกตัวอย่างเปรียบเทียบเช่น การถือสิ่งของที่มากเกินไปกับมือที่มีอยู่เพียงสองข้างเท่านั้น หากครั้งที่ถือไปให้ถึงจุดหมาย ท้ายที่สุดของที่อยู่ในมืออาจตกแตกได้ ดังนั้น การบริหารสิ่งต่าง ๆ ควรมี

การประมาณกำลังว่ามีขีดความสามารถเพียงใด รองรับได้เพียงใด ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าตรัส “มัตตัญญูตา” แก่พระภิกษุโดยมุ่งหวังให้พระคุณเจ้ารู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ ส่วน อุบาสกและอุบาสิกา ซึ่งเป็นคฤหัสถ์ผู้ยังครองเรือนอยู่ก็มุ่งเน้นให้รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ที่หามา ได้ หรือการดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารควรเป็นผู้รู้จักประมาณในการใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ถูกต้อง ชอบธรรม เป็นต้น มัตตัญญูตา โดยความหมายของการเป็นผู้รู้จักประมาณมีความพอดีในการจ่าย โภคทรัพย์ หากนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องานด้านการบริหารจัดการคือ การประมาณการ มีการวางแผนการปฏิบัติงานระยะยาว ระยะปานกลาง และระยะสั้น โดยเฉพาะเรื่องของทุนหรือการบริหารงาน ทางด้านการเงิน รวมถึงหากมีความต้องการในการขยายหน่วยงานออกไปก็ต้องพิจารณาให้รอบคอบ รู้จัก ประมาณศักยภาพ ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ องค์กร เพื่อให้เกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด

๕. กาลัญญูตา (Knowing the Propertime) หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

ภิกษุเป็นกาลัญญูตาอย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้จักกาล ว่านี้เป็นกาลเรียน นี้เป็นกาลสอบถาม นี้เป็นกาลประกอบความเพียร นี้เป็น กาลหลีกออกเร้น หากภิกษุไม่พึงรู้จักกาลว่า นี้เป็นกาลเรียน นี้เป็นกาล สอบถามนี้เป็นกาลประกอบความเพียร นี้เป็นกาลหลีกออกเร้น เราไม่พึง เรียกว่าเป็นกาลัญญู แต่เพราะภิกษุรู้จักกาลว่า นี้เป็นกาลเรียน นี้เป็นกาล สอบถาม นี้เป็นกาลประกอบความเพียร นี้เป็นกาลหลีกออกเร้น ฉะนั้น เราจึง เรียกว่าเป็นกาลัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อตถัญญู อตตัญญู มัตตัญญู กาลัญญู ด้วยประการฉะนี้

ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ วิธีการในการนำกาลัญญูตามาปรับประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหาร คือ การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรหรือ การบริหารงานต่าง ๆ มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจความหมายของคำว่า เป็นผู้รู้จักกาล นั่นคือ รู้และ เข้าใจว่าในช่วงเวลานั้นเหมาะที่จะดำเนินกิจการงานนั้นหรือไม่ การทำงานในช่วงเวลาที่เหมาะสม และลง ตัว ย่อมมีโอกาสเข้าถึงความสำเร็จได้มากกว่า เปรียบเช่นเดียวกับในยุคปัจจุบันที่มีวิกฤติเศรษฐกิจเกิดขึ้นทั่วโลก เพราะเป็นผลสืบเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสที่เรียกว่า COVID-19 ซึ่งแพร่กระจายจากผู้ ติดเชื้อที่ไอหรือจาม การป้องกันการระบาดที่ดีที่สุดคือ Social Distancing หรือการเว้นระยะห่างทาง สังคม ด้วยการหลีกเลี่ยงการเจอผู้คนหรืออยู่ในบริเวณที่มีผู้คนเป็นจำนวนมาก ทำให้อุปสรรคสำคัญที่มา กับเชื้อ COVID-19 คือการที่คนไม่สามารถใช้ชีวิตประจำวันนอกบ้านได้ตามปกติ จากเหตุการณ์นี้ทำให้ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาคธุรกิจ ในหลักสี่ปฐิสรธรรม ข้อที่ว่าด้วยกาลัญญูตา มุ่งเน้นให้เป็นผู้รู้กาลเวลา อันเหมาะสม หากวิเคราะห์ในบริบทของการบริหารงานด้านการโรงแรมในช่วงนี้ จึงยังไม่เหมาะที่จะลงทุน

หรือสร้างภาระที่ก่อให้เกิดรายจ่าย การเป็นผู้รู้จักกาล ปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่และเกิดขึ้นตามช่วงเวลา การบริหารงานเช่นนี้จึงจะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรผ่านพ้นวิกฤติรวมถึงปัญหาต่าง ๆ ไปได้ ยกตัวอย่างเปรียบเทียบ การนำหลัก กาลัญญูตา มาปรับใช้กับโรงแรมของประเทศ**สวิตเซอร์แลนด์**ที่ชื่อ Le Bijou ได้ตัดสินใจพลิกวิกฤติเป็นโอกาส ด้วยการสร้างบริการการเข้าพักแบบพิเศษที่เรียกว่า “COVID-19 Service” เพื่อรองรับลูกค้าเปลี่ยนโรงแรมมาเป็นที่พักเพื่อกักตัวให้ห่างจากโรค ทั้งนี้ ได้มีการเตรียมบริการทดสอบไวรัสในห้องพัก บริการจัดส่งอาหาร และบริการทางการแพทย์ให้ลูกค้าแบบครบ**เซต** การระบอบทำให้โรงแรมธุรกิจบางประเภทยังดำเนินการต่อไปได้ เมื่อเกิดความเข้าใจในสถานการณ์นั้น จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การรู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจการมีส่วนสำคัญอย่างมากในด้านการบริหารจัดการ จึงต้องพิจารณา ถึงสถานการณ์ในเวลานั้น ๆ ว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรงด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบแนวทางการบริหารจัดการเพื่อให้องค์กรประสบผลสำเร็จ

๖. ปริสัญญูตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ **รู้จัก**ริยาที่จะประพอดีตต่อชุมชนนั้นว่าควรจะทำเนิการอย่างไร ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

“ภิกษุเป็นปริสัญญูอย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้บริษัทว่า นี้ชัตตยบริษัท นี้พราหมณบริษัท นี้คหบดีบริษัท นี้สมณบริษัท ในบริษัทนั้นเราควรเข้าไปหาอย่างนี้ ควรยืนอย่างนี้ ควร**ทำ**อย่างนี้ ควรนั่งอย่างนี้ ควรกล่าวอย่างนี้ ควรสงบอย่างนี้ หากภิกษุไม่รู้จักบริษัทว่า นี้ชัตตยบริษัท ฯลฯ ควรสงบอย่างนี้เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นปริสัญญู ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักบริษัทว่า นี้ชัตตยบริษัท ฯลฯ ควรสงบอย่างนี้ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่า เป็นปริสัญญู ภิกษุชื่อว่า เป็นธัมมัญญู อตถัญญู อตตัญญู กาลัญญู ปริสัญญูด้วยประการฉะนี้”

ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ วิธีการในการนำปริสัญญูตามาปรับประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหาร คือ โดยปกติแล้วการบริหารงานองค์กร หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันเป็นไปไม่ได้เลยที่การทำงานนั้น ๆ จะอยู่แบบเป็นเอกเทศ โดยที่ไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับสังคม ชุมชน เมื่อเป็นเช่นนี้การบริหารที่ดีจะเป็นไปด้วยความราบรื่น หนึ่งในปัจจัยสำคัญคือ การรู้จักชุมชน สภาพแวดล้อมที่ดำรงอยู่รอบข้างขององค์กรนั้น ๆ หากเปรียบกับในสมัยพุทธกาลเมื่อครั้งที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงดำรงพระชนมชีพอยู่ การเผยแผ่งานด้านพระพุทธศาสนาที่พระองค์ทรงทำนั้นเป็นหนึ่งในตัวอย่างที่ชี้ชัดให้เห็นได้ว่าการรู้จักชุมชนมีความสำคัญกับพุทธวิธีการบริหารที่พระองค์ทรงใช้ การเป็นผู้รู้จักถิ่น รู้จักชุมชน รู้จักสังคม คือรู้จักว่าชุมชนหรือสังคมนั้นเป็นอย่างไร จะต้องปฏิบัติอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับสังคมนั้นเพื่อให้สามารถเข้ากับชุมชนนั้นได้คือสิ่งสำคัญ เช่น การบริหารจัดการองค์กรที่อยู่ในชุมชนมุสลิม ผู้บริหารควรตระหนักว่าการบริหารสั่งการเพื่อขับเคลื่อนองค์กรนั้นจะต้องไม่ขัดกับสภาพของชุมชนที่หน่วยงานหรือ

องค์กรนั้น ๆ ตั้งอยู่ เช่น ในชุมชนอิสลามจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจที่ไม่ถูกหลักศาสนาอิสลามตามหลักชะรีอะห์ เช่น ไม่ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ (Alcoholic beverages) เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การบริหารจัดการจำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงาน องค์กร ตลอดจนชุมชนต่าง ๆ อยู่เสมอ ทั้งในแง่ของการพึ่งพา การประสานงานกับชุมชน การมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เข้าใจ และพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้ากับองค์กร โดยที่ไม่ขัดแย้งกับชุมชน เป็นการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชน หรือ**สาธารณชน** ย่อมจะส่งผลให้เกิดจุดแข็งคือ การเกิดพึ่งพา เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้องค์กรเกิดการพัฒนาค่อยๆ อดได้ง่ายขึ้น

๗. ปุคคลัญญูตา^๓ (Knowing the individual, Knowing the different individuals) หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

“ภิกษุเป็นปุคคลปโรปริญญูอย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบุคคล ๒ จำพวก คือ ...บุคคลรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น อีกพวกหนึ่งปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น บุคคลพวกที่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ พวกที่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้รู้จักบุคคล ๒ ฝ่ายด้วยประการฉะนี้แล ภิกษุชื่อว่า เป็นปุคคลปโรปริญญูอย่างนี้”

ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ วิธีการในการนำปุคคลัญญูตามาปรับประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหาร คือ ความเป็นผู้รู้จักบุคคล หมายถึง การรู้จักและเข้าใจความแตกต่างว่าบุคคลมีความต่างกัน พุทธศาสนาเรียกสิ่งนี้ว่า จริต ๖ “จริต” หมายถึงความประพฤติของคน ไม่ว่าจะ เป็นทางด้านร่างกาย ด้านวาจา รวมถึงด้านจิตใจ เป็นลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ พฤติกรรมของแต่ละบุคคล ส่งผลให้เกิดการแสดงออกเป็นการกระทำที่ต่างกันออกไป

การรู้จักบุคคลมีความสำคัญในแง่ของการบริหารจัดการอย่างไร คำตอบต่อคำถามนี้คือ เพราะบุคคลคือปัจจัยหลักและเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร ดังนั้น ในการบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเหมาะสมตรงกับความสามารถย่อมช่วยให้งานสำเร็จผล การบริหารจัดการในการรู้จักบุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการ

^๓ หลักสัปบุริสธรรม ๗ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน พระสูตรเรื่อง ธัมมัญญสูตรว่าด้วยบุคคลรู้ธรรม ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต อง.สตตค. (ไทย) ๒๓/๖๘/ ๑๔๓-๑๔๖ และการนำหลักสัปบุริสธรรม ๗ มาปรับใช้สามารถสืบค้นเพิ่มเติมได้ในบทความวิชาการของ กนก แสนประเสริฐ. (๒๕๕๙). เรื่อง หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. เข้าถึงได้จาก <http://www.onab.go.th> > articles.

ส่งเสริม พัฒนาให้คนในองค์กรหรือหน่วยงานมีความรู้ความสามารถ กล่าวคือ มีศักยภาพ นอกจากนี้ สิ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือ การสร้างให้บุคคลมีความสามัคคี ให้คนในองค์กร สามารถทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะได้ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากการรู้จักบุคคลในองค์กรหรือหน่วยงานแล้ว ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคลกับหน่วยงานภายนอกที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กัน มีการประสานงานทำงานร่วมกัน การรับรู้และเข้าใจในบุคคลผู้ซึ่งต้องร่วมงานด้วย คือหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้การบริหารงานลดปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ลง การประสานงานต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ล้วนเป็นแรงผลักดันให้การบริหารเป็นไปด้วยความราบรื่น

(๒) การประยุกต์ใช้ทางอ้อม หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติ สำหรับการประยุกต์ทางอ้อม ขอบเขตของการศึกษามุ่งเน้น การตั้งทฤษฎีแนวคิดด้านการบริหารของตะวันตกไว้เป็นแม่บท เพื่อดูว่าในทฤษฎีการบริหารจัดการของตะวันตกในแต่ละกระบวนการหรือในแต่ละองค์ประกอบพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเรื่องนั้นหรือประเด็น ๆ ไว้ว่าอย่างไรบ้าง **โดยนัยนี้** การศึกษาจึงเป็นไปในรูปแบบของการตั้งทฤษฎีแนวคิดการบริหารแบบตะวันตกไว้เป็นแม่แบบแล้วนำทัศนะของพุทธศาสนามาศึกษาเทียบเคียงหาความสอดคล้อง ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการนำไปปรับใช้ จากการศึกษาพบว่าหนึ่งในแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการ (Management Theory) ที่เกิดขึ้นในอดีตและได้รับความนิยมมาจนถึงยุคปัจจุบันคือทฤษฎีที่เรียกว่า POCCC ผู้คิดค้นและนำเสนอทฤษฎีนี้คือ อองรี ฟาโยล (Henri Fayol) นักวิชาการชาว**ฝรั่งเศส** โดยแนวคิดดังกล่าวมีหลักการสำคัญของการบริหารจัดการเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายนั้นมีองค์ประกอบ ๕ ข้อด้วยกัน ซึ่งเรียกสั้น ๆ ว่า POCCC ดังนั้นทฤษฎีบริหารจัดการ POCCC จึงเน้นการบริหารจัดการองค์กรอย่างรอบด้านและครอบคลุม ตั้งแต่การวางแผน, การปฏิบัติการ, การจัดโครงสร้างองค์กร ไปจนถึงการควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่วางไว้ ทฤษฎี POCCC มีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

P	ย่อมาจาก	Planning	หมายถึง	การวางแผน
O	ย่อมาจาก	Organizing	หมายถึง	การจัดองค์กร
C	ย่อมาจาก	Commanding	หมายถึง	การบังคับบัญชาสั่งการ
C	ย่อมาจาก	Coordination	หมายถึง	การประสานงาน
C	ย่อมาจาก	Controlling	หมายถึง	การควบคุม

จากกระบวนการบริหารงานตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น การประยุกต์ใช้ทางอ้อม หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติในที่นี้ คือการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพก่อนในเบื้องต้นว่า วิธีการดังกล่าวได้ปรากฏมีในแนวคิดของพุทธวิธีการบริหารเช่นเดียวกัน

P (Planning) พุทธวิธีการวางแผน

Planning หรือการวางแผน โดยทั่วไปแล้วเป็นที่ทราบกันว่าคำนี้หมายถึงการคิดสิ่งต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าก่อนการลงมือปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อให้งานนั้น ๆ บรรลุผลสำเร็จตามที่มุ่งหวังไว้ การวางแผนจึงเป็นกระบวนการคิดที่ได้ถูกวางไว้ก่อนเริ่มลงมือบริหารจัดการทำงานในส่วนต่าง ๆ และเป็นสิ่งแรกที่ต้องทำเพื่อให้งาน**สัมฤทธิ์ผล**ตามที่ต้องการ พุทธวิธีการวางแผน หากพิจารณาคำนี้ในบริบทของพุทธศาสนา คือ การวิเคราะห์ให้เห็นถึงการบริหารงานของพระพุทธเจ้าเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล กล่าวคือ มีเหตุการณ์ใดบ้างที่ยืนยันได้ว่า หลักการวางแผนซึ่งเป็นหนึ่งในทฤษฎีของการบริหารที่เรียกว่า POCCC นั้นมีปรากฏอยู่ในพุทธศาสนา จากการศึกษาจะพบว่า การศึกษาช่วงเวลาแห่งประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาได้พบว่ามีหลายเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงเป็นนักบริหารที่มีการวางแผนงานเพื่อให้พุทธศาสนาดำรงอยู่มาเนิ่นนานหลายยุคหลายสมัยโดยไม่ถูกกลืนกินด้วยกาลเวลา การศึกษาพุทธวิธีการวางแผนในพุทธศาสนานี้จะ**วิเคราะห์**หรือออกเป็น ๒ ช่วงคือ พุทธวิธีการวางแผนในช่วงเริ่มต้นการประกาศพุทธศาสนา และพุทธวิธีการวางแผนหลังเสด็จดับขันธปรินิพพาน

พุทธวิธีการวางแผนในช่วงเริ่มต้นการประกาศพุทธศาสนา ในช่วงเริ่มต้นของการประกาศพุทธศาสนา สิ่งที่ปรากฏพบได้อย่างชัดเจนในประเด็นนี้และสะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของการเป็นนักบริหารที่มีการวางแผนในการประกาศพระศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือ กระบวนการคิดเพื่อการวางแผนพิจารณา ในการหาบุคคลที่สามารถจะรับรู้ธรรมะ คือรู้สิ่งที่พระองค์ทรงค้นพบได้ สาเหตุที่พระพุทธองค์ต้องทรงคิด**วิเคราะห์**เพื่อหาบุคคลที่จะบรรลุธรรมได้ กล่าวคือสามารถฟังและเข้าใจธรรมะที่ละเอียดลึกซึ้งได้นั้น เหตุเพราะธรรมะมิใช่จะเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรับรู้และเข้าใจได้เนื่องจากในยุคสมัยนั้นสังคมอินเดียเต็มไปด้วยเจ้าลัทธิ ความเชื่อ พิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ มากมาย การที่จะเกิดมีแนวคิดใหม่ ๆ ขึ้นมาในสังคมย่อมเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ยาก ท้ายที่สุดพระพุทธองค์ก็ได้พิจารณาบุคคลที่จะไปเทศนา บอกล่าวสั่งสอน บุคคลกลุ่มแรกที่ทรงนึกถึงคือ อาหารดาบสและอุทกดาบส สาเหตุเพราะอาจารย์ทั้งสองได้เคยให้ความรู้ และพระพุทธองค์ได้**ทรง**เคยอยู่อาศัยศึกษาลัทธิของอาจารย์ทั้งสองท่านในกาลก่อนจะตรัสรู้ พระองค์ทรงทราบว่าท่านอาจารย์ทั้งสองมีปัญญา อีกทั้งยังมีกิเลสเบาบาง สามารถจะรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน แต่ท่านทั้งสองได้สิ้นชีพเสียแล้วก่อนหน้านั้น ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกความว่า “... ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงดำริว่า เราจะพึงแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน แล้วทรงดำริต่อไปว่า อาหารดาบส กาลามโคตรนี้ เป็นบัณฑิต ฉลาด ฉะฉาน มีปัญญา มีฐิติในตาน้อยมานาน ถ้ากระไร เราจะพึงแสดงธรรมแก่อาหารดาบส กาลามโคตรก่อน เธอจักรู้ธรรมนี้ได้ ฉับพลันลำดับนั้น เทวดาผู้ไม่ปรากฏกายมาทูลพระผู้มีพระภาคว่า “พระองค์ผู้เจริญอาหารดาบส กาลามโคตร ได้ทำกาละ ๗ วันแล้ว” วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐/๑๕

พุทธวิธีการวางแผนเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาให้กับบุคคลกลุ่มแรกจึงได้เปลี่ยนไปจากที่ทรงวิเคราะห์ว่าควรเป็นอาจารย์ที่เคยถ่ายทอดวิชาให้แก่พระองค์ พระพุทธเจ้าได้ทรงพึงนิจเลือกเป้าหมายของกลุ่มบุคคลชุดแรกที่จะเข้ามารับฟังธรรมเทศนาเป็นคนกลุ่มใหม่ ภายหลังจากตระหนักถึงปัญจวัคคีย์

บุคคลทั้งห้า ได้แก่ พระโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ และ**พระอัสสชิ** แต่เดิมบุคคลทั้งห้านี้เป็นนักบวชที่ออกบวชติดตามปรณนิบัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่เสด็จออกผนวชใหม่ ๆ และเป็นชาวกรุงกบิลพัสดุ์ พระพุทธองค์ทรงพินิจแล้วว่าปัญจวัคคีย์ทั้งห้าเป็นผู้มีอุปนิสัยในอันจะตรัสรู้ธรรม อีกทั้งยังมีอุปการะแก่พระองค์มากได้เป็นผู้อุปฐากคอยดูแลเมื่อครั้งพระองค์ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา จึงทรงกำหนดแนบในพระทัยว่าจะแสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ก่อนเป็นกลุ่มแรก ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๔ พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๔ มหาวรรคภาค ๑ พุทธปริวิตกกาถา ความว่า

“...ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงพระดำริว่า เราจะพึงแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉับพลัน ครั้นแล้วทรงพระดำริต่อไปว่า ภิกษุปัญจวัคคีย์มีอุปการะแก่เรามาก ได้บำรุงเราผู้ตั้งหน้าบำเพ็ญเพียรอยู่ ถ้ากระไร เราพึงแสดงธรรมแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ก่อน ครั้นแล้วได้ทรงพระดำริต่อไปว่า บัดนี้ ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ไหนหนอ พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเขตพระนครพาราณสี ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่งจักษุมนุษย์ ครั้นพระองค์ประทับอยู่ ณ อุรุเวลาประเทศตามควรแก่พุทธานุสิริแล้ว เสด็จจาริกไปทางพระนครพาราณสี”

จากจุดตั้งต้นการเลือกบุคคลกลุ่มแรกที่สามารถเข้าใจในหลักธรรมที่ลึกซึ้งได้ เป็นข้อสนับสนุนที่ยืนยันได้ว่าการเริ่มต้นเพื่อประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น ทรงเริ่มจากการวิเคราะห์คัดเลือกบุคคล นั่นคือการวางแผนเพื่อเลือกเป้าหมายบุคคลที่สามารถเป็นกำลังหลักสำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนาได้ ซึ่งภายหลังจากนั้นไม่นานพระองค์มีพระดำริวางแผนงานด้านการบริหารจัดการให้พระภิกษุที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์จำนวน ๖๐ รูป ออกไปประกาศพระศาสนาตามหัวเมืองและแคว้นต่าง ๆ โดยมีพุทธพจน์กำชับว่า “... อย่าไปทางเดียวกัน ๒ รูป...” วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๒/๓๙ นั่นคือการสะท้อนให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่า พระพุทธองค์ทรงเป็นนักบริหารที่มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นผู้ที่สามารถวางแผนขยายงานโดยใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า นอกจากการวางแผนเพื่อพัฒนาและขยายงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยส่งพระภิกษุสงฆ์ออกไปประกาศพระศาสนาแล้ว พระพุทธองค์ยังทรงได้ชื่อว่า เป็นนักบริหารที่มองการณ์ไกลเป็นผู้มีจักขุมา อด.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๙/๑๔๖ เหตุการณ์ที่ช่วยยืนยันข้อสรุปนี้ จะเห็นได้จากการวางแผนเพื่อประเมินวิธีต่าง ๆ ในการบรรลุเป้าหมายสิ่งที่พระองค์ทรงกระทำในเวลาต่อมาคือ การวางแผนงานเพื่อเพิ่มกำลังบุคคล ด้วยเหตุนี้จึงทรงดำริที่จะไปเผยแผ่ธรรมให้แก่มุขพระชฎิล ประกอบด้วยพระอุรุเวลกัสสปะ พระนทีกัสสปะ พระคยากัสสปะ ทั้งสามรูปล้วนมีบริวารเป็นจำนวนมาก ดังข้อความยืนยันที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

“ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับ ลุถึงตำบลอุรุเวลา สมัยนั้น ชฎิล ๓ คน คือ อุรุเวลกัสสปะ นทีกัสสปะ คยากัสสปะ

อาศัยอยู่ที่ตำบลอุรุเวลาในชฎิล ๓ คนนั้น ชฎิลอุรุเวลกัสสปะเป็นผู้นำ เป็นผู้ฝึก เป็นเลิศ เป็นหัวหน้าเป็นประธานของชฎิล ๕๐๐ คน ชฎิล นทีกัสสปะเป็นผู้นำ เป็นผู้ฝึก เป็นเลิศ เป็นหัวหน้า เป็นประธานของชฎิล ๓๐๐ คน ชฎิลคยากัสสปะเป็นผู้นำ เป็นผู้ฝึก เป็นเลิศ เป็นหัวหน้า เป็นประธานของชฎิล ๒๐๐ คน” วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๗/๓๕-๕๐

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ทรงเชื่อมั่นว่า การไปโปรดเทศนาสั่งสอนกลุ่มชฎิลได้นั้นถ้าหัวหน้าทั้งสามเปลี่ยนทัศนคติมานับถือในพระธรรมวินัยได้ เป็นที่แน่นอนว่าลูกศิษย์ของกลุ่มชฎิล จำต้องเปลี่ยนศรัทธาตามหัวหน้า ในอาทิตตปริยายสูตร ได้บันทึกไว้ว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาแก่ชฎิลสามพี่น้อง รวมถึงเหล่าสาวกที่แต่เดิมเชื่อในลัทธิบูชาไฟ ซึ่งมีสมาชิกทั้งหมด ๑,๐๐๓ ให้หันมาตั้งมั่นในพระรัตนตรัย ทุกคนล้วนหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ และสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ชีณาสพด้วยกันทั้งหมด พระภิกษุชฎิลทั้งหมดนั้นได้เป็นกำลังสำคัญในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เมืองราชคฤห์ เมืองหลวงแห่งแคว้นมคธ ทำให้แคว้นมคธเป็นฐานที่ตั้งสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเวลาต่อมา จากเหตุการณ์ที่ยกมานี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงพุทธวิธีการวางแผนในช่วงเริ่มต้นของการประกาศพระพุทธศาสนา

ส่วนพุทธวิธีการวางแผนหลังเสด็จดับขันธปรินิพพาน คือ การมองการณ์ไกลเพื่อวางแผนสิ่งที่จะเกิดขึ้นหลังจากที่พระองค์ทรงปรินิพพาน เป็นการตัดสินใจในการวางแผนซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติในอนาคตว่าควรเป็นอย่างไร สะท้อนให้เห็นได้จากพุทธพจน์ความว่า

โย โว อานนท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญุตโต โส โว มม จฺจเยน สตถา ที.มหาวคโค. (ไทย) ๑๐/๑๔๑/๑๗๘-๑๘๐ “ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เราตถาคตแสดงแล้ว และบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย เมื่อเราตถาคตล่วงลับไปแล้ว”

จากพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบพระอานนท์ซึ่งได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้วใครจักเป็นศาสดาของข้าพระองค์ทั้งหลาย” คำตอบสำหรับคำถามนี้คือเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน ไม่ทรงแต่งตั้งบุคคลใดเป็นศาสดาแทนพระองค์ สิ่งที่สะท้อนให้เห็นจากคำตอบข้างต้น นั่นคือ การยืนยันว่าพระธรรมวินัยจะเป็นศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงดำริเช่นนี้ นั้นย่อมยืนยันได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์ พิจารณาอย่างรอบคอบแล้วว่า มนุษย์ทุกคนมีความตายเป็นที่สุดของชีวิต มนุษย์ทุกคนต้องจากโลกนี้ไป ด้วยเหตุนี้แม้ในขณะนั้นจะมีพระภิกษุสงฆ์สาวกซึ่งบรรลุปะเป็นพระอรหันต์อยู่ ทั้งพระอานนท์ พระมหากัสสปะ นอกจากนี้ยังมีพระอริยบุคคลมากมาย แต่ทั้งนี้ก็ไม่ทรงแต่งตั้งใครเป็นศาสดาแทนพระองค์ ในทางตรงกันข้ามพระองค์มีพระดำริว่า พระธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้ดีแล้วนั้นจะเป็นศาสดาแทนพระองค์ จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นข้อยืนยันที่สนับสนุนให้เห็นว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงมีพุทธวิธีการวางแผนเพื่อประกาศ

พระศาสนาในช่วงเริ่มต้นเท่านั้น แต่ทรงวางรากฐานแนวทางหลังจากที่ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไว้ด้วย ข้อยืนยันจากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมานี้ สามารถพิจารณาได้จากการตั้งข้อสังเกตดังนี้ กล่าวคือ แม้ในขณะนั้นจะมีพระภิกษุซึ่งเป็นผู้เลิศทางปัญญามากมาย เช่น พระมหากัสสปะ พระอานนท์ ฯลฯ พระพุทธองค์ก็ทรงมิได้มีพระประสงค์แต่งตั้งสาวกรูปหนึ่งรูปใดเป็นศาสดาแทนพระองค์ โดยเหตุนี้จึงเห็นได้ชัดเจนว่า พระพุทธเจ้าทรงมีฐานที่เชื่อว่า การจะเข้าใจหรือเป็นพุทธสาวกในศาสนาพุทธที่แท้จริงแล้ว คือ การเข้าใจหลักธรรมซึ่งเป็นความจริงตามธรรมดาหรือธรรมชาติที่พระองค์ทรงค้นพบให้ได้ โดยมีได้ยึดติดที่ตัวบุคคล ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นแล้วพุทธศาสนาคงมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่ต่างจากสาวกของ นิคกรณนาฏบุตรที่ทะเลาะกัน ดังปรากฏเนื้อความในพระไตรปิฎกว่า “สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ หมู่บ้านสามคาม แคว้นสักกะสมัยนั้นแล **นิครณนาฏบุตร** ได้ถึงแก่กรรมไม่นานที่กรุงปาวา เพราะการถึงแก่กรรมของนิครณนาฏบุตรนั้น นิครณณ์ทั้งหลายได้แตกกันเป็น ๒ ฝ่าย ต่างบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใช้หอกคือปากทิ่มแทงกัน” ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔/๕๐

โดยนัยแห่งเรื่องราวที่ปรากฏดังกล่าวข้างต้น คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ความหมายของพระพุทธศาสนาก็จักขยายออกไป จนกระทั่งอาจไม่สามารถรู้ได้ว่าหลักหรือแก่นของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงคืออะไร อยู่ตรงไหน การมองการณ์ไกลถึงสิ่งที่ยังมาไม่ถึงและวางระบบ **ระเบียบ** ขั้นตอนไว้ล่วงหน้าคือการวางแผนตั้งรับที่ดี โดยในนัยนี้จึงเป็นที่ยืนยันได้ว่า พุทธวิธีการวางแผนหรือการทำงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์นั้นมีการวางแผนขั้นตอนการดำเนินการไว้อย่าง **ครอบคลุม** จากที่ได้วิเคราะห์มาข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงส่วนพุทธวิธีการวางแผนหลังเสด็จดับขันธปรินิพพานเพื่อให้พุทธศาสนาสามารถดำรงอยู่ได้แม้ว่าพระองค์จะทรงปรินิพพานไปแล้ว โดยนัยนี้จึงเป็นที่ยืนยันได้ว่าหลักการสำคัญของการบริหารจัดการเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายที่เรียกสั้น ๆ ว่า POCCC (Planning) ซึ่งหมายถึง การวางแผน เป็นขั้นตอนการบริหารที่ปรากฏมีในพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

○ (Organizing) **พุทธวิธีการจัดการองค์กร** การจัดการองค์กรเป็นการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาที่มีการกระจายอำนาจ รวมทั้งแบ่งความรับผิดชอบในแต่ละส่วน (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๔๙, หน้า ๒) โดยนัยนี้ หากมีการตั้งคำถามว่าในพุทธศาสนามีแนวทางในการจัดการองค์กรปรากฏอยู่บ้างหรือไม่ คำตอบต่อข้อคำถามนี้ อาจวิเคราะห์ได้จากคำตอบในการตั้งคำถามย้อนกลับว่า การจัดการองค์กร โดยท้ายที่สุดแล้วผลลัพธ์ของการทำงานในกระบวนการนี้ต้องการให้เกิดผลเช่นไร แน่นนอนว่าเมื่อมีการจัดการองค์กรเกิดขึ้นย่อมมีความมุ่งหวังดังนี้

ประการที่หนึ่ง เพื่อให้คนใน**องค์กร**สามารถทำงานร่วมกันได้ การที่คนในองค์กรสามารถทำงานร่วมกันได้ ย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จของการทำงาน ในพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการจัดการองค์กรในขั้นที่หนึ่งคือ การหลอมรวมพฤติกรรมของคน **โดยนัย**นี้หมายถึง พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นจากการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจาก**ที่ตรัสรู้**แล้ว ได้ดำเนินการเผยแผ่ศาสนาด้วยพระองค์เอง รวมถึงเหล่าสาวกได้เดินทางไปตามสถานที่ต่าง ๆ เมื่อเวลาผ่านไปนานวัน ผู้ที่เข้าใจ รับรู้

และมีความประสงค์จะเข้ามาเป็นพุทธบริษัทสี่ในพุทธศาสนามีจำนวนมากขึ้น แต่ต่างคนต่างมาจากที่ต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้าน ฐานะ หน้าที่การงาน วัฒนธรรม ชาติตระกูล โดยนัยนี้การที่จะทำให้คนจำนวนมากมาอยู่รวมกัน สามารถทำงานร่วมกันได้ นั้นหมายความว่า จะต้องมีการบริหารจัดการองค์กรที่ดีซึ่งเป็นระบบที่ทำให้คนจำนวนหนึ่งซึ่งไม่รู้จักกันมาก่อน แต่สามารถดำรงอยู่รวมกันได้ ภายใต้สิ่งที่เรียกว่า อาราม หรือ วัด ซึ่งเป็นที่จำพรรษาของภิกษุ วัดเชตวันมหาวิหารที่สร้างโดยท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ซึ่งเป็นอุบาสกผู้มั่งคั่งมีทรัพย์สมบัติมากแห่งเมืองสาวัตถีได้จัดซื้อที่ดินเพื่อสร้างวัดและถวายแด่พระพุทธรูป ดังความว่า “ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับจนถึงกรุงสาวัตถีทราบว่าเป็นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดีในกรุงสาวัตถีนั้น ... อนาถบิณฑิกคหบดี ประทับนั่งบนอาสนะ ... ได้กราบทูลตั้งนินว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไรในพระเชตวัน พระพุทธรูป ข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถ้าเช่นนั้น ท่านจงจัดถวายเชตวันแก่สงฆ์จากทิศทั้ง ๔ ผู้มาแล้ว และยังไม่มีมา อนาถบิณฑิกะรับสนองพระพุทธรูปแล้วได้ถวายพระเชตวันแก่สงฆ์” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาอนาถบิณฑิกคหบดี ด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่า วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้าย ... พระพุทธรูปทั้งหลายทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๕/๑๒๙-๑๓๑

วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ที่เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล เป็นวัดที่พระพุทธรูปเจ้าทรงใช้เป็นที่พักและแสดงธรรมโดยมีบันทึกว่าพระพุทธรูปเจ้าประทับจำพรรษาที่วัดแห่งนี้เป็นระยะเวลาอันยาวนานมากถึง 19 พรรษา วัดเชตวันจึงเป็นที่มั่นสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล และเป็นที่อยู่จำพรรษาของภิกษุจำนวนมาก หากกล่าวถึง O (Organizing) พุทธวิธีการจัดการองค์กรที่พระพุทธรูปเจ้าทรงนำมาใช้ในลำดับแรก เพื่อลดปัญหาของการที่ภิกษุต้องมาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก เบื้องต้นคือ การลดจุดยึดติดที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการบวชอยู่ในเพศบรรพชิต วิธีการที่พระพุทธรูปเจ้าทรงนำมาใช้คือผู้ที่เข้ามาเป็นภิกษุในพุทธศาสนานั้น จำต้องทิ้งชาติซึ่งเป็นวรรณะที่มีอยู่แต่เดิม ดังพุทธพจน์ความว่า “.. ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่มหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู มที ไหลลงสู่มหาสมุทรแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิมของตนรวมเรียกว่า มหาสมุทรทั้งสิ้น เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ... ในมหาสมุทรที่พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในมหาสมุทร แม่น้ำสายใดสายหนึ่งในโลกที่ไหลลงสู่มหาสมุทร และสายฝนตกลงจากพากฟ้า ก็ไม่ทำให้มหาสมุทรพร่องหรือเต็มได้ ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่แม่น้ำสายใดสายหนึ่งในโลกที่ไหลลงสู่มหาสมุทรและสายฝนตกลงจากพากฟ้า ก็ไม่ทำให้มหาสมุทรพร่องหรือเต็มได้เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ... ในมหาสมุทร ที่พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในมหาสมุทร มหาสมุทร มีรสเดียว คือ รสเค็ม ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่มหาสมุทร มีรสเดียว คือ รสเค็ม นี้เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ... วรรณะ ๔ เหล่านี้คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกจากเรือนมาบวชในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิม รวมเรียกว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งสิ้น เหมือนมหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู มที ไหลลงสู่มหาสมุทรแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิม รวมเรียกว่า มหาสมุทรทั้งสิ้น

หากพระพุทธรูปเจ้าได้ปรากฏเช่นนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า การจัดการองค์กรที่พระพุทธรูปเจ้าทรงนำมาใช้เมื่อมีภิกษุต้องอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างบุคคล เกิดความเหนียวแน่นในการองค์กรคือ การทำให้ความยึดมั่นในตัวตนที่มีอยู่ก่อนบรรพชาหมดสิ้นไป จากที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่า

เป็นหนึ่งในรูปแบบพุทธวิธีการจัดการองค์กรของพุทธองค์ ความเข้าใจนี้ย่อมส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในงาน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือ การยอมรับกติกา รักษากฎระเบียบที่เรียกว่าพระธรรมวินัยนำไปสู่การประสานงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นอกจากพุทธวิธีการจัดการองค์กรที่ทำให้พระภิกษุซึ่งมาจากที่ต่าง ๆ สามารถอยู่รวมกันอย่างสันติแล้ว สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงพุทธวิธีการจัดการองค์กรอีกประการหนึ่งคือ พระพุทธเจ้าได้ทรงยกย่องกำหนดบอกกล่าวว่าคุณคนผู้หนึ่งมีความสามารถและเชี่ยวชาญในเรื่องใด ซึ่งในทางพุทธศาสนาใช้คำว่า การเป็นเอตทัคคะ หมายถึงตำแหน่งที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพุทธสาวกว่า เป็นผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่ง ได้**ประทาน**แต่งตั้งให้พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในสมัยพุทธกาลผู้ที่ได้รับตำแหน่งการเป็นเอตทัคคะนั้นมีเป็นจำนวนมาก เช่น พระนันทเถระได้รับตำแหน่งเอตทัคคะว่าเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการเทศนาสั่งสอนภิกษุณี พระนันทเถระตามประวัติสามารถอธิบาย ชี้แจง ยกตัวอย่างอุปมาอุปไมยทำให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักธรรมได้เป็นอย่างดี ครั้งหนึ่งท่านเคยแสดงธรรมแก่ภิกษุณีจำนวนห้าร้อยรูปที่วัดราชการามจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ ดังที่มีการบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกความว่า “พระมหามุนีทรงสรรเสริญพระสาวกผู้มีสมมติว่าเลิศในการให้โอวาทแก่นางภิกษุณีทั้งหลาย ได้ทรงแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ... มีนามชื่อนันทกะ ได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในวันที่พระพุทธองค์ทรงรับพระเชตวันาราม ได้บรรลุอรหัตผลโดยกาลไม่นาน ... เราสอนธรรมแก่พระภิกษุณีนั้่นรวม ๕๐๐ รูปด้วยกัน ล้วนเป็นผู้มีอาสวะ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคผู้มีประโยชน์เกื้อกูลใหญ่ ทรงพอพระทัย จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งแห่งภิกษุผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายให้โอวาทพระภิกษุณี ...” ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑๓๕/๑๖๐-๑๖๒

จากกรณีตัวอย่างของการแต่งตั้งตำแหน่งเอตทัคคะให้แก่พระนันทเถระว่าเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการเทศนาสั่งสอนภิกษุณี **ข้อยืนยัน**นี้ชี้ให้เห็นข้อสรุปที่สำคัญว่า การบอกและกำหนดตำแหน่งเอตทัคคะนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า มีการกำหนดโครงสร้างตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญอยู่ในพุทธศาสนาว่า พุทธบริษัทสี่รูปนั้น ๆ หรือคนนั้น ๆ มีความแตกฉานเชี่ยวชาญในเรื่องใด พุทธวิธีการในข้อนี้ได้แสดงให้เห็นว่าในพุทธศาสนามีการจัดโครงสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของสมาชิก มีการกระจายอำนาจรวมทั้งแบ่งความรับผิดชอบในแต่ละส่วนว่าคุณคนผู้หนึ่งมีความชำนาญในเรื่องใด การจัดการองค์กรในบริบทนี้จึงชี้ให้เห็นถึงการกระจายงาน การแบ่งหน้าที่ตามความถนัดและความสามารถ หากองค์กรได้มีการจัดการองค์กรที่เป็นระบบระเบียบ เกิดความชัดเจนเป็นรูปธรรม ในการแบ่งขีดความสามารถไม่ทับซ้อนก็ย่อมทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ และโอกาสบรรลุผลสำเร็จก็มีสูงด้วยเช่นกัน เช่นที่พระนันทเถระเป็นผู้ที่สามารถสั่งสอนภิกษุณีให้เกิดความก้าวหน้าในธรรมได้ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการหน้าที่ในองค์กรให้กับบุคคล จากที่กล่าวมานี้จึงแสดงให้เห็นว่าในพุทธศาสนามีแนวคิดเรื่องการจัดการองค์กรปรากฏอยู่ตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ซึ่งทั้งหมดนี้อาจเทียบเคียงได้ว่าเป็น O (Organizing) พุทธวิธีการจัดการองค์กรในพุทธศาสนานั้นเอง

C (Commanding) พุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการ หลักการบริหารที่ดีเป็นที่ทราบกันอย่างชัดเจนว่า องค์กรหรือหน่วยงานนั้น ๆ ในยามที่เกิดปัญหา ผู้นำที่ดีย่อมต้องสามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที เพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นให้มากที่สุด ในพุทธศาสนาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ชื่อว่าเป็นผู้นำที่มีอำนาจในการตัดสินใจสูงสุด โดยนัยนี้ พุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการที่ปรากฏพบในพุทธศาสนา คือ ในยามที่เกิดปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ขึ้น พุทธองค์จะทรงเป็นผู้แก้ไขปัญหา นั้น ๆ ด้วยพระองค์เอง และได้บัญญัติเป็นข้อปฏิบัติในพระธรรมวินัยในช่วงเวลาต่อมา จากการศึกษาพบว่า ข้อยืนยันสำคัญว่าในพุทธศาสนานั้นมีกระบวนการบริหารที่เรียกว่า C (Commanding) จะเห็นได้จากการศึกษาพุทธประวัติและพระธรรมวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระวินัยปิฎก พบว่าพระพุทธองค์มีพระอัจฉริยภาพในการบัญชาสั่งการยามที่เกิดปัญหาต่าง ๆ ดังเช่นที่ครั้งหนึ่งในแคว้นมคธ ได้เกิดโรคระบาดประชาชนและพระภิกษุได้ป่วยด้วยโรคติดเชื้อมากมายมาก ดังความว่า “ก็โดยสมัยนั้นแลในมคธชนบทเกิดโรคระบาดขึ้น ๕ ชนิด คือ โรคเรื้อน ๑ โรคฝี ๑ โรคกลาก ๑ โรคมองคร่อ ๑ โรคลมบ้าหมู ๑ ประชาชนอันโรค ๕ ชนิดกระทบเข้าแล้ว” วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๑/๑๑๗-๑๑๙ จากเหตุโรคระบาดข้างต้นก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย ลำดับแรกคือ ในช่วงเวลานั้นมีพระภิกษุติดโรคระบาดเป็นจำนวนมาก ต่อมาคือ เกิดการขอเข้ามาบวชในพุทธศาสนาเพื่อที่จะได้มีโอกาสรักษาโรคกับหมอที่เก่งที่สุดในสมัยนั้น นั่นคือ หมอชีวก เมื่อได้รับการรักษาจนหายแล้ว ภิกษุเหล่านั้นต่างพากันลาสิกขา ดังความว่า “... เราพึงบวชในสำนักพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร ในที่นั้น ภิกษุทั้งหลายจักพยาบาล และหมอชีวกโกมารภัจจ์จักรักษา เราหายโรคแล้วจักสึก จึงบวชนั้นเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายแล้วขอบรรพชา ภิกษุทั้งหลายให้บวชนั้นบรรพชาอุปสมบทแล้วต้องพยาบาล และหมอชีวกโกมารภัจจ์ต้องรักษาภิกษุนั้น ภิกษุนั้นหายโรคแล้วสึก” วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๑/๑๑๗-๑๑๙

เมื่อเกิดปัญหานี้ขึ้น พุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการที่องค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้าทรงนำมาใช้ คือ การออกกฎระเบียบจากพุทธดำรัสเสมือนหนึ่งเป็นกฎให้ปฏิบัติตามเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในทันทีสำหรับการเกิดโรคระบาดนั้น สิ่งที่ได้ทรงกระทำในฐานะผู้นำ ประการแรก คือ สั่งการโดยการออกกฎระเบียบเพื่อช่วยบรรเทาภาวะการรักษาพยาบาลภิกษุที่อาพาธ คือ ทรงอนุญาตให้พระภิกษุฉันเภสัช ๕ อย่างได้ ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน ดังความว่า “เราจะพึงอนุญาตอะไรหนอเป็นเภสัชแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเป็นเภสัชอยู่ในตัว ... เภสัช ๕ นี้แล คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นเภสัชอยู่ในตัว และเขาสมมติว่าเป็นเภสัช ... ฉะนั้น เราพึงอนุญาตเภสัช ๕ นี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ให้รับประทานในเวลาแล้วบริโภคนอกกาล” นอกจากนี้เพื่อป้องกันการเข้ามาบวชแบบมีวัตถุประสงค์แอบแฝง คือ อาศัยพระศาสนาเพื่อเข้ามารักษาตัว โดยเข้ามาบวชเป็นพระให้หมอรักษาจนหายจากโรคที่เป็นอยู่และสึกออกไป การบวชนี้จึงไม่ได้บวชด้วยความศรัทธา จึงทรงห้ามคนเป็นโรคติดต่อบรรพชา ดังความว่า “ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้ถูกโรค ๕ ชนิดเบียดเบียนไม่พึงให้บรรพชา รูปใดให้บรรพชา ต้องอาบัติทุกกฏ” วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๘/๑๔๒-๑๔๔ จากเหตุการณ์นี้ได้ชี้ให้เห็นถึง อำนาจหน้าที่ในการสั่งการของการทำงานหรือการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุหมู่มา เมื่อมีเหตุการณ์คับขันเกิดขึ้น พุทธองค์ได้ทรงทำหน้าที่ในการ

สั่งการ ออกเป็นบทบัญญัติพระธรรมวินัยเพื่อบรรเทาภัยและรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งหมู่คณะไว้ได้ การแก้ไขปัญหาก็ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น มีผู้นำคอยควบคุม สั่งการ ดูแลพร้อม ตลอดจนสอดส่อง ปัญหาเพื่อหาทางแก้ไขให้เร็วที่สุด จากพุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการของพระพุทธองค์ในยามที่เกิดโรคระบาด แสดงให้เห็นถึงข้อดีในการมีอำนาจสั่งการอีกอย่างก็คือช่วยให้เกิดการตัดสินใจอย่างทันท่วงที พระพุทธเจ้าทรงตัดสินพระทัยจากการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบ ว่องไว ช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันเวลา

C (Coordination) พุทธวิธีการประสานงาน ปัจจัยสำคัญของการบริหารที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การประสานงาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในหลักการบริหารห้าประการตามแนวคิดของ Henri Fayol (อ้างใน ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์, 2543: 29-30) โดยความหมายแล้วการประสานงาน (Coordination) จึงเป็นการเชื่อมโยงหน่วยงานแต่ละฝ่าย ตลอดจนบุคลากรที่อยู่ในองค์กรซึ่งเป็นกำลังคนที่สังกัดอยู่ในฝ่ายต่าง ๆ ให้สามารถทำงานเข้ากันได้ โดยมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ส่งเสริมให้เกิดการทำงานที่ราบรื่น เกิดผลสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้

ด้วยเหตุนี้หากขาดการประสานงานที่ดีก็อาจทำให้เกิดความล้มเหลวได้ การประสานงานที่ดีในองค์กรสามารถเกิดขึ้นได้โดยอาศัยวิธีการ**หลากหลาย**รูปแบบ โดยใน**ที่นี้**หากเปรียบเทียบพุทธศาสนาเป็นองค์กรหนึ่งที่เกิดขึ้นมาในโลกเพื่อพัฒนาคนและสังคมมนุษย์ พุทธวิธีการประสานงานที่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าสอดคล้อง เทียบเคียงกับขั้นตอนที่เรียกว่า Coordination ของกระบวนการบริหารในทฤษฎีตะวันตกสมัยใหม่ สามารถพิจารณาได้ในหลายมิติ เช่น ความหมายของคำว่า การประสานงานคืออะไร วิธีหรือกลยุทธ์ในการประสานงานเป็นอย่างไร ในที่นี้อาจหมายรวมถึงจุดมุ่งหมายของการประสานงานได้ด้วยเช่นกัน

ในพุทธศาสนาองค์สมเด็จพระ**สัมมาสัม**พุทธเจ้าได้ทรงวางรากฐานให้เกิดสังคมของเพศบรรพชิต ตลอดจนสังคมของคฤหัสถ์ให้สามารถดำรงอยู่ได้ โดยนัยนี้หากมีคำถามว่าหลักการใดที่สะท้อนแนวคิดพุทธวิธีการประสานงานได้อย่างสอดคล้องมากที่สุด จะเห็นได้ว่าหลักธรรมเรื่องทศ ๖ เป็นทัศนะที่แสดงให้เห็นถึงข้อสนับสนุนในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี ที่กล่าวเช่นนี้เพราะหากความหมายและความสำคัญของการประสานงานมีเป้าประสงค์เพื่อก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพและลดความขัดแย้งแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการเรื่องทศ ๖ ไว้เป็นแม่บทให้บุคคลในองค์กรได้ปฏิบัติตามซึ่งเป็นการ**ปฏิบัติ**ตามหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำต่อกัน เมื่อทุกคนปฏิบัติตรงตามหน้าที่ของตนก็นับได้ว่าเป็นความร่วมมือร่วมใจเกิดการประสานงานให้สังคมดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่น ดังมีเนื้อความปรากฏในสังคาลสูตร ที่นิยกายความว่า เช้าวันหนึ่งขณะที่พระพุทธองค์กำลังเสด็จเข้าไปยังเมืองราชคฤห์เพื่อบิณฑบาตนั้น ได้ทอดพระเนตรเห็นสังคาลมาณพหรือสังคาลกะคหบดีบุตร กำลังยืนไหว้ทิศต่าง ๆ พระองค์จึงตรัสถามมีใจความว่า

ท่านกำลังทำอะไรอยู่ สังคาลมาณพได้ตอบว่ากำลังไหว้ทิศต่าง ๆ ตามคำสอนที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อมาจากบิดา จากนั้นเขาได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ก่อนบิดาจะเสียชีวิตลงได้สั่งไว้ ให้

ข้าพเจ้าในฐานะบุตรจงไหว้ทิศทั้ง ๖ อย่างสม่ำเสมอ สิงคาลมาณพจึงทำตามตลอดมา ครั้นพระพุทธรองค์ เห็น ได้ตรัสเทศนาเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้ไว้ความว่า ในอริยวินัยซึ่งเป็น ธรรมเนียมแบบแผนของ พระอริยะนั้นไม่ได้ไหว้ทิศทั้ง ๖ อย่างนี้ แต่หมายถึงให้ไหว้บุคคลที่ควรไหว้ ๖ จำพวกแล้วพระองค์ก็ตรัส แสดงบุคคลประจำทิศทั้ง ๖ ให้สิงคาลมาณพฟัง

ดังนั้น จุดหมายที่แท้จริงของคำสอนเรื่องนี้คือการเน้นความสำคัญเรื่องการดำรงและทำหน้าที่ ของตนตามบทบาทและสถานะที่เป็นอยู่อย่างถูกต้อง ซึ่งสถานภาพของมนุษย์ในสังคมจะเปรียบได้กับทิศ ทั้ง ๖ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ปุรัตถิมทิศ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา ประการที่สอง ทักขิมทิศทิศ เบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ ประการที่สามปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ สามเณรชรา ประการที่สี่อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย ประการที่ห้าอุปริมทิศ ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์ ประการ ที่หกเหนือภูมิทิศ ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง ที.ปา. ๑๑/๑๙๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖ ดังนั้น ถ้าดำรง ตนอยู่ในฐานะใดบุคคลพึงต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองว่ามีอะไรบ้าง จากนั้นควรปฏิบัติต่อกันตามสมควรแก่ หน้าที่ การปฏิบัติได้เช่นนี้จึงเรียกได้ว่าทำหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเกี่ยวข้องกันในสังคมตามฐานะบทบาท หน้าที่คู่จตุทิศที่อยู่รอบตัว

หลักทิศ ๖ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่แสดงให้เห็นถึงนัยความหมายของคำว่า การประสานงานที่มาจาก ทุกคน เริ่มต้นจากการรู้จักหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเป็นวิธีหรือกลยุทธ์ในการประสานงานที่อาศัยความ ร่วมมือจากสมาชิกในองค์กร ถ้าทุกคนทำหน้าที่ตามที่มีและได้รับในองค์กรได้อย่างถูกต้อง มีความ รับผิดชอบของตนเอง ไม่ไปก้าวก่ายบทบาท หน้าที่ของบุคคลอื่น ความขัดแย้งก็จะไม่เกิดขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ที่จะตามมาก็จะเบาบางลงไปด้วย เปรียบได้กับหลักทิศ ๖ ที่พระพุทธรเจ้าได้ทรงวางไว้เพื่อให้พุทธ บริษัทได้เข้าใจเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างประสานสอดคล้องนั่นเอง

ข้อควรสังเกตประการหนึ่งที่พบจากการวิเคราะห์ในบริบทนี้คือ พุทธวิธีการประสานงานที่ปรากฏ พบในพุทธศาสนา มิได้อยู่ในกรอบที่แต่งตั้งตัวบุคคลขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน แต่ทั้งนี้ใน มุมมองของพุทธศาสนากการประสานงานในองค์กรและสังคมจะเกิดขึ้นได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพอย่าง ยั่งยืนคือการส่งเสริมให้คนรู้จักหน้าที่ของตนเองนั่นคือสิ่งสำคัญประการแรกในทัศนะของพุทธศาสนา นอกจากนี้ ข้อสังเกตลำดับถัดมาคือ ในวิธีการบริหารแบบพุทธจะพบว่า การประสานงานในพุทธศาสนา มิได้จำกัดบทบาทอยู่ในองค์กรหรือสังคมการทำงานซึ่งเป็นการประสานงานระหว่างมิติของผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชาเท่านั้น แต่ทั้งนี้หลักการเรื่องทิศ ๖ ที่เน้นให้คนทำหน้าที่ของตนเองมีมิติที่ครอบคลุม และกว้างขวางก่อให้เกิดการประสานงานในหลายบริบท เช่น บิดามารดาถือว่าเป็นบุพการีของบุตรธิดา เป็นผู้ที่มีอุปการะที่เคยทำไว้แก่บุตรธิดา เป็นครูคนแรกของบุตรธิดา มงคล. (ไทย) ๒/๒๙๔/-๘๒-๘๓ หน้าที่ของบิดามารดาที่พึงทำให้แก่บุตรธิดาตามหลักพระพุทธศาสนามี ๕ อย่าง คือ (๑) ห้ามจากความชั่ว (๒) สั่งสอนให้เป็นคนดี (๓) ให้การศึกษา (๔) หาคู่ครองที่เหมาะสมให้ (๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในสมัยที่ ควร มงคล (ไทย) ๒/๒๙๔/-๘๒-๘๓ ซึ่งเป็นเหมือนทิศเบื้องหน้าหรือปุรัตถิมทิศของบุตร หากบิดามารดา พึงทำหน้าที่ที่ดีต่อบุตรธิดาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในขณะที่เดียวกันบุตรธิดาที่เคยได้รับการเลี้ยงดูจากบิดา มารดาเป็นอย่างดีในอดีต ต่อมาได้เลี้ยงดู กตัญญู และมีความเคารพเชื่อฟังในพ่อแม่ นั่นความประสาน

สอดคล้อง การดำรงอยู่ของครอบครัวที่ดีก็จะเกิดขึ้น ขยายวงกว้างไปสู่ชุมชน สังคม และประเทศ จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่าพุทธวิธีการประสานงานในพุทธศาสนานั้นมีความหมายที่กว้างและไม่ได้เน้นการประสานงานที่เกิดจากการติดต่อควบคุมโดยบุคคล แต่เป็นการเน้นให้บุคคลรู้จักหน้าที่ของตนเองซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนและเกิดการประสานงานโดยปราศจากการสั่งการที่มาจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กร

C (Controlling) พุทธวิธีการควบคุม โดยทั่วไปแล้วคำว่า การควบคุมในทฤษฎีบริหารงานแบบตะวันตกได้มีนักวิชาการให้ความหมาย ขอบเขต **ถึงคำนี้** ใช้อย่างหลากหลาย วัตถุประสงค์ในการควบคุมงานเพื่อให้เกิดการประสานงานในระหว่างหน่วยงาน และให้เกิดความเชื่อมั่นว่า แต่ละหน่วยงานในองค์กรได้ปฏิบัติงานสำเร็จตามที่ได้อบรมหมาย ปัจจัยที่ช่วยให้การคุมงานได้ผลดี คือ ผู้บริหารต้องทำตนเป็นผู้นำที่ดีเป็นแบบอย่าง ตรวจสอบผลงานเพื่อให้ได้เห็นสภาพการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง กำหนดระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงานขึ้นมาใช้ การควบคุมเป็นงานขั้นสุดท้ายของการบริหาร เป็นการตรวจตรา วัตถุประสงค์และแก้ไข (เสถียร เหลืองอร่ามและกมล ชูทรัพย์, ๒๕๑๕, หน้า ๑๔๓ - ๑๔๔) พุทธวิธีการควบคุมที่ปรากฏในพุทธศาสนา ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้ในเบื้องต้นและสอดคล้องกับแนวทางการบริหารงานของตะวันตก คือ การที่ผู้นำปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารหรือเป็นผู้นำที่ดีให้ปรากฏชัดเป็นแบบอย่างแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งข้อนี้สามารถยืนยันได้จากพุทธกิจหรือกิจที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำตลอดระยะเวลาที่ออกประกาศเผยแผ่พระศาสนา การวางตนของพระพุทธเจ้าจะมีการวางแผนงาน การจัดตารางเวลางานประจำวัน ข้อยืนยันนี้แสดงให้เห็นว่า ในพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงเริ่มต้นการควบคุมโดยวิธีละมุนละม่อมแบบปราศจากการควบคุม กล่าวคือ การทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง โดยในแต่ละวันจะมีงานที่ทำเป็นกิจวัตร มีการจัดตารางเวลาแบ่งเป็นช่วงเวลาที่ชัดเจน การตรงต่อเวลา ความตั้งใจในการทำงานย่อมส่งผ่านไปยังบุคคลที่ใกล้ชิด พุทธวิธีการควบคุมขั้นต่อมาที่ทรงนำมาใช้คือ การออกกฎระเบียบเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ตลอดจนใช้เพื่อตัดสินปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร การอยู่รวมกันของบุคคลในหน่วยงาน องค์กรต่างๆ สิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้คือบางครั้งย่อมมีเรื่องเกิดขึ้นกระทบกระทั่งกัน ซึ่งในพระวินัยของพุทธศาสนาเรียกว่า อธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว และจะต้องดำเนินการเพื่อระงับ ยับยั้ง แก้ไขปัญหานั้นให้คลี่คลายลง ถ้าทำการเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ในสมัยปัจจุบันจะพบว่าสิ่งที่กล่าวมานี้คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบริษัท เช่น เรื่องที่พนักงานในแต่ละฝ่ายแต่ละแผนกมีข้อถกเถียงกันว่าด้วยการออกกฎระเบียบใหม่หรือระเบียบที่ใช้ปฏิบัติกันอยู่ควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เหตุการณ์ลักษณะนี้ได้เกิดขึ้นในพุทธศาสนาเช่นกัน ตัวอย่างที่มีปรากฏคือกรณีเกี่ยวกับพระธรรมวินัย การกล่าวหากัน การกระทำความผิดและการแก้ไขเมื่อได้กระทำผิดลงไปแล้ว ฯลฯ เรื่องราวต่างๆ ที่ได้กล่าวมานี้ ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งความผิดต่างๆ มีบทลงโทษหนักเบาแตกต่างกัน แต่ทั้งนี้เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในองค์กร พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการดำเนินการเพื่อแก้ไขสถานการณ์ดังที่กล่าวมาข้างต้นหลายแบบด้วยกัน (นวพร เรื่องสกุล, ๒๕๔๘, หน้า ๖๘ - ๖๙) ยกตัวอย่างวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้เช่น ประการที่หนึ่ง ประชุมพร้อมหน้ากันเพื่อสอบถามและหาข้อตัดสิน ประการที่สองใช้วิธีการ

ประนีประนอมเพื่อให้เรื่องยุติลง ประการที่สามวิธีการตัดสินโดยใช้เสียงข้างมาก ประการที่สี่การบัญญัติบทลงโทษขึ้นมาตามความผิดหนักเบาของโทษที่ได้ทำ ฯลฯ ตัวอย่างการบัญญัติพระวินัยหุติยปาราชิกหรือลักทรัพย์ไว้ว่า “ ... เมื่อภิกษุผู้ลัก แม้รับเป็นสัจย์ว่า ภัณฑะชิ้นนี้ ผมลักไปจริง พระวินัยธรรออย่าพึงยกอาบัติขึ้นปรับทันที พึงพิจารณาว่า ภัณฑะนั้นมีเจ้าของหรือหาเจ้าของมิได้ แม้ในภัณฑะที่มีเจ้าของ ก็พึงพิจารณาว่า เจ้าของยังมีอาลัยอยู่หรือไม่มีอาลัยแล้ว ถ้าภิกษุลักในเวลาที่มีเจ้าของเหล่านั้นยังมีอาลัย พระวินัยธรรพึงตราค่าปรับอาบัติ ถ้าลักในเวลาที่มีเจ้าของหาอาลัยมิได้ ไม่พึงปรับอาบัติปาราชิก แต่เมื่อเจ้าของภัณฑะให้นำภัณฑะมาคืน พึงให้ภัณฑะคืน อันนี้เป็นความชอบในเรื่องนี้” (วิ. มหา. ๑/๑๓๕/๑๐๙) จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็น พุทธวิธีการควบคุม หรือ C (Controlling) ที่พบในพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๕ วิธีการบริหารงานเชิงพุทธ

การวิเคราะห์ธรรมชาติของพุทธศาสนาในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยเรื่องของการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนานั้น อะไรคือหัวใจของวิธีการบริหารงานเชิงพุทธ การบริหารจะประสบผลสำเร็จได้นั้นองค์ประกอบที่สำคัญก่อนการบริหารองค์การคือการบริหารสิ่งใด ข้อสังเกตประการหนึ่งที่เกิดขึ้นจากคำถามนี้เป็นที่ยืนยันว่า พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับมนุษย์ไว้อย่างละเอียดทุกแง่ทุกมุม นี้แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจและพิจารณาธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ก่อน และปฏิเสธการอธิบายความเป็นมนุษย์ในศาสนาแบบเทวนิยม องค์ประกอบของมนุษย์ตามธรรมชาติของพุทธปรัชญาพบว่ามนุษย์ประกอบด้วยธรรมชาติที่แตกต่างกันสองส่วน พุทธศาสนาได้เสนอหลักธรรมต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อให้ทุกคนยึดถือปฏิบัติ โดยเริ่มจากตัวเอง ไล่เรียงความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวกับผู้อื่นในสังคมตามลำดับไป โดยนัยนี้จึงกล่าวได้ว่าหลักคำสอนทั้งหมดในพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับมนุษย์เป็นหลัก โดยนัยนี้หากเปรียบว่ามนุษย์คือบุคคลในองค์กร วิธีการบริหารงานเชิงพุทธหัวใจสำคัญจึงอยู่ที่พุทธศาสนามีวิธีการบริหารงานบุคคลที่เริ่มต้นจากการบริหารบุคลากรให้ได้ดีก่อนในเบื้องต้น ความสำเร็จอื่นๆ จึงติดตามมาเป็นลำดับ วิธีการบริหารงานเชิงพุทธที่จะศึกษาในหัวข้อจึงเป็นวิธีการบริหารมนุษย์ในฐานะสมาชิกขององค์กร หากเปรียบหลักการบริหารงานเชิงพุทธเป็นรูปสามเหลี่ยม โอวาทปาฏิโมกข์คือยอดสูงสุดที่ส่งผ่านไปยังฐาน ด้วยเหตุนี้ พุทธวิธีการบริหารงานบุคคลในองค์กรทางพระพุทธศาสนาจึงมุ่งเน้นการพัฒนาคน เพื่อให้คนเหล่านั้นตระหนักในการละเว้นกระทำความชั่ว และให้ตั้งมั่นอยู่ในการกระทำแต่ความดี การศึกษาวิธีการบริหารงานเชิงพุทธด้านนี้ อาจศึกษาได้ในลักษณะของการวิเคราะห์ผ่านเรื่องราวซึ่งเป็นพุทธประวัติ นั่นคือ การศึกษาวิธีการบริหารคนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎีที่ตั้งอยู่บนฐานคิดเรื่องโอวาทปาฏิโมกข์ ในประเด็นที่ว่าด้วยเรื่อง วิธีการบริหารคน ในงานวิจัยชิ้นนี้ใช้แนวคิดเรื่องบทบาทและความรับผิดชอบในข่ายงานของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Roles and Responsibilities of Human Resource Management) เป็นกรอบในการศึกษาวิธีการบริหารเชิงพุทธ โดยจะศึกษาโครงสร้างใน ๒ ประเด็นหลัก กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง กรอบแนวคิดเรื่อง วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่

ขั้นต้น ได้แก่ การสรรหาทรัพยากรบุคคลหรือการได้มาซึ่งบุคคล (Recruitment) และประการที่สอง คือ วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ขั้นพัฒนา ได้แก่ การอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) ในทัศนะของพุทธศาสนา ซึ่งวิธีการบริหารเหล่านี้มีอยู่แล้วในพระพุทธศาสนามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ขั้นต้น

(ก) การสรรหาทรัพยากรบุคคลหรือการได้มาซึ่งบุคคล (Recruitment) ในพุทธศาสนานั้นการได้มาซึ่งบุคคลเพื่อทำหน้าที่สำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพุทธองค์นั้น ข้อยืนยันที่จะช่วย ชี้ชัดว่าพุทธศาสนามีการสรรหาทรัพยากรบุคคลหรือการได้มาซึ่งบุคคล อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ข้อสนับสนุนที่เห็นได้ อย่างชัดเจนในกรณีนี้คือ ข้อยืนยันเบื้องต้นจากพุทธกิจหรือกิจที่พระพุทธเจ้าทรงทำซึ่งปรากฏหลักฐานดัง ความว่า สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำเป็นประจำในแต่ละวันมี ๕ ประการคือ^๔

๑. ปุเรภัตตกิจ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต
๒. ปัจฉภัตตกิจ เวลาเย็นทรงแสดงธรรม
๓. ปุริมยามกิจ เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ
๔. มัชฌิมยามกิจ เที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเทวดา

๕. ปัจฉิมยามกิจ เวลาใกล้สว่างทรงพิจารณาหาบุคคลที่สามารถบรรลุธรรมได้และที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมได้ (พระศาสนโสภณ, ๒๕๒๙, หน้า ๓๓๓-๓๔) การกระทำภารกิจของพระพุทธเจ้าข้อ ๕ ที่ว่า ด้วยการพิจารณาหาบุคคลผู้ซึ่งสามารถรู้และเข้าใจในธรรมได้ จากการศึกษาพบว่าในพระไตรปิฎกได้ บันทึกกล่าวถึงเรื่องราวนี้ไว้ความว่า “...พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงใช้พุทธจักขุ และทรงทราบว่ามีมนุษย์มีความแตกต่างหลากหลาย สอนให้รู้ได้ง่ายก็มี สอนให้รู้ได้ยากก็มี ดังคำในภาษาบาลีความว่า พุทธจักขุณา โลภัง โวลโกลสิ ...” วิ.ม. (ไทย) ๔/๙/๑

จากข้อความนี้ แสดงให้เห็นว่า หนึ่งในภารกิจที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติเป็นประจำหลังจากที่ตรัสรู้แล้วคือการใช้เวลาเพื่อหาบุคคลที่พึงบรรลุธรรมได้ด้วยพุทธจักขุในเวลาใกล้รุ่ง ด้วยเหตุนี้อาจกล่าวได้ว่านี่คือหนึ่งในข้อยืนยัน เพื่อพิสูจน์ว่ามีกระบวนการสรรหาทรัพยากรบุคคลหรือการได้มาซึ่งบุคคล (Recruitment) ในพุทธศาสนา การได้มาซึ่งบุคคลเพื่อทำหน้าที่สำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพุทธองค์หรือที่เรียกว่าการสรรหาบุคคลตามหลักการบริหารคน ในข่ายงานของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในศาสตร์สมัยใหม่นั้น ตัวอย่างนี้มีปรากฏในสมัยพุทธกาล เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาหาบุคคลที่สามารถบรรลุธรรมได้ และพระองค์ได้เสด็จไปโปรดนั่นคือกรณีของโจรองคุลิมาล

^๔ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน ปุพพณเฑ ปิณฑปาตถจ = ขุ.ชา.อ (ไทย) ๓/๑/๑๐๘ , สายณเฑ รมมเทสน์ = ส.ส.อ (ไทย) ๑/๑/๓๕๐ , ปิโทเส ภิกขุโอวาท = ม.อ. (ไทย) ๑๔/๘๑-๘๒/๑๐๔-๑๐๙ , อชฌมรตเต เทวปณหนิ = ขุ.ขุ.อ (ไทย) ๑/๑/๑๖๓-๑๖๘ , ปัจจุบัน เสว คเต กาลे ภพพภาพเพ วิโลกนั = ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๗-๓๕๒/๔๒๑-๔๓๓

พระพุทธเจ้าทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นโจรองคฺลิมาลแล้วทรงทราบว่
เมื่อพระองค์เสด็จไปโปรด โจรองคฺลิมาลจะมีความสวัสดี เขาได้ฟังคาถา ๔ บทแล้วจะขอบวช ปฏิบัติ
แล้วจะได้สำเร็จอภิญญา ๖ ถ้าพระองค์ไม่เสด็จไปโปรดเขาจะทำความผิดในมารดา แล้วไม่มีใครสามารถ
ช่วยเหลือเขาได้ พระองค์จึงได้เสด็จไป (รังษี สุหนต์, ๒๕๔๙, หน้า ๙๒-๙๓) ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

“ข้าแต่พระสมณะ อย่าเสด็จไปทางนั้น ในทางนั้นมีโจรชื่อ องคฺลิมาล เป็นคนหยาบช้า มีฝ่ามือ
เปื้อนเลือด ชอบฆ่าคน ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย โจรองคฺลิมาลนั้น ก่อกวนชาวบ้านบ้าง ชวนิคม
บ้าง ชาวชนบทบ้าง ให้เดือดร้อนไปทั่ว ... ลำดับนั้น โจรที่ได้ชื่อว่าโด่งดังที่สุดนามว่า องคฺลิมาล ได้วิ่ง
พร้อมอาวุธครบมือไล่ตามพระพุทธเจ้าด้วยความเร็วเต็มกำลัง เท่าที่จะสามารถทำได้ แต่อย่างไรก็หาวิ่งได้
ทันไม่ ทันใดนั้น องคฺลิมาล พลันคิดขึ้นในใจอย่างอัศจรรย์ว่า เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น เมื่อก่อนแม้ข้างที่กำลัง
วิ่ง ม้าที่กำลังวิ่ง รถที่กำลังแล่น เนื้อที่กำลังวิ่ง เราก็กังวิ่งตามทันจับได้ แต่เราวิ่งจนสุดกำลังยังไม่ทันสมณะ
รูปนี้ซึ่งเดินตามปกติได้” จึงหยุดยืนกล่าวกับพระผู้มีพระภาคว่า “หยุดก่อนสมณะ หยุดก่อนสมณะ” พระผู้
มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า “เราหยุดแล้วองคฺลิมาล ท่านเล่าจงหยุดเถิด” ... โจรองคฺลิมาลได้ยืนดั่งนั้น จึงทิ้ง
ดาบซึ่งเป็นอาวุธในมือลงในเหวลึก มีหน้าผาชัน โจรองคฺลิมาลได้ก้มลงกราบแทบพระบาททั้งสองของ
พระพระพุทธเจ้า จากนั้นได้ทูลขอบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงบรรพชาให้องคฺลิมาล
ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ซึ่งเป็นชื่อเรียกวิธีบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในสมัยพุทธกาลยุคต้นๆ โดย
พระพุทธเจ้าทรงประทานบวชให้ด้วยพระองค์เอง และได้กล่าวกับโจรองคฺลิมาลในเวลานั้นว่าเธอจงมาเป็น
ภิกษุเถิด ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๘-๓๕๒/๔๒๑-๔๒๙

จากข้อความนี้หากพิจารณาในกรอบแนวคิดการศึกษาเรื่อง หลักการบริหารคน ในทัศนะของ
พุทธศาสนาจะพบว่า มีข้อสนับสนุนจากหลักฐานในพระไตรปิฎกและเรื่องราวซึ่งเป็นพุทธประวัติในสมัย
พุทธกาลที่สามารถชี้ชัดเทียบเคียงใช้เป็นข้อยืนยันได้ว่า หลักการบริหารคนแนวคิดเรื่องนี้มีอยู่ใน
พระพุทธศาสนา โดยเริ่มตั้งแต่การค้นพบว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธกิจกล่าวคือเป็นหน้าที่หรือเป็นกิจวัตร
ที่จะต้องทำเป็นประจำในทุก ๆ วัน และหนึ่งในหน้าที่นั้นคือการพิจารณาหาบุคคลที่สามารถบรรลुरुธรรม
ได้เพื่อเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ขั้นตอนนี้อาจเปรียบได้กับหลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์
ในเรื่องของการสรรหาบุคคลเข้ามาในองค์กร

ดังเช่นที่ทรงพิจารณาและพบว่าโจรองคฺลิมาลมีวิสัยที่จะบวช สามารถเข้าใจในหลักธรรม และเป็นกำลัง
สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างน้อยที่สุดคือเป็นตัวอย่งในด้านของการเป็นผู้ที่กลับใจละเว้น
การกระทำความชั่ว และหันมาสร้างแต่กรรมดีแทน ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่มาจากยอดพีระมิดนั้นคือ
หลักของโอวาทปาฏิโมกข์ซึ่งเป็นฐานคิดเรื่องหลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎีที่เน้นการบริหารที่
ภายในตัวของบุคคลซึ่งเป็นปัจเจกชนให้ดีก่อน โดยเมื่อปัจเจกชนดีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กรก็จะ
ดีตามมา ซึ่งหลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎี ในประเด็นที่ว่าด้วยเรื่องหลักการบริหารทรัพยากร
บุคคลหรือการได้มาซึ่งบุคคล (Recruitment) ในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการคัดเลือกคน

และกระบวนการนำบุคคลเข้าสู่องค์กร กล่าวคือบัญญัติรูปแบบแนวทางปฏิบัติเรื่องเกณฑ์การบวชในพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

การได้มาซึ่งบุคคล (Recruitment) ในพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการบวชนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (๒๕๓๑) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า ในสมัยแรกตรัสรู้ผู้ที่มีความประสงค์ประพาศพรหมจรรย์จะกล่าวคำขอลบวชและอุปสมบทควบคู่กันไป ดังนั้น การบวชจึงเป็นขั้นตอนที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้ามาบวชเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์กล่าวคือเป็นภิกษุภิกษุณีในพระพุทธศาสนา (แสง อุดมศรี, ม.ป.ป., หน้า ๒๙) รูปแบบการบวชเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคล คือ การเป็นภิกษุ ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการบวชตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนั้นมีวิธีการบวชที่หลากหลายแต่ทั้งนี้สามารถแบ่งประเภทของการบวชไว้เป็นหมวดใหญ่ ๆ ได้ ๓ วิธีคือ

๑. การบวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา การบวชประเภทนี้เป็นวิธีการบวชที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำการบวชให้บุคคลด้วยพระองค์เอง เป็นการอนุญาตให้บุคคลผู้นั้นเข้ามาเป็นพระภิกษุโดยการกล่าวด้วยวาจาที่กระทำให้กับบุคคลในสองลักษณะคือ ประการที่หนึ่ง กรณีเป็นปุถุชนคนธรรมดา นั่นคือถ้าบุคคลผู้นั้นเป็นคนธรรมดาทั่วไปยังไม่บรรลุนิพพานบวช พระพุทธเจ้าจะตรัสโดยกล่าววาจา มีเนื้อหาให้การยอมรับว่าต่อไปนี้ ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ดังความว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพาศพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๒/๗๗ ดังเช่นกรณีของพระสุภูติ

ครั้งนั้น ท่านพระสุภูติกับภิกษุผู้มีศรัทธาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาทแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระสุภูติ อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๔/๔๒๐ พระสุภูติเป็นบุตรของสุนทรเศรษฐี ในเมืองสาวัตถี ในวันที่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้จัดงานฉลองพระเชตวันมหาวิหาร พระสุภูติ ซึ่งนามเดิมคือชื่อ สุภูติกุมภพี้ได้เดินทางไปที่นั่นเพื่อร่วมงานด้วย บัดนั้นเองเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระบรมศาสดาแล้ว จึงเกิดความศรัทธา อยากจะอุปสมบท จึงทูลขอบวชในพระพุทธศาสนา ศึกษาเล่าเรียนพระวินัยปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ปฏิบัติกรรมฐานเจริญวิปัสสนาอยู่ในป่า ไม่ช้าไม่นานก็ได้บรรลุพระอรหันต์ตผลเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา ได้รับการยกย่องว่าเป็น ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติสองประการ คือ อรณวิหาร ชำนาญด้วยโลกุตตรธรรม และเป็นทักษิณบุคคล ผู้ควรรับซึ่งทักษิณาทาน ขุ.เถร.(ไทย) ๓๒/๒๓/๖๗

กรณีของพระสุภูตินั้น เป็นตัวอย่างของบุคคลทั่วไปที่ได้ฟังธรรมแล้วเกิดศรัทธา จึงทูลขอบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา นับได้ว่าเป็นการบวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาแบบบวชก่อนถึงจะบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ภายหลัง ด้วยเหตุนี้การบวชจะสำเร็จผลเป็นที่รับรู้ร่วมกันหลังจากการตรัสของพระพุทธเจ้าความว่า “จงเป็นภิกษุมาเถิด” วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕ นี้จบลง จึงถือว่าบุคคลผู้นั้นได้สำเร็จเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาแล้ว ส่วนในอีกกรณีหนึ่งคือ เป็นวิธีการบวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา เช่นเดียวกัน แต่จะเป็นวิธีการบวชที่พระพุทธเจ้าบวชให้แก่บุคคลผู้บรรลุนิพพานพิเศษนั้นคือ บุคคลผู้นั้นสามารถกำจัดกิเลสได้แล้ว พระองค์จะตรัสด้วยพระวาจาว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมเรากล่าวดีแล้ว

เธอจงประพาศิพรหมจรรย์เถิด” จะตัดข้อความตอนสุดท้ายออก คือ “เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะการบรรลุเป็นพระอรหันต์คือผู้ที่กำจัดกิเลสค้นหาได้หมดสิ้น ไกลจากกิเลสตลอดจนเป็นผู้หมดสังสารวัฏไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป จึงทรงละที่จะไม่ว่าพระวาจาว่า “เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” ในวิธีการบวชของบุคคลที่เป็นพระอรหันต์แล้ว ดังเช่นกรณีของพระยส

“ก็โดยสมัยนั้นแล ในพระนครพาราณสี มีกุลบุตร ชื่อ ยส เป็นบุตรเศรษฐีสุขุมาลชาติ ยสกุลบุตรนั้นมีปราสาท ๓ หลัง คือ หลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูหนาว หลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูร้อน หลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูฝน ยสกุลบุตรนั้นรับบำเรอด้วยพวกดนตรี ไม่มีบุรุษเจือปน ในปราสาทฤดูฝนตลอด ๔ เดือน ... ครั้นปัจจุสมัยแห่งราตรี พระผู้มีพระภาคตื่นบรรทมแล้วเสด็จจงกรมอยู่ ณ ที่แจ้งได้ทอดพระเนตรเห็น ยสกุลบุตรเดินมาแต่ไกล ครั้นแล้วเสด็จลงจากที่จงกรมประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ขณะนั้น ยสกุลบุตรเปล่งอุทานในที่ไมไกลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านผู้เจริญ ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ ท่านที่นั่น พระผู้มีพระภาคตรัสกะยสกุลบุตรว่า ดูกรยส ที่นี้ไม่วุ่นวายที่นี้ไม่ขัดข้อง มาเถิดยสนั่งลง เราจักแสดงธรรมแก่เธอ ... เมื่อยสกุลบุตรนั่งเรียบร้อยแล้วพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุพุทฺธิกา คือ ทรงประกาศทานกถา สีลกถา สักคกถา โทษความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในความออกจากกาม .. ทำให้ท่านบรรลุธรรมขั้นโสดาปัตติผล และเมื่อได้ฟังอีกครั้งหนึ่งก็ได้สำเร็จบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ตั้งแต่เป็นคฤหัสถ์” วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๕-๒๖/๒๔-๒๕

๒. การบวชด้วยวิธีติสรณคมนุปสัมปทา การบวชนี้มีในสมัยพุทธกาลครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมชีพอยู่ การอุปสมบทด้วยวิธีให้ผู้ขอบวชกล่าวคำรับและเข้าถึง พระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่ง (สรณะ) เป็นที่ระลึก ๓ ครั้ง ดังความว่า “ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง” เมื่อกล่าวเสร็จเป็นอันว่าสำเร็จเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา สาเหตุที่เกิดการบวชรูปแบบนี้ เนื่องจากตอนที่พระพุทธเจ้าตัดสินใจออกประกาศพระศาสนา ได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ประทานการบวชแก่บุคคลผู้เลื่อมใสศรัทธา ขณะที่ประทับอยู่ในเขตเมืองพาราณสีได้เริ่มมีพระภิกษุกุลุ่มแรกจำนวนมากถึง ๖๐ รูป จากนั้นพระองค์จึงทรงมีดำริส่งพระสาวกเหล่านั้นออกไปประกาศพุทธศาสนาให้เป็นที่รู้จักตามหมู่บ้าน ตามเมืองต่าง ๆ โดยส่งไปแห่งละรูป มิให้เดินทางไปแห่งเดียวกันสองรูป เมื่อมีผู้ศรัทธาจะขอบวชในพุทธศาสนา พระสาวกไม่สามารถที่จะทำหน้าที่การบวชให้กับใครได้ พระธรรมทูตที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่ต่าง ๆ เหล่านั้นต้องพาผู้ศรัทธาและอยากจะบวชเดินทางรอนแรมตามหนทางที่ทุรกันดารเพื่อกลับมาเข้าเฝ้าฯ พระพุทธเจ้าเพื่อทำการทูลขอบวช พระพุทธเจ้าทรงเห็นความลำบากเหล่านี้ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุสามารถบวชด้วยวิธีติสรณคมนุปสัมปทานี้โดยไม่ต้องพาผู้ขอบวชเดินทางมาหาพระองค์อีกต่อไป ดังความว่า

“ก็โดยสมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายพากุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาและผู้มุ่งอุปสมบทมาจากทิศต่าง ๆ จากชนบทต่าง ๆ ด้วยตั้งใจว่าพระผู้มีพระภาคจักให้พวกเขาบรรพชาอุปสมบท ในเพราะเหตุนั้น ทั้งภิกษุ ทั้งกุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาและกุลบุตรผู้มุ่งอุปสมบท ย่อมลำบาก ... ก็โดยสมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายพากุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาและผู้มุ่งอุปสมบท มาจากทิศต่าง ๆ จากชนบทต่าง ๆ ด้วยตั้งใจว่า พระผู้มีพระ

ภาคจักให้พวกเขาบรรพชาอุปสมบท ในเพราะเหตุนี้ ทั้งภิกษุ ทั้งกุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาและกุลบุตรผู้มุ่งอุปสมบท ย่อมลำบาก ... เราพึงอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั้นแหละจงให้กุลบุตรทั้งหลายบรรพชาอุปสมบทในทิศนั้น ๆ ในชนบทนั้น ๆ เกิด ... เธอจงว่าอย่างนี้ แล้วให้ว่า สรณคมน์ ดังนี้ ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง ... แม้วาระที่ ๒ ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง แม้วาระที่ ๒ ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นที่พึ่งแม้วาระที่ ๒ ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง แม้วาระที่ ๓ ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง แม้วาระที่ ๓ ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง แม้วาระที่ ๓ ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบรรพชาอุปสมบท ด้วยไตรสรณคมน์นี้” วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔-๓๕/๓๒-๓๔

๓. การบวชด้วยวิธีอุตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา คือ การบวชด้วยคำประกาศ หมายถึง เป็นการบวชโดยให้คณะสงฆ์ประชุมกัน โดยมีพระภิกษุรูปหนึ่งแจ้งว่ามีผู้ขอบวช เมื่อประกาศถามครบสี่ครั้งไม่มีพระรูปใดคัดค้าน ถือว่าผู้ขอบวชได้รับการยอมรับให้เป็นพระภิกษุ วิธีอุปสมบทแบบนี้ใช้มาตั้งแต่พุทธกาลตอนกลางมาจนถึงปัจจุบัน พระภิกษุผู้เป็นต้นแบบในการบวชด้วยวิธีนี้คือพราหมณ์วาระ ดังเหตุการณ์ที่ปรากฏในสมัยพุทธกาลดังนี้คือ

“ได้ยินว่าพระวาระนั้น ในเวลาเป็นคฤหัสถ์ได้เป็นพราหมณ์ตกยากอยู่ในกรุงสาวัตถีเขาคิดว่า เราจักเลี้ยงชีพอยู่ในสำนักของภิกษุทั้งหลาย ดังนี้แล้ว ไปสู่วิหาร ดายัญญา กวาดบริเวณ ถวายวัตถุ มีน้ำล้างหน้า เป็นต้น อยู่ในวิหารแล้ว ภิกษุทั้งหลายได้สงเคราะห์เธอแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่ปรารถนาจะให้บวช เขาเมื่อไม่ได้บวช จึงซุบผอมแล้ว ... พระศาสดารับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ในเพราะเรื่องนั้นแล้ว ตรัสถามความนั้นแล้ว ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย ใคร ๆ ระลึกถึงคุณของพราหมณ์นี้ได้ มีอยู่บ้างหรือ พระสารีบุตรเถระกราบทูลว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ระลึกได้ เมื่อข้าพระองค์เที่ยวบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ พราหมณ์นี้ให้คนถวายภิกษาทัพพีหนึ่งที่เขานำมาเพื่อตน ข้าพระองค์ระลึกถึงคุณของพราหมณ์นี้ได้ เมื่อพระศาสดาตรัสว่า สารีบุตรก็การที่เธอเปลื้องพราหมณ์ผู้มีอุปการะอันกระทำแล้วอย่างนี้จากทุกซ์ไม่ควรหรือ ท่านกราบทูลว่า ตีละพระเจ้าข้า ข้าพระองค์จักให้เขาบวช จึงให้พราหมณ์นั้นบวชแล้ว

และเมื่อทรงอนุญาตให้บวชด้วยวิธีอุตติจตุตถกัมมอุปสัมปทาแล้ว ก็ทรงเลิกเอหิภิกขุอุปสัมปทา และติสรณคมนุปสัมปทาลง หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎี ในประเด็นที่ว่าด้วยเรื่องหลักการได้มาซึ่งบุคคล (Recruitment) ในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงวางกระบวนการนำบุคคลเข้าสู่องค์กร กล่าวคือบัญญัติรูปแบบแนวทางปฏิบัติเรื่องเกณฑ์การบวชในพระพุทธศาสนาไว้ดังที่ได้กล่าวมานี้ ทั้งนี้บุคคลที่จะเข้าสู่ขั้นตอนดังกล่าว พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดคุณสมบัติวิธีการสรรหาและคัดเลือกบุคคลเข้าสู่องค์กรไว้ โดยตั้งเป็นกฎข้อยึดถือในเบื้องต้นของการคัดเลือกบุคคล และเป็นพุทธบัญญัติข้อห้ามมิให้พระอุปัชฌาย์ให้การบวชแก่บุคคลที่เข้าข่ายหลักเกณฑ์ดังที่จะกล่าวต่อไป

ประการที่หนึ่ง คนที่ไม่สมประกอบ เช่น คนที่มีมือเท้าขาด คนเป็นอัมพาต (ร่างกายชยับหรือเคลื่อนไหวไม่ได้ซีกหนึ่ง) คนพิการ (ช่วยเหลือหรือเดินเองไม่ได้) คนตาบอดแต่กำเนิด คนเป็นใบ้

คนหูหนวก ฯลฯ บุคคลคนที่ร่างกายไม่สมประกอบทั้งสามสิบสองประเภทนี้ พระภิกษุผู้อนุญาตบรรพชาให้ต้องอาบัติทุกกฏ

ประการที่สอง คนที่ไม่มีอิสระกล่าวคือมีภาระผูกพันด้วยหน้าที่การงาน เช่นในสมัยพุทธกาล บุคคลที่เป็นทาสยังไม่ได้รับการไถ่ถอนไม่อนุญาตให้บวช หรือกรณีตัวอย่างของพระเจ้าพิมพิสารที่ทรงขอให้พระพุทธเจ้าได้กำหนดเป็นพุทธบัญญัติทางวินัย ห้ามมิให้พระภิกษุที่เป็นพระอุปชฌาย์บวชให้กับคนที่รับราชการ หากยังไม่ได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการ

ประการที่สาม บุคคลที่เป็นโรคติดต่อ ในสมัยพุทธกาลมีโรคห่าชนิดเกิดขึ้นมากในแคว้นมคธ เช่นโรคลมบ้าหมู โรคเรื้อน ฯลฯ มีเหตุการณ์เกิดขึ้นคือบางครั้งคนเข้ามาบวช มีวัตถุประสงค์อย่างอื่นแอบแฝง เช่นป่วยเป็นโรคอยากได้รับการรักษาจากหมอที่เก่ง ๆ ในสมัยนั้น จึงบวชเพราะอยากได้รับการรักษาจากหมอชิวโกมารภัจ เมื่อหายจากโรคร้ายแล้วต่างพากันลาสิกขา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปเยี่ยมและรับทราบปัญหา จึงประกาศเป็นบทบัญญัติห้ามการบวชให้กับบุคคลที่เป็นโรคเหล่านี้

ประการที่สี่ คนที่ประทุษร้ายผู้อื่น ในสมัยพุทธกาลห้ามบวชให้แก่โจรที่ทางการต้องการจับกุม เพราะเรื่องนี้มีพุทธบัญญัติมาจากกรณีของพระเจ้าพิมพิสารทรงประกาศมิให้ทหารเข้าจับกุมโจรที่กระทำความผิดแล้วเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา คนทั้งหลายพากันติเตียนภิกษุผู้บวชให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัยข้อนี้ขึ้นมา นั่นคือ ห้ามบวชโจรที่ทำลายเครื่องพันธนาการ

ประการที่ห้า คนที่เคยต้องโทษมีความผิดตามกฎหมายข้อบังคับของบ้านเมือง บุคคลผู้ไม่สมควรแก่สมณเพศ คือเมื่อบวชแล้วจะมีผู้ติเตียน บุคคลที่ถูกโบยด้วยแส้ หรือถูกลงโทษแล้วเนรเทศ บุคคลที่ถูกนาบด้วยเหล็กแดงที่ร้อนรนไฟให้เสียโฉม โจรที่ถูกหมายประกาศตามจับให้ฆ่า

ในเรื่องการสรรหาบุคคลเข้าสู่พุทธศาสนานั้น มีหลักเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางกฎไว้มากมาย ในงานวิจัยเล่มนี้ ได้ศึกษายกตัวอย่างมาเพียงบางส่วนเท่านั้น เพื่อเป็นข้อสนับสนุนที่ยืนยันให้เห็นข้อสรุปว่า พุทธศาสนามีหลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎี ในประเด็นที่ว่าด้วยเรื่องหลักการสรรหาทรัพยากรบุคคลหรือการได้มาซึ่งบุคคล (Recruitment) โดยวิเคราะห์เทียบเคียงจากหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งพบว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติข้อห้ามอุปสมบทไว้หลายกรณี และข้อห้ามอุปสมบทตามพระธรรมวินัยนั้นเป็นหนึ่งในหลักการคัดสรรเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลในพรรคณะของพุทธศาสนา หลักการบริหารงานบุคคล (personnel management) ของพุทธศาสนามีได้ให้ความสำคัญแต่การได้มาของบุคคลเท่านั้น ยังมีการอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) เพราะพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดขององค์กรที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้ตามกระบวนการดังต่อไปนี้

๒.๕.๒ วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ขั้นพัฒนา

(ข) การอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) หลักการพัฒนาบุคคลในพระพุทธศาสนานั้น พระมหาประสงค์ กิตติญาโณ (พรมศรี) (๒๕๕๘) ได้กล่าวไว้ว่า พุทธวิธีการพัฒนา

บุคคลเกี่ยวกับการบริหารองค์กรในพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักการใหญ่คือ โอวาทปาฏิโมกข์ซึ่งมีใจความสำคัญว่า “การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว” ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐ โอวาทปาฏิโมกข์จึงเป็นคำสอนที่เป็นหลักการสำคัญในการบริหารองค์กรพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์เพื่อใช้เป็นหลักการในการทำงานด้านอื่น ๆต่อไป จึงกล่าวได้ว่าหลักการทั่วไปของการอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) ในพุทธศาสนาวางอยู่บนรากฐานแนวคิดที่สำคัญ คือ การฝึกฝนพัฒนาตนเองเสมอด้วยการละชั่วทุกอย่าง สร้างความดี และทำจิตให้บริสุทธิ์ ด้วยเหตุนี้บุคลากรหรือทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในพุทธศาสนาจึงได้รับการพัฒนาและอบรมโดยมีหลักสามประการนี้เป็นพื้นฐาน โดยนัยนี้หากจัดแบ่งกลุ่มบุคลากรที่สำคัญเพื่อเข้ารับการอบรมและพัฒนาตนในพุทธศาสนานั้นสามารถจำแนกบุคคลออกเป็นสี่กลุ่มหรือที่เรียกว่าพุทธบริษัท ๔ คือ หมู่แห่งพุทธศาสนิกชน ได้แก่

- (๑) ภิกขุ สามเณร ภิกขุรูปแรกในพระพุทธศาสนา คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ
- (๒) ภิกขุณี สามเณรี สิกขมานา ภิกขุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา คือ พระนางมหาปชาบดีโคตมี
- (๓) อุบาสก อุบาสิก อุบาสกคู่แรกในพระพุทธศาสนา คือ ตปุสสะและภัลลิกะ
- (๔) อุบาสิกา อุปาสิกา อุบาสิกาคนแรกในพระพุทธศาสนา คือ นางสุชาดา

พุทธบริษัท ๔ โดยทั่วไปมักแบ่งกลุ่มเพื่ออำนวยความสะดวกความเข้าใจ ดังนี้คือ ภิกขุบริษัท ภิกขุณีบริษัท อุบาสกบริษัท อุบาสิกาบริษัท อ.จ.ตฤก. (ไทย) ๒๑/๑๒๙/๑๗๘ ดังนั้น หลักการศึกษาเพื่ออบรม ฝึกฝนพัฒนาตน หากจำแนกโดยใช้กรอบการศึกษาเรื่องหลักสูตรเป็นเกณฑ์ คำว่าหลักสูตรเพื่อการพัฒนาคนในที่นี้จึงมุ่งศึกษาโดยจำกัดขอบเขตอยู่ในประเด็นที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมหรือได้ทรงบัญญัติวินัยเพื่อให้พุทธบริษัทได้ปฏิบัติตามอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบคู่ขนานคือการพัฒนาคนและสังคมควบคู่กันไป โดยนัยนี้จากการศึกษาจะพบว่า หลักสูตรเพื่อการอบรมพัฒนาบุคลากรในพุทธศาสนาสามารถสังเคราะห์ลงในหมวดธรรมที่ว่าด้วยเรื่องวินัย ทั้งนี้เพราะวินัยคือข้อปฏิบัติเพื่อฝึกฝนบุคคลและวินัยนี้เองเป็นระเบียบสำหรับกำกับความประพฤติให้บุคคลที่ได้รับการอบรมฝึกฝนแล้วเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยให้ความประพฤติของบุคคลดีงามเจริญก้าวหน้าและควบคุมหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม ดังนั้น หากศึกษาเพื่อเทียบเคียงว่าอะไรคือหลักสูตรในการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) ตามหลักการพัฒนาบุคคลในพระพุทธศาสนา จึงสามารถจำแนกหลักสูตรการอบรมพัฒนาทรัพยากรบุคคล นั่นคือ พุทธบริษัทสี่ของพระพุทธศาสนาออกได้เป็น ๒ หลักสูตร สำหรับบุคคลสองกลุ่ม ประการที่หนึ่งเรียกว่า หลักสูตรอนาคาริกวินัยคือการอบรมวินัยของผู้ไม่ครองเรือนหรือเป็นวินัยของผู้ออกบวช และประการที่สอง เรียกว่า หลักสูตรอาคาริกวินัยเป็นหลักสูตรพัฒนาวินัยของผู้ครองเรือน ได้แก่ ชาวบ้านหรือคฤหัสถ์ ซึ่งการพัฒนาบุคลากรในพุทธศาสนาตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นหลักการอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) ในพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาที่จำแนกการฝึกฝนบุคคลตามเพศภาวะ สามารถแบ่งหลักสูตรนี้ออกได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

(๑) หลักสูตรการพัฒนาบุคคลแบบอาคาริยะ เป็นการอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) ตามหลักการพัฒนาบุคคลในพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นความรู้สำหรับพุทธบริษัทที่เป็น ปุถุชน ชาวบ้านผู้ซึ่งครองเรือน สามารถกล่าวได้ว่าวิชาความรู้ทั้งหลายที่ปรากฏเนื้อหาอยู่ในหลักสูตรการพัฒนาทรัพยากรบุคคลประเภทนี้ พระพุทธเจ้าทรงบรรยาย เทศนาสอนผู้คน เพื่อประโยชน์ในทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมถึงการประกอบอาชีพการงานในทางที่สุจริต เป็นการเสริมสร้างปัจจัยพื้นฐานทางสังคม โดยมีหลักสำคัญอยู่ว่า เป็นหลักสูตรเรียนรู้แบบอาคาริยะที่อยู่ในความตั้งมั่นแห่งหลักศีลธรรมอันดีงาม สุจริต ซึ่งคือกรอบควบคุม วิถีชีวิต เป็นแนวทางประพฤติสำหรับคฤหัสถ์ ตัวอย่างเช่น หลักธรรมอันเป็นปฏิบัติสำหรับการใช้ชีวิต เช่น การงดเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ มิจฉาวณิชา อบายมุข ๖ หลักของการแบ่งทรัพย์ ๔ ส่วน ฯลฯ

ข้อสังเกต หลักสูตรการพัฒนาตนแบบอาคาริยะที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อพัฒนาคนในกลุ่มอุบาสกและอุบาสิกาที่ไม่ได้ออกบวชนั้น จากการศึกษาจะพบว่า พุทธศาสนาไม่ได้เน้นแค่การพัฒนาคนเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดตามแนวทางของศาสนาเท่านั้น แต่พุทธศาสนามีหลักสูตรเพื่อการพัฒนาตนเพื่อให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนการมีปัญญาเพื่อประกอบอาชีพด้วย

(๒) หลักสูตรการพัฒนาบุคคลแบบอนาคาริยะ เป็นการอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) ตามหลักการพัฒนาบุคคลในพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นความรู้สำหรับสามเณร สามเณรี ภิกษุ และภิกษุณี ได้แก่ หลักธรรมซึ่งเป็นข้อปฏิบัติสำหรับผู้ครองเพศบรรพชิต และหลักปฏิบัติ เช่น ศีล ๒๒๗ ข้อสำหรับพระภิกษุ ศีล ๓๑๐ สำหรับภิกษุณี และศีล ๑๐ สำหรับสามเณร ฯลฯ ซึ่งหลักสูตรการพัฒนาตนแบบอนาคาริยะนี้ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อมุ่งเน้น ฝึกฝน อบรมสำหรับผู้ดำเนินชีวิตตามแนวทางของพุทธศาสนาคือการออกบวช เป็นการอบรมพัฒนาตนเพื่อมุ่งสร้างคุณค่าภายในโดยอาศัยหลักความประพฤติทางกายที่ถูกต้องดีงามเป็นพื้นฐาน สำหรับการสร้างคุณค่าระดับจิตใจ และปัญญาให้สูงขึ้นตามไปด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า แม้หลักสูตรในการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในพระพุทธศาสนาจะจำแนกหลักสูตรพัฒนามนุษย์ออกเป็นบุคคลสองกลุ่มก็ตาม แต่ทั้งนี้บุคคลทั้งสองกลุ่มล้วนต้องฝึกฝนตามวิถีของเพศภาวะที่ตนสังกัดอยู่ โดยมีวิธีการอบรมที่พุทธศาสนาเรียกว่า สิกขา หรือการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ด้วยวิธีการแบบไตรสิกขาซึ่งสามารถใช้ได้กับบุคคลทั้งสองกลุ่ม ในทัศนะของพุทธศาสนา ไตรสิกขาจึงเป็นหลักของการศึกษาหรือหลักแห่งการฝึกฝนพัฒนาตนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ในพระไตรปิฎกได้แสดงถึงความสำคัญของไตรสิกขาว่า สิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา เป็นการฝึกฝนพัฒนาตนที่พุทธบริษัททั้งหลายพึงกระทำ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงให้พระภิกษุหมั่นพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา ดังความว่า “เธอจงศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เมื่อใด เธอศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เมื่อนั้นเธอผู้ศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาอยู่ ก็จักละราคะ โทสะและโมหะได้ เพราะละราคะ โทสะ และโมหะได้ เธอจักไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศลจักไม่ประพฤตสิ่งทีเลวทรามอีก” อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๐-๓๑๑ ดังนั้น ไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ จึงเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึง

กระบวนการพัฒนาตนเองของมนุษย์สามด้าน คือ ฝึกอบรมความประพฤติ ฝึกอบรมจิต ฝึกอบรมปัญญา บางครั้งเติมคำว่า อธิ ที่แปลว่า อย่างยิ่ง เข้าข้างหน้าเป็นคำว่า อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา การพัฒนามนุษย์โดยใช้หลักไตรสิกขาในพุทธศาสนานี้ เป็นกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้คนได้พัฒนา ศักยภาพทั้งภายในและภายนอกของตนให้ดีขึ้น ซึ่งมีวิธีปฏิบัติตามที่ปรากฏพบในพระไตรปิฎกดังนี้

(ก) หลักอธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง หมายถึง การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ให้มีความสุจริตทางกาย วาจา ใจ ศีลจึงเป็นหัวใจหลักประการแรกแห่งพระพุทธศาสนา พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๓๙, หน้า ๓๗) สาระของอธิศีลสิกขา คือ การมีเจตนาไม่คิดล่วงละเมิด เป็นการดำรงตนอยู่ด้วยดีมีชีวิตที่เกื้อกูลต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยวินัยนี้ ศีล มีค่าที่เป็นไวกพจน์กัน คือ วินัย จริยา จรรยา จริยธรรม และสันติ ซึ่งศีลแปลว่า ความประพฤติดีทางกาย และวาจา การรักษา กายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย วาจา ให้ตั้งอยู่ในความดี สรุปลงความได้ว่า ศีล ตาม พยัญชนะ แปลว่า ปกติ ความปกติ หรือปกติภาวะตามธรรมดา แต่โดยอรรถถึงข้อปฏิบัติที่กระทำแล้ว ทำให้เกิดความปกติ ซึ่งโดยความหมายคำว่า ศีล หมายถึง ระเบียบที่ได้บัญญัติขึ้นสำหรับประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดภาวะปกติขึ้นที่กาย วาจา หรือกล่าวให้กระชับว่า ศีลเป็นกฎของธรรมชาติเกี่ยวกับความปกติ สุขทางวัตถุหรือทางกายของบุคคลและสังคม เป็นเรื่องของการฝึกพฤติกรรมของคน โดยอาศัยวินัยเป็น เครื่องมือในการฝึก และเนื่องจากวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ด้วยการจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะสมกับการพัฒนา และพร้อมที่จะรับโอกาสในการพัฒนา วินัยจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาชีวิต เมื่อบุคคลได้รับการฝึกจน เกิดพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้ว ศีลก็จะตามมา เวลาปฏิบัติจะเกิดแรงเสริมให้มีเจตนาที่จะ ประพฤติอย่างนั้น

(ข) หลักอธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้จิตยึดมั่น ในการกระทำความดี (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๑, หน้า ๖๐๔) โดยในทัศนะของพุทธศาสนานั้น การพัฒนาจิตนั้นจะต้องพัฒนาให้มีคุณลักษณะ ๓ ด้าน ประการที่หนึ่งคุณภาพจิต ต้องประกอบไปด้วย คุณธรรมขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึงมี เช่น เมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นต้น

ประการที่สอง สมรรถภาพของจิต คือ การที่เป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และปัญหาต่างๆ ในที่นี้หมายรวมถึง การเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ มีสติ ในการดำเนินชีวิต เป็นต้น และ ประการสุดท้าย สุขภาพจิต คือ การเป็นผู้ที่มีจิตใจร่าเริง ไม่หดหู่เศร้าใจ เป็นต้น

(ค) หลักอธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง หมายถึง การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้ เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ อธิปัญญาสิกขา เป็นการ ฝึกอบรมปัญญา โดยมุ่งเน้นที่การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ ในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้น พุทธศาสนาได้อธิบายถึงปัญญาที่เกิดขึ้นจากการศึกษา การเรียนรู้ และ ฝึกหัดอบรม ได้แก่ ปัญญา ๓ ประเภท ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๘/๒๗๒ คือ ประการที่หนึ่ง จินตามยปัญญา เป็นปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผล ปัญญาที่บุคคลได้มาโดยไม่ต้องเรียนรู้จากผู้อื่นโดยตรง

เป็นปัญหาที่เกิดจากกรรมที่เป็นเหตุให้เกิดของแต่ละบุคคล คือ การคิด หรือปัญหาที่ตรงกับความเป็นจริง เป็นความรู้หรือปัญหาที่เกี่ยวกับหน้าที่การงาน หรือเกี่ยวกับศาสตร์ต่าง ๆ ในทางโลก ประการที่สอง สุตมยปัญหา ปัญหาที่เกิดจากการสดับรับฟังหรือเล่าเรียนหรือศึกษาจากบุคคลที่น่าเชื่อถือได้ ตลอดจน การศึกษาเล่าเรียนจากโรงเรียนหรือสถาบันต่าง ๆ และประการสุดท้าย ภาวนามยปัญหา ปัญหาที่เกิดจากการฝึกหัดอบรม และลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ หรือฝึกฝนอบรมโดยอาศัยครูอาจารย์ที่ ทรงคุณวุฒิ มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาการนั้น ๆ ในกระบวนการพัฒนาปัญญา พุทธศาสนายึดหลักของ การสร้างศรัทธาคู่กับปัญญา ดังนั้น ผู้มีปัญญา คือ ผู้ที่กระทำการใด ๆ ด้วยความรู้ ความมุ่งหมายในเรื่อง ที่ทำ มองเห็นเหตุผล ผลดีและผลเสีย พร้อมทั้งหาหนทางแก้ไขปรับปรุง

วิธีการพัฒนาอบรมตนที่พุทธศาสนาเรียกว่า การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ด้วยวิธีการศึกษาแบบ ไตรสิกขานั้น องค์ประกอบทั้งสามด้านของไตรสิกขาไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ เพราะชีวิตมนุษย์ เป็นองค์รวมของพฤติกรรม จิต และปัญญา การพัฒนาจึงต้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือศีลเป็นพื้นฐานให้เกิด สมาธิ และสมาธิเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา ในขณะที่เดียวกันเมื่อเกิดปัญญาที่รู้เห็นจริงแล้วก็จะช่วยให้จิต สงบเป็นสมาธิที่แน่วแน่ยิ่งขึ้น ส่งผลต่อความประพฤติ การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และคณะ, ๒๔๓๗, หน้า ๓๕) หากพุทธศาสนามีวิธีการพัฒนามนุษย์โดยใช้หลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา การวัดผลเพื่อประเมินว่าวิธีการดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดผลสำเร็จได้มากน้อยอย่างไร ในการนี้จะเห็นได้ว่าวิธีการดังกล่าวนำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังว่า การอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) ที่พุทธศาสนาตั้งไว้นั้น บุคคลควรพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยบุคคล พึงได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งคู่ได้จากหลักที่เรียกว่า ภาวนา ๔ ดังนี้

๑. กายภาวนา คือ บุคคลได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย ให้มีสุขภาพดี แข็งแรง ไม่มีโรคภัย นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญไม่แพ้กัน กายภาวนาคือการตั้งตนให้ถูก เช่น ตระหนักว่า ร่างกายบริโภคอาหารเพื่อ ช่วยให้มีสุขภาพดี ไม่ใช่เพื่อมุ่งความอร่อย แสดงฐานะ เป็นต้น

๒. สีลภาวนา บุคคลได้รับการพัฒนาโดยตระหนักว่าการไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน ให้กับผู้อื่นและสังคมเป็นสิ่งที่พึงกระทำ ประพฤติในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ประกอบสัมมาชีพด้วยความ ขยันหมั่นเพียร

๓. จิตภาวนา บุคคลได้รับการพัฒนาในด้านจิตใจ คือ การพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดีงาม เช่น มีเมตตา อยากช่วยเหลือผู้อื่น มีสติในการดำรงตน มีวิริยะ

๔. ปัญญาภาวนา บุคคลได้รับการพัฒนาปัญญา กล่าวคือ การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่ง ทั้งหลายตามความเป็นจริง เช่น รู้ว่าทุกสิ่งมีการเปลี่ยนแปลงเป็นของธรรมดา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๖, หน้า ๗๐)

การอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) หรือหลักการพัฒนามนุษย์ใน พระพุทธศาสนานั้น ท้ายที่สุดแล้วการวัดผลเพื่อสำรวจว่าบุคคลนั้นได้รับการฝึกฝนไปในทิศทางที่ถูกต้อง

หรือไม่ จึงสามารถวัดผลประเมินผลได้โดยวางเป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่พัฒนาแล้ว ต้องได้รับการพัฒนาครบทั้งสี่ด้านหรือที่เรียกว่าภาวนา ๔ ดังนั้น การทำให้มีหรือการทำให้เป็นใน พุทธศาสนาที่เรียกว่า ภาวนาในภาษาบาลีจึงหมายถึงการฝึกฝนอบรม การพัฒนาเพื่อทำสิ่งที่ยังไม่มีให้มี ขึ้นเช่นเดียวกับศาสตร์การบริหารสมัยใหม่นั้นเอง จากที่กล่าวมาจึงสามารถสรุปได้ว่า หลักการพัฒนา บุคคลในพระพุทธศาสนามีทั้งหลักสูตรที่จัดเพื่อการศึกษาทางธรรม ได้แก่ กลุ่มภิกษุ (ชาย) ภิกษุณี (หญิง) และศึกษาทางโลกคือบุคคลในกลุ่มของอุบาสก (ชาย) อุบาสิกา (หญิง) บุคลากรเหล่านี้เป็นผู้ที่ดำรงไว้ซึ่ง พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาตนของพุทธบริษัทที่เป็นลำดับต้น ๆ ดังข้อความซึ่งปรากฏในมหาปริณีพพานสูตรว่า

ครั้นเมื่อท่านพระอานนท์จากไปไม่นาน มารผู้มีบาปได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับยืน ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้า แต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปริณีพพานในบัดนี้ ขอพระสुकต โปรดปริณีพพานเถิด เวลานั้นเป็นเวลาปริณีพพานของพระผู้มีพระภาค พระผู้ มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาฉันนี้ไว้ว่า เราจะยังไม่ปริณีพพานตราบเท่าที่ トラบ เท่าที่พุทธบริษัทสี่ ยังไม่เป็นผู้ทรงภูมิ ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมฯ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๖-๑๖๙/๗๗-๑๘๐

จากข้อความที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนไว้เป็น ลำดับต้นถึงกับได้ตรัสเป็นพระวาจาไว้ว่า “เราจะยังไม่ปริณีพพานตราบเท่าที่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ... ไม่ปฏิบัติตามธรรม” ถ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้น ย่อมชี้ให้เห็นว่า หลักการพัฒนาคนได้ถูกบัญญัติขึ้นไว้อย่างมีนัยสำคัญแล้ว โดยมุ่งหมายให้พุทธบริษัทสี่ ได้ปฏิบัติตัวอย่าง ถูกต้อง หลักการพัฒนาคนที่สำคัญของพุทธศาสนาได้ถูกจัดวางไว้อย่างเป็นขั้นตอน และบอกวิธีการปฏิบัติ ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งอาจจะเทียบได้ว่าหลักสูตรการอบรมและพัฒนาบุคลากรในพุทธศาสนามีสองแบบโดย แบ่งการอบรมพัฒนาตามเพศภาวะที่ดำรงชีพอยู่นั้นคือ มีการอบรมพัฒนาตามหลักสูตรในแบบฉบับการ พัฒนาทางวินัยของกลุ่มบุคคลที่เป็นอนาคาริกวินัย และการพัฒนาอบรมคนของผู้ที่ไม่ครองเรือนเรียกว่า แบบอนาคาริกวินัย การที่บุคคลเข้ามาในองค์กรของพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเข้ามาอยู่ใน ภาวะใดพระธรรม วินัยจึงเป็นสูตรปฏิบัติสำเร็จรูปที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสบอกไว้ให้ปฏิบัติตามทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งจะสังเกตคำเรียกเมื่อมีการกล่าวถึงภิกษุ นั้น จะเรียกว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้ และคฤหัสถ์ที่เลื่อมใสนับถือ ในพระพุทธศาสนา มักถูกเรียกว่า เป็นบุคคลผู้ที่เลื่อมใสในพระธรรมวินัย ดังนั้น บุคคลที่เข้าสู่ พระพุทธศาสนาจึงต้องปฏิบัติตามธรรมวินัยนั้น ด้วยเหตุนี้หากจะกล่าวว่า หลักสูตร หมายถึงแผนสำหรับ จัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดหมายที่วางไว้โดยมี หน่วยงานเป็นผู้รับผิดชอบ หลักสูตรการอบรมและพัฒนาบุคลากร (Training and Development) ในพระพุทธศาสนานั้นได้ถูกจัดแบ่งไว้ให้กับบุคคลสองกลุ่ม คือ ผู้ที่ไม่ครองเรือน และบุคคลผู้ยังครองเรือน

อยู่ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา (๒๕๕๐) ได้กล่าวถึงเรื่อง การพัฒนามนุษย์ในทัศนะของพุทธศาสนาซึ่งสอดคล้องกับการอบรมพัฒนาบุคคลทั้งสองกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นไว้ว่า หลักการอบรมนั้นเป็นไปตามแนวคิดในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระพุทธศาสนาในสองมิติคือ ประการที่หนึ่ง พุทธศาสนามองมนุษย์ในฐานะที่เป็นบุคคล การมองว่ามนุษย์เป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งของสังคมเรียกว่า ทรัพยากรมนุษย์ จึงถือว่ามนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างยิ่งและจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาทรัพยากรนี้ ประการที่สอง พุทธศาสนามองมนุษย์ในฐานะที่เป็นชีวิต คือ มนุษย์ประกอบด้วยสองส่วนสำคัญมีทั้งร่างกายและจิตใจ การพัฒนาในด้านนี้เป็นการวางกรอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเชิงรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ พัฒนาอบรมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพุทธศาสนา มีคุณูปการที่สำคัญคือเป็นการเตรียมความพร้อมด้านร่างกายและจิตใจให้พุทธบริษัทได้ใช้ความรู้ความสามารถทำคุณประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ในกรณีนี้หมายรวมถึงงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภายภาคหน้าด้วย

๒.๖ เป้าหมายของการบริหารงานเชิงพุทธ

ในหัวข้อที่ผ่านมาผู้วิจัยได้สืบค้น วิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลการวิจัยเกี่ยวกับหลักการและวิธีปฏิบัติในการบริหารงานเชิงพุทธทั้งในสมัยพุทธกาลจนถึงในสมัยปัจจุบัน พบว่า ในการบริหารงานเชิงพุทธตามแนวพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารสมัยใหม่ตามแนวตะวันตกได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารจัดการเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายตามแนวทางของทฤษฎี POCCC ที่เน้นการบริหารจัดการองค์การอย่างรอบด้านและครอบคลุมตั้งแต่ การวางแผน (Planning : P) การจัดองค์กร (Organizing : O) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding : C) การประสานงาน (Coordination : C) และการควบคุม (Controlling : C) ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ “เป้าหมายและผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเถรวาท” โดยอิงกับแนวคิดการบริหารจัดการตามทฤษฎี POCCC ดังที่กล่าวมา มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้ย้อนกลับไปเมื่อประมาณ ๒,๖๐๐ ปีที่ผ่านมา เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรก หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ผ่านไปเจ็ดสัปดาห์ พระองค์ก็ได้แสดงธรรมครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ จนกระทั่งปัญจวัคคีย์ได้อุปสมบทแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทาและได้ดวงตาเห็นธรรมทั้ง ๕ รูป จากนั้นก็ทรงเสด็จจาริกเพื่อเผยแผ่หลักธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ในคืนวันเพ็ญเดือน ๖ แห่งปีจันทรคติโดยลำพังพระองค์เดียว จนกระทั่งได้แสดงธรรมแก่สกุลบุตรและสหายจนทุกคนก็ได้อุปสมบทเป็นภิกษุจำนวน ๖๐ รูป ถือได้ว่าเริ่มมีคณะสงฆ์คณะใหญ่เกิดขึ้น ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยคณะสงฆ์ก็เริ่มต้นขึ้นในเวลาต่อมา การเผยแผ่ธรรมในยุคแรกนั้นมีจุดมุ่งหมายตามพุทธพจน์ที่พระองค์ประทานให้กับภิกษุทั้งหลาย คือ จาริกไปเผยแผ่เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก และเพื่อประโยชน์แก่อกุลและความสุขแก่ทวยเทพทั้งหลายด้วย เมื่อใช้แนวคิดการบริหารจัดการตามทฤษฎี

POCCC มาอธิบายเป้าหมายและผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทที่จะพบว่ามีรายละเอียดดังนี้

๒.๖.๑ เป้าหมายและผลลัพธ์ตามทฤษฎี POCCC

(๑) เป้าหมายและผลลัพธ์ด้านพุทธวิธีการวางแผน

พุทธวิธีการวางแผนในช่วงเริ่มต้นการประกาศพุทธศาสนาสะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของการเป็นนักบริหารที่มีการวางแผนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะเป็นกระบวนการคิดพิจารณาเพื่อวางแผนในการสรรหาบุคคลที่สามารถจะรับรู้หลักธรรมคำสอนและสามารถบรรลุธรรมได้อย่างที่พระองค์ทรงค้นพบและปฏิบัติแล้ว และที่ทรงบรรลุเป้าหมายแรก คือ การได้แสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน จนกระทั่งทั้ง ๕ ท่านได้อุปสมบทและบรรลุธรรมขั้นสูงได้ทุกท่าน จากนั้นไม่นานพระองค์ทรงวางแผนงานด้านการบริหารจัดการให้พระภิกษุสาวกที่เป็นพระอรหันต์ที่จำนวน ๖๐ รูป ออกไปประกาศพระศาสนาตามหัวเมืองและแคว้นต่างๆ โดยมีพุทธพจน์กำชับว่า “... อย่าไปทางเดียวกัน ๒ รูป...” วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๒/๓๙ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญก็คือ แต่ละรูปจะได้ทำงานอย่างเต็มที่ และสามารถช่วยเหลือ ปรีกษาหารือกันได้หากเกิดปัญหาในการทำงาน ประกอบกับข้อจำกัดเรื่องจำนวนพระธรรมทูตรุ่นแรกๆ ที่มีจำนวนน้อย ดังนั้น เพื่อให้การเผยแผ่แพร่ขยายไปได้มากที่สุด กว้างไกลที่สุด พระองค์จึงกำหนดให้แต่ละสายการเผยแผ่มีพระธรรมทูตได้ไม่เกิน ๒ เท่านั้น

ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ที่สำคัญอีกกรณีหนึ่งของพุทธวิธีการวางแผนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็คือ การที่พระองค์ได้ทรงดำริที่จะไปเผยแผ่ธรรมะให้แก่กลุ่มพระชฎิล ประกอบด้วยพระอรุเวลกัสสปะ พระนทีกัสสปะ พระคยาภัสสปะ ซึ่งอาศัยอยู่ที่ตำบลอรุเวลา ชฎิล ๓ คนนั้นล้วนมีบริวารเป็นจำนวนมาก ชฎิลอรุเวลกัสสปะ เป็นหัวหน้าเป็นประธานของชฎิล ๕๐๐ คน ชฎิลนทีกัสสปะเป็นหัวหน้า เป็นประธานของชฎิล ๓๐๐ คน และชฎิลคยาภัสสปะเป็นหัวหน้า เป็นประธานของชฎิล ๒๐๐ คน วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๗/๓๕-๕๐ ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นผลลัพธ์ว่าถ้าชฎิล ๓ พี่น้องหันมานับถือพระองค์และพุทธศาสนาแล้ว บริวารที่เหลือทั้งหมดก็ย่อมแปรเปลี่ยนมาเป็นพุทธศาสนิกได้เช่นกัน และก็สำเร็จผลเมื่อครั้งนั้นได้ศาสนิกเพิ่มขึ้นมาถึงกว่า ๑๐๐๐ ท่าน หรือแม้กระทั่งพุทธวิธีการวางแผนหลังเสด็จดับขันธปรินิพพาน ซึ่งมีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อให้การสืบทอดพระศาสนาไม่ขาดตอน โดยที่ใครๆ ก็สามารถเรียนรู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมและบรรลุดูธรรมของพระพุทธศาสนาได้แม้พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วก็ตาม ตามพุทธพจน์ความว่า “ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เรากล่าวแสดงแล้ว และบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเขาทั้งหลาย เมื่อเรากล่าวลับไปแล้ว” ที.มหาวคโค. (ไทย) ๑๐/๑๔๑/๑๗๘-๑๘๐ จากพุทธพจน์ดังกล่าวก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ชัดเจนมาจนถึงปัจจุบันตรงที่ว่าได้เกิดพุทธศาสนิกชนทั้งส่วนที่เป็นนิกบวชซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งนักปฏิบัติและนักเผยแผ่ที่เรียกว่าพระธรรมทูต และศาสนิกในส่วนที่เป็นฆราวาสซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งนักปฏิบัติ

ผู้สนับสนุนกิจการของพระพุทธศาสนาและช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบไม่เป็นทางการจนกระทั่งพุทธศาสนามีความยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบัน

(๒) เป้าหมายและผลลัพธ์ด้านพุทธวิถีการจัดการองค์กร

การจัดการองค์กรเป็นการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาที่มีการกระจายอำนาจ รวมทั้งแบ่งความรับผิดชอบในแต่ละส่วน (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๔๙, หน้า ๒) เป้าหมายหลักของพุทธวิถีการจัดการองค์กรตามแนวพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทในยุคแรกนั้นก็คือ เพื่อจัดระบบกำหนดระเบียบปฏิบัติให้บริษัท ๔ ที่มีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ สามารถดำเนินชีวิต ทำงานทั้งทางโลกและทางธรรมด้วยความราบรื่น สามัคคีปรองดอง ร่วมแรงร่วมใจกัน มีระเบียบแบบแผน และแนวทางการปฏิบัติอันเดียวกัน ช่วยให้สังคมของบริษัท ๔ มีความสงบสุข ส่งผลให้การทำงานเพื่อการเผยแผ่และสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาบรรลุได้ตามเป้าหมายที่ควรจะเป็น พระพุทธเจ้าทรงใช้วิถีการจัดการองค์กรหรือการบริหารจัดการบุคลากรที่เป็นศาสนิกชนในชั้นแรก คือ การหลอมรวมพฤติกรรมของพุทธบริษัทที่มีจำนวนมากซึ่งแต่ละคนมาจากสถานที่ต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านฐานะ หน้าที่การงาน วัฒนธรรมชาติตระกูล เห็นได้จากการรับสมาชิกใหม่ที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา นั้น จะต้องให้ทุกคนปล่อยวางจากหน้ากากของบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ในสังคมและที่ทำงานเดิม โดยกำหนดให้ทุกคนเริ่มต้นจากตำแหน่งศูนย์ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมาจากเชื้อชาติ ชนชั้นวรรณะ ไหนก็ตาม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสาย คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภูหิไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสียถึงซึ่งอันนั้นว่ามหาสมุทรเหมือนกัน วรรณะ ๔ เหล่านี้คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เช่นเดียวกันคือ ออกจากเรือ บวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัย ที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนั้นว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน” (วิ.จล.๗/๔๖๐/๒๙๐) การที่พระองค์กำหนดเช่นนี้จะช่วยให้ทุกคนมีความรู้สึกถึงความเท่าเทียมกันในฐานะนักบวชผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนนาน สามารถสร้างความสามัคคีภายในเหล่าศาสนิกชนด้วยกันได้อย่างดี ขึ้นต่อมาเมื่อบริษัท ๔ เกิดขึ้นแล้วและขยายตัวเป็นศาสนิกชนกลุ่มใหญ่ที่ประกอบด้วยทั้งนักบวชและฆราวาส จำเป็นต้องมีพุทธวิถีการจัดการที่ดีที่เป็นระบบมีระเบียบแบบแผน มีแนวทางการปฏิบัติตนที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติตามได้จริง อย่างเช่น กรณีที่วัดเชตวันมหาวิหาร ในเมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีได้สร้างและถวายแด่พระพุทธศาสนา (วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๕/๑๒๙-๑๓๑) เป็นอารามที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษายาวนานมากถึง ๑๙ พรรษา และเป็นวัดที่มีภิกษุอยู่จำพรรษาเป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน พุทธวิถีการจัดการองค์กรจึงถูกนำมาใช้เพื่อลดปัญหาการมาอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก เพื่อลดความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางกายภาพ สภาพสังคม และความคิดระหว่างบุคคลได้ ในที่สุดก็ส่งผลดีต่อประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อเผยแผ่และสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรต่อมาจนถึงปัจจุบัน

(๓) เป้าหมายและผลลัพธ์ด้านพุทธวิธีการสั่งการ

ในการบังคับบัญชาสั่งการผู้ที่รับผิดชอบงานโดยเฉพาะงานด้านการเผยแผ่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้สามารถดำเนินการได้อย่างเรียบร้อยราบรื่นแม้จะต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มากมาย เช่น การขัดขวางจากกลุ่มบุคคลที่เห็นต่างจากต่างศาสนา ลัทธิ ความเชื่อ หรือ กลุ่มที่ขาดความเชื่อมั่นต่อคำสอนที่เพิ่งค้นพบใหม่ในสมัยพุทธกาลนั้น ต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้สั่งการเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำคนนั้น เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าในสมัยเริ่มต้นของพุทธศาสนาซึ่งการปกครองคณะสงฆ์และบริษัท ๔ นั้นยังไม่มีกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนเหมือนการปกครองบ้านเมืองอย่างแบบชาวบ้านทั่วไปที่มีมาอย่างช้านาน ดังนั้นพระพุทเจ้าผู้จะนำพาองค์การไปข้างหน้าอย่างมั่นคงได้ต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการ คือ อุตสาหะสมบัติ อันหมายถึง ความเพียรพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และ พรหิตสมบัติ ซึ่งหมายถึง ความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน การเป็นผู้นำที่ดีไม่ใช่แค่สั่งการเก่งเท่านั้นแต่ต้องสามารถทำให้ผู้ตามได้เห็นเชิงประจักษ์ได้ด้วย ตรงกับพระสมณญญาว่า “ตถาคต” หมายถึง คนที่พูดอย่างไร (ยถาวาที) แล้วก็จะทำตามอย่างที่พูดไว้ได้ด้วย (ตถากาโร) (ที.ม. ๑๐/๒๑/๒๕๕) ในการสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทเจ้าจะเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะพระองค์ไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการแบบออตตาธิปไตย แต่จะทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย กล่าวคือ ยึดหลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ นอกจากนั้นพระองค์ยังมีคุณสมบัติและทักษะการสื่อสารอันยอดเยี่ยม กล่าวคือ (๑) สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง) คือ อธิบายขั้นตอนการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งจนสามารถปฏิบัติตามได้โดยง่าย ถูกต้อง และครบถ้วน (๒) สมหาทนา (จูงใจ) คือ สามารถอธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับ มุมมองวิสัยทัศน์ของพระองค์หรือของพระพุทธศาสนา จนผู้ฟังเกิดศรัทธาและต้องการปฏิบัติตาม (๓) สมุตเตชนา (แก้แค้น) คือ สามารถปลุกใจให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นเพื่อไปให้ถึงเป้าหมาย และ (๔) สัมปหังสนา (ร่าเริง) คือ สามารถสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข จิตใจร่าเริงไม่ตึงเครียดจนเกินไปในยามที่การทำงานเผยแผ่เกิดปัญหา เช่น ปัญหาที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความเห็น หรือความประพฤติแตกต่าง ไม่ลงรอยกัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำที่ดีในการป้องกันหรือระงับความขัดแย้งเหล่านั้น ที่เห็นชัดเจนมากที่สุดก็คือ พุทธวิธีบังคับบัญชาสั่งการเพื่อบัญญัติกฎระเบียบ หรือพระวินัยขึ้นใหม่อันเกิดจากกรณีต้นบัญญัติทั้งที่เกิดขึ้นในฝ่ายสงฆ์และฆราวาส เช่น ยุคหนึ่งมีคนจำนวนมากได้ขอเข้ามาบวชในพุทธศาสนาเพื่อที่จะได้มีโอกาสรักษาโรค ๕ ชนิดกับหมอที่เก่งที่สุดในสมัยนั้นก็คือ หมอชีวก แต่เมื่อได้รับการรักษาจนหายแล้วภิกษุเหล่านั้นต่างพากันลาสิกขา (วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๑/๑๑๗-๑๑๙) เมื่อเกิดปัญหาขึ้นพุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการที่พระองค์ทรงนำมาใช้ คือ การออกกฎระเบียบจากพุทธดำรัส เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในทันที ดังความว่า “ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้ถูโรค ๕ ชนิดเบียดเบียนไม่พึงให้บรรพชา รูปใดให้บรรพชา ต้องอาบัติทุกกฏ”

วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๘/๑๔๒-๑๔๔ แสดงให้เห็นถึงข้อดีในการมีอำนาจสั่งการที่ช่วยให้เกิดการตัดสินใจอย่างทันท่วงที พระพุทธเจ้าทรงตัดสินพระทัยจากภาวะวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ได้อย่างรอบคอบ ว่องไว ช่วยลดปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้ทันเวลา

(๔) เป้าหมายและผลลัพธ์ด้านพุทธวิธีการประสานงาน

การประสานงาน (Coordination) เป็นการเชื่อมโยงหน่วยงานแต่ละฝ่าย และบุคลากรที่อยู่ฝ่ายต่างๆ ในองค์กรให้สามารถทำงานเข้ากันได้ โดยมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ส่งเสริมให้เกิดกาทำงานที่ราบรื่นเกิดผลสำเร็จตามที่องค์กรวางไว้ การประสานงานที่ดีในองค์กรสามารถเกิดขึ้นได้โดยอาศัยวิธีการที่หลากหลาย ในพุทธศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางรากฐานและทรงติดต่อประสานงานทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ระหว่างสังคมของเพศบรรพชิตและคฤหัสถ์อยู่ตลอดเวลาจวบจนพระองค์ดับขันธปรินิพพาน ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญของการติดต่อประสานงานที่ตื้นนั้นก็คือ การทำให้บุคลากรหรือสมาชิกในองค์กรหรือหน่วยงานนั้น ๆ รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานได้มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อการติดต่อสื่อสาร และการประสานงานกันด้วยเมตตริจิต ความรู้สึกผูกพันต่อกัน ตามนัยแห่งศาสนธรรมของพุทธศาสนากล่าวไว้ เช่นหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ธรรมที่ว่าด้วยเรื่องการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่ความร่วมมือที่ดีประกอบด้วย (๑) ทาน การให้ คือ เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน (๒) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ เป็นการใช้วาจาที่กล่าวด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ทำให้เกิดความสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่เอ็นดูกันในกลุ่มคน (๓) อุตถจริยา การทำประโยชน์ คือ การมีใจมุ่งหมั่นเพื่อช่วยเหลือกิจการงานของส่วนรวม และ (๔) สมานัตตา ความมีตนเสมอ คือ การประพฤติปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย รวมถึงการวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ หน้าที่การงาน การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ มาใช้ในการติดต่อประสานงานภายในองค์กรเชิงพุทธหรือในพระพุทธศาสนานั้นก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีหลายประการ กล่าวคือ ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจสมานไมตรีระหว่างกัน เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คง รูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียในสังคมได้

นอกจากนั้น การติดต่อประสานงานเชิงพุทธจะช่วยให้คนรู้จักบทบาทหน้าที่และแสดงบทบาทตามหน้าที่หรือสถานะที่ตนมีตนเป็นได้อย่างเหมาะสม อย่างเช่น หลักการเรื่องทิศ ๖ ที่เน้นให้คนทำหน้าที่ของตนเองมีมิติที่ครอบคลุมและกว้างขวางก่อให้เกิดการประสานงานในหลายบริบท เช่น บิดามารดาถือว่าเป็นบุพการีของบุตรธิดา เป็นผู้มือุปการะที่เคยทำไว้แก่บุตรธิดา เป็นครูคนแรกของบุตรธิดา มงคล (ไทย) ๒/๒๙๔/-๘๒-๘๓ หน้าที่ของบิดามารดาที่พึงทำให้แก่บุตรธิดาตามหลักพระพุทธศาสนามี ๕ อย่าง

คือ (๑) ห้ามจากความชั่ว (๒) สั่งสอนให้เป็นคนดี (๓) ให้การศึกษา (๔) หาคู่ครองที่เหมาะสมให้ (๕) มอบทรัพย์สินสมบัติให้ในสมัยที่ควร มงคล (ไทย) ๒/๒๙๔/-๘๒-๘๓ ซึ่งเป็นเหมือนทิศเบื้องหน้าหรือปฐิมทิศของบุตร หากบิดามารดาพึงทำหน้าที่ที่ต่อบุตรธิดาตั้งที่ได้กล่าวมาแล้วในขณะเดียวกันบุตรธิดาที่เคยได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดาเป็นอย่างดีในอดีต ต่อมาได้เลี้ยงดู ด้กัฏญู และมีความเคารพเชื่อฟังในพ่อแม่ นั้น ความประสานสอดคล้อง การดำรงอยู่ของครอบครัวที่ดีก็จะเกิดขึ้น ขยายวงกว้างไปสู่ชุมชน สังคม และประเทศจากตัวอย่างนี้จะเห็นว่าพุทธวิธีการประสานงานในพุทธศาสนานั้นมีความหมายที่กว้างและไม่ได้เน้นการประสานงานที่เกิดจากการติดต่อควบคุมโดยบุคคล แต่เป็นการเน้นให้บุคคลรู้จักหน้าที่ของตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนและเกิดการประสานงานโดยปราศจากการสั่งการที่มาจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กร

(๕) เป้าหมายและผลลัพธ์ด้านพุทธวิธีการควบคุม

การกำกับดูแลและการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ ได้แก่ (๑) เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ ซึ่งได้ทรงชี้แจงให้มองเห็นคุณโทษแห่งความประพฤตินั้นๆ ชัดเจนแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นไว้โดยความเห็นร่วมกัน (๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (๓) เพื่อข่มและกำราบผู้คนด้านประพฤตินิราม (๔) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม (๕) เพื่อระงับปิดทางความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมีในปัจจุบัน (๖) เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ความเดือดร้อน ที่จะมีมาในภายหน้าหรือภพหน้า (๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส (๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว (๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม และ (๑๐) เพื่ออนุเคราะห์วินัย คือ ทำให้มีบทบัญญัติสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์จัดระเบียบของหมู่ สนับสนุนความมีวินัยให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น (วิ.มหา. ๑/๒๐/๓๗)

เป้าหมายของการบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเอง มีเกณฑ์และตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนเพื่อประเมินตนเองว่าได้ประพฤติปฏิบัติตนสมควรด้วยสมณสารูปตามคำสอนของพระตถาคตเจ้าหรือไม่ อย่างไร เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจากมาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และความผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะ หรือขาดจากความเป็นภิกษุสงฆ์ก็สามารถสารภาพความผิดพลาดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกันเพื่อสัญญาว่าจะสำรวมระวังมโนทวารต่าง ๆ มากขึ้นเพื่อไม่ให้กลับไปประพฤติผิดซ้ำอีก เรียกว่า “การแสดงอาบัติ” ซึ่งในประเทศไทยนั้นมีธรรมเนียมปฏิบัติเป็นแบบเดียวกันคือ เปิดโอกาสให้แสดงอาบัติต่อกันทุกกึ่งเดือนในวันพระ ๑๕ ค่ำ และในขณะที่มีการสวดพระปาฏิโมกข์ ในตอนจบของศีลสิกขาบทแต่ละข้อพระผู้สวดก็จะถามภิกษุสงฆ์ในที่ประชุมจนถึง ๓ รอบว่า “กัจจิตถ ปริสุทฺธา” ท่านทั้งหลายบริสุทธิ์ในศีลสิกขาบทนี้แล้วหรือ” (วิ.มหา.(ไทย) ๑/๓๐๐/

๒๒๐) นอกจากนั้น พระองค์ก็ทรงกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์กำกับดูแลกันเอง ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขัดแย้งอันเนื่องมาจากพระสงฆ์บางรูปที่เรียกว่าอภิภรณ์ ทรงบัญญัติวิธีระงับข้อพิพาทเรียกว่า “อภิภรณ์สมณะ ๗ ประการ (วิ.มหา. ๒/๔๗๙/๕๗๑) ประกอบด้วย สัมมุขาวินัย คือ วิธีระงับข้อพิพาทโดยคณะสงฆ์ประชุมพร้อมกันเพื่อพิจารณาข้อกล่าวหาของฝ่ายโจทก์และคำแก้ต่างของฝ่ายจำเลย แล้วตัดสินโดยยึดหลักพระธรรมวินัยระงับข้อพิพาทนั้น โดยให้ที่ประชุมสงฆ์ออกเสียงชี้ขาดฝ่ายที่ได้รับเสียงสนับสนุนข้างมากเป็นฝ่ายชนะ หรืออาจจะใช้วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการประนีประนอมยอมความก็ได้ (พระมหาศรีอรุณคาโท, ๒๕๕๙)^๕ ผลลัพธ์ที่ชัดเจนที่เกิดจากพุทธวิธีการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ เอาจริงเอาจัง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพระธรรมวินัยก็คือ ทำให้พุทธศาสนิกชนไม่ปฏิบัติตนออกนอกกรอบหลักธรรมคำสอนของพระศาสนาทำให้พระพุทธศาสนาสามารถดำรงอยู่ได้ยืนนานมาจนถึงปัจจุบันนั่นเอง เป็นไปตามพุทธพจน์ที่ตรัสถึงเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้นานความว่า “ศาสนาของพระพุทธเจ้ากฤษณะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ดำรงอยู่นาน เพราะ (๑) พระองค์ไม่ได้ทรงท้อพระทัยที่จะแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย (๒) นวัคส์ตฤศาสน์ ๙ (สุตตะ เคนยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัပ္ภุตธรรม เวทลละ)^๖ ของพระผู้มีพระภาคทั้งสามพระองค์นั้นมีมาก (๓) ทรงบัญญัติสิกขาบท และ (๔) ทรงแสดงปาติโมกข์แก่สาวก เนื่องจากสาวกที่มีโคตรต่างกัน ชาติต่างกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกันจึงดำรงพระศาสนาไว้ได้ตลอดระยะเวลาที่ยืนนาน เช่นเดียวกับดอกไม้ต่างพรรณที่กอไว้บนพื้นกระดานร้อยดีแล้วด้วยด้าย ลมย่อมกระจายไม่ได้ กำจัดไม่ได้ซึ่งดอกไม้เหล่านั้น”^๗

๒.๖.๒ เป้าหมายและผลลัพธ์ตามหลักอรรถ ๓ ประการ

การเผยแผ่ คือ การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยพร้อมน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันทั้งหลักคุณธรรมพื้นฐานจนถึงการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมขั้นสูงตามกำลังศรัทธาและความสามารถของแต่ละคน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมุ่งเสนอหลักธรรมให้ปรากฏแก่ชาวโลกผ่านความร่วมมือร่วมใจของพุทธบริษัททั้ง ๔ ที่ครอบคลุมทั้งนักบวชและฆราวาส ทั้งนี้แนวปฏิบัติและจุดมุ่งหมายของการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนจะเป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ มุ่งให้ผู้ที่สนใจในหลักธรรม หลักปฏิบัติเกิดความเข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และให้มีทัศนคติและการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้อง เช่น การมองเห็นสภาวะการเกิดขึ้น ตั้งอยู่

^๕ พระมหาศรีอรุณ คาโท (๒๕๕๙) พุทธวิธีทางการบริหารสำหรับองค์กรภาครัฐสมัยใหม่. วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (7) เดือน สิงหาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2559

^๖ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, วัดราชโอรสาราม กรุงเทพฯ พ.ศ. 2548

^๗ วิ.มหา.(ไทย) ๑/๗/๑๐

และเสื่อมสลายไปของสรรพสิ่ง ไม่มีอะไรที่ยั่งยืนควรแก่การเข้าไปยึดมั่นถือมั่น ดังนั้น ผู้มีใจใฝ่ในธรรมควรประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่บุคคลอื่นและตนเอง ทั้งหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีพและการมุ่งสร้างอุปนิสัยสั่งสมเพิ่มพูนบารมีเพื่อการบรรลุธรรมขั้นสูงตามแนวทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท สมดังตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ประทานโอวาทกับอริยสงฆ์สาวก ๖๐ รูป เป็นผู้บรรลุธรรมเห็นแจ้งตามธรรมที่ตรัสรู้แล้วนั้นที่จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ความว่า “ พวกเธอจงเดินทางไปเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดแก่ชนหมู่มาก จงแสดงธรรมที่ดีงาม ...”^๘ “พหูชนหิตาย จรต ภิกุชเว จาริกัม พหูชนสุขาย โลกานุกมปาย ...”^๙ จะเห็นได้ว่าเป้าหมายในการจาริกเพื่อการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น มีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อการสงเคราะห์ชาวโลกทั้งมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย มุ่งปรารถนาจะสร้างประโยชน์อันสูงสุด เพื่อประโยชน์แก่อุศลและเพื่อสร้างความสุขทั้งความสุขจากภายนอก ได้แก่ การไม่เบียดเบียนชีวิตและความสุขของผู้อื่น การดำรงตนอยู่ในครรลองคลองธรรมทั้งด้านสังคม กฎหมาย และบรรทัดฐานทางสังคม และความสุขที่เกิดจากภายในอันเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งผู้สนใจใคร่เรียนรู้หลักธรรมและหลักปฏิบัติที่ได้รับการอบรม ถวายทอดปลุกฝังให้เกิดค่านิยมที่ดีงามทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และระเบียบแบบแผนการคิดอย่างมีเหตุผลหรือการคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยไม่แบ่งชั้นวรรณะไม่ว่าจะเป็นวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร หรือจัณฑาลก็ดีจะเห็นได้ว่าเป็นการเผยแผ่หลักธรรมที่เน้นการสงเคราะห์แก่อุกุลแก่คนจำนวนมาก

ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายที่สำคัญประการหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็คือการก่อกำเนิดให้มีความศานิกที่เป็นพุทธบริษัท ๔ แผ่กระจายไปทุกที่ จากนั้นเมื่อก่อกำเนิดศานิกชนทั้งในรูปแบบ นักบวช อุบาสก อุบาสิกาแล้ว จุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาต่อมา ก็คือ การทำให้ศานิกชนเหล่านั้นได้ศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนธรรมตามคำสอนขององค์พระศาสดาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้ศานิกชนคนปฏิบัติได้สำเร็จซึ่งอรรถประโยชน์อันสูงสุด ๓ ประการ (อรรถ ๓) ตามหลักพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท อันประกอบด้วย (๑) ทิฐุธรรมมีกัตถะประโยชน์ หรือ ประโยชน์ในภพชาติปัจจุบัน (๒) สัมปรายิกัตถะประโยชน์ หรือ ประโยชน์ในภพชาติเบื้องหน้า และ (๓) ปรมัตถะประโยชน์ หรือ ประโยชน์อย่างยิ่ง-ประโยชน์สูงสุด มีคำอธิบายตามลำดับ ดังนี้ ในการอธิบายอรรถ ๓ โดยจำแนกตามระดับของประโยชน์คุณค่าที่เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนานั้นสามารถจำแนกได้ ๒ ระดับ คือ

(๑) เป้าหมายประโยชน์ในขั้นต้น และ (๒) เป้าหมายประโยชน์ในเบื้องหน้า

๑) ประโยชน์ในขั้นต้น ประกอบด้วยทิฐุธรรมมีกัตถะประโยชน์และสัมปรายิกัตถะประโยชน์ เป็นประโยชน์ในขั้นโลกียะเพราะว่า เป็นประโยชน์ที่เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของปุถุชนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจที่ยังผูกพัน ยึดมั่นถือมั่นอย่างเหนียวแน่นอยู่กับโลกธรรม อันได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ

^๘ ที.ม. (ไทย) ๒/๕๒/๕๗ และ ส.ส. ๑๕/๔๒๘/๑๓๐

^๙ ที.ม. ๒/๕๒/๕๔

สุข (อ.อฎฐก. ๒๓/๙๕-๙๖/๑๔๐-๑๔๒) แตกต่างกันตรงที่เป็นการหวังประโยชน์ในภพชาติปัจจุบันหรือภพชาติเบื้องหน้าเท่านั้นเอง

๑.๑ ผู้ที่หวังจะบรรลुประโยชน์ในภพชาติปัจจุบันได้ต้องดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า “ทิวฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔” ได้แก่

- (๑) อุฏฐานสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการงานต่างๆ ด้วยความสุจริต บริหารจัดการให้กิจการนั้นประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย
- (๒) อารักขสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการรักษาคุ้มครองโภคทรัพย์ที่หามาได้แล้ว และการงานที่ตนเองได้ทำไว้แล้วด้วยความอุตสาหะพากเพียรมาอย่างสุจริตชอบธรรม
- (๓) กัลยาณมิตตา คือ รู้จักเลือกคบหาสมาคมเสวนากับคนดีที่เกื้อกูลแก่กิจการงานและชักนำไปแต่ในทางที่ดี
- (๔) สมชีวิตา คือ การมีความเป็นอยู่หรือดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะตำแหน่งและรายได้ของตน (อ.อฎฐก.๒๓/๑๔๔/๒๕๖)

๑.๒ ผู้ที่หวังจะบรรลุประโยชน์ในภพชาติเบื้องหน้า ต้องดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า สัมปทา ๕ ได้แก่ ศรัทธาสัมปทา สีสัมปทา สุตสัมปทา จาคะสัมปทา และปัญญาสัมปทา

๑.๒.๑ ศรัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธาคือเชื่อในคุณธรรมคุณค่าของความดีในศีลธรรมและมีความเชื่อในกระแสแห่งเหตุปัจจัยซึ่งเป็นกฎธรรมชาติว่าสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นอนิจจัง คือมีการเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป ประโยชน์จากความมั่งคั่งทรัพย์สินเงินทองเกียรติยศชื่อเสียงต่างๆ ตลอดจนถึงการสรรเสริญที่ตนเคยได้รับย่อมเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนคงที่ควรที่จะยึดถือว่าเป็นแก่นสารได้

๑.๒.๒ สีสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีลคือรักษากายวาจาให้เรียบร้อยควมมีระเบียบวินัยในศีลธรรมมีความประพฤติที่ตั้งงามถูกต้องเลียงชีพโดยทางสุจริต

๑.๒.๓ จาคะสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการให้และการเสียสละประโยชน์ของตนเองเพื่อผู้อื่น รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปันเอื้อเฟื้อโภคทรัพย์และกำลังร่างกายของตนเพื่อผู้อื่นและพร้อมที่จะช่วยเหลือคนที่ควรจะได้รับความช่วยเหลือให้เขาได้บรรลุประโยชน์ในระดับต่าง ๆ

๑.๒.๔ ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญาคือการดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักใคร่ครวญไตรตรองพิจารณาด้วยเหตุด้วยผลและใช้วิจารณ์ญาณให้รู้เท่าทันโลกและชีวิตจนสามารถทำจิตให้เป็นอิสระไม่ลุ่มหลงเผลอในชีวิตรทรัพย์สินเป็นต้นมีชีวิตอยู่อย่างเป็นนายของวัตถุไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ (อ.สตตก. 23/144/259 และ ม.อุ.14/319/191)

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ทรัพย์ คือ ศรัทธา ๑ ทรัพย์ คือ ศีล ๑ ทรัพย์ คือ สุตะ ๑ ทรัพย์ คือ จาคะ ๑ ทรัพย์ คือ ปัญญา ๑ ผู้ใดมีความเชื่อในตถาคต ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว มีศีลอันงามอันพระอรียะชอบใจ สรรเสริญ มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรง บัณฑิตทั้งหลายกล่าวผู้นั้นว่า ไม่เป็นคนขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่า

ประโยชน์ เพราะเหตุนี้ ผู้มีปัญญา เมื่อนึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา ศีล ปสาทะ และความเห็นธรรมเนืองๆ เกิดๆ”^{๑๐}

(๓) เป้าหมายประโยชน์ในขั้นสูงสุด

ประโยชน์ในขั้นยิ่งกว่าหรือประโยชน์สูงสุด คือ ปรมาตมะประโยชน์ เป็นประโยชน์ในขั้นโลกุตระ เพราะว่าเป็นประโยชน์ที่เป็นอิสระจากอำนาจครอบงำของโลกธรรม เป็นประโยชน์ที่เกิดจากการที่ศาสนิกชนสามารถขจัดอวิชชาแล้วใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาความเป็นไปของทุกสิ่งอย่างด้วยเหตุผล ตามความเป็นจริง คลายความยึดมั่นถือมั่นในวัตถุกาม ลดละสังโยชน์ ๓ อันได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาสให้เบาบางไปจากจิตใจ จนกระทั่งขจัดอัสวกิเลสให้หมดสิ้นลงไปจากจิตใจ บรรลุธรรมขั้นสูงตั้งแต่ขั้นโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และ อรหันต์ ตามลำดับ จึงนับได้ว่าเป็นประโยชน์ขั้นสูงสุดที่พึงจะได้รับจากการเป็นพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบผู้วิจัยเห็นว่าประโยชน์ในขั้นยิ่งกว่าหรือประโยชน์สูงสุด ถือว่าเป็นผลลัพธ์ที่สูงที่สุดตามเป้าหมายของการบริหารงานเชิงพุทธเพื่อการเผยแผ่ตามแนวพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท เพราะสามารถสืบทอด ดำรงหลักธรรมคำสอนและหลักปฏิบัติ อันน่าเลื่อมใสศรัทธาของพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงสถาพรสืบไปได้ อย่างเช่นที่พระอริยสงฆ์และอริยบุคคลจำนวนมากในสมัยพุทธกาล ได้ลงมือปฏิบัติจนสำเร็จประโยชน์ให้ศาสนิกชนรุ่นหลังได้ศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามมาจนถึงยุคปัจจุบัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สืบค้นรวบรวม สรุปตัวอย่างการบรรลุประโยชน์ขั้นสูงสุดของพระอริยสงฆ์และอริยบุคคลในสมัยพุทธกาลมา นำเสนอโดยสังเขป ดังนี้

๑) การบรรลุประโยชน์สูงสุดของกลุ่มเยาวชน เช่น นางวิสาขาอุบาสิกาผู้เป็นธิดาของธัญชัยเศรษฐีและนางสุมนาเทวี มีปู่อื่อเมณฑกเศรษฐีชาวเมืองภัททียนคร แคว้นอังคะ ในเวลาที่อายุได้ ๗ ขวบ พระศาสดาทรงเห็นอุปนิสัยของเธอจึงทรงแสดงธรรมกถาด้วยความสามารถแห่งบุรพจริยาของนาง เมื่อจบธรรมเทศนา เธอพร้อมกับเด็กหญิงอีก ๕๐๐ คน ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล^{๑๑} และสั่งกิจจสามเณรบุตรของเศรษฐีชาวเมืองสาวัตถี ตระกูลพราหมณ์มหาศาล มารดาถึงแก่กรรมตั้งแต่ท่านยังอยู่ในครรภ์ พวกเขาถูกนำไปเผาที่ป่าช้า เมื่อมารดาถูกไฟเผาแต่ท่านไม่ไหม้ พวกสัปเหร่อจึงใช้ปลายหลาวแทงแล้วเห็นท่านอยู่ในครรภ์ยังมีชีวิตอยู่ จึงนำออกมาให้พวกญาติ ได้รับการตั้งชื่อว่าสังกัจจะ เพราะหางตาของท่านแตกด้วยขอเหล็กเมื่อมีอายุได้ ๗ ขวบ เมื่อได้รู้ประวัติของตนเองจากปากของเพื่อนบ้านก็ปรารถนาจะบวช พวกญาติจึงพาไปขอบวชจากพระสารีบุตร ในวันบวชพระเถระให้ตัจปัญจกัมมัฏฐานขณะปลงผม

^{๑๐} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๒ พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๔ [ฉบับมหาจุฬาฯ] อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉิกกนิบาต หน้า ๗๕

^{๑๑} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๔๐/๓๙๐

ท่านสังกัจจกุมารได้พิจารณาถึงบุพกรรมที่สร้างมาในอดีตชาติและก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วย ปฏิสัมภีทาในขณะที่ปลงผมเสร็จนั่นเอง ^{๑๒}

๒) การบรรลุประโยชน์สูงสุดของกลุ่มวัยทำงาน วิระดา แก่นกระโทก ^{๑๓} ได้สรุปว่า ในสมัย พุทธกาลมีการบรรลุธรรมของบุคคลจากหลากหลายอาชีพ สามารถจัดกลุ่มได้ ๕ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่ม อาชีพนักบวช ได้แก่ ดาบส ชฎิล พระสงฆ์ บรรพชิต เช่น กลุ่มพระปัญจวัคคีย์ กลุ่มพระชฎิล ๓ พี่น้อง กลุ่มพระมาณพ ๑๖ องค์ที่เป็นศิษย์พราหมณ์พาวรี หรือ พระวักกิลี ซึ่งได้บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่ ๗ ขวบ และ พระปิณโฑลภารทวาชเถระ เป็นต้น (๒) กลุ่มอาชีพนักปกครอง ได้แก่ กษัตริย์ พระโอรส พระนัดดา บุโรหิต อำมาตย์ เช่น พระมหากัปปินเถระ พระภคฺเถระ พระอนนทเถระ พระสีวลีเถระ พระภททียกาฬโคธาบุตรเถระ พระทัฬหฬลบุตรเถระ พระนาคิตเถระ พระกิมพิลเถระ พระเมฆียเถระ พระอนรุทธเถระ และ พระนันทเถระ เป็นต้น (๓) กลุ่มอาชีพนักธุรกิจ ได้แก่ เศรษฐี และลูกหลาน พราหมณ์ทั่วไปและที่มั่งคั่ง เช่น พระมหาจุนทเถระ พระอุปเสนวังคันทบุตรเถระ พระมหาอุทายีเถระ พระอุภาณเถระพระมหากัสสปเถระ พระเวตขทิวรณียเถระ พระสุภูติเถระ เป็นต้น (๔) กลุ่มอาชีพ นักศิลปะอาชีพ ได้แก่ อาจารย์สอนมนต์ ช่างกลบ กวาวประมง หมอคู เช่น พระเสลเถระ พระวังคีสเถระ พระอุบาลีเถระ พระยโสชเถระ เป็นต้น และ (๕) กลุ่มอาชีพจำเป็น ได้แก่ คนอาศัยวัด โจร คนลวงโลก เช่น พระองคุลิมาลเถระ และพระพาหิยเถระ เป็นต้น

๓) การบรรลุประโยชน์สูงสุดของกลุ่มวัยผู้สูงอายุ เช่น พระราธเถระ เป็นพระสงฆ์สาวก ของพระพุทธเจ้า นับเนื่องในพระอสีติมหาสาวก ๘๐ องค์สำคัญของพระพุทธศาสนา บวชเมื่อตอนแก่เป็น ศิษย์ของพระสารีบุตรเป็นผู้ว่านอนสอนง่ายและได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าท่านเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในด้านผู้มีปฏิภาณคือมีญาณแจ่มแจ้งในพระธรรมเทศนา และพระสุภัทเถระที่ได้ชื่อว่า เป็น ปัจฉิมสิกขีสาวกหรือปัจฉิมสาวก (สาวกองค์สุดท้ายผู้ทันเห็นพระพุทธเจ้า)

บทสรุป

การจาริกเพื่อการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น มีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อการสงเคราะห์ชาวโลกทั้งมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย มุ่งปรารถนาจะสร้าง ประโยชน์อันสูงสุด เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและเพื่อสร้างความสุขทั้งความสุขจากภายนอกโดยไม่แบ่งชั้น วรรณะไม่ว่าจะเป็นวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร หรือจัณฑาลก็ดี จะเห็นได้ว่าเป็นการเผยแผ่ หลักธรรมที่เน้นการสงเคราะห์เกื้อกูลแก่คนจำนวนมาก ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายที่สำคัญประการหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็คือการก่อกำเนิดให้มีศาสนิกที่เป็นพุทธบริษัท ๔ แผ่กระจายไปทุกที่ และการทำ

^{๑๒} ข.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๑๐/๓๖, ข.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑๐/๖๔, ข.ธ.อ. (ไทย) ๔/๑๘๒-๑๘๖, ๕/๑๒๖-๑๔๑

^{๑๓} วิระดา แก่นกระโทก, ศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของกลุ่มบุคคลหลากหลายอาชีพใน พระพุทธศาสนาเถรวาท, พุทธศาสนมहाบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๗๗.

ให้ศาสนิกชนเหล่านั้นได้ศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนธรรมตามคำสอนขององค์พระศาสดา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า นำไปสู่ความสำเร็จซึ่งอรรถประโยชน์ ๓ ประการ (อรรถ ๓) ตามหลักพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท อันประกอบด้วย (๑) ทิฐุธรรมิกัตถะประโยชน์ หรือ ประโยชน์ในภพชาติ ปัจจุบัน (๒) สัมปรายิกัตถะประโยชน์ หรือ ประโยชน์ในภพชาติเบื้องหน้า และ (๓) ปรมัตถะประโยชน์ หรือ ประโยชน์อย่างยิ่ง-ประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ เมื่อจำแนกตามระดับของประโยชน์และคุณค่าที่เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนานั้นสามารถจำแนกได้ ๒ ระดับ คือ (๑) ประโยชน์ในขั้นต้น ประกอบด้วยทิฐุธรรมิกัตถะประโยชน์และสัมปรายิกัตถะประโยชน์ เป็นประโยชน์ในขั้นโลกียะเพราะว่าเป็นประโยชน์ที่เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของปุถุชนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจที่ยังผูกพัน ยึดมั่นถือมั่นอย่างเหนียวแน่นอยู่กับโลกธรรม อันได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข (อ.อรรถก. ๒๓/๙๕-๙๖/๑๔๐-๑๔๒) และ (๒) ประโยชน์ในขั้นยิ่งกว่าหรือประโยชน์สูงสุด คือ ปรมัตถะประโยชน์ เป็นประโยชน์ในขั้นโลกุตระ เพราะว่าเป็นประโยชน์ที่เป็นอิสระจากอำนาจครอบงำของโลกธรรม เป็นประโยชน์ที่เกิดจากการที่ศาสนิกชนสามารถใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาความเป็นไปของทุกสิ่งอย่างด้วยเหตุผล ตามความเป็นจริง คลายความยึดมั่นถือมั่นในวัฏฏกาม ลดละสังโยชน์ ๓ อันได้แก่ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพตปรามาสให้เบาบางไปจากจิตใจ จนกระทั่งจัดอาสวกิเลส เช่น อวิชชา ให้หมดสิ้นลงไปจากจิตใจ บรรลุธรรมขั้นสูงตั้งแต่ขั้นโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และ อรหันต์ ตามลำดับ จึงนับได้ว่าเป็นประโยชน์ขั้นสูงสุดที่พึงจะได้รับจากการเป็นพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ

บทที่ ๓

พุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

การศึกษาในบทที่ ๓ มีจุดหมายเพื่อรวบรวมนำเสนอ วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวทางการบริหารงานของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยขอบเขตของการศึกษาจะเน้นสาระสำคัญโดยมุ่งเชื่อมโยงให้เห็นถึงบริบทการบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศเป็นหลัก โดยเฉพาะวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายที่ตั้งอยู่ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กรอบแนวคิดในการวิจัยที่สำคัญตั้งอยู่บนพื้นฐานของการหาคำตอบใน ๓ ข้อด้วยกัน

ประการที่หนึ่ง เหตุใดวัดพระธรรมกายจึงเลือกสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นที่ตั้งมั่นแรกในทวีปยุโรปเพื่อการทำงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา

ประการที่สอง ในการทำงานเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศ อย่างเช่นในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น วัดพระธรรมกายนำแนวคิด หลักการ วิธีการของพุทธวิธีการบริหารมาใช้ในการบริหารงานอย่างไร

และประการสุดท้าย ในการนำหลักพุทธวิธีการบริหารมาใช้ในงานเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศ อย่างเช่นในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี วัดพระธรรมกายกำหนดเป้าหมายในการบริหารงานและผลสัมฤทธิ์ของการบริหารงานตามหลักพุทธวิธีการบริหารเป็นอย่างไรบ้างซึ่งมีรายละเอียดในการนำเสนอต่อไปนี้

๓.๑ แนวคิดเรื่องการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศของวัดพระธรรมกาย

วัดพระธรรมกายเป็นที่รู้จักและได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นวัดโดยสมบูรณ์ ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๒ โดยมีพระไชยบูลย์ ธมมชโยเป็นเจ้าอาวาสและพระเมตต์ ฑัตตชีโวเป็นรองเจ้าอาวาส นับแต่นั้นเป็นต้นมาวัดพระธรรมกายได้ริเริ่มโครงการต่างๆ มากมาย ซึ่งการดำเนินงานต่างๆ เป็นไปเพื่อขยายและเผยแผ่งานด้านพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าในยุคหนึ่งวัดพระธรรมกายมีช่วงเวลาการเติบโตแบบก้าวกระโดด ทั้งในแง่มิติของสิ่งปลูกสร้าง รวมถึงจำนวนพุทธศาสนิกชนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นที่น่าสังเกตว่า การทำงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาที่วัดพระธรรมกายได้ดำเนินการนั้นมิได้จำกัดเพียงพื้นที่ในประเทศไทย แต่ยังขยายงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาออกไปยังนานาประเทศทั่วโลกหนึ่งในประเทศที่วัดพระธรรมกายสามารถเข้าไปตั้งมั่นเพื่อทำงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกได้อย่างมั่นคงที่หนึ่งในโลกนั้นคือดินแดนในทวีปยุโรป ประเทศที่ได้ชื่อว่ามีนักคิดนักปราชญ์ผู้สนใจแนวคิดของพุทธศาสนาเป็นอันดับต้นๆ ของโลก และที่แห่งนั้นคือสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ด้วยเหตุนี้การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย เพื่อตอบคำถามที่ว่าเหตุใดวัดพระธรรมกายจึงเลือกสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็น

ที่ตั้งมั่นในทวีปยุโรปเพื่อการทำงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จำต้องสืบค้นเพื่อให้ทราบปฐมภูมิและบริบทของการก่อกำเนิดกระแสธารแห่งความคิดพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก่อนในเบื้องต้น ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยว่า การทำงานด้านการเผยแผ่ปัจจัยที่ช่วยให้พุทธศาสนาเป็นที่รู้จัก สิ่งสำคัญที่ไม่อาจปฏิเสธได้คือ ภูมิหลังหรือความเป็นมาของพุทธศาสนาในดินแดนแถบนั้นว่าเป็นเช่นไร ซึ่งการเข้าไปของพุทธศาสนาในเยอรมนีมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และน่าสนใจในประเด็นที่ว่า มีนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงหลายท่านมีสัญชาติเยอรมัน และสนใจแนวคิดในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จากที่กล่าวมานี้ อาจเป็นบทสรุปใหม่ที่ช่วยชี้ให้เห็นว่า งานด้านการเผยแผ่จะทำได้ดีหากชนชาตินั้นมีพื้นความรู้ในทางพุทธศาสนาอยู่บ้างไม่มากก็น้อย ในลำดับต่อไป จะเป็นการนำเสนอบริบทและสภาพการณ์ของพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์การทำงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต่อไป

๓.๑.๑ บริบทและสภาพการณ์ของพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์และบันทึกของนักปรัชญาร่วมสมัยที่ปรากฏในหนังสือเอกสารสำนวนภาษาเยอรมันพบว่า ได้มีการเขียนบันทึกเกี่ยวกับเส้นทางการเผยแผ่พุทธศาสนาเข้ามายังสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีในหลายช่วงเวลา ทั้งนี้ได้มีการสันนิษฐานกันว่าหนึ่งในเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ชาวเยอรมันได้รู้จักกับพระพุทธศาสนานั้นเกิดขึ้นที่ประเทศรัสเซียในเมือง Kalmyk ในภาษาเยอรมันเมืองนี้เป็นที่รู้จักกันในนามว่าเมือง Kalmücken โดยนักปราชญ์ชาวเยอรมันชื่อว่า Isak Jakob Schmidt (๑๗๗๙ – ๑๘๔๗) ในปี ๑๗๙๘ Isak Jakob Schmidt ได้ย้ายไปอยู่ที่ประเทศรัสเซียกับพ่อแม่ในเมือง Serepta ไม่นานหลังจากนั้นระหว่างปี ๑๘๐๔ ถึง ๑๘๐๖ Schmidt ได้เริ่มศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของชาวเมือง Kalmyk ซึ่งประชากรในเมืองนี้ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพุทธศานา महाยาน แบบตันตระ (สายทิเบต) สันนิษฐานกันว่าพระพุทธศาสนาได้ถูกเผยแผ่จากสาย Tibet Mahayana ซึ่งเข้ามาในเมือง Kalmyk ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๗ หลังจากที่ได้อาศัยภาษาและวัฒนธรรมของชาวเมือง Kalmyk สักกระยะหนึ่ง ช่วงเวลาต่อมา Schmidt ได้ย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่เมือง Moskau และได้ย้ายไปยังเมือง Sankt Pertersburg อีกครั้ง Isak Jakob Schmidt เป็นบุคคลแรกที่ได้เขียนงานวิชาการเกี่ยวกับพุทธศาสนา ด้านภาษาเยอรมัน ผลงานหลายชิ้นของเขาถูกตีพิมพ์จากสถาบันการศึกษา Sankt Petersburg ตัวอย่างผลงานเขียนที่มีชื่อเสียง อาทิ

Mémoires de l'Académie impériale des Sciences de St.-Petersbourg. Sciences politiques, histoire et philologie. Academie impériale des sciences, St. Petersburg

เล่มที่ ๑ ปี ค.ศ. ๑๘๓๒

Ueber den Ursprung der Tibetischen Schrift

Ueber einige Grundlehren des Buddhismus, erste Abhandlung

Ueber einige Grundlehren des Buddhismus, zweite Abhandlung

เล่มที่ ๒ ปี ค.ศ. ๑๘๓๔

Ueber die sogenannte dritte Welt der Buddhaisten, als Fortsetzung der Abhandlungen über die Lehren des Buddhismus

ผู้วิจัยพบว่าผลงานนิพนธ์ของ Isaaq Jakob Schmidt หลาย ๆ เล่มที่เขาได้เขียนไว้ได้ถูกตีพิมพ์เป็นภาษาเยอรมัน โดยสถาบันการศึกษา Sankt Petersburg ผลงานเขียนเหล่านั้นมีอิทธิพลกับนักคิด นักวิชาการชาวเยอรมันในช่วงเวลาต่อ ๆ มาหลายคน เช่น Arthur Schopenhauer (อาเธอร์ โชเพินฮาวเออร์) นักปรัชญาชื่อดังชาวเยอรมัน Schopenhauer ได้กล่าวถึงงานเขียนของ Isaaq Jakob Schmidt ไว้ในหนังสือของเขาชื่อ “Die Welt als Will und Vorstellung” เล่มที่ ๒ หลังจากตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๔๔ ความว่า

“ ... Denn bis 1818, da mein Werk erschien, waren über den Buddhismus nur sehr wenige, höchst unvollkommene und dürftige Berichte in Europa zu finden, welche sich fast gänzlich auf einige Aufsätze in den früheren Bänden der *Asiatic researches* beschränkten und hauptsächlich den Buddhismus der Birmanen betrafen. Erst seitdem ist nach und nach eine vollständigere Kunde von dieser Religion zu uns gelangt, hauptsächlich durch die gründlichen und lehrreichen Abhandlungen des verdienstvollen Petersburger Akademikus I. J. Schmidt, in den Denkschriften seiner Akademie, und sodann allmählig durch mehrere Englische und Französische Gelehrte, so daß ich habe ein ziemlich zahlreiches Verzeichniß der besten Schriften über diese Glaubenslehre liefern können, in meiner Schrift »Ueber den Willen in der Natur«, unter der Rubrik Sinologie.”^๑

เมื่องานเขียนของข้าพเจ้าได้ถูกตีพิมพ์ออกมาในปีค.ศ. ๑๘๑๘ ช่วงนั้นมีหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นผลงานที่อ้างอิงจากงานเขียนที่ไม่สมบูรณ์นัก ซึ่งหาได้ในยุโรป งานเขียนเกือบทั้งหมดได้อ้าง

^๑ Schopenhauer 2014, P. 498.

ถึงบทความบางส่วนที่บันทึกไว้ในงานเขียนฉบับก่อนๆ จาก Asiatic researches ที่ได้เขียนเกี่ยวกับศาสนาพุทธในพม่าเป็นหลัก หลังจากนั้นไม่นาน เมื่อมีการสำรวจ ศึกษา ค้นคว้ามากขึ้น พุทธศาสนาก็ค่อยๆ เข้ามามีบทบาทกับชีวิตของเรา แต่ความรู้ส่วนใหญ่ข้าพเจ้าก็ได้มาจากงานบันทึกที่ละเอียดของนักวิชาการในสถาบันการศึกษาเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก เช่น งานเขียนของ Isaak Jakob Schmidt และจากนักวิชาการชาวอังกฤษ ฝรั่งเศส และอีกหลาย ๆ คน ข้าพเจ้าจึงสามารถเขียนงานที่ดีที่สุดเกี่ยวกับหลักคำสอนสำคัญในพุทธศาสนา ได้มากอย่างเช่น Ueber den Willen in der Natur

ข้อเขียนนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พุทธศาสนาได้เริ่มเป็นที่รู้จักของชาวเยอรมันสาเหตุที่สำคัญส่วนหนึ่งมาจากการส่งผ่านความคิดที่สำคัญในพุทธศาสนา ผ่านงานเขียนของนักปราชญ์ที่สำคัญในยุคนั้น เช่น Arthur Schopenhauer นับได้ว่าเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงรุ่นแรกของชาวเยอรมันที่หันมานับถือพระพุทธศาสนา และมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นอย่างมาก งานเขียนของ Arthur Schopenhauer ทำให้นักคิดหลายคนหันมาสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้นเช่นกัน ยกตัวอย่าง บุคคลสำคัญและเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกซึ่งได้อ่านงานเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น Johann Wolfgang von Goethe (โยฮันน์ วอล์ฟกัง ฟอน เกอเทอ) , Albert Einstein (อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์) ล้วนได้อ่านผลงานเขียนของ Arthur Schopenhauer ทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงนักเขียนชื่อดัง เช่น Thomas Mann , Hermann Hesse และอีกหลาย ๆ คน รวมไปถึงบุคคลสำคัญที่ช่วยให้พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทเป็นที่รู้จักอย่างมากในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เช่น Karl Eugen Neumann ซึ่งเป็นชาวออสเตรียที่ได้แปลเนื้อหาส่วนใหญ่ในพระไตรปิฎกเป็นภาษาเยอรมัน จวบจนกระทั่งมีการสร้างศาสนสถานเพื่อใช้เป็นสถานที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้ทางพุทธศาสนาโดย Paul Dahlke ซึ่งเป็นบุคคลผู้สร้างวัดในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีชื่อว่า “Das Buddhistische Haus” ซึ่งตั้งอยู่ที่ Berlin Frohnau โดยได้เปิดใช้งานครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๒๔ ปัจจุบันสถานที่แห่งนี้ถือได้ว่าเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในทวีปยุโรป

ในปี ค.ศ. ๑๙๐๐ เป็นช่วงที่เริ่มมีการเดินเรือข้ามมหาสมุทรเกิดขึ้น นักสำรวจหลายคนจึงมีโอกาสเดินทางไปยังทวีปเอเชียได้ง่าย หนึ่งในเหตุการณ์ที่สำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทเข้ามาสู่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นมาจากนักดนตรีชาวเยอรมันท่านหนึ่งนามว่า Anton Walther Florus Güeth (อันโตน วัลเทอ โฟลรุส เกิท) ผู้ซึ่งตั้งใจมีความมุ่งมั่นที่จะไปอุปสมบทเป็นพระภิกษุยังดินแดนแถบเอเชีย ในปี ค.ศ. ๑๙๓๐ Anton Walther Florus Güeth ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่ประเทศพม่าสำเร็จตามที่ตั้งความปรารถนาไว้ ถือได้ว่าเป็นชาวเยอรมันบุคคลแรกที่ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุและได้รับฉายาว่า (Nyanatiloka Mahatheta) พระมหาเถรญาณติโลกะซึ่งแปลว่า ผู้รู้ในสามโลก ท่านได้สร้างวัด

Island Hermitage บนเกาะ Polgasduwa ในเมือง Dodanduwa ของประเทศ ศรีลังกาและวัดแห่งนี้เป็นที่รู้จักกันมากของพระภิกษุชาวต่างประเทศในทวีปยุโรปตะวันตก ในช่วงรอยต่อทางประวัติศาสตร์นี้เองที่อาจกล่าวได้ว่า เป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบเถรวาทเข้าสู่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีอย่างเป็นทางการ^๒ Anton Walther Florus Gueth หรือ พระมหาเถรญาณติโลกะ ได้แต่งหนังสือและแปลคัมภีร์ในพุทธศาสนาเป็นภาษาเยอรมันไว้อย่างมากมาย ผลงานเขียนของท่านเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเผยแผ่แนวคิดพุทธศาสนาแบบเถรวาทให้เป็นที่รู้จักแก่ชาวเยอรมัน

นอกจากนี้ ยังมีบุคคลสำคัญที่ต้องกล่าวถึงในเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเยอรมนีนั่นก็คือ Georg Grimm และ Karl Seidenstuecker ทั้งสองท่านนี้ได้ก่อตั้งสมาคมชาวพุทธในเยอรมนีร่วมกันที่เมือง Utting am Ammersee ณ แคว้น Bayern เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า Buddhistische Gemeinde für Deutschland และปี ค.ศ. ๑๙๓๔ ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น Altbuddhistischen Gemeinde ซึ่งเรียกในนามว่า สมาคมพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม Georg Grimm ทำงานเป็นผู้พิพากษา และเริ่มสนใจศึกษางานเขียนของ Arthur Schopenhauer มารยะเวลาหนึ่ง เมื่อเขาได้ศึกษาพระไตรปิฎกจากการแปลของ Eugen Neumann ได้ทำให้เขาเข้าใจและซาบซึ้งในคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากยิ่งขึ้น เพราะคำสอนพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎกนั้นสามารถตอบใจทุกคำถามที่เขาเคยสงสัยอยู่ในใจได้

ดังนั้นเขาจึงได้เขียนหนังสือเล่มแรกขึ้นมาชื่อว่า Die Lehre des Buddha. Die Religion der Vernunft หนังสือเล่มนี้เป็นที่รู้จักและนิยมกันมากหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง หนังสือเล่มสุดท้ายที่เขาได้เขียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ออกตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๓๕ ชื่อเรื่อง Der Samsāro – die Weltenirrfahrt der Wesen ในเวลานั้นเป็นช่วงจังหวะที่พวกนาซีได้ยึดครองสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและหนังสือของ Georg Grimm ถูกเผาทำลายหลังออกจากโรงพิมพ์ได้ไม่นาน ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ปี ค.ศ. ๑๙๓๓ จนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๕ การเคลื่อนไหวของพระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก็เงียบสงบลง ในขณะที่นาซีได้ขึ้นมาครองสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้ทำลายและยุบกลุ่มศาสนาที่เห็นต่าง

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้สิ้นสุดลง กลุ่มชาวพุทธเถรวาทที่เคยได้ตั้งกลุ่มกันมาก่อนสงครามโลกจะเริ่มต้น ได้มาก่อตั้งกลุ่มชาวพุทธอีกหลายๆ กลุ่ม ในหลายเมืองขึ้นมาอีกครั้ง โดยใช้วิธีเผยแผ่แบบการบรรยายเป็นหลัก จากชาวพุทธที่แบ่งออกเป็นหลาย ๆ กลุ่มจากหลาย ๆ เมืองนั้นได้ร่วมกัน

^๒ ในปี ค.ศ. ๑๙๔๕ ผลงานเขียนที่มีชื่อเสียงระดับโลกซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาได้ถือกำเนิดขึ้นโดยนักเขียนรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมนามว่า Hermann Karl Hesse (แฮร์มันน์ คาร์ล เฮ็สเซอ) ผลงานของนักประพันธ์ชาวเยอรมันท่านนี้ทั้งสองเล่ม คือ สิทธารถะ (Siddhartha) และ เกมลูกแก้ว (The Glass Bead Game) ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้พุทธศาสนาเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

ก่อตั้งสมาคมชาวพุทธเยอรมันขึ้นมาใหม่ที่มีชื่อว่า “Deutschen Buddhistischen Gesellschaft” เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๕ การก่อตั้งสมาคมชาวพุทธเยอรมันครบรอบ ๓ ปี มีการเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น องค์การสหภาพชาวพุทธเยอรมันแทน เนื่องจากมีสมาชิกที่เข้าร่วมกันเป็นจำนวนมากขึ้น และปัจจุบันนี้ก็ยังคงใช้ชื่อนี้อยู่ “Deutsche Buddhistische Union”

หนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งองค์การนี้ขึ้นมาคือ Paul Debes ซึ่ง Paul Debes และพี่ชายของเขาชื่อว่า Heinrich Debes ได้เคยอุปสมบทที่ประเทศศรีลังกาบนเกาะ Hermitage และพระอุปชฌาย์ที่ได้อุปสมบทให้กับสองพี่น้องคือ พระมหาเถรญาณติโลกะ (Nyanatiloka Mahatheta) ซึ่งเป็นภิกษุชาวเยอรมันรูปแรก ทั้งสองพี่น้องเมื่อบวชได้ไม่นานมีความจำเป็นต้องเดินทางกลับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และหลังจากเขากลับมาได้ใช้ชีวิตแบบบุคคลธรรมดาทั่วไป ไม่นานนักสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็เริ่มขึ้น Paul Debes จำต้องเป็นทหารเพื่อรับใช้ชาติ ในขณะที่เขาได้เป็นทหารนั้น Paul Debes โดนทหารชาวอังกฤษจับกุมตัวไว้บนเกาะ Isle of Man ที่นั่นเองทำให้เขาได้รู้จักกับ Hellmuth Hecker และ Fritz Schaefer ต่อมาทั้งสองคนนี้ได้ช่วย Paul Debes จัดกิจกรรม ดูแลสถานที่ เพื่อจัดบรรยายหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาขึ้นในหลายๆ แห่งบนพื้นที่ทางภาคเหนือในเขตสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีตอนบน ในขณะที่องค์กรสหภาพชาวพุทธเยอรมันได้ก่อตั้งขึ้นแล้ว และจากงานบรรยายของ Paul Debes หลายๆ แห่งจึงทำให้องค์กรสหภาพชาวพุทธเยอรมันได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีประชากรอยู่ ๘๓ ล้านคน นับถือพระพุทธศาสนาประมาณ ๒๖๐,๐๐๐ ถึง ๓๐๐,๐๐๐ คน ในจำนวนตัวเลขนี้สามารถแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มแรกเป็นชาวเอเชียที่นับถือพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่แรกมีประมาณ ๒๓๐,๐๐๐ ถึง ๒๕๐,๐๐๐ คน เมื่อได้ย้ายมาอยู่ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีด้วยเหตุผลต่างๆ จึงนำเอาศาสนาและประเพณีมาใช้ในชีวิตประจำวัน กลุ่มที่สองเป็นชาวพุทธเยอรมันมีประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน ที่เรียกตัวเองว่าเป็นพุทธแท้ นอกจากนี้ยังมีชาวเยอรมันอีกจำนวนมากที่นับถือศาสนาคริสต์แต่นำเอาวิธีการนั่งสมาธิแบบชาวพุทธมาปรับใช้และถือว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สองของเขา ซึ่งไม่มีการบันทึกสำรวจข้อมูลของบุคคลกลุ่มนี้ไว้

หากพิจารณาบริบทสภาพการณ์ของพระพุทธศาสนาตั้งแต่เริ่มเผยแผ่เข้ามายังสาธารณรัฐเยอรมนี ก่อนช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑ จนถึงช่วงที่มีพระภิกษุชาวเยอรมันเกิดขึ้นจากการบรรพชาอุปสมบทโดยพระอุปชฌาย์ฝ่ายเถรวาทเป็นต้นมาชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีโซ่โลกทัศน์ใหม่ของชาวเยอรมัน แต่แนวคิดของพระพุทธศาสนาได้แทรกซึมอย่างเงียบๆ ผ่านผลงานเขียนของกวี นักเขียนนิยาย นักเขียนบทละคร นักสิทธิมนุษยชน นักวิทยาศาสตร์ นักปรัชญามาช่วงระยะเวลาหนึ่งในหมู่สังคมของคนเยอรมันด้วยเงื่อนไขของเรื่องราวภายใต้ที่มานี้ จึงทำให้เกิดคำถามขึ้นว่า การตั้งมั่นเพื่อประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนแห่งนี้ของวัดไทยจึงเป็นสิ่งที่ไม่ยากเกินไป และแน่นอนว่านั่นอาจเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้งานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาได้รับความช่วยเหลือจากชาวท้องถิ่นด้วยไม่มากนักน้อย กรอบแนวคิดในการวิจัยที่สำคัญของบทนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการหาคำตอบใน ๓ ข้อด้วยกัน หนึ่งในนั้นคือ

เหตุที่วัดพระธรรมกายจึงเลือกสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นที่ตั้งมั่นในทวีปยุโรปเพื่อการทำงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา เหตุผลแรกที่ผ่านมาการวิเคราะห์เชื่อมโยงอดีตเข้ากับปัจจุบันถึงสถานการณ์ของพุทธศาสนาในเยอรมันจะพบว่า ศาสนาพุทธเป็นหนึ่งในหลายๆ ศาสนาที่ได้รับการยอมรับจากชาวท้องถิ่นในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยนัยนี้วิสัยทัศน์ของผู้บริหารวัดพระธรรมกาย โดยมีพระไชยบูลย์ ธรรมชโย ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสอยู่ในขณะนั้น และพระเมตต์จ ทตตชีโวเป็นรองเจ้าอาวาส ภายใต้โครงการเผยแผ่พุทธศาสนาออกสู่ทวีปยุโรปจึงได้เริ่มดำเนินการขึ้น การเริ่มต้นงานด้านการเผยแผ่ที่มีได้ มีท่าทีการคัดค้านจากเจ้าบ้าน ย่อมเป็นแรงสนับสนุนหนึ่งซึ่งช่วยให้งานเริ่มต้นขึ้นได้ ประการถัดมา พุทธศาสนาเกิดขึ้นจากหลักความจริงที่พระพุทธรองค์ทรงค้นพบโดยมิได้สร้างสรรค์ขึ้น และไม่ได้รับคำสั่งสอนมาจากเทพเจ้าหรือพระเจ้าองค์ใดทั้งสิ้น พุทธศาสนาจึงนับว่าเป็นศาสนาที่ต่างไปจากศาสนาอื่นๆ อยู่มาก มีความเป็นเหตุเป็นผล และให้เสรีภาพในการพิจารณา โดยนัยนี้จึงเป็นศาสนาที่สามารถเข้าใจและยอมรับได้ในหมู่ชนคนเยอรมันซึ่งได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์อยู่มาก โดยนัยนี้หากเริ่มต้นพิจารณาจากจุดยืนทั้งในกรอบของสภาพการณ์ด้านสถานที่ ตลอดจนผู้คนในสังคม จึงเห็นว่าวัดพระธรรมกายจึงเลือกสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความพร้อมกับการเผยแผ่พุทธศาสนาออกสู่ทวีปยุโรป ประเด็นถัดไปจะเป็นการนำเสนอประวัติรายละเอียดเบื้องต้นของวัดพระธรรมกายศูนย์สาขาทั้ง ๗ แห่งดังนี้

๓.๑.๒ บริบทและสภาพการณ์ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีมติให้ก่อตั้งเพื่อเผยแผ่แนวคิดของพุทธศาสนาให้เป็นที่รู้จักในทวีปยุโรป โดยได้รับนโยบายการขยายงานให้มีการสร้างวัดสาขาในต่างประเทศจากผู้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสในขณะนั้นคือ พระไชยบูลย์ ธรรมชโย (สุทธิผล) และพระเมตต์จ ทตตชีโว (ผ่องสวัสดิ์) รองเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย โครงสร้างการจัดองค์กรภายในของวัดพระธรรมกายได้แบ่งรูปแบบการทำงานเป็นฝ่ายต่างๆ ซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีอำนาจหน้าที่ในการทำงานที่ชัดเจน ฝ่ายกิจการต่างประเทศเป็นหนึ่งในหน่วยงานของวัดที่ทำหน้าที่ในการกำกับดูแล ประสานงานวัดที่อยู่ในต่างประเทศทั้งหมด การที่วัดจะขยายสาขาไปได้มาก ปฏิเสธไม่ได้ว่ากรอบแนวคิดในการทำงานทั้งหลายย่อมได้รับมาจากวิสัยทัศน์ของผู้นำองค์กร ดังเช่นที่ปรากฏเป็นคำกล่าวของ พระราชาภวนาจารย์ (หลวงพ่อดตตชีโว) ไว้ความว่า “...พวกคาทอลิกเขามีวาติกัน มุสลิมก็มีเมกกะ เราชาวพุทธจึงต้องมีศูนย์กลางธรรมกายแห่งโลก...” นับจากวันนั้นมาทำให้วัดพระธรรมกายได้มีวัดสาขาเป็นจำนวนมากอยู่ในหลายประเทศทั่วโลก ในงานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นศึกษาบริบทและสภาพการณ์ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเท่านั้น และจากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันนี้วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีจำนวนมากถึง ๗ วัดโดยกระจายตั้งอยู่ตามเมืองต่างๆ จากการศึกษาประวัติความเป็นมาพบว่า วัดพระธรรมกายบาเวเรียนนับได้ว่าเป็นวัดพระธรรมกายวัดแรกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

(๑) ประวัติความเป็นมาของวัดพระธรรมกายบาวาเรีย (Bavaria)

วัดพระธรรมกายบาวาเรียแต่เดิมที่ตั้งอยู่ที่เมือง Augsburg (เอาคส์บวร์ก) เป็นเมืองใหญ่อันดับสามในแคว้นบาวาเรียรองจากเมืองมิวนิกและเมืองนูเรมเบิร์ก วัดพระธรรมกายบาวาเรีย ได้ก่อตั้งขึ้นในปี ๒๕๔๕ ด้วยอาศัยความร่วมมือของพุทธศาสนิกชนคนไทยในเมืองเอาคส์บวร์ก ที่นับถือและเลื่อมใสในคำสอนของพุทธศาสนาได้นิมนต์พระสงฆ์วัดพระธรรมกายมายังเมืองนี้ เพื่อเผยแผ่คำสอนของพุทธศาสนา จากนั้นไม่นานจึงได้มีการรวมกลุ่มขึ้นเพื่อจดทะเบียนก่อตั้งเป็นสมาคมที่ไม่แสวงหาผลกำไรขึ้น โดยใช้ ชื่อว่า สมาคมพุทธไทยเยอรมันแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Thailandisch - Deutsche Buddhistische Vereinigung Deutschland) ในยุคบุกเบิกทางวัดได้ดำเนินการเช่าสถานที่สมมติเป็นเขตวัด โดยมีพระนที นันทภักโท อยู่จำพรรษาและดำเนินการในนามวัดพุทธเอาคส์บวร์ก ในปี ๒๕๕๐ ได้จัดซื้อที่ดินพร้อมอาคารบนพื้นที่ ๑๑ ไร่เศษ ในเมือง Königsbrunn (เคอนิกส์บรุนส์) พร้อมทั้งดำเนินการเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระธรรมกายบาวาเรีย (Wat Phra Dhammakaya Bavaria) โดยมีภารกิจในการประสานงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วภาคพื้นยุโรป เป็นศูนย์กลางกับพุทธศาสนิกต่างๆ ในยุโรปโดยมีพระวิเทศภานุธรรม วิ. (ไวโรจน์ วิโรจโน) ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เจ้าอาวาสใน พ.ศ. ๒๕๕๑ แทนพระครูสังฆรักษ์เผด็จ จิรกุโล ได้ดำเนินการก่อสร้าง ปรับปรุงอาคารสถานที่เพื่อใช้เป็นพื้นที่สำหรับการเผยแผ่พุทธศาสนาให้กับชาวไทยและชาวท้องถิ่น คณะกรรมการบริหารมีมติให้เปิดวัดพระธรรมกายบาวาเรียอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๕ พ.ศ. ๒๕๕๑ ในเวลาต่อมาไม่นานมีพระสงฆ์และจำนวนพุทธศาสนิกชนเพิ่มมากขึ้น วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ขยายไปตามภูมิภาคต่างๆ อีกหลายศูนย์สาขา

(๒) ประวัติความเป็นมาของวัดพระธรรมกายไรน์แลนด์ (Rhineland)

วัดพระธรรมกายไรน์แลนด์ได้ถูกจัดตั้งภายใต้การกำกับดูแลของพระมหาวิวัต ฌาเนสโก (ป.ธ.๙) ซึ่งเป็นพระภิกษุที่มีความรู้ และประสบการณ์ในการทำงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศมาเป็นเวลานาน การก่อตั้งวัดพระธรรมกายไรน์แลนด์นั้น ได้รับความร่วมมือร่วมใจจากพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวท้องถิ่นในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยในช่วงเริ่มต้นนั้นพบว่า วัดพระธรรมกายไรน์แลนด์ เป็นวัดที่ย้ายมาจากวัดพระธรรมกายแฟรงก์เฟิร์ต เนื่องด้วยสถานที่ที่คับแคบเนื่องจากจำนวนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น คณะกรรมการของวัดจึงได้มีมติให้จัดหาสถานที่เพื่อจัดตั้งวัดแห่งใหม่ขึ้นมา ในปี ๒๕๕๙ ภายใต้การทำงานของพระมหาวิวัต ฌาเนสโก ได้ดำเนินการสำรวจสถานที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการจัดตั้งเป็นวัด จนได้พบอาคารมีพื้นที่หลังหนึ่ง จากนั้นได้นำเสนอคณะกรรมการบริหารภาคพื้นยุโรปเพื่อพิจารณา ท้ายสุดได้รับอนุมัติให้ดำเนินการติดต่อซื้อขายอาคารหลังใหม่นี้ และขออนุญาตใช้งานให้ถูกต้องกฎหมาย การซื้อขายใช้เวลารวมกว่า ๗ เดือน วันศุกร์ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๙ จึงได้ทำการเซ็นสัญญาลงนามซื้ออาคารหลังนี้ เพื่อสถาปนาเป็นวัดพระธรรมกายไรน์แลนด์ขึ้น และคณะกรรมการภาคพื้นยุโรปเห็นสมควรให้ตั้งชื่อว่า วัดพระธรรมกายไรน์แลนด์ เนื่องจากวัดตั้งอยู่บนภูเขา มีวิวเขาล้อมรอบและมีพื้นที่ติดแม่น้ำไรน์ ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของหลาย ๆ ประเทศในทวีปยุโรป

เมืองฮิเกิลฮาร์มตั้งอยู่ที่รัฐชื่อว่าไรน์ลันด์พัลซ์ ซึ่งเป็น ๑ ใน ๑๖ แคว้นของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พระมหาวีวัต ฌาเนสโก (ป.ธ.๙) ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสจนถึงปัจจุบัน

(๓) ประวัติความเป็นมาของวัดพระธรรมกายฮัมบวร์ก (Hamburg)

วัดพระธรรมกายฮัมบวร์ก ได้เริ่มก่อตั้งจากกลุ่มของพุทธศาสนิกชนในเมือง Bremen ด้วยมีความเห็นร่วมกันว่าต้องการให้สถานที่แห่งนี้มีศูนย์รวมใจชาวไทยพุทธ ในปี ๒๕๕๑ พระครูปลัดสุวงค์ วรสโร ซึ่งจำพรรษาอยู่ที่เมือง Berlin ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ Bremen จัดตั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมสาขา วัดพระธรรมกายขึ้น โดยมีพุทธศาสนิกชนชาวไทยในเมืองระเวกใกล้เคียง อาทิ เมือง Hannover มาร่วมกิจกรรมที่วัดจัดขึ้นเป็นประจำ จำนวนของผู้คนเริ่มเพิ่มมากขึ้น พระเอกพล เอกพล ได้ย้ายเข้ามาจำพรรษาและทำหน้าที่เป็นหัวหน้าศูนย์ ในปี ๒๕๕๒ ศูนย์สาขาวัดพระธรรมกาย Bremen ได้ย้ายที่ตั้งใหม่เป็นวัดพุทธฮัมบวร์กชั่วคราวในอำเภอ Stade เขตชุมชนเมือง Horneburg จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงปัจจุบัน พระมหาจันทรดี ธมฺมสิทธิ (ป.ธ.๙) ได้รับการแต่งตั้งให้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๓ ได้มีโครงการที่จะจัดตั้งวัดพุทธฮัมบวร์กเป็นวัดพระธรรมกายฮัมบวร์ก (Hamburg) อย่างถาวรซึ่งวัดตั้งอยู่ในเขตตอนเหนือของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

(๔) ประวัติความเป็นมาของวัดพระธรรมกายเบอร์ลิน (Berlin)

วัดพระธรรมกายเบอร์ลินเป็นหนึ่งในสาขาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีโดยได้เริ่มกิจกรรมจากการจัดปฏิบัติธรรมในกรุงเบอร์ลินเป็นครั้งแรกที่บ้านของพุทธศาสนิกชนคนไทยในเมืองเบอร์ลิน เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ คณะสงฆ์ชุดแรกนำโดยพระมหาวีวัต ฌาเนสโก และพระมหาธรรมนุญ ธมฺมปตโต ได้เริ่มจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมอยู่ที่ Schönefelder Str.12, 12355 Berlin (Rudow) และเปิดเป็นวัดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ วัดพระธรรมกายเบอร์ลิน ได้จัดกิจกรรมมาตลอดต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมทางด้านพุทธศาสนา กิจกรรมสอนสมาธิทั้งชาวไทยและชาวเยอรมัน โดยมีผู้สนใจมาร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น ทำให้สถานที่ไม่พอรองรับจำนวนพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมงาน พระสนธยา สุทธาโก เจ้าอาวาส ได้ดำเนินการจัดหาสถานที่ตั้งใหม่ ณ สถานที่ปัจจุบัน คือ Dahlewitzer Dorf Str.40A, 15827 Blankenfelde-Mahlow สถาปนาเป็นวัดพระธรรมกายเบอร์ลินอย่างถาวร เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ปัจจุบันมี พระมหามนต์ชัย มณฑาคโม เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายเบอร์ลินมีพื้นที่ ๓.๓ ไร่ (๕๒๘๐ ตารางเมตร) ภายในวัดมีห้องปฏิบัติธรรมขนาดใหญ่รองรับผู้มาร่วมงานได้ ๑๒๐ คน ห้องพระมงคลเทพมุนีสำหรับใช้สวดมนต์ และมีห้องพักสำหรับพุทธศาสนิกชนที่มาพักค้างในช่วงที่มาร่วมงาน วัดมีการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาในวันอาทิตย์แรกของทุกต้นเดือน และทุกวันพุธมีการสอนสมาธิเบื้องต้นให้แก่ชาวท้องถิ่นและผู้สนใจทั่วไป

(๕) ประวัติความเป็นมาของวัดพระธรรมกายชวาร์ซวัลด์ (Schwarzwald)

ประวัติวัดพระธรรมกายชวาร์ซวัลด์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พระเดชพระคุณหลวงพ่อดมฺมชโย เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายได้มีปณิธานอันแน่วแน่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาวิชาธรรมกายไปทั่วโลก ดังนั้นคณะสงฆ์วัดพระธรรมกายนำโดยพระเดชพระคุณหลวงพ่อดมฺมชโย รองเจ้าอาวาส จึงได้สนองนโยบายนั้นอย่างเต็มที่ ได้เมตตาส่งพระภิกษุและเจ้าหน้าที่ออกมาทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาวิชาธรรมกายในทวีปยุโรป โดยเมืองสตราสบูร์ก ประเทศฝรั่งเศส ถูกเลือกให้เป็นที่ตั้งของวัดพุทธสตราสบูร์ก แรกเริ่มได้เช่าอาคารเพื่อตั้งเป็นวัด ณ สถานที่ Dhammakaya Centre International de la Meditation 21 Boulevard de Nancy, 67000 Strasbourg, France และได้เปิดเป็นวัดเมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ปีพ.ศ.๒๕๔๑ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้และได้นิมนต์พระอาจารย์ วิจักข์ สุทธิวิโร มาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะ ได้รวมกลุ่มกัลยาณมิตรทั้งประเทศฝรั่งเศส เยอรมนีและสวีเดนแลนด์ มาปฏิบัติธรรมร่วมกันทุกเดือนอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมบุญต่างๆ ขึ้นมากมาย เช่น กิจกรรมบูชาข้าวพระทุกวันอาทิตย์ต้นเดือน งานบุญวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประเพณีไทยจัดบรรพชาญวธรรมทายาทภาคฤดูร้อน จัดปฏิบัติธรรมนอกสถานที่และติดต่อปฏิสัมพันธ์กับองค์กรพุทธต่างๆ ในทวีปยุโรป สนับสนุนกิจกรรมงานบุญทุกบุญของวัดพระธรรมกายประเทศไทยโดยถ่ายทอดสดผ่านจันดาวเทียม เป็นต้น

ปีพ.ศ. ๒๕๔๗ พระอาจารย์เผด็จ จิรกุโล เจ้าอาวาสวัดพุทธเฮาส์บวร์ค ได้มารับราชการเจ้าอาวาส จนกระทั่งปีพ.ศ. ๒๕๔๘ พระอาจารย์ชูชาติ อินทปัญญา ได้มาปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาสและปีพ.ศ. ๒๕๔๙ พระอาจารย์พญงค์ดี สดตติโร มาปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาส

ปีพ.ศ. ๒๕๕๐ พระอาจารย์ ผจญ เถรธมฺโม มารับช่วงเป็นเจ้าอาวาสวัดพุทธสตราสบูร์ก ได้จัดกิจกรรมบุญรวมกลุ่มพุทธศาสนิกชนอย่างต่อเนื่อง มีสาธุชนมาร่วมกิจกรรมจำนวนมาก สถานที่เดิมมีความคับแคบ จึงได้หาสถานที่เพื่อสร้างวัดอย่างถาวร ได้พบอาคารสถานที่แห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ในเขตบริเวณพื้นที่ของป่าดำ (Black Forest) ในเมือง Kippenheim ซึ่งอยู่ระหว่าง เมือง Offenburg และ เมือง Freiburg แคว้น Baden-Württemberg ไม่ไกลจากสถานที่เดิมมากนัก มีความเหมาะสมจะเป็นที่ตั้งวัด จึงได้ดำเนินการจัดซื้อ อาคารสถานที่ซึ่งตั้งอยู่เลขที่ ๑ ถนน Wilhelm-Franz และได้รับกุญแจวัดเข้าอยู่ได้เมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒ คณะสงฆ์และสาธุชนจากวัดพุทธสตราสบูร์กเดิม จึงย้ายไปใช้สถานที่วัดแห่งใหม่และได้จัดงานบุญครั้งแรกในวันคุ้มครองโลก วันพุธที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๒ และเปลี่ยนชื่อจากวัดพุทธสตราสบูร์ก มาเป็นวัดพระธรรมกายชวาร์ซวัลด์

พิธีเปิดวัดพระธรรมกายชวาร์ซวัลด์ มีขึ้นอย่างเป็นทางการในวันอาทิตย์ที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยได้รับความเมตตาจากคณะสงฆ์วัดพระธรรมกายทั่วทั้งยุโรปมาร่วมสวดเจริญพระพุทธมนต์และทำพิธีเปิดวัด ซึ่งในงานบุญนั้นมีพุทธศาสนิกชนมาร่วมงานกว่า ๒๐๐ ท่าน มีสื่อมวลชนท้องถิ่นร่วมทำข่าวประชาสัมพันธ์แนะนำวัด

เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๖๐ พระสมุห์ ธีระวิทย์ ธีรวิโช ได้ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาส ซึ่งทางวัดพระธรรมกายชวาร์ชวัลด์ ได้มีพระภิกษุอยู่จำพรรษาครบ ๕ รูปอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถขยายงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวท้องถิ่นได้กว้างขวางยิ่งขึ้น จนถึงปัจจุบันนี้วัดพระธรรมกายชวาร์ชวัลด์ มีพระภิกษุจำพรรษา ๖ รูป และเป็นหนึ่งในวัดสาขาของวัดพระธรรมกายในทวีปยุโรป ที่สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่สังคมในภูมิภาคนี้และมั่นคงยิ่งขึ้นไป

(๖) ประวัติความเป็นมาของวัดพุทธไฮล์บรอนน์ (Heilbronn)

วัดพุทธไฮล์บรอนน์เริ่มต้นในพุทธศักราช ๒๕๔๘ สาธุชนคนไทยในเมืองสตuttgart (Stuttgart) มีความสนใจในการศึกษาพระพุทธศาสนาและมีใจใฝ่ในการทำบุญ ได้นิมนต์พระภิกษุวัดพระธรรมกาย ให้มาแนะนำการปฏิบัติธรรมและเป็นเพื่อนาบุญให้แก่สาธุชน จนกระทั่งมีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นมีความพร้อมที่จะดำเนินการปักหลักพระพุทธศาสนา ในปลายปีนั้นจึงได้ดำเนินการโดยหาสถานที่ตั้งเป็นวัดที่ Im Meißel 6 เมือง Waldenbuch เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยวัดพระธรรมกายได้ส่งพระมาประจำอยู่ ๒ รูป ดำเนินการในนาม วัดพุทธสตuttgart Wat Buddha Stuttgart ในเดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๕๒ ได้ย้ายสถานที่เข้ามาอยู่เขตเมือง Obersulm พร้อมทั้งดำเนินการเปลี่ยนชื่อวัดเป็น วัดพุทธไฮล์บรอนน์ (Wat Buddha Heilbronn) และได้ทำพิธีเปิดวัดพุทธไฮล์บรอนน์อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ปัจจุบัน พระมหาเฉลิมศักดิ์ สิทธิชโย (พรมสูงเนิน) ได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

(๗) ประวัติความเป็นมาของวัดพุทธนอร์ดไรน์-เวสต์ฟาเลน (Nordrhein-Westfalen)

วัดพุทธนอร์ดไรน์-เวสต์ฟาเลน เป็นวัดสาขาของวัดพระธรรมกายแห่งที่ ๗ ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และเป็นวัดแห่งที่ ๒๑ ของภาคพื้นทวีปยุโรปได้ถือกำเนิดขึ้น โดยเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้มีพุทธศาสนิกชนได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นที่เมืองเฟอร์เดอ ในแคว้นนอร์ดไรน์-เวสต์ฟาเลนและได้นิมนต์พระอาจารย์จากวัดพุทธสตuttgart ในสมัยนั้นนำโดย พระสมฤทธิจันทาโก มาแนะนำปฏิบัติธรรม ในครั้งนั้นได้มีผู้มาร่วมกิจกรรม และต่อมาได้จัดกิจกรรมขึ้นในทุกๆ ๒ เดือน จนสถานที่คับแคบ จึงได้ริเริ่มหาสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อจัดตั้งเป็นวัด และทำกิจกรรมทางศาสนาได้ที่เมืองเมิร์ส สถานที่แต่เดิมเป็นหอพักนักศึกษาของโรงเรียนวิชาซีพ แผนกช่างก่อสร้าง ตัวอาคารสามารถปรับปรุงทำห้องปฏิบัติธรรม และที่พักค้างได้ อย่างเหมาะสม ดังนั้น ในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกันจึงได้นิมนต์พระสงฆ์มาอยู่จำพรรษาและได้รับการนำเสนอจัดตั้งเป็นวัดสาขาของวัดพระธรรมกาย แห่งที่เจ็ดในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และได้ดำเนินการทำสัญญาเช่าพื้นที่เป็นที่เรียบร้อย ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๓ และในโอกาสครบรอบ ๒ ปีของวัดพุทธนอร์ดไรน์-เวสต์ฟาเลน ซึ่งตรงกับปีมหามงคล พุทธชยันตี พ.ศ. ๒๕๕๕ ครบรอบ ๒๖๐๐ ปีแห่งการตรัสรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนวัดพุทธนอร์ดไรน์-เวสต์ฟาเลน จึงได้พร้อมใจกันประกอบพิธีอัญเชิญพระประธานขึ้นใน วันอาทิตย์ที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ประกอบด้วยคณะสงฆ์จากที่ต่างๆในทวีปยุโรปพร้อม ๑๐ วัด และมี

พุทธศาสนิกชนมาร่วม ๒๐๐ คน เพื่อประดิษฐานเป็นพระประธานในการเผยแผ่และสืบทอดอายุ พระพุทธศาสนาในเขตแคว้นนอร์ธโรน-เวสต์ฟาเลน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีสืบต่อไป ต่อมาปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ พระครูสังฆรักษ์สาธิต ปุณฺณเสฏฺฐิโก ได้รับตำแหน่ง ได้ปฏิบัติศาสนากิจ ท่านได้ทำหน้าที่ ดูแลและปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างดี จนกระทั่งมีวัดสาขาที่วัดพระธรรมกายเนเธอร์แลนด์ ประเทศ เนเธอร์แลนด์เกิดขึ้นอีกหนึ่งแห่ง ท่านได้ย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ ณ วัดใหม่ และปีเดียวกันเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ พระมหาวันชัย ชันติปรโม ได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาส จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

เมื่อวิเคราะห์เชื่อมโยงจะพบว่าวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีจุดเริ่มต้น ในปี พุทธศักราช 2545 ถึงปัจจุบันเป็นเวลาาร่วมๆ ๒๐ ปี วัดได้ขยายศูนย์สาขาออกไปเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๗ แห่งดังที่ได้กล่าวมา การศึกษาประวัติความเป็นมาในการจัดตั้งวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมนีทั้งหมดมิได้มีจุดประสงค์เพื่อประกาศความยิ่งใหญ่หรือความสำเร็จในเชิงปริมาณของการทำงาน เพื่อเผยแผ่พระศาสนาของวัดพระธรรมกายศูนย์สาขาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แต่เพื่อเปิดมุมมอง ใหม่ในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจในหลักการ วิธีการ และเป้าหมายในการบริหารงานเพื่อเผยแผ่ พุทธศาสนาศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นเหล่านี้ น่าจะมีส่วนช่วยให้เห็นถึงแนวทางพุทธวิธีการ บริหารงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาที่ถูกลำนำไปปรับประยุกต์ใช้จริงซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๒ พุทธวิธีการบริหารกับงานเผยแผ่ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

วัดพระธรรมกายได้ถือกำเนิดขึ้นมาจากการก่อตั้งโดยบุคคลที่สำคัญหลายฝ่ายหนึ่งในบุคคลสำคัญ ที่มีส่วนอย่างยิ่งในรุ่นบุกเบิกวัดคือ แม่ชีจันทร์ ขนนกยูง ซึ่งเป็นอุบาสิกาที่มีผู้คนนับถือและกล่าวขานกัน ว่าเป็นคนกล้าหาญที่แสดงตนเป็นผู้สนับสนุนพระพุทธรูปอย่างมั่นคง จากข้อมูลประวัติโดยย่อการสร้าง วัดพบว่า แม่ชีจันทร์ ขนนกยูง เป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จหลายประการของวัดพระธรรมกาย ข้อยืนยันนี้เห็นได้จากการขยายงานของวัดที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ดังคำกล่าวของรองเจ้าอาวาสวัด พระธรรมกายความว่า

ย้อนไปคูประวัติการสร้างวัดพระธรรมกาย เราเริ่มทำงานเป็น ปฐมฤกษ์ในวันมาฆบูชา ปีพุทธศักราช ๒๕๑๓ เริ่มต้นก็มีกันไม่กี่คนด้วย เงินทุนเพียง ๓,๒๐๐ บาท ในขณะมีพระภิกษุเพียงรูปเดียว คือหลวงพ่ออัมม ชโย (ปัจจุบันใน พ.ศ. ๒๕๕๕ ดำรงตำแหน่งพระเทพญาณมหามุนี) แล้วก็มี คุณยายอาจารย์ของพวกเรา (มหาธิดาอุบาสิกาจันทร์ ขนนกยูง ผู้ให้กำเนิดวัด พระธรรมกาย) คณะทำงานเฉพาะที่เป็นกำลังสำคัญมีประมาณ ๓๐ คน พอเริ่มลงมือเป็นปฐมฤกษ์แล้ว งานของเราก็ก้าวพรวดๆ เข้าปีที่ ๓ ปีที่ ๔ เท่านั้น ผลสำเร็จก็เห็นหน้าเห็นหลังกันแล้ว (พระภาวนา วิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), ๒๕๔๐, หน้า ๑๖)

นั่นคือ หลังจากการก่อตั้งวัดไม่นานมีการขยายทั้งกำลังคนและอาณาบริเวณอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ดังความว่า ปีพุทธศักราช ๒๕๔๗ ในวันสำคัญทางพุทธศาสนามีพุทธศาสนิกชนมาวัดครั้งละ ๒๐,๐๐๐ คน ทำให้พื้นที่บริเวณวัดพระธรรมกาย ๑๙๖ ไร่ คับแคบมีสาธุชนกลุ่มหนึ่งได้เสนอความเห็นสมควรขยายพื้นที่ออกไป ในกาลต่อมาวัดได้เพิ่มพื้นที่เพื่อรองรับคนที่มาร่วมกิจกรรมได้จำนวน ๒,๐๐๐ ไร่เศษ และรองรับคนที่ จะเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญของพุทธศาสนาได้มากถึงครั้งละ ๑๐๐,๐๐๐ คน (สรกานต์ ศรีทองอ่อน, ๒๕๔๘, หน้า ๓๗) และภายในบริเวณวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานีได้มีการก่อสร้างศาสนสถานถาวรอีกมากมาย เช่น อาคารสมาธิธรรมกายสากล อาคารมหาธรรมกายเจดีย์ อาคารมหาวิทยาลัยพระเทพมงคลมุนี มหาวิทยาลัยพุทธศาสตร์ ฯลฯ (มูลนิธิธรรมกาย, ๒๕๔๓, หน้า ๗-๙) ด้วยเหตุนี้ ในด้านของการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายนั้น ปณิธานแรกเริ่มของแม่ชีจันทร ขนนกยูง ผู้ก่อตั้งจึงเป็นเสมือนบุคคลแรกในการวางวิสัยทัศน์ แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการเผยแผ่ให้คณะกรรมการบริหารและผู้คนในองค์กรได้นำไปปรับประยุกต์ใช้ร่วมกันพัฒนาให้วัดเป็นที่รู้จัก แม่ชีจันทร ขนนกยูง ได้วางหลักการในการสร้างวัดพระธรรมกายขึ้นมาโดยตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ดังความว่า “... เราจะสร้างวัดให้เป็นวัด สร้างพระให้เป็นพระแท้ สร้างคนให้เป็นคนดีที่โลกต้องการ ... ” วิสัยทัศน์ดังกล่าวนำมาสู่แนวทางในการปรับใช้ด้านการบริหารของวัดในช่วงเวลาต่อมา (กองสื่อธรรมะวัดพระธรรมกาย, ๒๕๕๓, หน้า ๑) สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งคือ แม่ชีจันทร ขนนกยูง เป็นหนึ่งในผู้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อชีวิตของพระไชยบูลย์ ธมฺมชโย เจ้าอาวาส และพระเผด็จ ทตฺตชีโว รองเจ้าอาวาส ตั้งแต่ครั้งยังเป็นฆราวาส การอธิบายว่า แม่ชีจันทร ขนนกยูง มีส่วนอย่างยิ่งในการส่งผ่านวิสัยทัศน์ด้านการงานให้กับบุคคลในองค์กรวัดพระธรรมกาย ตลอดจนพระภิกษุคณะกรรมการบริหารวัดจึงเป็นสิ่งที่ตั้งอยู่บนฐานข้อสรุปที่ยอมรับได้

การบริหารงานของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ได้ทำ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ย่อมไม่ผิดไปจากหลักการที่ส่งผ่านมาจากผู้บุกเบิกก่อตั้งวัด สิ่งที่น่าสนใจประการถัดมาคือแม่ชีจันทร ขนนกยูงเป็นบุคคลที่มักทุ่มเทเวลาให้กับการสอนสมาธิภาวนาในแบบฉบับของสายหลวงพ่อดอด วัดปากน้ำ ประเด็นนี้หากพิจารณาจากกระบวนการทำงานจะพบว่า การคำสอนวิปัสสนาภาวนาที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา จนกระทั่งมาถึงการสอนสมาธิของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ที่แม่ชีจันทร ขนนกยูงได้ปฏิบัติมาถูกถ่ายทอดให้กับพระภิกษุรุ่นบุกเบิกการสร้างวัดพระธรรมกาย

เมื่อวิเคราะห์ประเด็นนี้จะพบว่า การฝึกสมาธิเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างทุน สร้างทีมงาน ตลอดจนเป็นดังเครื่องมือในการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนา อบรมคน นั้นย่อมหมายความว่าแม่ชีจันทร ขนนกยูง จึงเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนริเริ่มถ่ายทอดวิธีการทำสมาธิให้เป็นที่สนใจของบุคคลทั่วไป วัดพระธรรมกายได้นำแนวคิดรูปแบบวิธีการเหล่านี้มาใช้เป็นฐานในเชิงของการบริหารงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีช่วงเวลาต่อมา

๓.๒.๑ แนวคิดและหลักการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในเยอรมนี

การศึกษาหลักการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ขอบเขตการศึกษาวិเคราะห์ในหัวข้อนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อให้ทราบว่า วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้หลักการบริหารเพื่อการเผยแผ่ศาสนาในลักษณะใดบ้าง และในฐานะที่เป็นองค์กรซึ่งดำเนินงานอยู่ในบริบทของพุทธศาสนาได้นำแนวคิดและหลักการซึ่งเป็นหลักการบริหารที่อิงกับหลักธรรมในพุทธศาสนามาปรับใช้กับงานด้านการบริหารหรือไม่ ซึ่งมีรายละเอียดในการศึกษา ดังนี้

พระราชภาวนาจารย์ วิ. (เผด็จ ทตตชีโว) (๒๕๓๑) ได้กล่าวไว้ว่า “การเป็นนักบริหารที่ดีจะอาศัยความเก่งอย่างเดียวไม่พอ ต้องอาศัยหลักธรรมประจำใจ รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ การที่คนเราจะมีปัญญาคิดอย่างนี้ได้จิตใจของเขาจะต้องผูกยึดกับหลักธรรมตลอดเวลา” หลักการบริหารตามแนวพุทธศาสตร์ที่วัดพระธรรมกายนำมาปรับใช้ โดยนัยนี้ จึงเป็นการนำเสนอรวบรวม เรียบเรียงเพื่อให้เห็นว่าทางวัดได้นำพุทธวิธีการบริหารหรือการบริหารงานเชิงพุทธซึ่งเป็นหลักธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหารเพื่อการเผยแผ่อย่างไร จากการศึกษาหลักการบริหารตามแนวทางพุทธศาสนาที่วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนำมาปรับใช้เพื่อให้การทำงานสำเร็จมีดังนี้

(๑) การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่องานด้านการบริหาร

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ คือ ธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้บันทึกถึงความสำคัญเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ไว้ความว่า “อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ (๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทะสมาธิและปธานสังขาร (๒) ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร (๓) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร (๔) ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น” ... คำว่า อิทธิ มีอธิบายว่า ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี กิริยาที่สำเร็จ กิริยาที่สำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้เฉพาะ ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง การทำให้แจ้ง ความเข้าถึงธรรมเหล่านั้น อภ.วิ.อ. (ไทย) ๒/๔๓๑-๔๓๔/๓๔๒-๓๔๗.

จากการอธิบายความในคัมภีร์พระไตรปิฎกคำว่า อิทธิบาท โดยนัยของศัพท์จึงหมายถึง บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง คุณธรรมอันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคล องค์กรบรรลุถึงความสำเร็จ ตามที่ตั้งเป้าประสงค์ ด้วยการลงมือกระทำตามขั้นตอนของสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งมีใจความสำคัญอยู่ ๔ ประการ ดังนี้ ฉันทะ คือ ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จนั่นคือการมีความพอใจรักใคร่ในสิ่งที่จะทำ วิริยะ คือ ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ มีความพากเพียรเมื่อลงมือทำ จิตตะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จต้องมีความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น และประการสุดท้าย วิมังสาธรรมที่เป็นเหตุให้

ประสบความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้คือหมั่นพิจารณาทบทวนหรือไตร่ตรองให้ละเอียดถี่ถ้วนกับสิ่งที่กำลังทำ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม จากหลักธรรมนี้เมื่อวิเคราะห์เข้ากับการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบโครงสร้างการทำงานภายใต้หลักอิทธิบาท ๔ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ฉันทะ คือ ความพอใจ เป็นฐานคิดที่ทำให้เกิดพลังเชิงบวกที่จะสร้างองค์กรให้เติบโต มีอุดมการณ์ การวิเคราะห์หลักการบริหารโดยใช้อิทธิบาท ๔ หลักฉันทะนี้พบตั้งแต่การเริ่มสร้างวัดช่วงปีแห่งการเป็นยุคบุกเบิกเริ่มต้น พ.ศ. ๒๕๑๓ – ๒๕๑๗ โดยพิจารณาไปที่โครงสร้างผู้บริหารที่สำคัญในยุคนั้นได้แก่ บุคคลสำคัญทั้ง ๓ ได้แก่ แม่ชีจันทร ชนนกยูง , พระไชยบูลย์ ธมมชโย เป็นเจ้าอาวาส และพระเผด็จ ทตตชีโวเป็นรองเจ้าอาวาส บุคลากรในรุ่นบุกเบิก ได้ตั้งปณิธานร่วมกันในการสร้างวัดพระธรรมกายไว้ว่า มุ่งที่จะให้สถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งสร้างพระภิกษุให้เป็นพระแท้ สร้างวัดให้เป็นสถานที่เพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา และวัดแห่งนี้ต้องเป็นสถานที่สำหรับสร้างคนให้เป็นคนดีของสังคม พระภิกษุทุกรูปวราชเพราะมีความตระหนักซาบซึ้งในพระรัตนตรัย อันมีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่ตั้ง และเมื่อบรรพชาอุปสมบท ล้วนตั้งใจอุทิศชีวิตให้กับงานพระศาสนา จากอุดมการณ์ ความพอใจที่จะสร้างวัดพระธรรมกายขึ้นมาในช่วงเวลาแห่งการบุกเบิก แนวความคิดนี้ได้ส่งผลมาอย่างบุคลากรและคณะทำงานในยุคหลังให้มีอุดมการณ์ เกิดความพอใจ ตั้งมั่นทำงานไปในทิศทางเดียวกัน ปัจจุบันวัดพระธรรมกายมีบุคลากรประจำคือ พระภิกษุ สามเณร จำนวน ๑,๐๐๐ กว่ารูป อุบาสิกา อุบาสิกา ประมาณ ๗๐๐ คน บุคลากรจำนวน ๒,๐๐๐ กว่าคนที่มีอุดมการณ์เหมือนกันที่จะสร้างคนดีให้กับสังคม ทูมเททำงานตามกำลังที่มีตามงานที่ได้ร่วมกันสร้าง เมื่อรวมกับกำลังของพุทธศาสนิกชนภายนอกที่มีศรัทธาเห็นคุณประโยชน์ร่วมกันของการทำงานเพื่อศาสนา จะเห็นได้ว่า ช่วงเวลาไม่นานหลังจากการก่อตั้งวัดหลักการบริหารงานที่เริ่มต้นจากการมีฉันทะ คือ ความพอใจยินดีที่จะเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาส่งผลให้เกิดการขยายงานด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็วภายในวัดพระธรรมกาย หนึ่งในนั้นคือโครงการขยายงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังต่างประเทศ หนึ่งในประเทศที่สำคัญคือ การจัดตั้งวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประการที่สอง วิริยะ คือ ความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อกัน ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ ทำงานจริง มีการพัฒนางานอยู่ตลอด และแก้ไขเมื่องานมีปัญหา เมื่อเริ่มสร้างวัดพระธรรมกายเมื่อ ๓๐ ปีก่อน บุคลากรรุ่นบุกเบิกของวัดเป็นพระภิกษุหนุ่ม ส่วนใหญ่มีอายุเพียง ๒๐ ปีเศษ ยังมีประสบการณ์น้อย แต่มีความตั้งใจมุ่งมั่นจริงจังที่จะปฏิบัติฝึกฝนตนเอง และเผยแผ่ธรรมทำงานแบบลองผิดลองถูก ทำไปแล้วผลไม่เป็นอย่างที่คิดก็มาก แต่ก็ไม่ท้อถอยพยายามสรุปผลและปรับปรุงพัฒนางานให้ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้น โดยมีคติในการทำงานของวัดอยู่ว่า “ไม่ได้ไม่มี ไม่ดีไม่ได้ ต้องได้ และดี ให้ดีกว่าดีที่สุด” โดยคณะกรรมการบริหาร และบุคลากรทั่วไปจะถือว่าการทำงานของศาสนาให้ดีเป็นแบบอย่างได้นั้น เป็นการแสดงถึงความเคารพในพระรัตนตรัยอย่างหนึ่ง

ประการที่สาม จิตตะ หมายถึง ความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ เปิดกว้างรับฟังความเห็นของคน ตั้งแต่เริ่มสร้างวัด เนื่องจากประสบการณ์น้อย จึงพยายามไปศึกษาดูจากวัดต่าง ๆ ที่ตั้งมานานแล้วทั้ง ๗๐ กว่าจังหวัดในยุคนั้น หมู่คณะรุ่นบุกเบิกเดินทางไปตามมาเกือบทั่วทุกจังหวัด ยกเว้นแม่ฮ่องสอนจังหวัดเดียว เพราะการคมนาคมไม่สะดวก ที่ไหนได้ยินเสียงเล่าลือว่ามีดีอะไรก็ไปดูไปศึกษามาหมด พยายามศึกษารวบรวมข้อดีของวัดต่าง ๆ มาเป็นแบบอย่างในการสร้างวัด ดัดปัญหาอะไรก็มักไปกราบขอคำแนะนำจากพระเถระผู้ใหญ่หลาย ๆ รูป ซึ่งท่านเห็นความตั้งใจจริงในการทำงานได้เมตตาแนะนำสั่งสอนมาโดยตลอด ปัจจุบันแม้งานของวัดจะพัฒนาไปได้ในระดับหนึ่ง แต่ทางวัดก็ยังคงเปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็นในการทำงานจากทุกฝ่ายเสมอมา แม้พุทธศาสนิกชนที่มาวัด ใครมีความสามารถด้านใด มีความเชี่ยวชาญ มีความเห็นอย่างไร ทางวัดก็รับฟังและขอให้มาช่วยกันทำงาน พัฒนางานไป ความสำเร็จของวัดพระธรรมกายในปัจจุบันจึงมาจากการร่วมแรงร่วมใจ รวมสติปัญญาความสามารถของบุคคลต่าง ๆ จำนวนมาก

ประการที่สี่ วิมังสา หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผล แห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา ทำงานเป็นทีม ไม่ยึดติดตัวบุคคล จะสังเกตเห็นว่า วัดต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงขึ้นมา ส่วนใหญ่มักเป็นเพราะมีเจ้าอาวาสเป็นพระภิกษุที่ได้รับความเคารพเลื่อมใสจากประชาชน ประชาชนจะรู้จักพระมากกว่ารู้จักวัด พุดง่าย ๆ ว่าหลวงพ่อดิ่ง มากกว่าวัดดิ่ง เมื่อพระภิกษุที่ได้รับความเคารพศรัทธานั้นมรณภาพไป วัดนั้นก็ซบเซาไป บางทีเกือบกลายเป็นวัดร้างไปเลย แต่วัดพระธรรมกายเน้นการทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ขึ้นมาช่วยกลั่นกรองงาน ก่อนถึงการตัดสินใจของเจ้าอาวาสในขั้นสุดท้าย มีการกระจายการทำงานเป็นระบบ ทำให้สามารถทำงานได้กว้างขวางมีประสิทธิภาพ ทุกคนสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในการทำงานได้อย่างเต็มที่ พยายามสร้างระบบงานไม่ให้ยึดติดตัวบุคคล เพื่อว่าแม้เจ้าอาวาสและหมู่คณะรุ่นบุกเบิกจะโลกไปแล้ว ระบบงานต่าง ๆ ก็ยังอยู่ และวัดก็ยังสามารถทำหน้าที่เผยแผ่คุณธรรมแก่ประชาชนได้ตลอดไป

ด้วยเหตุนี้เอง จะเห็นได้ว่า สำหรับวัดพระธรรมกายแล้ว ประชาชนจะรู้จักชื่อวัดมากกว่าชื่อเจ้าอาวาส คือ วัดดิ่งมากกว่าหลวงพ่อดิ่ง พระราชภาวนาจารย์ วิ. (เผด็จ ทตตชีโว) ได้ขยายความถึงความสำคัญของอิทธิบาท ๔ กับการทำงานไว้ว่า “ ในทางพระพุทธศาสนาของนั้น การที่ใคร ไม่ว่าจะ เป็นองค์กรหรือตัวบุคคลก็ตาม จะประสบความสำเร็จได้ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่สำคัญคือ อิทธิบาท ๔ อันประกอบไปด้วย (๑) ฉันทะ คือ พอใจทำ (๒) วิริยะ คือ แข็งใจทำ (๓) จิตตะ คือ ตั้งใจทำ (๔) วิมังสา คือ เข้าใจทำ แต่การที่จะเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาได้อย่างครบถ้วนนั้น คนโบราณมีคำอยู่คำหนึ่งที่เอาไว้สอนลูกหลาน คือ เจตต้องท้งงาน” (อาสภกันโต ภิกขุ, ๒๕๕๙) จะเห็นได้ว่าหลักการบริหารงานของวัดพระธรรมกายนั้นมาจากหลักการแห่งความสำเร็จในทางพระพุทธศาสนาที่มีชื่อว่า อิทธิบาท ๔ หนึ่งในปัจจัยแห่งความสำเร็จของวัดพระธรรมกายในยุคเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถทำให้ประชาชนภายนอกเข้ามาปฏิบัติธรรมได้เป็นจำนวนมาก

หากวิเคราะห์แนวทางการบริหารงานกับหลักอิทธิบาท ๔ ของพุทธศาสนาจึงนับได้ว่าสามารถเทียบเคียงกันได้กล่าวคือ การมีอุดมการณ์ของวัดพระธรรมกายเปรียบได้กับหลักฉันทะนั้นคือมีความปรารถนาแน่วแน่ที่จะมุ่งให้สำเร็จ การทำงานจริงพัฒนาตลอดเปรียบได้กับวิริยะนั่นคือ ขยัน หมั่นเพียรจนกว่าจะสำเร็จ ส่วนการทำงานเป็นทีมไม่ยึดติดกับตัวบุคคลเปรียบได้กับ จิตตะ นั่นคือ ยึดมั่นในหลักการ และทำตามหลักการไม่ยึดติดกับตัวบุคคล เพื่อให้องค์กรสำเร็จต่อเนื่องไปแม้จะมีผู้นำใหม่ ๆ ขึ้นมา และประการสุดท้ายการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นของทุกคนเปรียบได้กับวิมังสา นั่นคือ ค่อยรับฟังตรวจสอบจากทุกฝ่ายว่ามีข้อผิดพลาดที่ใด และคอยแก้ไข เพื่อให้เกิดความสำเร็จ โดยสรุปแล้ว การจะให้เกิดฉันทะ ความรักความสนใจ พอใจที่จะทำสิ่งนั้น จะต้องให้เห็นประโยชน์ว่าทำแล้วได้อะไร การเห็นประโยชน์ทำให้เกิดฉันทะ ฉันทะทำให้เกิดวิริยะ วิริยะทำให้เกิดจิตตะ จิตตะทำให้เกิดวิมังสา รวมเป็นอิทธิบาท ๔ ธรรมอันยังความสำเร็จให้เกิดขึ้นซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการบริหารงานของวัดพระธรรมกาย หลักการบริหารแบบอิทธิบาท ๔ ดังที่กล่าวมาข้างต้นถูกส่งผ่านเป็นนโยบายไปยังแนวทางการบริหารงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาซึ่งคณะกรรมการบริหารภาคพื้นยุโรป วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำมาปรับใช้ตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นงานด้านการเผยแผ่ ดังนี้

(๑) ฉันทะ มีมิตรร่วมกันในองค์กรที่จะเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาไปยังประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ลำดับนี้ในพุทธศาสนาเรียกว่า ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำมาปรับใช้ในรูปแบบของฉันทะ คือ การพอใจทำ

(๒) วิริยะ มีความพยายามในการเริ่มงานด้านการเผยแผ่ ตั้งแต่การวางแผนขั้นตอนการทำงานโครงการเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จากยุคเริ่มต้นที่เริ่มสร้างงานจนถึงช่วงเวลาที่สามารถตั้งศูนย์การทำงานได้ต้องอาศัยความเพียรพยายามในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ลำดับนี้ในพุทธศาสนาเรียกว่า ความเพียรพยายามในสิ่งนั้น วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำมาปรับใช้ในรูปแบบของวิริยะ คือ การแข็งใจทำ

(๓) จิตตะ เมื่อวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้จัดตั้งขึ้น ช่วงเวลาที่ผ่านมามีการสร้างศักยภาพในการทำงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา ผ่านการดำเนินงานในโครงการที่หลากหลาย เช่น จัดงานบรรพชาอุปสมบทให้แก่ชาวท้องถิ่นที่สนใจศึกษาหลักธรรมในช่วงเทศกาลต่างๆ การพยายามและเพิ่มศักยภาพในการทำงานให้ก้าวหน้าขึ้นจากจุดเริ่มต้น มีระบบที่ตรวจสอบให้บุคลากรมีการเอาใจใส่ในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เมื่อเกิดปัญหาหมั่นตรวจสอบหาข้อบกพร่องเพื่อพัฒนางานด้านการเผยแผ่ต่อไป ลำดับนี้ในพุทธศาสนาเรียกว่า การเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น มีความเพียรพยายามในสิ่งนั้น วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำมาปรับใช้ในรูปแบบของจิตตะ คือ การตั้งใจทำ

(๔) วิมังสา คือการรู้จักพิจารณา ไตร่ตรอง ตรวจสอบ การบริหารงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ข้อวิมังสาที่ถูกนำมาปรับใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรมคือ คณะกรรมการบริหารภาคพื้นยุโรป วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้พิจารณาและมีมิตรร่วมกันว่าการเผยแผ่ศาสนายังสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะดำเนินการไปได้ ควรส่งเสริมให้ภิกษุได้เรียนภาษาปัจจุบันวัดมีบุคลากรทั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์ที่สามารถสื่อสารภาษาเยอรมันช่วยเป็นกำลังสำคัญในการ

เผยแผ่งานพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี (ประธานภาคพื้นยุโรปวัดพระธรรมกาย, สัมภาษณ์, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๔) ลำดับนี้ในพุทธศาสนาเรียกว่า การพิจารณาไคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น เพื่อให้งานก้าวหน้าสำเร็จลง วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำมาปรับใช้ในรูปแบบของวิมังสา คือ การเข้าใจทำ การรู้จักพิจารณาว่าภาษาเยอรมันมีความสำคัญกับการทำงานเผยแผ่เชิงรุก เป็นหนึ่งในหลักอิทธิบาทสี่ ข้อที่ห้าด้วยวิมังสา ซึ่งวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนาบุคลากรและทีมงาน ในลำดับต่อไปจะเป็นการศึกษาหลักการบริหารงานแบบอปริหานิยธรรมเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(๒) การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมเพื่องานด้านการบริหาร

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในสารันททสูตร ได้กล่าวถึงเรื่องราวในสมัยพุทธกาลเมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ได้ทรงเทศนาสั่งสอนถึงความสำคัญของหลักอปริหานิยธรรมไว้ความว่า “ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สารันททเจดีย์ เขตกรุงเวสาลีครั้งนั้น เจ้าลิจฉวีหลายองค์ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นดังนี้ว่า “เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ ประการแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า “เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ (๑) พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญ อย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังหมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ ประชุมกันมากครั้ง (๒) พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พวกเจ้าวัชชีพึงทำ (๓) พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นในวัชชีธรรมที่วางไว้เดิม (๔) พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจ้าวัชชีผู้มีพระชนมายุมากของชาววัชชี และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง (๕) พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังไม่อุคคร่าขึ้นใจกุลสตรีหรือกุลกุมารีให้อยู่ร่วมด้วย (๖) พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ในแคว้นวัชชีของชาววัชชีทั้งในเมืองและนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้ เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป (๗) พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังจัดการรักษา คุ่มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรมด้วยตั้งใจว่า ทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มา พึงมาสู่แคว้นของเรา และท่านที่มาแล้ว

พึงอยู่อย่างผาสุกพวกเจ้าวิชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย トラบเท่าที่พวกเจ้าวิชชียังมีอธิปไตยธรรมทั้ง ๗ ประการนี้อยู่ และใสใจอธิปไตยธรรมทั้ง ๗ ประการนี้อยู่” อภ.สตุตท.อ. (ไทย) ๒๓/๑๕/๓๑-๓๒

จากพระสูตรที่ได้ยกมาข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารกิจการใด ๆ ก็ตามหากมีหลักอธิปไตยธรรมจักช่วยให้เกิดการดำเนินงานเป็นที่อย่างมีประสิทธิภาพ อธิปไตยธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความเจริญ ที.ม.อ. ๒/๑๓๔-๑๓๖/๑๑๖-๑๒๘ เป็นไปเพื่อสร้างองค์กรหรือสถาบันให้เข้มแข็ง นอกจากนี้ หลักธรรมเรื่องอธิปไตยธรรม ยังเป็นธรรมที่ช่วยรักษาองค์กรไม่ให้เกิดไปสู่ความเสื่อมถอย (พระมหาพุทธพิชัย สิริขโยและธิดวุฒิ หมั่นมี, ๒๕๖๑, หน้า ๑๓๙ - ๑๔๖) รูปแบบการนำหลักอธิปไตยธรรมไปใช้ในการบริหารของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบว่าวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำหลักอธิปไตยธรรมไปปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติด้านการบริหารจัดการใน ๗ รูปแบบ คือ

(๑) และ (๒) รูปแบบของความสามัคคีการจัดประชุมและเลิกประชุมพร้อมกัน สะท้อนให้เห็นได้จากการประชุม จากการศึกษาพบว่าวัดพระธรรมกายทั้ง ๗ ศูนย์ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้ดำเนินการเพื่อจัดประชุมเรื่องต่างๆ ออกเป็น ๓ รูปแบบการประชุม ดังนี้คือ ประการที่หนึ่ง การประชุมย่อยทุกวันศุกร์ ในทุกสัปดาห์ช่วงเวลา ๙ นาฬิกา เป็นการประชุมที่จัดขึ้นเพื่อสรุปรอบสัปดาห์ที่ผ่านมาของวัดทุกศูนย์สาขา วัดพระธรรมกายทั้ง ๗ ศูนย์ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะร่วมกันประชุมในทุกๆ วันศุกร์ของทุกสัปดาห์ เมื่อมีปัญหาเร่งด่วนทุกวัดที่เป็นศูนย์สาขา จะนำเสนอปัญหาที่พบพร้อมเพรียงกันเข้าร่วมประชุม โดยยกประเด็นปัญหามาปรึกษาหารือกัน จนมีแนวทางแก้ไขในที่สุดทุกวัดต่างร่วมกันทำกิจที่พึงกระทำเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับองค์กร ประการที่สอง เรียกว่าการประชุมใหญ่ทุกไตรมาส หรือ ทุกๆ ๓ เดือน ทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีการกำหนดให้นัดประชุมหารือ เพื่อวางแผนการทำงานในเรื่องต่างๆ โดยในหนึ่งปีจะมีการจัดประชุมใหญ่ ๔ ครั้ง โดยสถานที่ที่ใช้ในการจัดประชุม จะหมุนเวียนสับเปลี่ยนกันไปตามวัดศูนย์สาขาต่างๆ เป็นเจ้าภาพ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และประการสุดท้าย เรียกว่า การประชุมใหญ่สามัญประจำปี การเข้าร่วมประชุมใหญ่ประจำปี หนึ่งปีมีหนึ่งครั้ง จัดขึ้นที่วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี ในช่วงเดือนธันวาคม เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายทุกศูนย์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จะต้องเข้าร่วมประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน

(๓) รูปแบบของการเคารพอธิปไตยธรรมนิยมปฏิบัติเดิมที่ได้ทำสืบทอดกันมา การวิเคราะห์ตีความหลักอธิปไตยธรรมในข้อนี้ สำหรับงานด้านบริหารคือการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ได้ขึ้นมาเพื่อเป็นข้อปฏิบัติสำหรับใช้ร่วมกัน ดังนั้น บุคลากรในองค์กรจะต้องทำตามไม่ล้มเลิกหรือเพิ่มถอน ตลอดช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมาวัดพระธรรมกายได้ขยายศูนย์สาขาไปทั่วโลก สำหรับศูนย์สาขาวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีจำนวนทั้งสิ้น ๗ ศูนย์ด้วยกัน สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง

หลักการบริหารในข้อนี้คือ วัดพระธรรมกายจะมีงานใหญ่ประจำปี คือ งานพิธีมาฆบูชาในเดือนกุมภาพันธ์ มีพิธีเวียนประทักษิณรอบมหาธรรมกายเจดีย์และพิธีจุดมาฆประทีบ วันวิสาขบูชา มีพิธีจุดวิสาขประทีบ พิธีบวชอุทิศชีวิตถวายเป็นพุทธบูชา และพิธีเวียนประทักษิณเนื่องในวันวิสาขบูชา ฤดูกาลเข้าพรรษา มีพิธีถวายผ้าอาบน้ำฝน งานกฐินในเดือนตุลาคม (มูลนิธิวัดพระธรรมกาย, ๒๕๕๓, หน้า ๘๖-๘๗) และพิธีบูชาข้าวพระทุกๆ ต้นเดือนวันอาทิตย์ เป็นที่สังเกตว่า ทุกๆ กิจกรรมของวัดนั้น คณะกรรมการบริหารนั้นได้มีมติให้วัดศูนย์สาขาทั่วโลกมีแนวทาง ขั้นตอน ในการจัดกิจกรรมที่เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของลำดับพิธีการ เช่น การทำบุญ การสวด การถวายผ้า หรือการเวียนเทียนต่างๆ มักมีการจัดรูปแบบของงานในลักษณะที่มีขั้นตอนคล้ายกัน นอกจากนี้ในงานพิธีบูชาข้าวพระซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำในช่วงเวลาต้นเดือนนั้น วัดศูนย์สาขาทั่วโลกจะเริ่มพิธีในช่วงวันและเวลาเดียวกันทั่วโลกถือเป็นเป้าหมายยุทธศาสตร์ที่ทุกคนต้องปฏิบัติ ไม่ผิดไปจากหลักการเดิมที่ได้วางไว้ในอดีต ก่อให้เกิดความเสมอเหมือนกัน อันเป็นเหตุส่งเสริมให้การปกครองการบริหารเกิดผลดีและมีประสิทธิภาพ

(๔) รูปแบบของการเคารพผู้อาวุโส ให้เกียรติยกย่องเชิดชู พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค ได้บันทึกเกี่ยวกับความสำคัญของการเคารพผู้อาวุโสในพระพุทธศาสนาได้ความว่า “ศาสดาของพวกเรา โดยกาลล่วงไปแห่งเรา บัดนี้ พวกภิกษุยังเรียกกันและกันด้วยวาจาว่า อาวุโส ฉันท โดยกาลล่วงไปแห่งเรา ไม่ควรเรียกกันฉันทันั้น ภิกษุผู้แก่กว่า พึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่า โดยชื่อหรือโคตร หรือโดยวาจาว่าอาวุโส แต่ภิกษุผู้อ่อนกว่าพึงเรียกภิกษุผู้แก่กว่าว่า ภัณฑหรืออายัสมา” ที.ม. ๑๐/๑๔๑/๑๔๗-๑๕๐ โดยนัยนี้จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลให้ความสำคัญกับการเคารพกันตามภัณฑหรือผู้บวชก่อน โดยพระธรรมวินัยกำหนดความเป็นผู้อาวุโส โดยใช้ช่วงเวลาในบวชเป็นเกณฑ์สำหรับพิจารณา กล่าวคือ พระสงฆ์รูปใดเกิดในพระธรรมวินัยก่อนคือเข้ารับการอุปสมบทก่อน ย่อมมีความอาวุโสกว่าผู้ที่อุปสมบททีหลัง ฉะนั้น ไม่ว่าจะมียศกิตติมศักดิ์ประการใดมาก่อนก็ถือว่าเป็นผู้น้อยโดยปริยาย ดังเช่นในสมัยพุทธกาลพระบรมวงศานุวงศ์แห่งศากยวงศ์ทั้งหลายที่อุปสมบทภายหลังสามัญชนย่อมต้องมีอาวุโสน้อยกว่า สามัญชนผู้นั้นและต้องไหว้ภิกษุนั้น ในวัดพระธรรมกายเรื่องการถืออาวุโสและการถือความสัมพันธ์ส่วนบุคคลแบบมีช่วงชั้น ซึ่งถือกันค่อนข้างเคร่งครัด พระภิกษุคือผู้ที่ได้รับการเคารพสูงสุด ต่อมาก็เป็นรุ่นพี่อาวุโสในสายต่างๆ การปกครองแบบพี่ๆ น้องๆ และการเน้นความสามัคคีในหมู่คณะพ่วงมากับการเน้นถึงความเป็นผู้ว่านอนสอนง่ายในระบบความสัมพันธ์ดังกล่าว สิ่งสำคัญไม่ได้อยู่ที่ตัวปัจเจกบุคคล แต่อยู่ที่ตำแหน่งแห่งที่ ที่บุคคลนั้นดำรงอยู่ในองค์กร องค์กรจะดำรงอยู่เป็นปกติสุข หากแต่ละคนปฏิบัติตามคุณธรรมประจำลำดับขั้นของตน เช่น อาวุโสจะต้องมีเมตตา ทำตนให้เป็นแบบอย่างให้น้องเคารพได้ การถืออาวุโสและการเน้นกิริยามารยาทและความอ่อนน้อมถ่อมตนได้รับการตอกย้ำในหลายรูปแบบ (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, ๒๕๔๑, หน้า ๓๓) สำหรับวัดพระธรรมกายทั้ง ๗ ศูนย์ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้นำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ โดยข้อยืนยันนี้พบได้จากโครงสร้างขององค์กร ที่ได้มีการแต่งตั้ง ผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานและนำพาองค์กรให้เติบโต ประกอบด้วย ตำแหน่งประธานภาคพื้นยุโรป รองประธานภาคพื้นยุโรป เลขาธิการ เจ้าอาวาส และพระ

ลูกวัด ซึ่งในการทำงานจะให้ความเคารพผู้บังคับบัญชา ส่งผลให้นโยบายงานด้านการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีของวัดพระธรรมกายถูกนำไปปฏิบัติใช้ในทิศทางเดียวกัน ผลของแนวทางเรื่องความเคารพผู้อาวุโส ให้เกียรติยกย่องเชิดชู ล้วนถูกถ่ายทอดมาจากพระภิกษุต้นแบบผู้ก่อตั้งวัดพระธรรมกายในยุคต้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อยืนยันอีกประการคือแบบที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงรูปแบบของการเคารพผู้อาวุโส ให้เกียรติยกย่องเชิดชูที่ปรากฏภายในวัดพระธรรมกาย และเป็นภิกษุผู้ซึ่งเป็นคณะกรรมการบริหารของวัดคือ การวางตัวของพระเผด็จ ทตตชีโว ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นรองเจ้าอาวาสที่ปฏิบัติต่อพระไชยบูลย์ ธรรมชโยซึ่งเป็นเจ้าอาวาส ย้อนความกลับไปความสัมพันธ์ระหว่างพระเผด็จ ทตตชีโว ซึ่งในตอนนั้นได้ศึกษาด้านกสิกรรมและสัตวบาล และมีอายุมากกว่าพระไชยบูลย์ ธรรมชโยที่กำลังศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์และเป็นรุ่นน้อง แต่เมื่อถึงคราวมาปฏิบัติหน้าที่ในพระศาสนา จะได้เห็นแบบอย่างการปฏิบัติต่อกันในเชิงอาวุโสของภิกษุทั้งสองรูปแห่งวัดพระธรรมกายที่ต่างออกไป แม้พระเผด็จ ทตตชีโวจะมีวัยวุฒิที่มากกว่า แต่ในทางปฏิบัติกลับเคารพเชื่อฟัง ให้เกียรติ พระไชยบูลย์ ธรรมชโย ที่ถือว่าเป็นรุ่นน้อง นี่คือการบริหารที่ตัวอย่างหนึ่งในองค์กร คือ การที่ผู้บริหารดำรงตนให้เห็นแบบอย่างในหลักอปินิยธรรมเรื่องการเคารพผู้อาวุโส ให้เกียรติยกย่องเชิดชูภิกษุผู้เป็นนักบริหารแห่งวัดพระธรรมกายประพุดติปฏิบัติสืบต่อมา ดังที่ปรากฏในบทเทศนาของพระเผด็จ ทตตชีโว (๒๕๔๐) ความว่า

หลวงพ่อดมชโยท่านเองก็เพิ่งบวช เพิ่งจบการศึกษาใหม่ๆ เป็นรุ่นน้องหลวงพ่อด้วยซ้ำ หลวงพ่อเป็นนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รุ่นที่ ๒๐ ท่านเป็นรุ่นที่ ๒๓ งานการอาชีพทางโลก ท่านก็ยังไม่เคยทำแต่อาศัยว่าท่านแกสมารถีมาก ... หลวงพ่อดมชโยท่านทักท้วงว่า ถึงจะได้เงินมากก็ไม่คุ้ม เพราะถ้าปล่อยให้ออกไปไกลๆ อาจจะมีพินิจานที่จะสร้างบุญบารมี ถ้ากลางทางไปพระนิพพาน เดี่ยวจะไปเสียท้ายขี้นี้ ต้องไกวเปลเลี้ยงลูกเสียเปล่าๆ ท่านไม่ให้ไป เสร็จแล้วท่านก็สั่งงานเปรี้ยงเลย พี่เต๋จ เอออย่างนี้ก็แล้วกัน เพื่อเป็นการหาประสบการณ์ด้วย แล้วก็เพื่อเป็นการตามหาคนที่บารมีแก่ๆ มาช่วยงานด้วย พี่เต๋จไปเป็นเซลแมน ท่านสั่งเลยหลวงพ่อก็รับคำ เมื่อสั่งให้ไปก็ไป ทั้งที่จริงๆ แล้วหลวงพ่อดมชโยไม่ถนัดทางด้านการค้าขายเซลแมนนี้เราไม่เคยเป็นเลย แต่ว่าเราก็เชื่อท่าน แล้วก็ตั้งใจทำตามคำสั่งอย่างดีที่สุด (พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), ๒๕๔๐, หน้า ๑๘)

(๕) รูปแบบของการส่งเสริมสถานะและบทบาทของสตรี ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายสร้างความเข้มแข็งในตัวผู้หญิงเพื่อปรับเปลี่ยนชีวิตของผู้หญิงให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น วัดพระธรรมกายทั้ง ๗ ศูนย์ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้มีการจัดกิจกรรมซึ่งเป็นโครงการที่ส่งเสริมให้สตรีได้มีโอกาสในการเผยแผ่ศาสนาให้กับชาวท้องถิ่น ซึ่งโครงการที่แต่ละวัดจัดทำขึ้นนั้นมีหลากหลาย อาทิ ทุกๆ ต้นเดือนมีการจัดกิจกรรมการบวชอุปาสิกาแก้ว โครงการอบรมธรรมทายาทหญิง โดยวัดมี

ส่วนร่วม มีการรวมกลุ่มจัดกิจกรรมภายในวัด โดยนัยนี้หากวิเคราะห์ โครงสร้างการบริหารในด้านบุคลากรของวัดพระธรรมกายพบว่าการจัดแบ่งกลุ่มคนเพื่อทำงานฝ่ายต่างๆ บุคลากรภายในของวัดพระธรรมกายเป็นกลุ่ม ประกอบด้วย พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา โดยหนึ่งในบุคลากรที่สำคัญคือกลุ่มที่เรียกว่า อุบาสิกา จะดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำหญิงที่ปฏิบัติงานอยู่ในวัดพระธรรมกาย ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี หากเป็นวัดที่มีขนาดใหญ่จะมีอุบาสิกาไว้ประจำการทำหน้าที่ติดต่oprสานงานกับหน่วยงานองค์กรภายนอกวัด และทำหน้าที่สำคัญด้านอื่นๆ ในการประชาสัมพันธ์และประสานงาน ในสมัยพุทธกาลปรากฏว่ามีอุบาสิกาที่อุทิศตนทำงานเพื่อทำนุบำรุงพุทธศาสนาอยู่มากหลายท่านที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไปเห็นจะได้แก่ นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นอุบาสิกาท่านหนึ่งที่ใส่ใจในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาตั้งแต่วัยเยาว์ และยังเป็นผู้ริเริ่มถวายสิ่งอุปโภค บริโภคที่ควรแก่สมณะ เช่น ถวายข้าวยาคุ ยารักษาโรค วัดบุพพาราม ผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น จึงเกิดเป็นประเพณีที่ชาวพุทธทุกท่านได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา (เปรม หินจันทร์, ๒๕๒๑, หน้า ๘๙-๙๑) โดยนัยนี้ อุบาสิกา ซึ่งทำหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงและปกป้องคุ้มภัยให้แก่พระพุทธศาสนา จึงเกิดมีขึ้นตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลจวบจนถึงปัจจุบัน อุบาสิกายังคงเป็นหนึ่งในพุทธบริษัทสี่ ซึ่งเป็นเสาหลักแห่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เหมือนเมื่อครั้งพุทธกาล หลักอปริหานิยธรรมเพื่อการบริหารข้อที่ว่าด้วย รูปแบบของการส่งเสริมสถานะและบทบาทของสตรี หลักการข้อนี้วัดพระธรรมกายได้สืบสานแนวทางการทำงานในเรื่องนี้มาจากวัดพระธรรมกายศูนย์ใหญ่ที่จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีนโยบายการทำงานที่ชัดเจน โดยได้กำหนดแต่งตั้งบุคลากรของวัดขึ้นมา โดยเรียกบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งถือศีล ๘ และช่วยงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า อุบาสิกา ๑ แม้จะเป็นสตรีเพศ แต่ทางวัดได้ออกนโยบายการพัฒนาบุคลากรกลุ่มนี้อยู่เสมอ เช่น ทางวัดมีการจัดกิจกรรมโครงการ “อุบาสิกาแก้วหน่ออ่อน” ซึ่งเป็นโครงการหนึ่งที่เกิดขึ้นมาตามนโยบายของคณะกรรมการบริหารวัด คุณสมบัติของผู้ที่จะบวชเป็นอุบาสิกาที่สำคัญคือเป็นผู้มีศีล ๘ และพึงมีคุณสมบัติอื่น ๆ อีก ๕ ประการ (สุนีย์ ศรีโสภิตา, ๒๕๕๓, หน้า ๑๕) ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้สตรีผู้เป็นพุทธศาสนิกชนได้ดำรงตนเป็นอุบาสิกาที่แท้จริง

วัดพระธรรมกายและมูลนิธิธรรมกาย โดยดำริของพระเดชพระคุณพระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่อธัมมชโย) จึงได้ร่วมกับคณะกรรมการการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรม สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย ชมรมพุทธศาสตร์สากล ในอุปถัมภ์สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ และองค์กรภาคีต่าง ๆ ได้จัดให้มีโครงการบวชอุบาสิกาแก้วหน่ออ่อน ณ วัดที่เป็นศูนย์อบรมประจำอำเภอทั่วประเทศ^๓ เพื่ออบรมปลูกฝังศีลธรรมและอุดมการณ์พระพุทธศาสนา ให้สตรีชาวพุทธทุกคนได้เป็นอุบาสิกาแก้วหน่ออ่อนผู้มีความมั่นคงในพระรัตนตรัย อันหมายถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพื่อการฟื้นฟูศีลธรรม และวัฒนธรรมชาวพุทธให้กลับมารุ่งเรืองอีกครั้งดังเช่นพุทธกาล และเพื่อการ

^๓ โครงการบวชอุบาสิกาแก้วครั้งที่ ๑ ณ วัดพระธรรมกาย จ.ปทุมธานี โครงการบวชอุบาสิกาแก้วหน่ออ่อนหนึ่งแสนคน วันที่ ๘ - ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๓ ณ วัดที่เป็นศูนย์อบรมประจำอำเภอทั่วประเทศ โครงการบวชอุบาสิกาแก้วหน่ออ่อนห้าแสนคน วันที่ ๑๖ - ๒๙ เมษายน ๒๕๕๓ ณ ศูนย์อบรมประจำอำเภอทั่วประเทศ โครงการบวชอุบาสิกาแก้วหน่ออ่อนหนึ่งล้านคน วันที่ ๑๖ - ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๓ ณ ศูนย์อบรมประจำอำเภอทั่วประเทศ

พัฒนาสังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาศีลธรรมของประชาชน ผู้เข้ารับการอบรม อุบาสิกาแก้วจะได้โอกาสในการเรียนรู้ธรรมะเพื่อการเป็นชาวพุทธที่สมบูรณ์ อันประกอบไปด้วย วัฒนธรรมชาวพุทธ กฎแห่งกรรม สัมมาทิฐิ พุทธประวัติ ธรรมชาติของโลกและชีวิต มรรคมืองค์แปด สังคหวัตถุ ๔ การสร้างบุญด้วยทาน ศีล ภาวนา และหลักหัวใจเศรษฐี เป็นต้น อุบาสิกาแก้วทุกคนสามารถ นำธรรมะที่เรียนรู้จากโครงการไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข รู้จัก บาป บุญ คุณ โทษ และยังสามารถถ่ายทอดสิ่งที่เรียนรู้มานั้นให้กับสมาชิกครอบครัว และญาติมิตร ก่อให้เกิดสันติ สุขในทุกภาคส่วนของสังคม นอกจากนี้อุบาสิกาแก้วทุกคนยังตระหนักถึงภารกิจอันสำคัญ และร่วมเป็น กำลังสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โครงการบวชอุบาสิกาแก้วหน่ออ่อน จึงมีส่วนสำคัญในการ ช่วยให้พระพุทธศาสนามีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ดังเช่น คำกล่าวของพระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่อธัมมชโย) ความว่า

“อุบาสิกาแก้วหน่ออ่อน คือ ผู้สมัครใจ เข้าใจและมีความพร้อมที่จะมา เป็นต้นแบบ และต้นบุญให้กับคนอื่น ๆ ภาพของอุบาสิกาแก้วนี้ จะได้รับการ เผยแพร่ขยายไปทั่วโลก ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจ และภาพพจน์ของผู้ หญิงไทยดีขึ้น ทั่วโลกจะได้เห็นภาพความตั้งใจในการปฏิบัติธรรม การฝึกฝน อบรมคุณธรรมแก่ตัวเอง และกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในการปฏิบัติธรรม ไปทั่วประเทศ ซึ่งจะเป็นเหตุให้สังคมประเทศชาติ สงบร่มเย็นและ พุทธศาสนารุ่งเรืองมั่นคงถาวร อยู่คู่แผ่นดินไทยตราบนานเท่านาน” (มูลนิธิ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๕๓, หน้า ๖)

จากการบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรมที่เป็นไปเพื่อส่งเสริมสถานะและบทบาท ของสตรีในการทำงานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในปี ๒๕๖๒ ได้มีอุบาสิกาวัตร พระธรรมกาย เข้ารับรางวัล “คนไทยตัวอย่าง” ครั้งที่ ๖ ซึ่งโครงการนี้เป็นการคัดเลือกเพื่อมอบรางวัล “คนไทยตัวอย่าง” ในโครงการกิจกรรมรณรงค์การทำความดี คนทำดีต้นแบบสังคมแห่งปี ๒๕๖๒ เพื่อ สร้างขวัญกำลังใจ และเชิดชูให้บุคคลที่ทำดีเพื่อสังคม จัดโดย สมัชชานักจัดรายการข่าววิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (สว.นท) ณ ห้องคอนเวนชันฮอลล์ ศูนย์ประชุมสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ เขต หลักสี่ กรุงเทพฯ โอกาสนี้อุบาสิกาวัตรพระธรรมกาย ได้รับคัดเลือกเข้ารับรางวัล ๓ ท่าน ในสาขาผู้ทำ คุณประโยชน์ต่อสังคมตัวอย่างดีเด่น ได้แก่ (๑) อุบาสิกาเกษรียณ เกตุชาติ ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าฝ่าย ประสานงานชุมชนสัมพันธ์ อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี (๒) อุบาสิกาสายทอง แพรดำ ดำรง ตำแหน่งเป็นวิทยากรบรรยายธรรม ผู้นำกิจกรรมสร้างสรรค์ทางพระพุทธศาสนา (๓) อุบาสิกาบุญจันทร์ บ่อไทย ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารงานชุมชนสัมพันธ์อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า วัดพระธรรมกายทั้ง ๗ ศูนย์ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ใช้หลักอปริหานิยธรรมเพื่อการบริหารข้อที่ว่าด้วย รูปแบบของการส่งเสริมสถานะและบทบาทของสตรี โดยพยายามส่งเสริมให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อพุทธศาสนาโดยฝ่ายบริหารจะออกแบบ โครงสร้างต่างๆ เพื่อให้เกิดการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสร้างโอกาสการทำงานเพื่อศาสนากับบทบาท ของสตรี ซึ่งการบริหารงานในด้านนี้ได้ถูกถ่ายทอดและรับนโยบายมาจากส่วนกลาง

(๖) รูปแบบของการถือแบบอย่างและไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้ เคยกระทำต่อเจดีย์ หากวิเคราะห์ว่า เจดีย์คือศาสนสถานที่สำคัญอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา เป็นที่เคารพ สักการะของพุทธศาสนิกชน เป็นศูนย์รวมจิตใจให้คนระลึกและตั้งใจมั่นในคุณของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ วัดพระธรรมกายมีสิ่งก่อสร้างที่เป็นศาสนสถานจำนวนมาก ซึ่งแต่ละปฏิมากรรมแฝงไปด้วย ความหมาย และเน้นเรื่องการรักษาให้มีอายุยืนนาน อาคารถาวรวัตถุของวัดมักจะทำด้วยแนวความคิด ที่สะท้อนความเรียบง่าย สะดวกต่อการบำรุงรักษาและมีประโยชน์ในการใช้สอยสูงสุด สัมพันธ์กับการ บริหารจัดการสมัยใหม่ของวัด (ภิญญพันธ์ พจนนลาวัฒน์, ๒๕๕๗, หน้า ๙๕ - ๑๓๐) พุทธศาสนิกชนของ วัดพระธรรมกายมีฐานความเชื่อว่ามหาธรรมกายเจดีย์เป็นบุญสถานอันศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างขึ้นด้วยพลังศรัทธา ของมหาชน ดังมีรายนามของผู้มีบุญทั่วโลกที่ร่วมสร้างพระธรรมกายประจำตัวปรากฏอยู่ที่ฐานองค์พระถึง ๑,๐๐๐,๐๐๐ องค์ ในอนาคตมหาธรรมกายเจดีย์จะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์แห่งความเจริญรุ่งเรือง ของพระพุทธศาสนายุคปัจจุบัน และจะดำรงอยู่เป็นสมบัติของโลก เพื่อประกาศคุณของพระรัตนตรัยสืบ ต่อไปยังลูกหลานอีกนานนับพันปีและจะเป็นแรงบันดาลใจให้ชาวโลกตื่นตัวมาร่วมกันปฏิบัติธรรม (มูลนิธิ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๕๓, หน้า ๓๐-๓๑) บริเวณรอบมหาธรรมกายเจดีย์มีลานธรรม ซึ่งถูกใช้เป็นสถานที่ ประกอบศาสนพิธีฟังธรรม และปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนารองรับคนได้ประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ คน มหาธรรมกายเจดีย์จึงเปรียบเสมือนมหาวิทยาลัยสอนศีลธรรมกลางแจ้ง ที่จะช่วยให้ ธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแผ่ขยายไปสู่ใจของมหาชน ปัจจุบันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะมี สาธุชนจากทั่วโลกเดินทางมาปฏิบัติธรรม ณ ลานธรรม ทางคณะผู้บริหารของวัดได้ออกนโยบายให้มีการ จัดกิจกรรมเพื่อเป็นการบูชามหาธรรมกายเจดีย์ทุกวันในเวลา ๐๖.๐๐ น. และ ๑๘.๐๐ น. มีพิธีบูชามหา ธรรมกายเจดีย์ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปมาร่วมกันบูชาและกราบไหว้เจดีย์เพื่อ น้อมระลึกเป็นพุทธบูชาต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จากการศึกษาพบว่า วัดพระธรรมกายทั้ง ๗ ศูนย์ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้มีการจำลองมหาธรรมกายเจดีย์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของ วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี โดยจำลองขึ้นทั้งในส่วนที่เป็นรูปภาพ รวมถึงโครงสร้างภายในวัดได้มี การจำลองพื้นที่บางส่วนให้คล้ายคลึงกับมหาธรรมกายเจดีย์ ทั้งนี้โดยมุ่งหวังให้บุคคลทั่วไปที่มาร่วม ได้ตระหนักถึงธรรมะที่สอดแทรกอยู่ในโครงสร้างสถาปัตยกรรมทางศาสนา ที่เรียกว่า มหาธรรมกายเจดีย์ โดยนัยนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า การบูชาเจดีย์ซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหนึ่ง ในหลักอปริหานิยธรรมเพื่อความรุ่งเรืองในการบริหารงานมีปรากฏพบในหลักการบริหารงานของ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

(๗) รูปแบบของการปกป้องคุ้มครองผู้อยู่อาศัยแขกและคนที่เข้ามาในวัดจัดระเบียบและดูแลความสงบเรียบร้อยเน้นความสะอาด ความเป็นระเบียบ และถูกสุขลักษณะของที่อยู่อาศัยเคารพซึ่งกันและกันใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้หลักอปริหานิยธรรมในการต้อนรับ ดูแลผู้ซึ่งเดินทางมายังวัดด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ ซึ่งตลอดช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมาวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ต้อนรับบุคคลจากที่ต่างๆ ซึ่งมาทั้งในรูปแบบของการเยี่ยมชมวัด รวมทั้งมาร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วัดพระธรรมกายทั้ง ๗ ศูนย์ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะให้การต้อนรับ และอำนวยความสะดวกเท่าที่สามารถจัดทำได้ อาทิ สำหรับพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมงานบุญต่างๆ ในช่วงเทศกาลที่มีการจัดกิจกรรม ทางวัดได้จัดพื้นที่รองรับเพื่อทำกิจกรรมให้เพียงพอกับสาธุชนที่มาร่วมงาน มีสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกเรื่องลานจอดรถ การรับส่งบุคคลซึ่งไม่มีรถยนต์ส่วนตัวสามารถเดินทางมาร่วมงานกิจกรรมได้ นอกจากนี้ในส่วนของแขกอาศัยคนตึก ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการ ตลอดจนองค์กรข้างนอกที่เข้ามาศึกษาดูงาน หรือมาทำความร่วมมือด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ทางศาสนา วัดพระธรรมกายได้ให้การต้อนรับและจัดเตรียมสถานที่และบุคลากร เพื่อให้ความรู้ไว้ตามความเหมาะสมแก่งานนั้นๆ (รองประธานภาคพื้นยุโรปวัดพระธรรมกาย, สัมภาษณ์, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๔)

พระภิกษุสงฆ์ วิ. (เผด็จ ทตตชีโว) ได้ขยายความถึงความสำคัญของหลักอปริหานิยธรรมกับการทำงานไว้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานเครื่องมือสำหรับรักษาพระธรรมวินัยหรือระบบให้ยืนยาวนาน トラบกระทั่งถึงกาลสมัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะมาตรัสรู้ในอนาคต ด้วยการแสดงหลักอปริหานิยธรรม ทั้งนี้เพราะธรรมหมวดนี้มีฤทธิ์ช่วยหนุน พุทธบริษัททั้งปวง ให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรักความสมัครสมานสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมต่างๆ เป็นทีม “.. อุปมาเหมือนคนทีลงเรือลำเดียวกัน ถ้าทุกคนต่างช่วยกันพาย ปราศจากคนไม่พายแต่เอาเท้าราน้ำ เรือก็จะสามารถแล่นไปได้ไกลจนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง” (พระภิกษุสงฆ์ วิ. (เผด็จ ทตตชีโว), ๒๕๕๑, ๓๒๒) วัดพระธรรมกายทั้ง ๗ ศูนย์ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำหลักอปริหานิยธรรมเข้าไปบูรณาการในทุกขั้นตอนของกระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาการบริหารงานขององค์กร ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ความสามัคคีเป็นทีม (Teamwork) และสามารถนำมาบูรณาการเข้ากับบริหารงานทั้งในด้านการบริหารจัดการบุคลากร (Staffing) การประสานงาน (Coordinating) และการจัดองค์กร (Organizing) โดยการร่วมแรงร่วมใจเป็นคณะแต่ละฝ่าย เป็นการผนึกกำลัง (Synergy) เพื่อให้งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศเป็นไปตามวัตถุประสงค์

๓.๒.๒ วิธีการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

วิธีการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งส่งผลทำให้ชาวไทยและชาวท้องถิ่นเลื่อมใสศรัทธาวัดและเข้ามาปฏิบัติธรรมจำนวนมาก วิธีการในการทำงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาตามโครงสร้างขององค์กรและนโยบายของคณะกรรมการบริหาร พอสรุปได้เป็นวิธีการ ๔ แบบดังนี้

ประการที่หนึ่ง วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาที่มุ่งเน้นอุดมการณ์ หากมองย้อนไปที่จุดตั้งต้นการก่อกำเนิดวัดพระธรรมกายจะพบว่าวัดสร้างขึ้นมาจากเพราะอุดมการณ์ของบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ต้องการหาสถานที่เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตั้งแต่เริ่มสร้างวัด เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย (หลวงพ่อดัมขโย) และหมู่คณะรุ่นบุกเบิก ได้ตั้งปณิธานร่วมกันไว้ว่า จะสร้างพระให้เป็นพระ สร้างวัดให้เป็นวัด เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับสร้างคนให้เป็นคนดีของสังคม พระทุกรูปบวชเพราะมีความตระหนักขบซึ่งในคุณของพระรัตนตรัย อันได้แก่ คุณของพระพุทธเจ้า เรียนรู้พระธรรม และต้องการเป็นพระภิกษุสงฆ์เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และเมื่อบวชแล้วก็ตั้งใจบวชอุทิศชีวิตให้พระพุทธศาสนาไม่คิดลาสิกขา หมู่คณะที่ตามมารุ่นหลังก็มีอุดมการณ์ในทำนองเดียวกัน ปัจจุบันวัดพระธรรมกายมีบุคลากรประจำ คือพระภิกษุ สามเณร จำนวนพันกว่ารูปซึ่งจำพรรษาอยู่ที่วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี อุบาสก อุบาสิกา ประมาณ ๗๐๐ คน รวมทั้งสิ้นมีบุคลากรโดยประมาณ ๒,๐๐๐ รูป/คน ที่มีอุดมการณ์เหมือนกันที่จะสร้างคนดีให้กับสังคม ทุ่มเททำงานโดยไม่มีวันหยุด การเผยแผ่พุทธศาสนาที่มุ่งเน้นอุดมการณ์ในลักษณะนี้ มิได้หยุดอยู่ที่การทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเท่านั้น แต่ทางวัดพระธรรมกายยังได้ใช้วิธีการนี้เผยแผ่พุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ ในทวีปยุโรปได้ถูกจัดเป็นหนึ่งในจุดยุทธศาสตร์ที่วัดพระธรรมกายต้องการจะทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักที่นั่น วิธีการที่เน้นการทำงานด้านการเผยแผ่แบบเน้นอุดมการณ์ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีรูปแบบที่ไม่ได้แตกต่างจากวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานีในประเทศไทยเท่าใด ซ้อย่นย่นนี้พบได้จาก เริ่มแรกเดิมทีของการมาก่อร่างสร้างวัดครั้งแรก กลุ่มพระภิกษุของวัดพระธรรมกายชุดแรกที่เดินทางเข้ามายังประเทศเยอรมนี มิได้มาพร้อมทุนทรัพย์ ไม่มีทุนที่เป็นเงินตราและไม่มีทีมงาน ทั้งหมดเกิดขึ้นเพียงเพราะ อุดมการณ์และมโนปณิธานของทางส่วนกลางที่ต้องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้ส่งพระภิกษุเข้ามายังประเทศนี้ตามคำเชิญของญาติโยมที่ได้นิยมนิมนต์พระอาจารย์เพื่อให้มาจำพรรษา และทำหน้าที่เป็นเนื่อานาบุญสอนธรรมะให้กับคนไทยในดินแดนแถบนี้ (เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายบาวาเรีย, สัมภาษณ์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๔) เวลาผ่านไปไม่นานพระภิกษุที่เดินทางมาจำพรรษาได้เริ่มศึกษาภาษาเยอรมัน ด้วยตระหนักและเห็นความสำคัญของการศึกษาและงานด้านการเผยแผ่ จึงใช้เวลาที่มีเรียนภาษาและในขณะเดียวกันก็ดำเนินการรวบรวมพลังของกลุ่มคนที่ต้องการจัดตั้งวัดขึ้นในเยอรมนี เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทย ไม่นานนักนับจากนั้น วัดพระธรรมกายในเยอรมนีแห่งแรกจึงได้ถือกำเนิดเกิดขึ้นที่ แคว้นบาวาเรีย เป็นแห่งแรกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและขยายวัดศูนย์สาขาออกมาได้อีก ๖ ศูนย์ภายในเวลาไม่กี่ปี

วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาที่มุ่งเน้นอุดมการณ์ เมื่อรวมกับกำลังของญาติโยมสาธุชนที่มีศรัทธาเห็นประโยชน์ เห็นความตั้งใจจริงของวัดพระธรรมกาย พุทธศาสนาจึงได้ตั้งมั่นอยู่ในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ซึ่งวัดศูนย์สาขากระจายตัวอยู่ตามเมืองในภูมิภาคต่างๆ ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประการที่สอง วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบทำงานเชิงรุก ทำงานจริง พัฒนาตลอด เมื่อเริ่มสร้างวัดช่วงประมาณ ๓๐ ปีก่อน หมู่คณะรุ่นบุกเบิกเป็นพระภิกษุหนุ่ม ส่วนใหญ่มีอายุเพียง ๒๐ ปีเศษ ยังมีประสบการณ์น้อย แต่มีความตั้งใจมุ่งมั่นจริงจังที่จะปฏิบัติฝึกฝนตนเอง และเผยแผ่ธรรมะก็ทำงานแบบลองผิดลองถูก ทำไปแล้วผลไม่เป็นอย่างที่คิดก็มาก แต่ก็ไม่ท้อถอยพยายามสรุปผลและปรับปรุงพัฒนางานให้ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้น โดยมีคติในการทำงานของวัดอยู่ว่า “ไม่ได้ไม่มี ไม่ได้ไม่ได้ ต้องได้และดี ให้ดีกว่าดีที่สุด” วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบทำงานเชิงรุก วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้นำรูปแบบการทำงานในลักษณะนี้มาปรับใช้กับการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาในต่างประเทศอีกวิธีหนึ่งเช่นกัน วิธีการนี้ได้ถูกนำมาปรับใช้ในช่วงแรกๆ เนื่องด้วยปัญหาที่วัดต้องพบในการเผยแผ่พุทธศาสนาในเยอรมนีที่สำคัญสองประการคือ พุทธศาสนาเถรวาทในเยอรมนีเป็นที่รู้จักน้อย โดยส่วนมากที่นี้จะรู้จักและคุ้นชินกับรูปแบบพุทธศาสนานิกายมหายานแบบทิเบตเกลุก (นิกายหมวกเหลือง) ซึ่งมีองค์ดาไลลามะ เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณสูงสุดของชาวทิเบต ชาวเยอรมันท้องถิ่นมักเข้าใจผิดว่า พุทธศาสนาแบบเถรวาทที่เข้ามาเยอรมนีนั้นเป็นพุทธศาสนานิกายมหายาน วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบทำงานเชิงรุก เพื่อให้วัดเป็นที่รู้จักคือการลงโฆษณาประชาสัมพันธ์ฟรีบนสื่อออนไลน์ เมื่อวัดมีการจัดกิจกรรมให้กับชาวท้องถิ่น โดยใช้พื้นที่สื่อของเยอรมนีในการลงข่าวประชาสัมพันธ์ฟรีตามเว็บไซต์โฆษณากิจการของเมืองนั้นๆ รวมถึงวิธีการเชิญชวนเชิงลึกคือเดินแจกใบปลิวตามหมู่บ้านต่างๆ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการนั่งสมาธิ ที่จะจัดให้มีขึ้นสำหรับชาวท้องถิ่นที่งานพระภิกษุและฆราวาสของวัดมิได้อยู่เฉย รอให้ผู้สนใจศึกษาธรรมเดินทางมาที่วัด แต่ใช้การประชาสัมพันธ์โดยให้ความสำคัญกับเรื่องการสื่อสารแบบเชิงรุก ทุกครั้งที่มีการประชาสัมพันธ์งานจะมีการตั้งเป้าหมายของการสื่อสาร คือ วัดต้องการแจ้งให้ชาวท้องถิ่น ทราบกิจกรรม (To inform or to tell) เป็นการชักจูงใจ (To propose or to persuade) และสร้างความพอใจเกิดความสนใจเมื่อได้รับข่าวสาร (To please or to entertain) ผลตอบสนองเมื่อได้รับข่าวสารคาดหวังว่า ชาวท้องถิ่นได้รับทราบกิจกรรมที่วัดจะได้จัดให้มีขึ้น (To know or to understand) เกิดการตัดสินใจ (To decide) เปิดใจลองที่จะมาศึกษาเรียนรู้ (To enjoy) (พระธรรมทูตวัดพุทธฮัมบวร์ก, สัมภาษณ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๓) นอกจากนี้สภาพอากาศที่ต่างจากไทย เวลาในการทำงานที่ต่างกัน บ้านที่อยู่อาศัยของผู้ที่สนใจอยู่ห่างไกลจากวัด ทำให้ประชาชนบางส่วนไม่สามารถเดินทางมาที่วัดได้ วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบทำงานเชิงรุกที่วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ปฏิบัติ คือ การจัดโครงการเปิดบ้านกัลยาณมิตร วิธีการดำเนินงานของกิจกรรมนี้ เป็นการลงพื้นที่ของพระภิกษุเพื่อไปพบ

และบรรยายธรรมะให้กับประชาชนตามเมืองต่างๆ ซึ่งมักจะรวมกลุ่มที่จัดกิจกรรมขึ้นตามร้านอาหารไทย ร้านนวดไทย เพื่อทำกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน ดังข้อมูลจากการศึกษาวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า

ในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ เจ้าของร้านอาหารไทยในของประเทศเยอรมนี ที่มีจิตศรัทธาทำบุญเลี้ยงพระ ได้นิมนต์พระภิกษุจากวัดพระธรรมกายทำบุญเพื่อเป็นศิริมงคล ณ ร้านอาหารไทย ร้านนวด ของตนเอง และถือโอกาสอันดีนี้ในการจัดกิจกรรมบ้านกัลยาณมิตร สาธุชนได้ร่วมกันปฏิบัติธรรม กล่าวคำอาราธนาศีลสวดเจริญพุทธมนต์และถวายภัตตาหาร โดยมีสาธุชนที่เป็นเจ้าภาพ เป็นผู้นำกล่าวคำถวายภัตตาหารเป็นสังฆทาน จากนั้นผู้มีบุญทุกท่าน จึงได้ร่วมกันถวายภัตตาหารแต่พระภิกษุลำดับต่อมาช่วงสาย กัลยาณมิตรทุกท่านได้ร่วมกันสวดมนต์ทำวัตรเช้า ก่อนที่จะรับประทานอาหารร่วมกัน และรับฟังบทธรรมะจากพระอาจารย์ โดยแบ่งเป็นสองกลุ่มคือกลุ่มคนไทย เรื่องการไม่คบคนพาล และการสั่งสมบุญนำสุขมาให้ โดยสำหรับกลุ่มของชาวท้องถิ่นนั้นพระอาจารย์เทศน์เป็นภาษาเยอรมันเรื่องสมาธิ พุทธศาสนา ในชีวิตประจำวัน ก่อนที่จะได้พร้อมใจกันถวายจตุปัจจัยไทยธรรม จากนั้นจึงรับพรพระ (ชมราวาสวัดพุทธฮัมบวร์ค เจ้าของร้านนวดไทย ณ เมือง Flensburg สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี, สัมภาษณ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๓)

ข้อยืนยันนี้ชี้ให้เห็นว่าวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบทำงานเชิงรุก ทำงานจริง และพัฒนางานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา การจัดกิจกรรมในลักษณะนี้ถือว่าเป็นการทำงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาโดยประยุกต์วิธีการเผยแผ่ให้เข้ากับบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบนี้ล้วนมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ โดยมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สำหรับรูปแบบการเผยแผ่นั้นในปัจจุบันการทำงานเผยแผ่แบบเชิงรุกจึงมีความจำเป็น ส่วนวิธีการเผยแผ่นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถและความเชี่ยวชาญของพระธรรมทูตผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่และการเลือกนำมาใช้ให้เหมาะสมกับภูมิประเทศนั้นๆ ซึ่งกิจกรรมที่ควรจัดให้มีขึ้น เมื่อใช้วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบทำงานเชิงรุกมีอยู่อย่างหลากหลายที่พระภิกษุวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้เลือกนำมาใช้ เช่น วิธีการเทศนาธรรมปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนกรรมฐาน และการสอนแบบประยุกต์ ซึ่งกิจกรรมทุกอย่างถือว่าการทำงานของศาสนาให้ดี เป็นแบบอย่างได้นั้น เป็นการแสดงถึงความเคารพในพระรัตนตรัยอย่างหนึ่ง วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบทำงานเชิงรุกของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงได้มีการริเริ่มโครงการต่างๆ ขึ้นมาอยู่เป็นประจำ

ประการที่สาม วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วม เปิดกว้างรับฟังความเห็นของทุกคน ตั้งแต่เริ่มสร้างวัด เนื่องจากประสบการณ์ของมีน้อย จึงพยายามไปศึกษาดูจากวัดต่าง ๆ ที่ตั้งมานานแล้วทั้ง ๗๐ กว่าจังหวัดในยุคนั้น หมู่คณะรุ่นบุกเบิกเดินทางไปดูมาเกือบทั่วทุกจังหวัด ยกเว้นแม่ฮ่องสอนจังหวัดเดียว เพราะการคมนาคมไม่สะดวก ที่ไหนได้ยินเสียงเล่าลือว่ามีอะไรก็ไปดูไปศึกษามาหมด พยายามศึกษารวบรวมข้อดีของวัดต่าง ๆ มาเป็นแบบอย่างในการสร้างวัด ตัดปัญหาอะไรก็มักไปกราบขอคำแนะนำจากพระเถระผู้ใหญ่หลาย ๆ รูป ซึ่งท่านเห็นความตั้งใจจริงในการทำงานก็เมตตาแนะนำสั่งสอนมาโดยตลอด ปัจจุบันแม้งานของวัดจะพัฒนาไปได้ในระดับหนึ่ง แต่ทางวัดก็ยังคงเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นในการทำงานจากทุกฝ่ายเสมอมา แม้อาติโยมสาธุชนที่มาวัด ใครมีความสามารถด้านใด มีความเชี่ยวชาญ มีความเห็นอย่างไร ทางวัดก็รับฟังและขอให้มาช่วยกันทำงาน พัฒนางานไปความสำเร็จของวัดพระธรรมกายในปัจจุบัน จึงมาจากการร่วมแรงร่วมใจ รวมสติปัญญาความสามารถของบุคคลต่าง ๆ จำนวนมาก (ประธานภาคพื้นยุโรป, สัมภาษณ์, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๓) วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วมของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ข้อสังเกตนี้พบได้จากกระบวนการทำงานในหลายๆ ขั้นตอน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างข้อยืนยันจากการร่วมทำประชาคมตีในการหาซื้อวัดพระธรรมกายศูนย์สาขา ในการหาซื้อสถานที่เพื่อจัดตั้งเป็นวัดนั้น ทางเจ้าอาวาสซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการในการนำเสนอ เมืองที่ต้องการจะซื้อเพื่อลงหลักปักฐานเป็นวัดศูนย์สาขา ทุกครั้งที่มีการซื้อวัดใหม่เกิดขึ้น ขรวาาสที่เป็นสาธุชน สามารถมีส่วนร่วมในการนำเสนอพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการซื้อ โดยสามารถสำรวจและนำเสนอข้อมูลผ่านมายังเจ้าอาวาส เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการที่ทำงานในการพิจารณาถึงความเหมาะสมต่อไป นอกจากนี้ในทุกๆ ขั้นตอนของการเลือกที่ตั้งเพื่อสร้างวัด ขรวาาสจะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะจุดเด่น ข้อดีของการเลือกซื้อ ตลอดจนรวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ทางวัดได้มีกำหนดจัดขึ้น ซึ่งการเสนอความคิดเห็นนี้ ส่วนมากจะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติให้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยน นำเสนอความเห็น ในช่วงกิจกรรมงานบุญต้นเดือนที่ทุกคนได้มีโอกาสมาทำบุญที่วัด (ขรวาาสวัดพระธรรมกายเบอร์ลิน, สัมภาษณ์, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๔) การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่มีาร่วมทำบุญ ตลอดจนเป็นขรวาาสของวัดนี้ส่งผลในมิติที่ว่า ทุกคนมีองค์ความรู้ที่แตกต่างกันไป ทำงานในหลากหลายอาชีพ มีความเชี่ยวชาญ ระยะเวลาการพำนักอาศัยอยู่ในประเทศเยอรมนีที่แตกต่างกันไป ความสามารถเฉพาะตัวของขรวาาสรวมกับวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วม เปิดกว้างรับฟังความเห็นของทุกคนเช่นนี้ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เรียกวิธีการนี้ว่า วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วม วิธีการนี้ยังให้เกิดผลดีในหลายประการ เพราะการรับฟังเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่ง ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เข้าใจกันและกันมากขึ้นแล้ว การพูดคุยและการรับฟังกันจะช่วยลดและป้องกันปัญหาต่างๆ ตั้งแต่ปัญหาเล็กๆ ไปจนถึงปัญหาใหญ่ๆ และยังช่วยลดความขัดแย้ง ไม่ว่าจะด้านไหนที่จะเกิดมีขึ้นภายในองค์กรได้เป็นอย่างดี ที่กล่าวมานี้คือ วิธีการบริหารงานที่สำคัญรูปแบบหนึ่งซึ่งช่วยให้วัดพระธรรมกายสามารถเผยแผ่พุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้อย่างรวดเร็ว

ประการที่สี่ วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาที่เน้นความสามัคคี ทำงานเป็นทีม ไม่ยึดติดตัวบุคคล จะสังเกตเห็นว่า วัดต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงขึ้นมา ส่วนใหญ่มักเป็นเพราะมีเจ้าอาวาสเป็นพระภิกษุที่ได้รับความเคารพเลื่อมใสจากประชาชน ประชาชนจะรู้จักพระมากกว่ารู้จักวัด สามารถเข้าใจได้ว่าหลวงพ่อดังมีชื่อเสียงมากกว่าวัดดัง เมื่อพระภิกษุที่ได้รับความเคารพศรัทธานั้นมรณภาพไป วัดนั้นย่อมชบเซาไปตามเหตุการณ์ บางทีเกือบกลายเป็นวัดร้างไปเลยก็มี แต่วัดพระธรรมกายเน้นการทำงานเป็นทีมมีคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ขึ้นมาช่วยกลั่นกรองงาน วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำหลักการนี้มาใช้เป็นฐานในการทำงานที่สำคัญอย่างหนึ่ง เป็นที่สังเกตได้ว่า พิธีกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่วัดได้จัดทำขึ้นช่วงที่ผ่านมา วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ริเริ่มโครงการขึ้นมากมาย แต่ละโครงการสร้างความประทับใจ และมีจำนวนคนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก เช่น การจัดงานทอดกฐินสามัคคีของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีแต่ละปีนั้น แม้ว่าอากาศจะหนาวเย็นเพียงใด แต่ศรัทธาของสาธุชนที่มาร่วมงานทั้งชาวไทยและชาวท้องถิ่นมีจำนวนมากที่ยินดีมาร่วมงาน ช่วยกันจัดเตรียมงาน แบ่งการทำงานเป็นฝ่าย ช่วยกันจัดตั้งโรงทานท่ามกลางอากาศที่หนาวเย็น ทั้งหมดนี้เป็นหนึ่งในรูปแบบของวิธีการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเน้นความสามัคคีให้เกิดขึ้นในองค์กร วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์มีฐานความเชื่อในการทำงานว่า พุทธศาสนิกชนทุกคนเป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการขยายงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทีมงานทุกคนมีความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันมีหน้าที่ร่วมกันในวัด โดยถือว่าคนที่มาวัดทุกคนล้วนประกอบไปด้วยบุคคลที่ทำงานโดยมีเป้าหมายร่วมกันและพุทธศาสนิกชนกลุ่มนี้จะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดความสำเร็จของงานด้านการเผยแผ่ในเยอรมนี ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจึงกลายเป็นพลังแห่งความสามัคคี ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการทำงานในดินแดนที่มีไข้บ้านเกิดเมื่องนอน อาจกล่าวได้ว่า วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีให้ความสำคัญกับเรื่องความสามัคคีแม้ว่าบุคคลแต่ละคนที่มาวัดย่อมมีความแตกต่างกัน แต่เมื่อได้เข้ามาวัดแล้วทุกคนคือหนึ่งเดียวกันที่จะมีส่วนสำคัญต่อการขยายงานพระพุทธศาสนาให้เป็นที่รู้จัก ความสามัคคีจึงเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และได้งานที่มีคุณภาพออกมา ทำให้สามารถทำงานได้กว้างขวางมีประสิทธิภาพ ทุกคนสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในการทำงานได้อย่างเต็มที่ สร้างระบบงานไม่ให้อึดติดตัวบุคคล เพื่อว่าแม้เจ้าอาวาสและหมู่คณะรุ่นบุกเบิกจะโลกละโลกไปแล้ว ระบบงานต่าง ๆ ก็ยังอยู่ พุทธศาสนิกชนของวัดยังคงมีความสามัคคี และวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนียังสามารถทำหน้าที่เผยแผ่คุณธรรมให้แก่ประชาชนชาวไทยและชาวเยอรมันได้ตลอดไป ด้วยเหตุนี้เองจะเห็นได้ว่า สำหรับวัดพระธรรมกายงานทุกงาน สำเร็จลงได้เพราะอาศัยความสามัคคีเป็นหนึ่งในวิธีการบริหารงานที่สำคัญยิ่ง

๓.๒.๓ การนำหลักการบริหารตามศาสตร์สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับพุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

วัดพระธรรมกายเป็นวัดในยุคปัจจุบันที่มีความโดดเด่นเกี่ยวกับการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก คือไม่ได้มีกิจกรรมการเผยแผ่เพียงแค่วัดพระธรรมกายที่ปทุมธานีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ว่าได้นำแนวคิด หลักการ วิธีการจากหลากหลายศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการคิด ออกแบบ พัฒนา และดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นจำนวนมากและเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และได้นำหลักการบริหารตามศาสตร์สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับพุทธวิธีการบริหารซึ่งแบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่ พุทธวิธีการวางแผน (Planning : P) พุทธวิธีการจัดการองค์กร (Organizing: O) พุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding: C) พุทธวิธีการประสานงาน (Coordination: C) และพุทธวิธีการควบคุม (Controlling: C) เช่นเดียวกับวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กล่าวคือ

(๑) พุทธวิธีการวางแผน (Planning : P)

วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ใช้หลักการบริหารตามศาสตร์สมัยใหม่คู่กับพุทธวิธีการวางแผน กล่าวคือ ทางวัดได้ใช้หลักการวางแผนมาใช้บริหารโครงการเผยแผ่ธรรมะ มีการระดมสมองทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ออกแบบโครงการให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องการจะให้เป็น แล้ววางแผน การดำเนินการ ตั้งแต่ระดับคณะผู้บริหารของวัด เพื่อพิจารณาด้านงบประมาณการดำเนินการ จัดสรรแบ่งหน้าที่ให้บุคลากรได้รับผิดชอบ การวางแผนด้านการประชาสัมพันธ์ ต่อจากนั้นก็ขยายแผนไปสู่ผู้รับผิดชอบโครงการย่อยแต่ละโครงการ ที่มีผู้นำบุญเป็นผู้รับผิดชอบและรับนโยบายอีกทอดหนึ่ง นำมาแปลงไปสู่การปฏิบัติให้เห็นผลและสอดคล้องกับโครงการใหญ่ วัดพระธรรมกายมีรูปแบบการดำเนินการบริหารที่ยึดถือวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการเป็นหลัก กล่าวคือ เพื่ออบรมพัฒนาคน พัฒนาสังคม และพัฒนาศีลธรรมให้กลับคืนมาสู่สังคมโลก ให้โลกได้พบแต่สันติภายในอย่างแท้จริง ผู้นำบุญในแต่ละแห่งจะเป็นผู้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในแต่ละแห่งให้ปฏิบัติไปตามวัตถุประสงค์และแผนงานของโครงการ รวมถึงการดูแลเอาใจใส่ในการทำหน้าที่ของสมาชิกและรายงานความคืบหน้าของการดำเนินการให้กับคณะผู้บริหารของวัดได้รับทราบเป็นระยะ และเนื่องจากที่ผ่านมาวัดพระธรรมกายมีการดำเนินการกิจกรรมด้านการเผยแผ่เป็นจำนวนมากจึงต้องมีการควบคุมการบริหารโครงการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของวัด หลักสำคัญของวัดพระธรรมกายที่ได้ยึดถือกันมาตลอด คือ ต้องพิจารณาที่เจตนารมณ์ของการบริหารเป็นสำคัญ กลุ่มเป้าหมายเป็นใคร ขยายถึงพื้นที่ใด เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในเบื้องต้นอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาทั้งในเชิงนโยบายและในแง่ของการปฏิบัติการ

(๒) พุทธวิธีการจัดการองค์กร (Organizing: O)

วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ใช้หลักการบริหารตามศาสตร์สมัยใหม่ควบคู่กับพุทธวิธีการจัดการองค์กร เริ่มตั้งแต่การคัดเลือก ผู้ที่จะเข้ามาทำงานกับทางวัด ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ สามเณร อาสาสมัครฆราวาส ที่พิจารณาตนเองเข้ามาทำงานเพื่อพระศาสนาโดยผ่านโครงการคัดเลือกต่างๆ อาทิ โครงการธรรมทายาท โครงการอุปสมบทหมู่ โครงการบวชสามเณร และโครงการอบรมอาสาสมัคร เป็นต้น ทุกคนจะต้องได้รับการอบรมหลักคุณธรรม ๓ ประการ หลักนิสสัย ๕ และ ๕ ห้องชีวิต เป็นต้น รวมถึงการปรับอุปนิสัยของตนเองให้เข้ากับกฎ กติกาขององค์กร และอยู่ร่วมกับหมู่คณะได้ ถึงจะได้เข้ามาเป็นสมาชิกของวัดอย่างสมบูรณ์แบบ กรณีคนที่จะอุปสมบทเป็นพระ ถ้าผ่านกระบวนการคัดเลือกก็จะได้รับการอุปสมบทเป็นพระ ขณะที่สามเณรและอาสาสมัครฆราวาสทั่วไปก็เช่นเดียวกัน ต้องผ่านการฝึกฝนอบรมเพื่ออุปนิสัยก่อน จึงจะได้รับอนุญาตให้บรรพชาหรือรับเข้ามาเป็นสมาชิกของวัดพระธรรมกายอย่างสมบูรณ์แบบ เมื่อรับเข้ามาเป็นสมาชิกของวัดพระธรรมกายต้องได้รับการนิเทศธรรม ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นมาของวัด บุคคลสำคัญของวัด สถานที่สำคัญ รวมถึงกฎ กติกา ระเบียบสำคัญของวัดที่นอกเหนือจากหลักธรรมวินัย นอกจากนั้นต้องรู้หลักการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ การช่วยเหลือเกื้อกูลงานที่รับผิดชอบ และกิจวัตรที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในแต่ละช่วงเวลา อีกทั้งยังต้องมีการกล่าวถึงเป้าหมายขององค์กรร่วมกัน ได้แก่ การดำรงชีวิตอยู่ด้วยกัน

เมื่อทางวัดพระธรรมกายได้พิจารณารับสมัครใหม่เข้ามาอยู่ด้วยกันพร้อมทั้งได้ปรับพฤติกรรมรวมถึงมุมมอง เจตคติ และความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนเมื่ออยู่ร่วมกันแล้ว ต่อจากนั้นทางวัดยังดำเนินการตามพุทธวิธีการจัดการองค์กรที่ดีต่อไป กล่าวคือ เน้นการพัฒนาให้ครอบคลุมทั้งด้านร่างกายภายนอกและจิตใจภายใน ด้วยการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสมาชิกในวัดอย่างมีระเบียบแบบแผน เป็นขั้นเป็นตอน และทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกฝังอุดมการณ์สำคัญของชีวิต ให้ศึกษาหลักธรรมะภาคปฏิบัติ ปลูกฝังให้รักในการสร้างบุญ สร้างบารมี เป็นต้น ที่เห็นเป็นรูปธรรมและประสบความสำเร็จในการดำเนินการเป็นอย่างดีมากก็อย่างเช่น การพัฒนาด้านร่างกายด้วยหลัก 5 ห้องชีวิต พัฒนาด้านจิตใจ ด้วยการปฏิบัติธรรมตามหลักวิชชาธรรมกาย ซึ่งเป็นการทำจิตใจให้สะอาด สว่าง และสงบ เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาแบบคู่ขนานทั้งด้านร่างกาย จิตใจ รวมถึงด้านสังคมการอยู่ร่วมกันย่อมส่งผลให้วัดพระธรรมกายสามารถรักษาคนเอาไว้ให้อยู่กับพระศาสนาอย่างยั่งยืน ยาวนาน

(๓) พุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding: C)

เนื่องจากวัดพระธรรมกายถือเป็นวัดในพระพุทธศาสนาที่มีองค์ประกอบขนาดใหญ่ หรือถ้าเทียบกับทางโลกก็นับได้ว่าเป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่มีความสลับซับซ้อน ต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ บุคคลกลุ่มบุคคลหน่วยงาน เป็นจำนวนมาก ดังนั้น จึงต้องนำหลักพุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการมาใช้ในการบริหารจัดการ ดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนงานและบรรลุมิติวัตถุประสงค์ตามที่เจ้าอาวาสตั้งใจ เช่นเดียวกับวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้บริหารจัดการกิจกรรม โครงการต่างๆ ของวัด ด้วยการกำกับควบคุมดูแลและให้ความช่วยเหลือการบริหารโครงการเผยแพร่ธรรมะอย่างเป็น

ระบบ โดยเริ่มจากการอำนวยความสะดวกระดับนโยบาย ซึ่งเป็นการไต่ถามของผู้ดำริโครงการว่า โครงการที่จัดทำขึ้นมีความก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคสำคัญอะไรบ้าง ต่อจากนั้นผู้มีอำนาจสูงสุดในวัดก็คือเจ้าอาวาสจะบังคับบัญชาสั่งการไปยังระดับบริหารหรือระดับประสานงานของวัด เพื่อให้ทำหน้าที่ติดตามความคืบหน้าของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นตัวกลางประสานงานระหว่างระดับผู้ดำรินโยบายหรือผู้มีอำนาจบังคับบัญชาสั่งการภายในวัด กับระดับของผู้ปฏิบัติงานทั้งที่เป็นฆราวาสและนักบวชซึ่งต้องคลุกคลีกับหน้างานตลอดเวลา อย่างเช่น ผู้นำบุญในศูนย์ปฏิบัติธรรมต่างๆ ซึ่งต้องรายงานความคืบหน้า ปัญหาอุปสรรค และอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโครงการ กลับสู่ข้างบน นั่นเอง

(๔) พุทธวิธีการประสานงาน (Coordination: C)

เนื่องจากกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ของวัดพระธรรมกายส่วนใหญ่เกิดจากดำริของพระเดชพระคุณหลวงพ่ोज้าอาวาส เป็นโครงการขนาดใหญ่มีทีมงานคณะผู้บริหารเป็นทีมช่วยคิดและต่อยอดต้องทำงานประสานสอดคล้องกับบุคคล กลุ่มบุคคล ทั้งภายในและภายนอกองค์กรเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงมีความเป็นอยู่อย่างยั้งที่จะต้องนำพุทธวิธีการประสานงานมาใช้ เช่นเดียวกับวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่มีจุดเริ่มต้นวัดแรกตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๔๕ ถึงปัจจุบันเป็นเวลาร่วม ๆ ๒๐ ปี ได้ขยายศูนย์สาขาออกไปเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๗ แห่ง ก็ได้นำหลักของพุทธวิธีการประสานงานมาใช้ในการปฏิบัติภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามเป้าหมายตามดำริของพระเดชพระคุณหลวงพ่ोज้าอาวาส กล่าวคือ ทางวัดได้ประสานความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายของการเผยแผ่ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่สามารถแยกเป็น ๒ ระดับ ๗ กลุ่ม คือ ระดับบน ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย นักการเมืองและข้าราชการระดับสูง นักวิชาการ นักธุรกิจ คหบดี และสื่อสารมวลชน ระดับล่าง ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่บ้านเมือง คนไทยในเยอรมัน และชาวบ้านท้องถิ่น ด้วยการสร้างเครือข่ายองค์กรพันธมิตรเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยแบ่งเป็นองค์กรพันธมิตรภายใน ได้แก่ องค์กรพระพุทธศาสนาต่างๆ และองค์กรพันธมิตรภายนอก ได้แก่องค์กรพุทธอื่นๆ

ทั้งนี้ ในส่วนของทีมงานภายในวัดพระธรรมกายที่ประกอบไปด้วยทั้งฝ่ายสงฆ์ ฆราวาส จิตอาสา ก็มีการทำงานกันอย่างเป็นที่มาอย่างชัดเจน ตั้งแต่ระดับโครงสร้างของวัดพระธรรมกาย กล่าวคือทางวัดมีการกำหนดสายการบังคับบัญชาชัดเจนเป็นขั้นๆ แบบผสานกลมกลืนกันระหว่างวัดกับมูลนิธิ โดยในส่วนบนสุดของโครงสร้างมีเจ้าอาวาสดำรงฐานะเป็นประธานมูลนิธิธรรมกาย ถัดลงมา คือรองเจ้าอาวาส คณะกรรมการบริหารวัด แบ่งฝ่ายออกเป็นฝ่ายหลักๆ ๔ ฝ่าย คือ ฝ่ายการปกครองการศึกษา การเผยแผ่และการสาธารณูปการ โดยที่มีสำนักงานบริหารและสำนักประสานงานเป็นหน่วยงานประสานการสั่งการและการขับเคลื่อนกิจการต่างๆ ของวัดพระธรรมกาย การจัดโครงสร้างในลักษณะดังกล่าวช่วยให้การประสานงานภายในเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สามารถตรวจสอบการทำงานระหว่างฝ่าย ต่างๆ ได้ในทุกขั้นตอน ส่งผลให้การปฏิบัติภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของวัดพระธรรมกายบรรลุตามเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ด้วยดีเสมอมา

(๕) พุทธวิธีการควบคุม (Controlling: C)

คำว่า การควบคุมในทฤษฎีบริหารงานแบบตะวันตกมี วัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการประสานงานในระหว่างหน่วยงานและให้เกิดความเชื่อมั่นว่าแต่ละหน่วยงานในองค์กรจะปฏิบัติงานสำเร็จตามที่ได้มอบหมาย ส่วนพุทธวิธีการควบคุมที่ปรากฏในพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลมีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้กำหนดกฎ กติกา ระเบียบแบบแผนในการปกครอง ควบคุมดูแลศาสนิกชนทั้งหลายครอบคลุมการควบคุมทางกายด้วยหลักของศีล และพระวินัย เช่นกระบวนการกำกับดูแลความประพฤติของพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ในพระวินัยนั้นจะเป็นหลักประกันความมั่นคงและความบริสุทธิ์ผุดผ่องของคณะสงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ สรุปความได้ว่า “... พระภิกษุที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมกับสมณเพศ ย่อมเปรียบเหมือนกับมหาสมุทรที่ซัดซอกศพไปสู่ฝั่ง ภิกษุใดเป็นผู้ที่ศีล มีความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ ภิกษุรูปนั้นได้ชื่อว่าไกลจากหมู่คณะ ...” วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๕๙/๒๘๙ และการควบคุมทางจิตโดยใช้หลักธรรมและการภาวนาเป็นตัวควบคุม เช่นหลักหิริ โอตตัปปะ สติปัญญา ๔ เป็นต้น จนกระทั่งมาถึงยุคปัจจุบันอย่างเช่นวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนำพุทธวิธีการควบคุมมาประยุกต์ใช้ หลายวิธี กล่าวคือ

๑) การบัญญัติกฎระเบียบต่างๆ ของวัดพระธรรมกาย เป็นที่ทราบกันดีว่าในแต่ละวันแต่ละโอกาสหรือในกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัดพระธรรมกายนั้นมีผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากทั้งฝ่ายสงฆ์ ฆราวาส บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชน มีทั้งฝ่ายที่ปฏิบัติงานซึ่งมีทั้งบุคลากรของวัดและจิตอาสาจากบุคคลภายนอกวัด และฝ่ายที่มาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับวัดพระธรรมกาย ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ทางวัดจะต้องกำหนดกฎ กติกา มารยาท ในการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น เริ่มกฎระเบียบพื้นฐานสำหรับทุกคนที่จะมาทำกิจกรรม ๑๐ ประการ ได้แก่

- ๑) ห้ามสูบบุหรี่ และไม่นำสิ่งเสพติดให้โทษเข้ามาในวัด
- ๒) ห้ามอ่านหรือนำหนังสือพิมพ์หรือสิ่งตีพิมพ์ซึ่งนำมาเพื่อความร้อใจ
- ๓) ห้ามนำสินค้าหรือสิ่งของใดๆ เข้ามาจำหน่ายภายในวัด
- ๔) ห้ามเปิดวิทยุ เครื่องกระจายเสียง หรือเครื่องบันทึกเสียงเพลง
- ๕) ห้ามนำสัตว์มาปล่อยในบริเวณวัด
- ๖) ห้ามโฆษณาชวนเชื่อหรือหาเสียงใดๆ ทั้งสิ้น
- ๗) ห้ามร้องรำทำเพลง หรือแสดงการละเล่นทุกชนิด
- ๘) ห้ามทำนายทายทักโชคชะตา หรือคุยกันเรื่องการเมืองที่ทำให้ร้อใจ
- ๙) ห้ามเรียไร หรือแจกใบฎีกาทุกชนิด
- ๑๐) แต่งกายให้สุภาพเรียบร้อยด้วยชุดขาว

นอกจากนั้นวัดพระธรรมกายได้กำหนดให้มีการจัดระเบียบทางสังคมภายในวัดขึ้น โดยมีการจัดประเภทของสมาชิกและการจัดตำแหน่งด้านการทำงาน กล่าวคือ

(ก) การจัดประเภทสมาชิก

ในการจัดประเภทสมาชิกของวัด วัดแบ่งตามสถานภาพ และการรักษาศีล เช่น

พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา อาสาสมัคร พนักงาน และในแต่ละสถานภาพ ยังแบ่งเป็นสมาชิกประจำของวัด และสมาชิกที่กำลังผ่านการฝึกอบรมเพื่อเป็นเจ้าหน้าที่ประจำ ซึ่งวัดมีการเรียกสมาชิกแต่ละประเภทที่แตกต่างกันไป นอกจากนี้ยังมีผู้ที่มีศรัทธา ลาออกจากงาน หรือเกษียณแล้วมาเป็นเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีทั้งรับสวัสดิการรายเดือน และช่วยตามศรัทธาไม่รับปัจจัย ซึ่งจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป ดังนี้

๑) เจ้าหน้าที่ประเภทสามัญ คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ผ่านการอบรม และบรรจุเป็นสมาชิกประจำของวัด มีการเข้าเป็นสมาชิกรับเงินเดือนในแต่ละปี บุคลากรแต่ละประเภทจะมีที่พักอาศัย เรียกว่าอาศรม ได้แก่ พระภิกษุ พักที่ อาศรมบรรพชิต สามเณร พักที่หมู่กุฎิสามเณร อยู่ในสายปกครองของอาศรมบรรพชิต อุบาสก พักที่อาศรมอุบาสก อุบาสิกา พักที่อาศรมอุบาสิกา ในการดูแลปกครองของสมาชิกแต่ละอาศรม จะมีหัวหน้าอาศรม ผู้ช่วยหัวหน้าอาศรม และคณะกรรมการอาศรม ทำหน้าที่ปกครองและดูแล สำหรับสามเณรจะมีประธานสามเณร และมีคณะกรรมการหมู่กุฎิสามเณร ทำหน้าที่ดูแล โดยมีพระอาจารย์และพระพี่เลี้ยง เป็นที่ปรึกษา

๒) เจ้าหน้าที่ประเภทวิสามัญ คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาที่อยู่ระหว่างการอบรมบุคลากรใหม่ และการทดลองงาน หากเข้าอบรมในปีแรก เป็นพระภิกษุ เรียกว่าพระนวกะ ๑ พระนวกะ ๒ หรือหากเป็นสามเณร จะเรียกว่า สามเณรนวกะ ๑ สามเณรนวกะ ๒ หรือสามเณรนวกะ ๓

(ข) การจัดวางตำแหน่งด้านการทำงานและการบริหารงาน

ในการบริหารงานวัดพระธรรมกาย ได้มีการแบ่งการทำงานเป็น ๓ ระบบ คือ การทำงานในฐานะวัด การทำงานในฐานะมูลนิธิการกุศล (พระภิกษุสามเณร) และคณะกรรมการมูลนิธิการกุศล (พระภิกษุสามเณร) และการทำงานในฐานะการบริหารงานภายในวัด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ วัดมีนโยบายให้ปรับโครงสร้างการทำงาน เพื่อให้มีการแบ่งงานที่ขยายออกไปหลายโครงการ โดยจัดรูปแบบโครงสร้างใหม่ให้เหมาะสมกับการบริหารงานภายใน ปัจจุบันโครงสร้างดังกล่าวได้พัฒนาและปรับการใช้งานจนถึงปัจจุบัน เรียกว่าโครงสร้างสภาธรรมกายสากล ซึ่งเริ่มใช้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ การปรับโครงสร้างในปี พ.ศ. 2535 ทำให้เกิดคณะกรรมการบริหารงานสภาธรรมกายสากลทำหน้าที่ดำเนินงาน พัฒนาคนและงาน ให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการบริหารสภาธรรมกายสากล คณะกรรมการที่ปรึกษาอาวุโส และคณะกรรมการบริหารสภาธรรมกายสากล ซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักต่างๆ

๒) การปลูกฝังอุดมการณ์ ทางวัดได้พยายามปลูกฝังให้ชาววัดพระธรรมกายกำหนดจุดมุ่งหมายของการใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งทางโลก คือ การดำรงชีวิตอยู่ด้วยความเป็นปกติสุข และประโยชน์ทางธรรม คือ การได้สร้างบุญบารมีเพื่อไปสู่พระนิพพานอันเป็นบรมสุขอย่างแท้จริง โดยใช้ฐานจากบุญและบารมีที่มาจาก การสั่งสมของแต่ละบุคคลเป็นตัวตั้ง มีทั้งการเข้ามาอยู่ประพฤติและปฏิบัติธรรมของพระภิกษุที่บวชอุทิศชีวิตเพื่อพระศาสนา ฝ่ายฆราวาส ได้แก่ อาสาสมัคร ประชาชนทั่วไป ที่เข้า

มาโดยมีเป้าหมายหลักเป็นอันเดียวกัน คือ สร้างบุญบารมีให้ได้มากที่สุด ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกับสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ภายในวัด ช่วยปลูกฝังอุดมการณ์ด้านบุญบารมีได้ฝังลึกตกผลึกในจิตใจ ถือว่าเป็นพุทธวิธีการควบคุมที่ยั่งยืนถึงระดับจิตใจ

๓) การใช้หลักธรรมะในการสร้างทีมงานเผยแผ่ เป็นการพัฒนาศาสนธรรมให้เกิดประสิทธิผลแก่ประชาชนทั้งหลาย โดยการจัดตั้งเป็นทีมงานเผยแผ่ธรรมะ วัดพระธรรมกายได้อาศัยทีมงานการเผยแผ่ธรรมะที่มีคุณภาพ กล่าวคือ เป็นทีมงานที่ทรงภูมิความรู้ด้านธรรมะและด้านความรู้ทั่วไป นำมาบูรณาการเพื่อถ่ายทอดให้กับประชาชนได้เข้าใจในสาระของหลักธรรมได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้ทีมงานการเผยแผ่ศาสนาธรรม ส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุที่ได้ศึกษาเล่าเรียนธรรมอย่างแตกฉาน และเคยมีประสบการณ์การใช้ชีวิตฆราวาสในมหาวิทยาลัยมาก่อน เมื่อเข้ามาอุปสมบทแล้วไม่สาสิกขา ก็ได้รับการฝึกฝนอบรมมาเป็นอย่างดี จนสามารถรวมกันเป็นทีมงานเผยแผ่ธรรมะได้อย่างเข้าใจและเข้าถึงประชาชน นอกจากนี้ ยังมีอาสาสมัครฆราวาสที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป เมื่อจบการศึกษาแล้วมีความศรัทธาเข้ามาช่วยในด้านการเผยแผ่ธรรมะอีกทางหนึ่ง จนกลายเป็นทีมงานเผยแผ่ธรรมะที่มีคุณภาพ ทั้งนี้ หลักการสร้างทีมงานเผยแผ่ธรรมะ ได้แก่ การยกบุญและบารมีผลของการทำความดีเป็นที่ตั้ง ดังนั้น เมื่อทีมงานเผยแผ่ทุกคน ทุกกลุ่มมีมุมมองวิธีการเผยแผ่ไปในทิศทางเดียวกัน ใช้รูปแบบแบบแผนการบรรยาย อบรม สั่งสอน เป็นอันเดียวกัน ก็เท่ากับว่าเป็นการควบคุมทางอ้อมให้ทุกคนได้ประพฤติปฏิบัติในครรลองเดียวกัน นั่นเอง

นอกจากนั้น วัดพระธรรมกายยังคำนึงถึงความสะดวกสบาย และความเป็นระเบียบเรียบร้อยด้านกายภาพภายในวัดเพื่อให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและทำกิจกรรมอย่างเต็มที่ โดยได้แบ่งเขตพื้นที่ในวัดออกเป็น ๓ เขต ชัดเจน ได้แก่ เขตพุทธาวาส เป็นที่ตั้งของโบสถ์ ประดิษฐานพระประธาน และเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมของสงฆ์ เช่น การลงพระปาติโมกข์ การอุปสมบท เขตธัมมาวาส เป็นที่อบรมธรรมสำหรับประชาชน คือศาลาจตุมหาราชิกา และมีบริเวณสนามหญ้าสำหรับเป็นที่นั่งตามโคนไม้ มีโรงครัวเพื่อบริการอาหาร และ เขตสังฆาวาส คือกุฏิที่พักสงฆ์ อย่างเป็นสัดส่วนและได้พัฒนาวัดโดยอาศัยหลักปฏิรูปเทศ ๔ ได้แก่ อาวาสเป็นที่สบาย คือ การปรับปรุงสภาพทางภูมิศาสตร์ของวัดให้ดี ปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น ดูแลวัดให้สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย อาหารเป็นที่สบาย คือ การดูแลอาหารของญาติโยมที่มาวัดให้สะอาด ภัตตาหารที่ญาติโยมนำมาถวายพระ ให้มีความเคารพในทานของญาติโยม ภาชนะของเขาที่ใส่ภัตตาหารมา ก็ทำความสะอาดส่งคืนให้เรียบร้อย และรวมถึงการจัดระบบการบริหารการเงินให้รัดกุมด้วย บุคคลเป็นที่สบาย คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสกอุบาสิกาศิษย์วัด จะต้องอบรมให้มีกิริยามารยาท เรียบร้อยสมเป็นคนวัด มีอภัยาศัยไมตรี ต้อนรับญาติโยมที่มาวัดอย่างดี ต้องรักษาศีลอย่างเคร่งครัด และหมั่นศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ ให้คนวัดเป็นแบบอย่างทางความประพฤติแก่ญาติโยมที่มาวัดได้ และ ธรรมะเป็นที่สบาย คือ เมื่อประชาชนมาวัดแล้ว ไม่กลับบ้านมือเปล่า ต้องได้เรียนรู้ธรรมะ ได้ข้อคิดกลับไปใช้ในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตได้

๓.๓ เป้าหมายและผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

๓.๓.๑ เป้าหมายการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกาย

วัดพระธรรมกายตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบแห่งความเป็นวัด ต้องการสืบสานปณิธานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในการสร้างสันติสุขให้กับโลก โดยการทำให้มวลมนุษยชาติได้พบกับสันติสุขภายในที่แท้จริง จึงเจริญรอยตามวิถีที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงให้ไว้เป็นแบบอย่าง คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก มีวัดเครือข่ายหรือวัดสาขาตั้งอยู่ทั่วโลก มีบุคลากรที่เป็นทั้งพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาจำนวนมาก อีกทั้งจำนวนสาธุชนที่หันมาศรัทธาและสนใจปฏิบัติธรรมตามแนววิชาธรรมกายมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ (บุญทัน ดอกโธสง, ๒๕๕๘) วัดพระธรรมกายได้ถือกำเนิดขึ้น โดยการนำของแม่ชีจันทร์ ขนนกยูง ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อชีวิตของพระไชยบูลย์ ธรรมชโย (หลวงพ่อัมมชโย) เจ้าอาวาส และพระเมตต์จ ทตตชีโว (หลวงพ่อทตตชีโว) รองเจ้าอาวาส แม่ชีจันทร์ ขนนกยูง และหมู่คณะรุ่นบุกเบิกกว่า ๑๐ ชีวิต ด้วยความตั้งใจสร้างวัดแห่งการปฏิบัติธรรม ตามหลักปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ให้เป็นวัดปากกลางเมือง ตามหลักปฏิรูปเทศ ๔ อันประกอบด้วย อาวาสเป็นที่สบาย อาหารเป็นที่สบาย บุคคลเป็นที่สบาย และธรรมะเป็นที่สบาย หลักธรรมนี้ถูกนำมาใช้ในการสร้างวัดโดยมีเป้าหมายการสร้างวัดที่ชัดเจนตามปณิธานของผู้ร่วมก่อตั้งวัด ๓ ประการ ได้แก่ สร้างวัดให้เป็นวัด สร้างพระให้เป็นพระ และสร้างคนให้เป็นคนดี กล่าวคือ

(๑) การสร้างวัดให้เป็นวัด

คณะผู้ร่วมก่อตั้งวัดที่นำโดยแม่ชีจันทร์ ขนนกยูง พระไชยบูลย์ ธรรมชโย (หลวงพ่อัมมชโย) เจ้าอาวาส และพระเมตต์จ ทตตชีโว (หลวงพ่อทตตชีโว) รองเจ้าอาวาส มีปณิธานแน่วแน่ที่ว่าวัดพระธรรมกายต้องเป็นวัดที่สะอาด สงบ ร่มรื่น เหมาะสมแก่การประพฤติปฏิบัติธรรมของประชาชน จะเห็นได้จากการวางแผนผังของวัดที่ได้แบ่งเขตพื้นที่ในวัดออกเป็น ๓ เขต ชัดเจน ได้แก่ เขตพุทธาวาส เป็นที่ตั้งของโบสถ์ ประดิษฐานพระประธาน และเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมของสงฆ์ เช่น การลงพระปาติโมกข์ การอุปสมบท เขตธัมมาวาส เป็นที่อบรมธรรมสำหรับประชาชน บริเวณนี้ได้แก่ ศาลาจตุรมุขาราชามีบริเวณสนามหญ้าสำหรับเป็นที่นั่งตามโคนไม้ มีโรงครัวเพื่อบริการอาหาร และเขตสังฆาวาส ได้แก่ กุฏิที่พักสงฆ์แบ่งอาณาเขตเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน และได้พัฒนาวัดโดยอาศัยหลักปฏิรูปเทศ ๔ วัดพระธรรมกายมีแนวคิดในการออกแบบสิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่น อุโบสถ ศาลาปฏิบัติธรรม กุฏิสงฆ์ หอฉันที่แตกต่างกันจากวัดไทยในยุคดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิงโดยมุ่งเน้นที่อัตถประโยชน์ในการใช้งาน มีการออกแบบที่ผสมกลมกลืนอย่างลงตัวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ภายในวัดที่มีความเรียบง่าย สะอาด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ร่มรื่น และเน้นความเงียบสงบของบรรยากาศเพื่อให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม จนในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ทำให้โบสถ์ของวัดพระธรรมกายได้รับรางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่น และได้กลายเป็น

สัญลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของวัดพระธรรมกายนอกเหนือไปจากมหาธรรมกายเจดีย์ และมหาวิหารพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) นอกจากนี้ วัดพระธรรมกายไม่อนุญาตให้มีการจัดงานมหรสพภายในวัด อันเป็นการรบกวนผู้ปฏิบัติธรรม

เป้าหมายของการสร้างวัดให้เป็นวัดจากนโยบายของส่วนกลางที่กล่าวมาข้างต้น ถูกถ่ายทอดไปสู่การลงมือปฏิบัติในทุกศูนย์สาขาของวัดพระธรรมกายที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ล้วนใช้หลักการบริหารงานเพื่อจัดตั้งวัดไม่ต่างไปจากหลักการใหญ่ซึ่งเป็นแม่บทที่ได้วางไว้ ในที่นี้หมายถึงรวมถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีของวัดพระธรรมกายในศูนย์สาขาทั้ง ๗ แห่งที่ตั้งอยู่ในเยอรมนี คณะกรรมการบริหารวัดได้ใช้หลักปฏิรูปเทศ ๔ เพื่อหาทำเลที่เหมาะสมในการสร้างวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยมีหลักปฏิบัติดังนี้

ประการที่หนึ่ง อาวาสหรือที่อยู่เป็นที่สบาย ในการสร้างวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เนื่องจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในต่างประเทศ ปัจจัยสำคัญประการแรกของการก่อตั้งวัด และเป็นองค์ประกอบที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งขาด คือ ความรู้ในเรื่องของกฎหมายการอนุญาตขอใช้อาคาร (Baugenehmigung) เพื่อจัดตั้งเป็นวัดหรือมูลนิธิ และการขออนุญาตเปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการใช้อาคาร (Bauvoranfrage) (เลขานุการภาคพื้นยุโรปประจำวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี, สัมภาษณ์, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๓) ในกรณีที่ว่าวัดได้ซื้ออาคารเก่าเพื่อนำมาบูรณะจัดตั้งเป็นวัดในภายหลัง ทั้งนี้เพราะการขออนุญาตก่อสร้างอาคารต้องใช้เวลานาน งบประมาณการก่อสร้างอาคารใหม่ มีราคาสูง (ทั้งค่าแรงและค่าวางระบบสาธารณูปโภค) การซื้ออาคารเก่ามาปรับปรุงใหม่ จึงประหยัดเวลา ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีความเข้มงวดในเรื่องของการใช้กฎหมายการก่อสร้าง การจัดตั้งวัดอย่างถูกกฎหมายจึงต้องให้ความสำคัญกับกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายสังคมที่ว่าด้วยเรื่องของการอยู่ร่วมกันกับชุมชนที่วัดนั้นๆ ตั้งอยู่ในเมืองต่างๆ ด้วยเหตุนี้ การจัดตั้งวัดจึงคำนึงถึงข้อกำหนดเป็นสำคัญเบื้องต้น

ประการที่สอง อาหารเป็นที่สบาย ปัจจัยสี่เป็นที่สบาย คือ ทั้งข้าวปลาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคพร้อม ในบรรดาทั้งสี่อย่างนี้ สิ่งที่เป็นในชีวิตประจำวัน และขาดไม่ได้คืออาหาร การเลือกสถานที่ก่อตั้งวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จึงเน้นที่ตั้งวัดต้องอยู่ในภูมิภาคที่ไม่ไกลชุมชนมากจนเกินไป บุคคลทั่วไปสามารถเดินทางมาวัดได้สะดวกทั้งรถส่วนตัว หรือรถไฟฟ้าสามารถซื้อหาอาหารหรือปัจจัยสี่ได้ง่าย โดยนัยนี้จึงเชื่อมโยงกับโครงสร้างของอาคารที่จะสร้างเป็นวัด อาคารที่ซื้อมาจำต้องมีห้องครัว และห้องฉันของพระภิกษุ โรงทานสำหรับบุคคลทั่วไปที่พอเพียง เมื่อมีงานสำคัญทางศาสนา วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีการตั้งโรงทานเลี้ยงอาหารญาติโยมที่มาวัดอย่างเท่าเทียมกันทุกคน บริการให้ความสะดวก โดยไม่ให้อาตมียอมนำมาถวายพระ

ประการที่สาม บุคคลเป็นที่สบาย คือ การอบรมบุคลากรในวัดให้ดี วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีหลักสำคัญประการหนึ่งคือ ทางวัดไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงแค่ว่าด้านศาสนสถานเท่านั้น เพราะการที่วัดจะได้เป็นวัดที่เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้อย่างสมบูรณ์นั้นต้องอาศัยศาสนบุคคลที่

เอื้อต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ทางวัดจึงมีเป้าหมายชัดเจนด้านการฝึกฝนอบรมเจ้าหน้าที่ประจำของวัดให้มีบุคลิกภาพที่ดี และมีมารยาทที่ดีของเจ้าของบ้าน พร้อมในการทำหน้าที่ต้อนรับ ดูแล บริการผู้มาเยือนหรือผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลายด้วยใจเป็นมิตร โดยการส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการฝึกฝนทางจิตใจ เพราะมีฐานความคิดที่ว่า เมื่อใจนิ่ง ใจสงบ ใจเป็นสมาธิ การตั้งใจฟังธรรมและเข้าใจในธรรมะมักเกิดขึ้นได้ง่าย นำไปสู่การปฏิบัติและเปิดใจทำงานตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยเหตุนี้วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงเน้นในบุคลากรภายในวัดได้รับการอบรมสมาธิอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกวันในช่วงเช้า อีกทั้งยังมีโครงการอบรมต่างๆ เช่น โครงการผู้นำบุญ การทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้กับตนเองและผู้อื่น โดยเป้าหมายของโครงการเป็นไปเพื่อขัดเกลาจิตใจ ให้อ่อนน้อมถ่อมตน มีกิริยามารยาทเรียบร้อย มีอัธยาศัยไมตรีที่งดงาม หมั่นศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ เป็นแบบอย่างที่ดีสร้างความประทับใจแก่บุคคลที่มาวัด

และประการสุดท้าย ธรรมะเป็นที่สบาย วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เน้นหลักว่าเมื่อประชาชนมาวัดแล้ว ไม่ว่าจะคนไทยหรือเป็นชาวเยอรมัน เมื่อมาวัดต้องได้รู้ธรรมะและได้ข้อคิดกลับไปใช้ในชีวิตรประจำวัน โดยนัยนี้ทุกๆ กิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้นก่อตั้งวัดจะมีการสอดแทรกกิจกรรมที่ให้ความรู้ธรรมะกับคนที่มาวัดอยู่เสมอ ยกตัวอย่างเช่น ในระหว่างที่ปรับปรุงวัดเพื่อจัดตั้งเป็นวัดใหม่ ในคราวนี้จะผู้คนจากทั่วสารทิศมักเดินทางมาเพื่อช่วยงาน วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้จัดกิจกรรมควบคู่กับงานด้านการปฏิรูปอาคารควบคู่กัน อาทิ มีเทศนาสั่งสอน ฝึกฝน อบรมโครงการคุณธรรม ต่างๆ ไปพร้อมกันด้วย

(๒) การสร้างพระให้เป็นพระ

การสร้างพระให้เป็นพระ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กล่าวโดยภาพรวมสามารถแบ่งประเภทของพระภิกษุที่มาจำพรรษาที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้เป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มที่ ๑ เรียกว่า พระภิกษุประจำการถาวร ปฏิบัติหน้าที่เป็นพระธรรมทูตซึ่งเดินทางมาจากวัดพระธรรมกายประเทศไทย โดยเปิดรับพระนวกะ ไม่เกิน ๕ พรรษา เพื่อมาปฏิบัติหน้าที่เป็นพระอาจารย์สร้างวัดในต่างประเทศ กลุ่มที่สอง เรียกว่า พระภิกษุซึ่งถือกำเนิดทางธรรมโดยมีเชื้อชาติเป็นชาวเยอรมันหรือเป็นชาวท้องถิ่น ซึ่งมีความศรัทธาและสนใจในหลักธรรมของพุทธศาสนา กลุ่มที่สองนี้จะได้รับการบวชและดูแลจากพระอาจารย์อย่างใกล้ชิด เรียนรู้พระธรรมวินัย หลักธรรมะ เพิ่มพูนสติปัญญาด้วยการฝึกสมาธิ (เจ้าอาวาสวัดพุทธอัมบวร์ก, สัมภาษณ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๓) โดยนัยนี้วัดพระธรรมกายในเยอรมัน จึงเป็นอีกหนึ่งสนามในการสร้างพระให้เป็นพระ สอดรับกับที่คณะผู้ร่วมก่อตั้งวัดที่นำโดยแม่ชีจันท์ ขนนกยูง พระไชยบูลย์ ธมมชโย (หลวงพ่อดัมชโย) เจ้าอาวาส และพระเมตต์จ ทตตชีโว (หลวงพ่อดัตตชีโว) รองเจ้าอาวาส มีปณิธานแน่วแน่ที่วัดพระธรรมกายต้องเป็นวัดที่สามารถฝึกอบรมพระภิกษุ ให้ถึงพร้อมด้วยศีลาจารวัตร และมีคุณธรรมภายใน เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา สามารถเป็นครูสอนศีลธรรมให้แก่ประชาชนได้ ดังนั้นวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงให้ความสำคัญตั้งแต่ขั้นตอนการคัดกรองบุคคลที่จะเข้ามาบวชเป็นภิกษุ สามเณร ปฏิบัติงานทางสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา โดยทางวัดได้จัดโครงการต่าง ๆ

เพื่อทำการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะอุปสมบทหรือบรรพชาเข้ามาเป็นสมาชิกของวัด เช่น โครงการธรรมทายาท โครงการอุปสมบทหมู่ โครงการบวชสามเณร ซึ่งทุกโครงการที่กล่าวมานี้ใช้หลักการที่ถอดแบบมาจากวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี โดยมีหลักการว่า ผู้ที่ประสงค์จะบวชกับวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ทั้งชาวไทยและชาวเยอรมัน จะต้องได้รับการอบรมหลักคุณธรรม ๓ ประการ คือ หลักนิสสัย ๕ และหลักที่ถูกเรียกว่า หลักการ ๕ ห้องชีวิต รวมถึงต้องรับทราบกฎ กติกาของวัด จากนั้นต้องเรียนรู้และได้รับการนิเทศธรรม ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นมาของวัด บุคคลสำคัญของวัด สถานที่สำคัญ และกิจวัตรที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในแต่ละช่วงเวลา ต่อจากนั้นทางวัดจึงนำเข้าสู่วาระของการสร้างพระให้เป็นพระให้เป็นพระแท้ที่สามารถเป็นเพื่อนบุญอันยิ่งของพุทธศาสนิกชนทั่วไป คือ มีการฝึกอบรม พัฒนาภิกษุ สามเณร ให้ครอบคลุมทั้งด้านร่างกายภายนอกและจิตใจอย่างมีระเบียบแบบแผน เป็นขั้นเป็นตอนและทำอย่างสม่ำเสมอ ให้ประพฤติปฏิบัติตนตามกรอบพระธรรมและพระวินัยอย่างเคร่งครัด วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้รับนโยบายมาจากศูนย์สาขาใหญ่ที่ตระหนักว่าพระภิกษุสงฆ์จะต้องเป็นต้นแบบที่ดีให้กับฆราวาสได้ ด้วยเหตุนี้ โครงการต่างๆ ที่ได้จัดทำขึ้นในประเทศไทย วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้จัดทำด้วยเช่นเดียวกัน จึงได้ให้การสนับสนุนการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรผ่านโครงการต่าง ๆ อาทิ โครงการอบรมธรรมทายาทและอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อนที่ดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีการสร้างเครือข่ายจัดตั้งศูนย์สาขาของวัดพระธรรมกายในทวีปยุโรปเพื่อทำงานร่วมกันดังนี้ วัดพระธรรมกายในประเทศเดนมาร์ก ได้แก่ วัดพระธรรมกายคอร์ซัวร์ ลุสท์สโกว วัดพระธรรมกายในประเทศฝรั่งเศส ๓ แห่ง คือ วัดพระธรรมกายบอร์คโด วัดพระธรรมกายปารีส และวัดพุทธตุลส วัดพระธรรมกายในประเทศอิตาลี วัดพระธรรมกายในประเทศนอร์เวย์ วัดพระธรรมกายในประเทศสวีเดน ๒ แห่ง คือ วัดพระธรรมกายบูโรส และวัดพุทธสตอกโฮล์ม วัดพระธรรมกายในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และศูนย์ประสานงานต่างประเทศเหล่านี้จะทำหน้าที่ จัดพิธีบรรพชาอุปสมบทหมู่ธรรมทายาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวยุโรปและผู้สนใจพระพุทธศาสนาเข้ามาบวชศึกษา คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาทิ เรื่องกฎแห่งกรรม สัมมาทิฎฐิ พุทธประวัติ ศาสนพิธี และการฝึกสมาธิ โครงการต่างๆ ที่ได้จัดทำขึ้นล้วนเป็นไปเพื่อสร้างพระให้เป็นพระแท้ และเผยแผ่หลักธรรมของพุทธศาสนาในต่างประเทศ

(๓) การสร้างคนให้เป็นคนดี

วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ตอบรับและสานต่อปณิธานของคณะผู้ร่วมก่อตั้งวัดที่นำโดยแม่ชีจันทร ขนนกยูง พระไชยบุลย์ ธรรมชโย (หลวงพ่อัมมชโย) เจ้าอาวาส และพระเผด็จ ทตตชีโว (หลวงพ่อทตตชีโว) รองเจ้าอาวาส ซึ่งมีปณิธานแน่วแน่ที่ว่าวัดพระธรรมกายต้องเป็นวัดที่สามารถอบรม สั่งสอน เพื่อขัดเกลาให้พุทธศาสนิกชน เป็นคนดีมีศีลธรรม โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนและหลักประพฤติปฏิบัติของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและหลักธรรมคำสั่งสอนที่ทางวัดได้จัดทำขึ้น เป็นเสมือนดังอุปกรณ์ในการเผยแผ่พุทธศาสนา วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ยังได้มีการจัดทำสื่อที่ทันสมัยทั้งในรูปแบบของการออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ต หนังสือคู่มือหลักธรรมะเป็นภาษาเยอรมัน การจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาที่มีทั้งภาษาไทย สำหรับคนไทย และภาษาเยอรมันสำหรับชาวท้องถิ่น รวมถึงจัดสร้างช่องทางการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เชิงรุกที่หลากหลายเข้ากับยุคสมัย เพื่อช่วยให้ชาวไทยในเยอรมันและชาวท้องถิ่นมีแนวทางในการศึกษาหาความรู้ในพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์สาขา ยังได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เรื่อยมา โดยทุกกิจกรรมโครงการที่จัดทำขึ้น มีเป้าหมายเพื่อหล่อหลอมให้บรรลुวัตถุประสงค์ภายใต้เป้าหมายยุทธศาสตร์ของการการสร้างคนให้เป็นคนดี โดยโครงการต่างๆ ที่จัดทำขึ้นมีอยู่มากมาย อาทิ

ประการที่หนึ่ง กิจกรรมงานบุญวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์สาขาเห็นความสำคัญและได้จัดงานบุญทางพระพุทธศาสนาตามประเพณีไทยมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษาและวันออกพรรษา เป็นต้น เพื่อให้คนไทยในเยอรมันและชาวท้องถิ่นได้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาผ่านการจัดกิจกรรมงานวันสำคัญต่างๆ

ประการที่สอง กิจกรรมงานบุญประจำปีและบุญวาระพิเศษ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์สาขาได้มีการจัดที่เรียกว่า กิจกรรมงานบุญประจำปี ซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้นตามวัดพระธรรมกายในประเทศไทย เช่น พิธีบูชาข้าวพระต้นเดือน การปฏิบัติธรรมชุดงศ์ปีใหม่ กิจกรรมงานวันมหาปูชนียาจารย์ กิจกรรมวันคุ้มครองโลก กิจกรรมวันธรรมชัย และกิจกรรมวันคล้ายวันละสังขาร คุณยายอาจารย์มหารัตนอุบาสิกาจันทร์ ขนนกยูง ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้เข้าร่วมกิจกรรมมีการนั่งสมาธิ ทำบุญตักบาตร และสวดมนต์ตามแนวรูปแบบของพุทธศาสนาเถรวาท

ประการที่สาม กิจกรรมการจัดปฏิบัติธรรม สวดมนต์ ณ เมืองต่างๆ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์สาขา พระภิกษุในแต่ละศูนย์จะเดินทางไปจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม และสวดมนต์ยังเมืองต่างๆ ในลักษณะของการปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ ในช่วงเวลาวันหยุดสุดสัปดาห์ นอกจากนี้จากวันบูชาข้าวพระอาทิตย์ต้นเดือนของทุกเดือน ซึ่งแต่ละวัดจะจัดกิจกรรมตามแต่โอกาสและเวลาที่เหมาะสม ซึ่งอาจจะจัดงานขึ้นช่วงวันเสาร์และอาทิตย์ในสัปดาห์ที่ ๒ สัปดาห์ที่ ๓ และสัปดาห์ที่ ๔ ในแต่ละเดือนโดยหมุนเวียนกันจัด เมืองต่างๆที่ได้จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมและสวดมนต์ เมืองที่เคยมีการจัดกิจกรรมดังกล่าว เช่น เมือง Bremen เมือง Bad Pyrmont เมือง Hannover เมือง Flensburg เมือง Peine เมือง Buchholz เป็นต้น

ประการที่สี่ โครงการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แต่ละศูนย์สาขาจะหาช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการปิดเทอมของสถานศึกษาและโรงเรียนในเยอรมัน โดยกำหนดของการเปิดปิดเรียนจะมีช่วงฤดูหนาวเดือนธันวาคม จะมีปิดเทอมระยะสั้น ๒ สัปดาห์ คือ ช่วงคริสมาสต์ถึงต้นปีใหม่ และการปิดเทอมใหญ่ ๔-๖ สัปดาห์ ซึ่งในช่วงนี้จะเป็นโอกาสที่แต่ละวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะได้มีการกำหนดเพื่อจัดงานโครงการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นระยะเวลา ๒ สัปดาห์ภายในแต่ละปีอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกิจกรรมโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อนที่

จัดขึ้น จะสอดคล้องกับช่วงปิดภาคเรียนของนักเรียนเยอรมัน โครงการนี้จัดขึ้นเพื่อปลูกฝังให้ผู้ปกครอง และเยาวชน ได้ซึมซับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และสร้างศาสนทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ตระหนักถึงความสำคัญของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น เมื่อจบโครงการอบรมสามเณรแล้ว ยังสามารถนำคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่ได้ศึกษาฝึกฝนอบรมในช่วงบวชเป็นสามเณร นำกลับไปปฏิบัติใช้ใน ชีวิตประจำวันต่อไป

ประการที่ห้า กิจกรรมปฏิบัติธรรมชาวท้องถิ่น วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้ จัดกิจกรรมนี้ขึ้นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมเบื้องต้นในพุทธศาสนากับชาวเยอรมันที่สนใจในรูปแบบการ นั่งสมาธิ โดยกิจกรรมนี้วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์สาขาจะมีการจัดเป็น ประจำอย่างต่อเนื่อง ในวันงานจะมีการเทศน์สอนให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และ แนะนำการนั่งสมาธิเบื้องต้น มีการปฏิบัติธรรมร่วมกัน ก่อนและหลังจากที่ปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิร่วมกันได้ เปิดโอกาส ให้ชาวเยอรมันได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ถามตอบ เกี่ยวกับธรรมะ เป้าหมายของกิจกรรมนี้ ในครั้งนี้ทำให้ชาวท้องถิ่นทั้งที่เคยมาและไม่เคยมาวัดพระธรรมกายได้รับความสุข ความสงบจากการนั่ง สมาธิ และได้รับหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งถือว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ ได้ผลตอบรับเป็นอย่างดี โดยคนไทยที่มีถิ่นฐานพำนักในเยอรมันส่วนหนึ่งจะทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เชิญชวนชาวท้องถิ่นหรือบุคคลอื่นเป็นที่รักในครอบครัวมาประพฤติปฏิบัติธรรมที่วัด โดยเน้นให้ชาวท้องถิ่นได้ ศึกษาคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้ศึกษาวิธีการฝึกสมาธิตั้งแต่ขั้นพื้นฐานเพื่อเป็น แนวทางในการปฏิบัติธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป จากความสำคัญดังกล่าว วัดพระธรรมกายในสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนีจึงได้ก่อตั้งโครงการปฏิบัติธรรมพิเศษ ให้แก่ชาวท้องถิ่น การมีบรรยายธรรมะเป็น ภาษาเยอรมันเป็นประจำสม่ำเสมอทุกเดือน

กิจกรรมต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ล้วนถูกปรับใช้บูรณาการกับเทคนิควิธีการสมัยใหม่เพื่อใช้ในการเผยแผ่แบบเชิงรุก ทั้งนี้การเลือกจัดกิจกรรม และดำเนินโครงการโดยบุคลากรที่เป็นผู้ทรงภูมิรู้ทั้งทาง โลกและทางธรรมมาเป็นพระบรรยายธรรมและเขียนหนังสือธรรมะที่ใครๆ สามารถอ่านทำความเข้าใจ และปฏิบัติตามได้ง่าย ล้วนเป็นไปเพื่อเป้าหมายของการสร้างคนให้เป็นคนดีโดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอน และหลักประพฤติปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัย “รูปแบบการ บริหารจัดการวัดสันติสุข : กรณีศึกษาวัดพระธรรมกาย” ซึ่งพบว่า วัดพระธรรมกาย มีบริหารจัดการด้วย ระบบสั่งชะ ตามหลักพระธรรมวินัย ตรงตามทฤษฎี POSDCoRB และหลักสัปปายะ ๗ ซึ่งเป็นหลักการ บริหารจัดการองค์กรที่มีประสิทธิภาพและมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมกล่าวได้ว่า วัด พระธรรมกาย เป็น “วัดสันติสุขต้นแบบ” ด้านการบริหารจัดการวัด โดยมีองค์ประกอบดังนี้ ๑) ความ เข้มแข็งขององค์กร (STRENGTH FOR PEACE) ได้แก่ ผู้นำมีวิสัยทัศน์, บุคลากรมีคุณภาพ และมี

วัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง ๒) เน้นปัญญาทั้ง ๓ ระดับ (WISDOM) ใช้หลักธรรมในการพัฒนาวัด บุคลากร สาธุชน และ ๓) จัดการองค์กรเพื่อสันติสุขภายในภายนอก (ORGANIZATION for PEACE) ด้วยหลัก POSDCoRB และสัปปายะ ๗ โดยสรุปเป็นโมเดลที่เรียกว่า “SWO The Temple for Peace” หมู่คณะวัดพระธรรมกายมุ่งมั่น “ทำประโยชน์ตน และ ประโยชน์ท่าน ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท” ด้วยการเผยแผ่ธรรมะของสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงสันติสุขภายในและสันติภาพภายนอกต่อไป (พระครูสมุห์สนิทวงศ์ วุฑฒิวิโส, ๒๕๖๓) แสดงได้ด้วย SWO The temple fo Peace Model ตามภาพ ๓.๑

SWO The Temple for Peace Model

ภาพ ๓.๑ SWO The temple fo Peace Model

(พระครูสมุห์สนิทวงศ์ วุฑฒิวิโส, ๒๕๖๓)

จะเห็นได้ว่า เป้าหมายของโครงการและกิจกรรมทั้งหมดของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ได้มีการจัดขึ้นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ล้วนส่งเสริมสนับสนุนภารกิจของวัดให้บรรลุผลลัพธ์ตามปณิธานของผู้ร่วมก่อตั้งวัดที่ต้องการให้วัดพระธรรมกายสร้างคนให้เป็นคนดีกลับคืนสู่สังคมและสร้างสันติภาพให้บังเกิดขึ้นในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของมนุษย์ทุกชาติ ศาสนา ในโลกใบนี้

๓.๓.๒ ผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในเยอรมนี

การนำหลักพุทธวิธีมาใช้ในการบริหารงานของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งนำทีมโดยคณะกรรมการบริหารภาคพื้นยุโรป เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายในเยอรมนี พระลูกวัด รวมถึงทีมงานทุกคนทุกฝ่าย ล้วนมีเป้าหมายการบริหารที่ชัดเจนเป็นไปตามเจตนารมณ์และปณิธานของ คณะผู้ร่วมก่อตั้งวัดพระธรรมกายซึ่งต้องการให้วัดพระธรรมกายเป็นพุทธสถานสำหรับสร้างวัดให้เป็นวัด สร้างพระให้เป็นพระแท้ และสร้างคนให้เป็นคนดี ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าเป้าหมายตาม เจตนารมณ์ดังกล่าวครอบคลุมองค์พหุที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาครบทุกด้าน กล่าวคือ ด้าน ศาสนสถาน ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนธรรม ดังนั้น ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลลัพธ์ของการ บริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีโดยใช้กรอบการวิเคราะห์ใน ๔ ประเด็นดังที่ได้กล่าวมานี้ตามลำดับ

(๑) ด้านศาสนสถาน

ดังที่ได้อธิบายแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ว่าด้วยเรื่องแนวคิดการออกแบบศาสนสถานของ วัดพระธรรมกายที่คำนึงถึงหลักปฏิรูปเทศ ๔ เป็นหัวใจสำคัญซึ่งประกอบด้วย อาวาสเป็นที่สบาย อาหาร เป็นที่สบาย บุคคลเป็นที่สบาย และธรรมะเป็นที่สบาย ผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัด พระธรรมกายด้านศาสนสถานมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเป้าหมายของวัดด้าน “การสร้างวัดให้เป็นวัด” ซึ่งพุทธศาสนิกชนที่มีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมร่วมกับทางวัดต่างก็ได้สัมผัสเชิงประจักษ์กับ บรรยากาศของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์สาขาที่ตั้งอยู่ตามเมืองต่างๆ โดย ทุกที่จะเน้นในเรื่องของการเดินทางคมนาคมที่สะดวกสบาย ใกล้เมืองที่เป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจ ภายในวัดมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ (พระภิกษุวัดพุทธฮัมบวร์ก, สัมภาษณ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๓) สอดรับกับแนวคิดเรื่องความยั่งยืนตามวิสัยทัศน์ของวัดพระธรรมกายในประเทศไทยและผู้เชี่ยวชาญด้าน หลักวิศวกรรมและสถาปัตยกรรม โดยนำหลักทางสถาปัตยกรรมร่วมสมัยมาบูรณาการกับหลักการ สร้างศาสนสถานตามพุทธาณุญาตอันเป็นแนวทางปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่มีมาอย่างช้านาน ให้สามารถ รองรับพุทธศาสนิกชนทั้งที่เป็นคนไทยและชาวท้องถิ่นได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง นอกจากนี้ บริเวณ รอบๆ วัดเน้นเรื่องความสะดวก มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบ เหมาะกับการฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และประกอบศาสนพิธีในวันสำคัญต่าง ๆ ของพุทธศาสนา ช่วยให้ศาสนิกชนทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาสใน ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีจิตใจที่อ่อนน้อม มีสติสมาธิ เอื้อเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่มีการ แบ่งเชื้อชาติ ชนชั้น

ผลลัพธ์ทางด้านศาสนสถาน จึงชี้ให้เห็นว่า เมื่อมีการก่อตั้งวัดพระธรรมกายขึ้นมาในเยอรมนีวัดได้ กลายเป็นสถานที่ที่มีการจัดกิจกรรม เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เป็นสถานที่ให้ ความรู้ทางธรรมะ เป็นศูนย์กลางของการเผยแผ่ศิลปวัฒนธรรมไทย ช่วยยกระดับจิตใจของผู้ที่ได้มีโอกาส มาร่วมทำกิจกรรมกับวัดในโอกาสต่างๆ โดยนัยนี้จึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่าผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็น

ผลอันเนื่องมาจากวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ให้ความสำคัญกับการก่อตั้ง วัด ซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญในพุทธศาสนา โดยใส่ใจทุกรายละเอียดตั้งแต่การศึกษาเรื่องกฎหมาย การพิจารณาเลือกหาสถานที่ การออกแบบและสร้างอาคารต่างๆ ภายในวัด โดยคำนึงถึงขนาดและจำนวนของอาคารสถานที่ที่พอดีพอเหมาะกับความจำเป็นของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวท้องถิ่นที่เดินทางมาประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นการอำนวยความสะดวกในการชักชวนให้ผู้ที่สนใจศึกษาคำสอนและวิธีการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาเถรวาทในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีแหล่งในการค้นคว้าหาความรู้ ศึกษาปฏิบัติธรรม โดยมีวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์สาขาที่ตั้งอยู่ตามเมืองต่างๆ เป็นจุดศูนย์กลางในการเผยแผ่พุทธศาสนาให้เป็นที่รู้จัก ส่งเสริมให้บุคคลทั่วไปเห็นความสำคัญของการทำบุญ สละทรัพย์ การที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ จึงจำเป็นต้องมีสถานที่มั่นในการทำงาน การจัดตั้งวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มากถึง ๗ ศูนย์สาขาอย่างถูกกฎหมาย จึงเป็นผลลัพธ์ของการใช้พุทธวิธีการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาที่สะท้อนออกมาให้เห็นเป็นผลลัพธ์เชิงประจักษ์ในด้านศาสนสถานได้อย่างชัดเจนที่สุด

(๒) ด้านศาสนบุคคล

ผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ด้านศาสนบุคคลนั้นก็ครอบคลุมทุกกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งมีทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส แบ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นฝ่ายปฏิบัติงานซึ่งประกอบด้วย พระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา อาสาสมัครที่ผ่านการอบรมและบรรจุเป็นสมาชิกประจำของวัด และกลุ่มบุคคลหรือประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเยอรมนีที่ร่วมทำกิจกรรมสังฆมบุญบารมีกับทางวัดพระธรรมกาย ซึ่งมีทั้งคนไทยและคนต่างประเทศที่พำนักในประเทศเยอรมนี ดังนั้นเมื่อพิจารณาเทียบกับเป้าหมายของการบริหารเชิงพุทธแล้วจะครอบคลุมทั้งเป้าหมายด้านการสร้างพระให้เป็นพระแท้ และการสร้างคนให้เป็นคนดี จากการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของการบริหารงานเชิงพุทธด้านศาสนบุคคล พบว่า ทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีประสบความสำเร็จได้เพราะมีกระบวนการดำเนินการอย่างชัดเจนสัมพัทธ์ได้ในเชิงรูปธรรมทั้งในฝ่ายผู้ปฏิบัติงานและประชาชนผู้เดินทางมาวัด กล่าวคือ

ในฝ่ายผู้ปฏิบัติงานมีการคัดกรองบุคคลที่จะเข้ามาเป็นพระธรรมทูต ปฏิบัติงานสืบทอดอายุพระศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยทางวัดมีการกำหนดพรรษา และคุณสมบัติของผู้ที่ต้องการจะเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ เช่น มีความสามารถทางด้านภาษา มีความสามารถด้านงานสถาปัตยกรรม มีความสามารถด้านสื่อเทคโนโลยี ฯลฯ หากมีคุณสมบัติครบตามที่กำหนด จะได้รับการพิจารณาให้เข้ารับการปฏิบัติหน้าที่ โดยจะมีมติจากที่ประชุมของคณะกรรมการบริหารภาคพื้นยุโรปประจำการรับรองการบรรจุงาน เป็นอันเสร็จสิ้นขั้นตอนการพิจารณาหาผู้ที่เหมาะสมเข้ารับตำแหน่ง อย่างมีระเบียบแบบแผนเป็นขั้นเป็นตอน การสรรหาบุคลากรตามขั้นตอนดังกล่าว โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการในการค้นหาตลอดจนคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีทักษะที่เหมาะสมเพื่อเข้ามาปฏิบัติงานในตำแหน่งงาน

พระธรรมทูตของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กระบวนการนี้จะเริ่มต้นตั้งแต่การวางแผนการคัดเลือก การสื่อสารให้เกิดแรงจูงใจกับผู้สมัคร เป้าหมายที่ต้องการ และจะสิ้นสุดกระบวนการเมื่อวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์สาขาที่ตั้งอยู่ตามเมืองต่างๆ ได้รับบุคคลนั้นเข้าเป็นเจ้าหน้าที่แล้ว โดยนับนี้จึงทำให้วัดพระธรรมกายได้บุคลากรที่มีคุณภาพสามารถทำงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศเยอรมนีได้อย่างเต็มกำลังซึ่งเป็นผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีด้านศาสนบุคคล ซึ่งจัดอยู่ในฝ่ายปฏิบัติงานที่ประกอบด้วย พระภิกษุ อุบาสิกา อุบาสิกา อาสาสมัครที่ผ่านการอบรมและบรรจุเป็นสมาชิกประจำของวัดในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ข้อสังเกตอีกประการคือ ผลลัพธ์การบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายด้านศาสนบุคคลนั้นมิได้เห็นผลเพียงการได้บุคคลที่มีประสิทธิภาพมาช่วยงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีผลลัพธ์ที่ครอบคลุมกลุ่มบุคคลฝ่ายฆราวาส ได้แก่กลุ่มบุคคลหรือประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเยอรมนีที่มาร่วมทำกิจกรรมกับทางวัดพระธรรมกายซึ่งมีทั้งคนไทยและคนต่างประเทศที่พำนักในประเทศเยอรมนี ในส่วนของประชาชนทั่วไปทางวัดใช้กระบวนการของการอบรม สั่งสอน เพื่อขัดเกลาให้เป็นคนดี มีศีลธรรม มีความรับผิดชอบต่อนอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนและหลักประพฤติปฏิบัติของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นแกนกลางในการถ่ายทอดความรู้ผ่านการใช้สื่อที่ตรงกับความต้องการและความสนใจของผู้คนในสังคมที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ผลิตสื่อ หนังสือ วิทยุทัศน์ บทเพลงที่เกี่ยวกับหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยได้เรียบเรียงให้ใช้งานง่าย (ฆราวาสวัดพุทธอัมบวร์ก, สัมภาษณ์, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๓) เพื่อใช้เป็นสื่อในการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบเชิงรุก นอกจากนี้วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนียังได้จัดให้มีโครงการอบรมธรรมะแก่ผู้สนใจ เช่น โครงการอบรมธรรมะวันอาทิตย์ โครงการจุดดวงศัสตราปัดดาห์ โครงการปฏิบัติธรรมพิเศษโครงการปฏิบัติธรรมผู้นำบุญ รวมถึงมีการจัดกิจกรรมตามศาสนพิธีในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา มีการพัฒนาริเริ่มโครงการใหม่ๆ เกิดขึ้น อาทิ โครงการที่เรียกว่า โครงการทางสายกลาง (Middle Way) โดยโครงการนี้มีขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนชาวท้องถิ่นในเยอรมันได้ทดลองปฏิบัติธรรมและเขียนรายงานผลการปฏิบัติธรรม ข้อข้องใจที่พบและสิ่งที่ได้รับจากการนั่งสมาธิภาวนา และมีการนำข้อเขียนเหล่านั้นมาออกอากาศจนมีชาวต่างประเทศจำนวนมากเข้าร่วมโครงการ เป็นต้น ผลลัพธ์ด้านศาสนบุคคลอันเกิดจากการดำเนินงานนี้จึงทำให้การขยายงานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศเยอรมนีเติบโตอย่างรวดเร็วในมิติของจำนวนคนที่เข้ามาทำกิจกรรมกับทางวัดที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าเมื่อคนมาวัดย่อมได้รับการซึมซับทั้งหลักธรรมความรู้และได้เรียนรู้วัฒนธรรมไทย โดยนี่เองจึงจัดได้ว่าเป็นผลลัพธ์ทางด้านศาสนบุคคลที่เกิดขึ้นจากการทำงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในเยอรมนี ที่ได้พัฒนาจิตใจของคนและได้คนที่เข้ามาทำงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนามากขึ้น

(๓) ด้านศาสนพิธี

ศาสนพิธีนั้นเปรียบได้กับสะพานเชื่อมระหว่างศาสนบุคคลให้เข้าหาศาสนาธรรมได้สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น เนื่องจากพระพุทธรูปศาสนานั้นจำแนกบุคคลตามภูมิธรรมและบุญบารมีเปรียบกับดอกบัว ๔ เหล่า บางคนบางกลุ่มสามารถเข้าใจและบรรลุธรรมด้วยการฟังธรรมแล้วพิจารณาตามเพียงแค่นั้นเดียว แต่คนส่วนใหญ่ไม่สามารถประพจน์เช่นนั้นได้ แต่ต้องอาศัยระยะเวลาการฝึกอบรม ขัดเกลา แบบซ้ำๆ จนค่อยๆ ซึมลึกไปถึงระดับจิตใจและปัญญาขั้นสูงผ่านศาสนพิธี ดังนั้น ทางวัดพระธรรมกายซึ่งเล็งเห็น ความสำคัญของศาสนพิธีดังที่กล่าวมา จึงได้มีการทบทวนศาสนพิธีตามพระธรรมวินัยให้มีความทันสมัย เหมาะสมกับยุคสมัยในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นพิธีการถวายสังฆทาน การถวายผ้าพระกฐิน การถวายผ้าป่า และตลอดจนพิธีอื่น ๆ ให้ได้ประโยชน์อย่างสูงสุด เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงศาสนพิธีได้โดยง่าย และเป็น การช่วยสืบสานรักษาศาสนพิธีให้คงอยู่ตลอดไป อย่างเช่น วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมนีให้ความสำคัญและประสบความสำเร็จในการประกอบพุทธศาสนพิธีในวันสำคัญทางศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น ทุกๆ กิจกรรมจะมี ประชาชนทั้งชาวไทยและชาวท้องถิ่นจำนวนมากมาร่วมประกอบพิธีสำคัญทางศาสนา รวมถึงศาสนพิธี ตามฤดูกาล ในขณะที่วัดพระธรรมกายก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีทั้งในแง่ของจำนวน ศาสนิกชนที่เข้าร่วมพิธีและการได้ร่วมสั่งสมคุณงามความดีบุญบารมีด้วยการให้ทานและเจริญจิตตภาวนา ของพุทธศาสนิกชนในพิธีถวายบูชาข้าวพระเป็นประจำทุกเดือน ซึ่งพิธีกรรมทั้งหมดเหล่านี้ทางวัดสาขา ต่างๆ ได้มีการกระทำสืบเนื่องกันอยู่เนื่องนิตย์จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่มีคุณค่าของวัด พระธรรมกาย นอกจากนั้นวัดพระธรรมกายได้มีการปรับศาสนพิธีให้เข้ากับบริบทของสังคมที่เด่นชัดที่สุด คือ การปรับพิธีทำบุญวันพระที่ปกติจะตรงกับวันทำงานซึ่งประชาชนไม่สะดวกจะไปร่วมพิธี ทางวัดจึงจัด ให้มีศาสนพิธีและการปฏิบัติธรรมในวันอาทิตย์โดยเฉพาะวันอาทิตย์แรกของทุกเดือน (ประธานภาคพื้น ยุโรป, สัมภาษณ์, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๓) จะมีการเจริญจิตตภาวนาอย่างเข้มข้นควบคู่กับพิธีการทำบุญปกติ ทั่วไป โดยที่ทางวัดได้จัดให้มีผู้นำบุญซึ่งเป็นพระสงฆ์และกัลยาณมิตรในวัดคอยช่วยเหลือแนะนำให้กับ พุทธศาสนิกชนที่ร่วมศาสนพิธีกรรมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเกิดความต่อเนื่อง ส่งผลให้ศาสนพิธี สามารถดำรงคงอยู่กับสังคมจนถึงปัจจุบันและจะคงอยู่ตลอดไป

(๔) ด้านศาสนธรรม

ศาสนธรรมถือว่าเป็นแก่นแท้ของพระพุทธรูปศาสนา เป็นตัวแทนของพระศาสดาพระผู้มี พระภาคเจ้าที่ทำให้พระพุทธรูปศาสนาสามารถดำรงอยู่อย่างมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน แต่การที่จะวัดผลลัพธ์ ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายด้านศาสนธรรมซึ่งมีความเป็นนามธรรมโดยธรรมชาติ ในลักษณะเชิงประจักษ์นั้นทำได้ยาก แต่ก็พอที่จะวิเคราะห์จากบริบทรอบข้างในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ กล่าวคือ ผลลัพธ์ในเชิงประจักษ์ที่พุทธศาสนิกชนสามารถรับรู้ได้ก็คือ การที่ทางวัดได้นำ หลักคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธรูปศาสนาทั้งที่เป็นภาษาบาลีและ

ภาษาไทยซึ่งโดยปกติประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้ศึกษาพระปริยัติมาจะมีความยากลำบากในการทำความเข้าใจ และนำไปประพฤติปฏิบัติตามมาจัดทำใหม่โดยใช้ภาษาที่เข้าใจได้ง่าย พร้อมทั้งมีคณะทำงานสำหรับการผลิตสื่อประสมรูปแบบต่างๆ ที่มีความทันสมัย คนทั่วไปทุกเพศ วัย อาชีพ สามารถเข้าถึงเพื่อทำความเข้าใจและปฏิบัติตามได้ไม่ว่าจะอยู่ในวัดหรือนอกวัด (ชมราวาสวัดพุทธอัมบวร์ก, สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๓) โดยหลักธรรมที่นำมาใช้อบรมสั่งสอนมีทั้งระดับทาน ศีล และภาวนา ควบคู่กับการปลูกฝังอุดมการณ์ ในการใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งทางโลกและทางธรรม คือได้สร้างสั่งสมบุญบารมีเพื่อไปสู่พระนิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา

ในส่วนของรูปแบบ วิธีการ และช่องทางการเผยแพร่ก็เช่นเดียวกัน พบว่า มีความหลากหลายเป็นอย่างมาก ทางวัดได้ระดมทรัพยากรทั้งที่เป็นฆราวาสและพระภิกษุสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญหลากหลายศาสตร์มาฝึกอบรมเพิ่มศักยภาพให้พร้อมในการทำหน้าที่เป็นผู้นำบุญหรือเป็นทูตของการเผยแผ่ธรรมะไปยังกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม อย่างเช่น การใช้หลักธรรมะในการสร้างทีมงานเผยแผ่ที่มีคุณภาพ กล่าวคือในทีมจะประกอบไปด้วยพระภิกษุที่ได้ศึกษาเล่าเรียนธรรมะอย่างแตกฉาน มีประสบการณ์การใช้ชีวิตแบบฆราวาสในมหาวิทยาลัยมาก่อน เมื่อเข้ามาอุปสมบทแล้วไม่ลาสิกขาได้รับการฝึกฝนอบรมมาเป็นอย่างดี จนสามารถรวมกันเป็นทีมงานเผยแผ่ที่เข้าถึงคนไทยและชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศเยอรมนี รวมถึงอาสาสมัครฆราวาสที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไปด้วย วัดพระธรรมกายสอนหลักการปฏิบัติสมาธิภาวนาตามแนววิชชาธรรมกาย ที่ริเริ่มโดยพระเดชพระคุณหลวงปู่สดและถ่ายทอดมาสู่แม่ชีจันทร์ ขนนกยูง และเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย (หลวงพ่อดมขโย) ก็ได้รับการถ่ายทอดมาจากแม่ชีจันทร์ ขนนกยูงอีกทอดหนึ่ง ส่วนวิธีการอบรมสั่งสอนนั้นมีหลายรูปแบบที่เด่น ๆ คือ การอบรมในรูปแบบโครงการต่าง ๆ มากมาย และมีการใช้ช่องทางการสื่อสารที่ทันสมัยในระบบการสื่อสารบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายอื่นๆ โดยที่ทางวัดได้กำหนดให้มีฝ่ายที่รับผิดชอบด้านการสื่อสารประกอบไปด้วย ๓ สำนักด้วยกัน คือ สำนักสื่อ DMC สำนักสื่อสารองค์กร และสำนักองค์ประธาน เพื่อผลิตเนื้อหาสารและควบคุมสื่อให้เป็นไปตามนโยบายของวัด ในการผลิตเนื้อหาธรรมะนั้นใช้กลยุทธ์การจูงใจ ๓ แบบด้วยกัน คือ กลยุทธ์การจูงใจโดยใช้อารมณ์ กลยุทธ์การจูงใจโดยใช้เหตุผล และกลยุทธ์การจูงใจโดยใช้อัตลักษณ์บุคคล (นิรดา ไวศยะนันท์ และบุหงา ชัยสุวรรณ, ๒๕๕๘)^๔ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการนำพุทธวิธีการบริหารมาประยุกต์ใช้กับการบริหารของวัดพระธรรมกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น มีการกำหนดเป้าหมายการบริหารที่ชัดเจน คือ ต้องการทำวัดให้เป็นวัดที่เหมาะสมกับการสั่งสมบุญบารมีและความดีตามหลักพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน ต้องการเป็นวัดที่สร้างพระให้เป็นพระแท้ที่มีทั้งภูมิรู้และภูมิธรรม เป็นพระที่มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ต้องการให้เป็นวัดที่สามารถสร้างคนให้เป็นคนดีผ่านการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธีต่าง ๆ ยังผลให้ได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์อันครอบคลุมทั้งด้านศาสนสถาน ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนธรรม

^๔ ศึกษาเพิ่มเติมได้ใน กลยุทธ์การสื่อสารพระพุทธศาสนาผ่าน www.dmc.tv ของวัดพระธรรมกาย. วารสารการสื่อสารและการจัด การ นิตา ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘)

บทที่ ๔

วิเคราะห์การบูรณาการพุทธวิธีการบริหาร เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนี

การศึกษาในบทที่ ๔ ผู้วิจัยต้องการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นนัยยะของคำตอบต่อข้อคำถามบ้างประการเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ให้เห็นมโนทัศน์ในเรื่องดังต่อไปนี้ ประการที่หนึ่ง สิ่งแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT) ของพุทธวิธีการบริหารตามแนวคิดหน้าที่ของการบริหาร ๕ ประการ (Management Function : POCCC) ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นอย่างไร ประการที่สองวิเคราะห์แนวทางการใช้พุทธวิธีการบริหารเชิงบูรณาการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยนำเสนอให้เห็นจุดแข็งและจุดอ่อน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วิธีการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ กลยุทธ์และวิธีการที่วัดพระธรรมกายซึ่งตั้งอยู่ในสาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ แห่งได้นำมามากปฏิบัติ พัฒนา และเป็นหลักการที่ไม่ต่างไปจากแนวทางที่ปรากฏอยู่ในวิธีการของพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลคือ วิธีการบริหารที่เริ่มจากความเข้าใจในการสร้างคุณภาพให้กับคนในองค์กรเป็นฐานแรกของการเติบโตอย่างยั่งยืน ในพุทธศาสนามีบันทึกข้อความปรากฏในพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๔ มหาวรรค สรุปลความว่า

เมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้แล้ว ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีอูฐคือกิเลสในจักขุน้อย มีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรม แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนา นิคม เพื่อแสดงธรรม วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๒

จากข้อความที่ยกมาในพระไตรปิฎกนี้ชี้ให้เห็นว่า บุคลากรในหน่วยงานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น คือ บุคลากรที่มีคุณภาพ คำว่าคุณภาพในที่นี้หากเปรียบกับยุคปัจจุบันคือการผ่านการอบรมในหลักสูตรต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้บุคคลในองค์กรมีความเข้าใจ ตลอดจนมีความรู้ ทักษะ และเชี่ยวชาญในงานที่ทำ ในพุทธศาสนานั้น สาวกของพุทธองค์คือพระภิกษุที่บรรลุลหกรรมแล้วคือบุคลากรซึ่งมีคุณภาพชั้นเยี่ยมที่พร้อมจะขยายงานของพุทธศาสนาให้เติบโตเป็นที่รู้จักต่อไป เหมือนกับที่กล่าวมาข้างต้นคือ ถ้าทำการเปรียบเทียบกับปัจจุบันพระภิกษุผู้บรรลุลหกรรมต่างๆ เปรียบได้กับพนักงานภายในบริษัทที่พร้อมจะออกไปเสนอสินค้า นั่นคือ หลักธรรมในพุทธศาสนา ให้บุคคลทั่วไปภายนอกเกิดความเชื่อมั่นในสินค้านั้นๆ เมื่อเกิดความเชื่อมั่น ย่อมนำมาสู่การปฏิบัติตามอย่างไม่มีเงื่อนไข บริษัทหรือองค์กรนั้นย่อมเติบโตไปตามลำดับ จะเห็นได้ว่าช่วงเวลาไม่นานหลังจากนั้น พระพุทธศาสนาได้ตั้งหลักปักฐานอยู่อย่างมั่นคงในดินแดนชมพูทวีป ในการนี้ถ้าพุทธศาสนายืนยันว่า วิธีการบริหารที่สำคัญต้องเริ่มต้นจากวิธีการพัฒนาคนในองค์กรก่อนเป็นลำดับแรก นั้นหมายความว่า วิธีการบริหารบุคลากรภายในคือจุดเริ่มต้นของการบริหารในภาคส่วนอื่นๆ ให้สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

เมื่อพิจารณาดูแล้วจะพบว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วิธีการบริหารอย่างยั่งยืนที่เริ่มจากงานด้านการบริหารบุคคลในองค์กร เป็นวิธีการบริหารที่วัดพระธรรมกายซึ่งตั้งอยู่ในสาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ได้น้อมนำมาปรับประยุกต์ใช้เช่นกัน อาจกล่าวได้ว่าวิธีการนี้เป็นปัจจัยที่เอื้อให้วัดสามารถขยายศูนย์สาขาได้เป็นจำนวนมากภายในระยะเวลาไม่นาน วิธีการบริหารที่เริ่มจากความเข้าใจในการสร้างคุณภาพให้กับบุคลากรในองค์กรเป็นฐานแรกของการเติบโตอย่างยั่งยืนของวัดพระธรรมกาย ข้อยืนยันนี้เห็นได้อย่างชัดเจนจากนโยบายต่างๆ ที่คณะกรรมการบริหารภาคพื้นยุโรปได้กำหนดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นฐานในการสร้างบุคลากรที่จะเข้ามาทำงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศพึงปฏิบัติเช่นเดียวกัน เพื่อเป็นหลักประกันว่าตนนั้นมีคุณภาพและพร้อมที่จะทำงานเพื่อเผยแผ่พระศาสนาในต่างประเทศ ขั้นตอนที่วัดพระธรรมกายได้นำมาปรับใช้มีอยู่เป็นอันมาก อาทิ โครงการอบรมพระธรรมทูต โครงการส่งเสริมสนับสนุนให้ภิกษุผู้เป็นพระธรรมทูตได้รับการศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้นเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภายภาคหน้าต่อไป ฯลฯ พระธรรมทูตจึงเป็นพระภิกษุผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดพระธรรมกายได้ส่งเสริมให้เกิดการขยายงาน จึงส่งพระธรรมทูตสายต่างประเทศไปยังสถานที่ต่างๆ ทั่วโลก หนึ่งในนั้นคือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในด้านของโครงการอบรมพระธรรมทูต ทางวัดได้วางนโยบายให้กับพระภิกษุผู้ซึ่งมีจิตปรารถนาที่จะมาทำงานด้านเผยแผ่ในต่างประเทศต้องผ่านหลักสูตรการอบรม ซึ่งในการอบรมนี้วัดมุ่งเน้นให้พระภิกษุมีคุณสมบัติและพร้อมที่จะทำงาน โดยส่งเสริมให้เกิดศักยภาพตามหลักการบริหารที่มีพื้นฐานสอดคล้องกับหลักโอวาทปาฏิโมกข์ ประการที่หนึ่ง พระภิกษุผู้ซึ่งมีจิตปรารถนาที่จะมาทำงานด้านเผยแผ่วัดพระธรรมกายซึ่งตั้งอยู่ในสาธารณรัฐเยอรมนี ต้องเข้ารับการอบรมให้เป็นผู้ที่มีความอดทนแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับการพัฒนาด้านบุคลิกภาพ ประการที่สอง การไม่ทำบาปทั้งปวง ได้แก่ การงดเว้น การลดละเลิก ซึ่งได้แก่ อกุศลกรรมบถ ๑๐ การทำกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ การทำความดี ซึ่งเป็นกุศลกรรมบถ

๑๐ และการทำจิตใจให้ผ่องใส และประการสุดท้าย พระภิกษุผู้ซึ่งมีจิตปรารถนาที่จะมาทำงานด้านเผยแผ่ ฟังเป็นผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความเรียบง่าย คุณสมบัติพระธรรมทูตตามแนวโอวาทปาติโมกข์ที่กล่าวมา ข้างต้น คือหนึ่งในรูปแบบวิธีการบริหารที่เริ่มจากความเข้าใจในการสร้างคุณภาพให้กับคนในองค์กรเป็น ฐานแรกของการเติบโตอย่างยั่งยืน ซึ่งวัดพระธรรมกายนำมาปรับใช้ในงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในสาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งมีนัยที่สอดคล้องกับวิธีการบริหารที่ปรากฏพบได้ในสมัยพุทธกาล

ผลการวิจัยในบทที่ ๔ นี้ เป็นการนำเสนอผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๓ คือ “เพื่อวิเคราะห์เชิงบูรณาการพุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนี” และเพื่อให้ได้คำตอบการวิจัยที่ครบถ้วน ชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้ตั้งประเด็นคำถาม การวิจัยย่อยแยกเป็น ๒ ประเด็น คือ

(๑) สิ่งแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT) ของพุทธวิธีการบริหารตามแนวคิด หน้าที่ของ การบริหาร ๕ ประการ (Management Function: POCCC) ของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนี เป็นอย่างไร

(๒) แนวทางการใช้พุทธวิธีการบริหารเชิงบูรณาการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัด พระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนีเป็นอย่างไร

๔.๑ วิเคราะห์เชิงบูรณาการตามหลัก SWOT

สิ่งแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT) ของพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัด พระธรรมกายในประเทศสาธารณรัฐเยอรมนี ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม และศักยภาพ (SWOT) ซึ่งประกอบด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการนำพุทธวิธีการ บริหารแบบประยุกต์คู่กับแนวคิด หน้าที่การบริหาร ๕ ประการ (POCCC) มาใช้กับภารกิจการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในประเทศสาธารณรัฐเยอรมนี โดยใช้ข้อมูลการวิจัยที่ได้จากข้อมูล ทุติยภูมิ คือ การวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ วัดพระธรรมกาย และข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์พระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา และฆราวาสที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผลการ วิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

๔.๑.๑ ปัจจัยที่เป็นจุดเด่น (Strength)

วัดพระธรรมกายทั้งในประเทศไทยและวัดสาขาต่าง ๆ ทั่วโลกมีจุดเด่นที่ถือว่าเป็นจุดแข็งกว่าวัด หรือสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ๆ หลายประการ กล่าวคือ

๑. วัดพระธรรมกายมียุทธศาสตร์การทำงานด้านการเผยแผ่ที่ชัดเจนที่เน้นการเข้าถึง พุทธศาสนิกชนทุกกลุ่ม เพศ อายุ อาชีพ ภูมิสำเนา การศึกษา และเชื้อชาติต่าง ๆ ถือเป็นวิสัยทัศน์ของ

คณะผู้บริหารวัดที่ได้ประยุกต์ “พุทธวิธีการวางแผน” มาใช้กับงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้อย่างลงตัว กล่าวคือ มีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงานเพื่อการจัดทำสื่อสำหรับการเผยแผ่โดยใช้หลักคำสอนที่มาจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่าง ๆ ซึ่งคนทั่วไปเข้าใจได้ยากมาปรับให้เป็นภาษาของวัดที่ชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย มีการจัดทำสื่อธรรมะเป็นภาษาเยอรมัน เพื่อให้ชาวท้องถิ่นที่สนใจศึกษาคำสอนของพุทธศาสนาสามารถที่จะเรียนรู้ได้เมื่อมีโอกาสเดินทางมาที่วัด ตลอดจนทำสื่อประสมประเภทต่าง ๆ เช่น การ์ตูนแอนิเมชั่น การใช้ดนตรีบรรเลง เป็นต้น มาใช้ประกอบการนำเสนอให้นำติดตาม นอกจากนี้ทางคณะผู้บริหารของวัด มีการวางแผนด้านงบประมาณ ด้านการประชาสัมพันธ์ และการขยายแผนไปสู่การปฏิบัติ มีการควบคุมการบริหารโครงการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของวัด พระธรรมกายที่ได้ยึดถือกันมาตลอด คือ การพิจารณาว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นใครในการเผยแผ่ ต้องการขยายถึงพื้นที่ใด ด้วยวิธีการเช่นไรนั่นเอง

๒. วัดพระธรรมกายมีหลักเกณฑ์การรับคนเข้าวัดทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส การดูแลคนของวัดรวมถึงจิตอาสา มีการจัดสรรหน้าที่ความรับผิดชอบที่ตรงกับความสามารถของแต่ละคน เป็นไปตามหลัก “พุทธวิธีการจัดการองค์กร” เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามาร่วมทำงานกับทางวัด การปรับอุปนิสัยของสมาชิกใหม่ให้เข้ากับกฎกติกาของวัด เมื่อรับเข้ามาเป็นสมาชิกของวัดพระธรรมกายต้องได้รับการนิเทศธรรม การปรับพฤติกรรมและเจตคติ มีความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตนเมื่ออยู่ร่วมกัน ได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจด้วยการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้วยหลักการที่วัดเรียกว่าหลัก ๕ ห้องชีวิต พัฒนาด้านจิตใจ ด้วยการปฏิบัติธรรมตามหลักวิชชาธรรมกาย เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมการอยู่ร่วมกัน ย่อมส่งผลให้วัดพระธรรมกายสามารถรักษาคนเอาไว้ให้อยู่กับพระศาสนาอย่างยั่งยืน ยาวนาน บุคลากรเหล่านี้เมื่อได้รับการคัดเลือกให้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก็ย่อมสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้ระบบของงาน และรู้วัฒนธรรมองค์กรเป็นอย่างดี

๓. วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้บริหารจัดการการจัดกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ด้วยการกำกับควบคุมดูแลและให้ความช่วยเหลือการเผยแผ่ธรรมะอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการที่วัดและพระสงฆ์ไทยอยู่ภายใต้สมาคมที่ตั้งขึ้นในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยมีประธานสมาคมรับผิดชอบในการดำเนินงาน มีโครงสร้างในการทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคม ซึ่งอยู่เป็นองค์กรที่มีความมั่นคงภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลท้องถิ่น ส่วนการบริหารจัดการภายในวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีตั้งแต่ระดับนโยบาย ต่อจากนั้นลงประดับเจ้าอาวาสจะส่งการไปยังบุคลากรในหน่วยประสานงานของวัด เพื่อให้ทำหน้าที่ติดตามความคืบหน้าของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นตัวกลางประสานงานระหว่างระดับผู้ดำเนินนโยบายหรือผู้มีอำนาจบังคับบัญชาสั่งการภายใน

วัดก็ระดับของผู้ปฏิบัติงาน ทั้งที่เป็นฆราวาสและพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นลูกวัดซึ่งต้องคลุกคลีกับหน้างานตลอดเวลา อย่างเช่น ผู้นำบุญในศูนย์ปฏิบัติธรรมต่างๆ มีหน้าที่ต้องรายงานความคืบหน้า ปัญหาอุปสรรค และประเด็นอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโครงการ กลับสู่ข้างบนเพื่อให้คณะผู้บริหารวัดรับทราบต่อไป

๔. วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างราบรื่นเพราะได้ประสานงานความร่วมมือกับทั้งหน่วยงานราชการของประเทศไทย เช่น สถานกงสุลไทย กระทรวงการต่างประเทศ องค์กรปกครองที่อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลท้องถิ่น และที่สำคัญที่สุดคือ อุบาสก อุบาสิกาที่เป็นคนไทยในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้งที่พำนักในชุมชนรอบบริเวณวัดและชุมชนอื่นๆ ซึ่งอาศัยกระจายไปทั่วในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีส่วนสำคัญสนับสนุนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งด้านแรงงาน แรงทรัพย์ เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในประเทศเยอรมนีที่ตนพำนักอยู่อย่างแข็งขัน ซึ่งเป็นหนึ่งในรูปแบบ “พุทธวิธีการประสานงาน” ที่วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำมาปรับใช้อีกรูปแบบหนึ่งเพื่อให้งานสำเร็จผล

๕. วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำ “พุทธวิธีการควบคุม” มาประยุกต์ใช้ตั้งแต่การกำหนดกฎ กติกา มารยาท ในการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น เริ่มใช้กฎระเบียบพื้นฐานสำหรับทุกคนที่จะมาทำกิจกรรม ๑๐ ประการ เช่น ห้ามสูบบุหรี่ ไม่นำสิ่งเสพติดให้โทษเข้ามาในบริเวณวัด ห้ามนำสิ่งสิ่งพิมพ์ซึ่งสร้างความร้อใจให้กับผู้รับทราบข้อมูลนั้นๆ เข้ามาภายในบริเวณวัด นอกจากนี้ ทางคณะกรรมการบริหารงานของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนียังกำหนดข้อบังคับให้วัดที่มีพระสงฆ์พำนักซึ่งประจำวัดศูนย์สาขาแต่ละเมืองในสาธารณรัฐเยอรมนีทุกวัดต้องจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานรายปี เพื่อรายงานผลความก้าวหน้าการปฏิบัติงาน และนำเสนอต่อที่ประชุมให้กับฝ่ายที่เกี่ยวข้องรับทราบ ซึ่งจะมีผลต่อการพิจารณาของสมาคมว่า แต่ละวัดมีความก้าวหน้าในการทำงานด้านการเผยแผ่เป็นเช่นไรบ้าง

จากจุดแข็งที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น สะท้อนให้เห็นได้จากหลักฐานเชิงประจักษ์ กล่าวคือ มีความหลากหลายของกลุ่มคนไทยที่เข้ามาศึกษาปฏิบัติธรรมยังวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีตามศูนย์สาขาทั้ง ๗ ศูนย์ ส่วนมากผู้ที่เดินทางมาวัดมีทั้งอุบาสก อุบาสิกาซึ่งมีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันไป แต่โดยภาพรวมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอาชีพ มีที่พักอย่างถาวร ซึ่งฆราวาสกลุ่มนี้ให้ความร่วมมือกับการทำกิจกรรมโครงการต่าง ๆ มีการจัดแบ่งหน้าที่ตามโครงสร้างของวัดหรือสภาพระธรรมกายสากลอย่างชัดเจน ทำให้สามารถบริหารจัดการทั้งกำลังคน กำลังเงิน และทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผลเชิงประจักษ์เป็นที่ชัดเจนว่าพุทธศาสนิกชนที่เข้าวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนี เมื่อมีกิจกรรมและถึงวาระโอกาสสำคัญต่าง ๆ ในทางพุทธศาสนา จะมีชาวไทยและชาวท้องถิ่นทั้งบริเวณชุมชนรอบวัดและเมืองที่ห่างไกลออกไปเดินทางมาร่วมงานอย่างต่อเนื่อง

๔.๑.๒ ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อน (Weaknesses)

ถึงแม้ว่าวัดพระธรรมกายได้เริ่มปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาเป็นระยะเวลาพอสมควรก็ตาม แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีความประเค้นเกี่ยวกับการใช้พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ควรนำเสนอเพื่อการพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นไปดังนี้

๑. การนำ “พุทธวิธีการวางแผน” เมื่อนำมาปรับใช้กับงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น จากการศึกษาว่า สิ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อทำให้พุทธวิธีการวางแผนที่วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีจุดอ่อนในการทำงานนั้นมาจากปัจจัยภายนอกในเรื่องของระบบการบริหาร ประการที่หนึ่ง กล่าวคือ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีรูปแบบการทำงานที่ตั้งอยู่ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นที่แน่นอนว่าการทำงานขององค์กรการกุศลในรูปแบบของศาสนาในเยอรมนีนั้น ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสมาคมที่ตั้งขึ้นซึ่งอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลท้องถิ่นเยอรมัน ซึ่งมีแผนการปฏิบัติงานเป็นของตนเอง นอกจากนี้วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนียังต้องพึงปฏิบัติตามกฎระเบียบของคณะกรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งได้กำหนดแผนการปฏิบัติงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในนามคณะสงฆ์ไทย ซึ่งครอบคลุมทั้งวัดในประเทศและต่างประเทศ ทำให้เห็นว่า ในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอยู่ในการกำกับดูแลทั้งหน่วยงานภายในประเทศไทย และหน่วยงานของรัฐบาลท้องถิ่นเยอรมนี ดังนั้น ภายใต้การทำงานหนึ่งวัดสองระบบการปกครอง จึงส่งผลให้วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตอบสนองต่อการกำหนดแผนงานให้สอดคล้องกับรัฐบาลท้องถิ่นและคณะกรรมการมหาเถรสมาคมได้ช้าลง เนื่องด้วยปัจจัยด้านเวลาและสภาพอากาศที่แตกต่าง ฯลฯ ประการที่สอง ขาดการวางแผนทั้งระบบ อาทิ การวางแผนงานเพื่อให้เกิดศาสนทายาทที่เพิ่มจำนวนขึ้นทั้งพระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา ตลอดจนฆราวาสทั้งที่เป็นคนไทยและคนในท้องถิ่น ส่วนมากเป็นการวางแผนเฉพาะกิจในโครงการนั้นๆ ซึ่งเป็นการวางแผนยุทธศาสตร์การทำงานระยะสั้น ทำให้การวางแผนระยะยาวที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทั้งระบบยังไม่อาจเกิดมีขึ้นได้ โดยนัยนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดอ่อนที่พบบ่อยได้ในเรื่องของการวางแผนงานที่ไม่ต่อเนื่องสอดคล้องในระยะยาว ประกอบกับการทำงานภายใต้องค์กรที่กำกับดูแลสองประเทศทำให้การวางแผนบางอย่างเกิดการทับซ้อนได้ในบางช่วงเวลา

๒. การนำ “พุทธวิธีการจัดการองค์กร” มาใช้กับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ถึงแม้ว่าวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะมีการจัดโครงสร้างในการทำงานที่ชัดเจนในรูปแบบคณะกรรมการที่มีอำนาจหน้าที่ตามที่ระบุไว้ในระเบียบของสมาคมองค์กรการกุศล ซึ่งรัฐบาลท้องถิ่นประจำเมืองนั้นๆ ที่วัดศูนย์สาขาตั้งอยู่จะให้การคุ้มครองและรับรองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ แต่ทั้งนี้รูปแบบพุทธวิธีการจัดการองค์กรที่นำมาใช้ก็ยังมีจุดอ่อนที่สามารถเสริมให้แข็งแกร่งขึ้นได้หลายประการ อาทิ ไม่มีการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลของวัดให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่การทำงานจริงๆ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์นั้นยังมีการกระจายกำลังบุคลากรในปริมาณที่ไม่เท่ากัน โดยนัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการที่วัดแต่ละศูนย์สาขามีจำนวน

พระภิกษุจำพรรษาไม่เท่ากัน ในการนี้บางวัดซึ่งมีภาระงานด้านการเผยแผ่ที่มาก จึงส่งผลให้ภาระเงินไม่สอดคล้องกับจำนวนของบุคลากร นอกจากนี้ การแบ่งพื้นที่เพื่อลงพื้นที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองต่างๆ การปฏิบัติงานในลักษณะดังกล่าว ในปัจจุบันเป็นไปในลักษณะการไปเผยแผ่พุทธศาสนาตามคำเชื้อเชิญหรือการนิมนต์ด้วยความคุ้นเคยส่วนตัวระหว่างคณะสงฆ์ในพื้นที่กับกลุ่มฆราวาส ทำให้เกิดปัญหาความไม่ทั่วถึงของการแบ่งงานเพื่อทำงานด้านการเผยแผ่ พระภิกษุบางรูปได้รับนิมนต์ไปเผยแผ่บ่อยในขณะที่พระภิกษุบางรูปซึ่งมีความรู้ความสามารถดีพร้อมสำหรับการทำงานเพื่อการเผยแผ่ อาจไม่ได้รับโอกาสในการทำงาน สาเหตุเพราะไม่คุ้นเคยกับคณะเจ้าภาพที่นิมนต์ไปเทศนา อบรม สั่งสอน นั่นเอง นอกจากนี้พบพบว่า ในปัจจุบันทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบปัญหาในการเรื่องการค้นหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาทำงาน เนื่องจากระยะหลังผู้ที่มีจิตอาสาเข้ามาทำงานให้พระพุทธศาสนาน้อยลง ทำให้ไม่สามารถคัดเลือกบุคลากรให้ตรงกับงานได้ ส่งผลให้เกิดปัญหาได้บางครั้งกับการจัดการองค์กร

๓. การนำ “พุทธวิธีด้านการบังคับบัญชาสั่งการ” มาใช้กับงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี การบังคับบัญชาสั่งการที่ควรมีเพิ่มเข้ามาเพื่อให้การทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นคือ ผู้บริหารหรือคณะกรรมการธิการบริหารภาคพื้นยุโรปควรมีการบังคับบัญชาสั่งการในเรื่องของการประเมินผลในเชิงการวัดความพึงพอใจของผู้เข้าวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี หากมีการสั่งการเพื่อให้เกิดการดำเนินงานในด้านนี้ จะส่งผลดีต่อการทราบผลตอบรับของคนที่เข้ามาวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์ ซึ่งสามารถนำมาปรับแนวทางการเผยแผ่ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ไม่มีการดำเนินการเกี่ยวกับการติดตามการทำงานของคณะทำงาน เพื่อนำมาวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติงานให้ครอบคลุมทั้งด้านความพร้อม ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ศักยภาพของทีมงาน งบประมาณ ทรัพยากรการดำเนินงาน ผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่ ความเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ทั้งในรูปแบบการประเมินแบบเชิงปริมาณและแบบเชิงคุณภาพ ส่งผลให้วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ไม่มีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่จะนำไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์การทำงาน และแนวทางการพัฒนาปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีอย่างแท้จริง ซึ่งการขาดการบังคับบัญชาสั่งการในเรื่องของการประเมินผลในเชิงการวัดความพึงพอใจของผู้เข้าวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี อาจส่งผลต่อการขยายหรือเพิ่มจำนวนพุทธศาสนิกชนให้มากขึ้นในระยะยาวที่ต้องใช้เวลานานมากขึ้นในการกำหนดทิศทางงานด้านการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับความต้องการของคนไทยและชาวท้องถิ่น

๔. การนำ “พุทธวิธีการประสานงาน” มาใช้กับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีหลายประการที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาด้านการใช้ภาษาของคณะพระธรรมทูตซึ่งมีเพียงแค่บางรูปเท่านั้นที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่นคือ ภาษาเยอรมันได้ รวมถึงปัญหาการไม่เข้าใจวัฒนธรรมการทำงานของแต่ละชาติที่ไม่เหมือนกันทำให้บางครั้งไม่ได้รับความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่นเท่าที่ควร ทำให้การปฏิบัติงานเผยแผ่ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ไปยังชุมชนที่ต่างเมือง ต่างรัฐ และมีกฎหมายปกครอง ระเบียบข้อบังคับเป็นของตนเอง ทำให้เกิดการประสานงานที่ซับซ้อน

๕. การนำ “พุทธวิธีการควบคุม” มาใช้กับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ถึงแม้ว่าในระดับนโยบายการทำงานนั้น วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จะมีคณะกรรมการบริหารภาคพื้นยุโรป แต่ในทางปฏิบัติก็พบว่า เมื่อวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีศูนย์สาขาทั้ง ๗ ศูนย์ มีปัญหาในการบริหารงานด้านต่างๆ เกิดขึ้น การจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านั้น ไม่สามารถสิ้นสุดและตัดสินใจได้อย่างทันท่วงที ทั้งนี้สาเหตุส่วนหนึ่งมาจาก ในการทำงานจำเป็นต้องรอรระยะเวลาในการเข้าที่ประชุม ซึ่งจากเหตุการณ์นี้อาจจะเป็นจุดอ่อนของการควบคุมจัดการแก้ไขเมื่อมีปัญหาบางอย่างเกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการตัดสินใจที่ต้องผ่านกรรมกร ผ่านมติที่ประชุม ซึ่งจะแตกต่างจากในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธองค์จะทรงใช้พุทธวิธีการควบคุมปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการบริหารแบบรวมศูนย์ ทำให้การแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในวาระที่ต้องการความเร่งด่วน ซึ่งก็สอดคล้องกับวัฒนธรรมองค์กรของวัดพระธรรมกายที่พบว่า วัดพระธรรมกายมีลักษณะของการเคารพกัน โดยนัยนี้พ่วงมากับตำแหน่งที่ปัจเจกชนแต่ละคนดำรงอยู่ในองค์กร การปกครองด้วยระบบอาวุโสในแง่ของการบริหารงานเพื่อการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบางครั้งย่อมส่งผลต่ออำนาจการตัดสินใจสำหรับปัญหาที่ต้องการหาทางออกอย่างเร่งด่วน จะเห็นได้จากการวิเคราะห์จุดอ่อนของการใช้พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบประยุกต์คู่กับแนวคิด หน้าที่การบริหาร ๕ ประการ (POCCC) ของวัดพระธรรมกายในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทำให้มองเห็นภาพรวมของประเด็นที่ทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สามารถนำไปจัดลำดับความสำคัญรวมถึงประเมินความพร้อมในการพัฒนาปรับปรุงการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๔.๑.๓ ปัจจัยที่เป็นโอกาส (Opportunities)

ต่อไปนี้จะเป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยและสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ที่น่าจะเป็น “โอกาส” ที่ทำให้เกิดผลดี และส่งเสริมการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีให้ได้ประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการบริหารภาคพื้นยุโรป เจ้าอาวาส และฆราวาสซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน พบว่า ในเขตพื้นที่ชุมชนใกล้เคียงที่วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีตั้งอยู่นั้นมีประชาชนทั้งที่เป็นคนไทย คนเวียดนาม คนจีน ส่วนหนึ่งตั้งถิ่นฐานและได้อาศัยอยู่ในเมืองนั้นๆ มาก่อนแล้ว ซึ่งจากการสังเกตของผู้ให้ข้อมูลทั้งสามกลุ่ม คือ คณะผู้บริหาร เจ้าอาวาส และฝ่ายปฏิบัติการ อันได้แก่ พระภิกษุตลอดจนฆราวาสต่างระบุว่า พื้นที่ที่วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้ง ๗ ศูนย์สาขาตั้งกระจายอยู่ตามเมืองต่างๆ นั้น ในแต่ละเมืองที่วัดตั้งอยู่มีพื้นที่กว้างใหญ่ แต่ละรัฐมีประชากรจำนวนมากพอสมควร ในพลเมืองเหล่านั้นพบว่าประชาชนทั้งชาวไทย ชาวท้องถิ่น ในพื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธ หลายคนทราบเพียงว่าถ้ามาวัดก็จะได้ทำบุญหรือสวดมนต์เท่านั้น หรือเป็นการมาวัดเพื่อเสริมดวงชะตา ทำบุญวันเกิด ฯลฯ นอกจากนี้ คนส่วนใหญ่ทั้งคนไทยและคนท้องถิ่นไม่ทราบมาก่อนว่าทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้มีการจัดกิจกรรมและโครงการตามแนววิถีพุทธ ซึ่งเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจสามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ได้ มีการจัดงานจำนวนหลายโครงการในรอบหนึ่งปี เป็นที่สังเกตว่า มีคนจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะกลุ่มคนหนุ่มสาว เยาวชน ส่วนมากไม่ทราบว่าในเมืองนั้นที่ตนอาศัยอยู่มีวัดพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นวัดสาขาจากประเทศไทยมาตั้งอยู่ใกล้บ้าน โดยส่วนมากที่มาวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่คนรู้จักหรือผู้ปกครองพามาแต่ทั้งนี้ ก็อาจกล่าวได้ว่านี่คือ ปัจจัยที่เป็นโอกาส (Opportunities) เพราะไม่ว่าบุคคลเหล่านี้จะมาวัดด้วยวิธีการแบบใดก็ตาม ล้วนปฏิเสธไม่ได้ว่ารูปแบบการชักชวน การมาเข้าวัด ทำบุญ ปฏิบัติธรรม คือ การเพิ่มจำนวนและขยายฐานกลุ่มพุทธศาสนิกชนให้หันมาสนใจในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

นอกจากระดับพลเมืองแล้วยังพบว่า ในระดับหน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น สถานศึกษา สถานที่ทำงานขององค์กรส่วนท้องถิ่น เช่น ที่ว่าการอำเภอ เจ้าหน้าที่ ในเมืองนั้นๆ ส่วนหนึ่งมีความสนใจในแนวทางการปฏิบัติและหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ดังนั้น จึงเป็นโอกาสอันดีของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จะที่ใช้โอกาสนี้ในการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามาศึกษา เยี่ยมชม พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าอาวาส และภิกษุสงฆ์ ผู้มีความสามารถทางด้านภาษา ได้ทำหน้าที่เผยแผ่ให้กับชาวท้องถิ่นที่ทำงานในภาคการปกครองของรัฐบาล ในการใช้โอกาสนี้ที่มีคนจำนวนหนึ่งสนใจและต้องการได้แนวทางซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่ดีของชีวิต จึงเป็นหนึ่งในปัจจัยที่เป็นโอกาสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยนัยนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สามารถใช้โอกาสนี้ในการนำเทคนิคการเผยแผ่ที่ทันสมัยเข้าใจง่ายมาใช้เพื่อสร้างความประทับใจและสร้างแรงจูงใจของศาสนิกชนให้หันมาสนใจแนวปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาตั้งแต่แนวปฏิบัติขั้นต้นเรื่องการรักษาศีล ให้การทำงาน เรียนรู้หลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันตามแนวคิดแบบพุทธวิธี ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับที่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา การฝึกตนเองด้วยการรักษาศีล และการหมั่นฝึกอบรมจิตด้วยการภาวนาภายใต้ปัญญาให้เป็นพุทธศาสนิกชนผู้รู้เท่าทันความเป็นไปของโลก คือ สรรพสิ่งล้วนมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ตับไป และไม่ยึดติดกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น

เพราะทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เมื่อคุณลักษณะเช่นที่ว่่านี้เกิดขึ้นกับประชาชนทั้งชาวไทยที่อาศัยอยู่ในเยอรมัน ตลอดจนชาวท้องถิ่น การเผยแพร่งานพระพุทธศาสนาย่อมเกิดความสัมพันธ์ผลทำยที่สุดแล้วย่อมส่งผลให้พุทธศาสนิกชนเหล่านั้นพร้อมใจยินดีที่จะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมของวัดในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีด้วยความเต็มใจ พร้อมใช้ทุนทรัพย์ที่หามาได้เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นอยู่ในประเทศเยอรมนีต่อไป และเป็นที่ทราบกันดีว่าประชาชนกลุ่มนี้เหล่านั้นส่วนใหญ่มีฐานะหน้าที่การงานที่มั่นคง มีประสบการณ์การใช้ชีวิตในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาเป็นระยะเวลาาน หากมีใจศรัทธาในหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาแล้ว เชื่อว่าพุทธศาสนิกชนกลุ่มนี้จะเป็นกำลังสำคัญในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐเยอรมนีให้มั่นคงสืบไป

๔.๑.๔ อุปสรรค (Threats)

ถึงแม้ว่าวัดพระธรรมกายได้ดำเนินภารกิจด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาเป็นระยะเวลาพอสมควรก็ตาม แต่ถึงกระนั้นก็ยังมึประเด็นเกี่ยวกับความเสี่ยง ภัยคุกคามข้อจำกัด และปัญหาต่าง ๆ ที่มีสาเหตุจากสภาพแวดล้อมภายนอกวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งปัจจัยดังที่กล่าวมานี้นี้อาจกล่าวได้ว่าเป็น อุปสรรคในการใช้พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดธรรมกาย ส่งผลให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ทั้งหมดได้ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์พระภิกษุ และฆราวาสที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

(๑) อุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอกด้านบุคคลที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

- พลเมืองในท้องถิ่นบางส่วนมองว่าคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องไกลตัว ต้องเข้าวัดถึงจะศึกษาและปฏิบัติตามได้ ส่วนศาสนิกชนที่เข้าวัดจำนวนมากเพียงเพื่อหาวัตถุมงคลหรือประกอบศาสนพิธีเสริมดวงชะตาราศรี มากกว่าศึกษาหลักธรรมและหลักปฏิบัติเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญาซึ่งเป็นคำสอนหลักสำคัญในพุทธศาสนา

- พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าอาวาส และพระภิกษุ (ลูกวัด) มีโอกาสน้อยที่ได้ไปเทศนา สั่งสอน และเผยแพร่หลักคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกิจกรรมงานการรวมกลุ่มของความหลากหลายทาง ทั้งนี้เพราะผู้จัดงานกิจกรรมทางศาสนามักเกิดความเข้าใจว่า วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นหนึ่งในรูปแบบของวัดสาขาแบบพุทธศาสนาที่สืบสายการปฏิบัติมาจากประเทศจีน

- พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าอาวาส และพระภิกษุ (ลูกวัด) ด้วยสถานที่ตั้งที่ห่างไกล ผนวกกับเวลา ส่งผลให้บุคลากรกลุ่มนี้ ได้มีโอกาสเข้ารับการอบรมโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาเกี่ยวกับเทคนิคการสอน การเทศน์ การสื่อสารกับผู้ฟัง และการเลือกใช้สื่อที่ทันสมัยเข้ากับยุคปัจจุบัน รวมถึงการฝึกอบรมด้านอื่นๆ น้อยกว่ากลุ่มผู้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่อยู่ในประเทศไทย

(๒) อุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอกด้านองค์กรที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

- หน่วยงานภายนอกวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เช่น ที่ว่าการอำเภอซึ่งดูแลปกครองส่วนท้องถิ่นในเมืองนั้นๆ บ่อยครั้งมักเข้ามาตรวจสอบการจัดกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มคนเป็นจำนวนมากในวันสำคัญทางศาสนา การขออนุญาต และขอความร่วมมือในการประสานงานเพื่อจัดกิจกรรมจึงเป็นไปอย่างล่าช้า เนื่องด้วยการมีความเข้าใจในรูปแบบวัฒนธรรมและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่แตกต่างกัน

- วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีแต่ละศูนย์สาขา มีความสามารถในการติดต่อกับหน่วยงานท้องถิ่นที่แตกต่างกัน สาเหตุนี้ เป็นผลมาจากการมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถในด้านภาษาเยอรมันในจำนวนอัตราส่วนที่แตกต่างกันในแต่ละวัด จึงส่งผลให้วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีแต่ละศูนย์สาขามีความคล่องตัว ความเชี่ยวชาญในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกด้านองค์กรที่เกี่ยวข้องเมื่อต้องทำงานแตกต่างกัน เพราะหน่วยงานแต่ละพื้นที่มีระเบียบการปฏิบัติที่ต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น

โครงสร้างการบริหารองค์กรที่รับผิดชอบดูแลเกี่ยวกับงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสำนักหน่วยงานที่กำกับดูแลเรื่องการส่งเสริม ศักยภาพ ความสามารถทางด้านภาษาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และภายในประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานที่ดูแลด้านนี้โดยตรง จะมีก็เป็นเพียงหน่วยงานที่ดูแลเฉพาะด้าน อาทิ การส่งพระธรรมทูตไปต่างประเทศ ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วภาษากับการสื่อสารเพื่อการทำงานด้านการเผยแผ่เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง การส่งเสริมให้เกิดองค์กรภายนอกที่ทำหน้าที่ทดสอบ พัฒนาศักยภาพให้กับพระธรรมทูตที่จะมาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังต่างประเทศนับได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ เพื่อให้งานบรรลุผลอย่างที่ตั้งเป้าประสงค์ไว้

- อุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอกด้านองค์กรที่พบคือ เนื่องด้วยการทำงานด้านการเผยแผ่ที่ไม่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย จึงส่งผลให้บุคลากรที่จะทำงานยังต่างประเทศจำเป็นต้องพึ่งพาเอกสารเพื่อให้สามารถดำรงตนอยู่ในประเทศเยอรมนีได้อย่างถูกกฎหมาย การดำเนินการด้านเอกสารของพระภิกษุที่จะเดินทางมาเป็นพระธรรมทูตเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ พบว่า ขั้นตอนในการติดต่อประสานงานต้องผ่านหน่วยงานหลากหลายองค์กร ระหว่างหน่วยงานของสงฆ์กับหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะสำนักงานกงสุลใหญ่ กระทรวงการต่างประเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานกำกับพระภิกษุเดินทางไปต่างประเทศ ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินงานเป็นเวลานาน

- วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีแต่ละศูนย์สาขาที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ รวมถึงวัดไทยอื่นๆ ปัจจุบันขาดการ สนับสนุนงบประมาณจากหน่วยหลักที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การทำงานเพื่อการเผยแผ่เป็นเรื่องที่ควรสนับสนุนให้เกิดขึ้น โดยนัยนี้วัดยังคงขาดงบประมาณช่วยเหลือจากส่วนกลาง จะเห็นได้ว่า ในการใช้พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีของวัดพระธรรมกายนั้น มีปัญหาอุปสรรคทั้งที่มาจากปัจจัยด้านบุคคลและด้านหน่วยงานภายนอกองค์กรโดยเฉพาะการสื่อสารและการประสานงานร่วมมือกัน ดังนั้น เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีสามารถบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายได้ทางวัดพระธรรมกายจะต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรคดังกล่าวอย่างเป็นระบบและเป็นไปอย่างยั่งยืน

๔.๒ แนวทางการบูรณาการพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

วัดพระธรรมกาย มีความโดดเด่นเกี่ยวกับการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก เพราะได้นำแนวคิด หลักการ วิธีการจากหลากหลายศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการคิด ออกแบบ พัฒนา และดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้วยความตั้งใจสร้างวัดแห่งการปฏิบัติธรรม ตามหลักปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ให้เป็นวัดที่สามารถสร้างพุทธศาสนิกชนให้สามารถสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้อย่างยาวนาน ตามหลักปฏิรูปเทศ ๔ อันประกอบด้วย อาวาสเป็นที่สบาย อาหารเป็นที่สบาย บุคคลเป็นที่สบาย และธรรมะเป็นที่สบาย และได้กำหนดเป้าหมายการสร้างวัดไว้อย่างชัดเจนตามปณิธานของผู้ร่วมก่อตั้งวัดในยุคบุกเบิก ที่มีความตั้งใจ ๓ ประการ คือ ต้องการสร้างวัดให้เป็นวัด ต้องการสร้างพระให้เป็นพระ และต้องการสร้างคน

ให้เป็นคนดี ดังนั้น เพื่อให้ภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนีสามารถสำเร็จลุล่วงตามโมโนปณิธานของผู้ร่วมก่อตั้งวัดได้ จำเป็นจะต้องมีการกำหนด “แนวทางการบูรณาการพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ของวัดขึ้นเพื่อจะได้เป็นคู่มือหรือเป็นแผนที่การทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับคณะกรรมการ รวมถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ ซึ่งประกอบด้วย พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าอาวาส ภิกษุสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ของวัดซึ่งเป็นกำลังหลักในการทำงานได้ยึดถือ แนวทางการบูรณาการพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนี แบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย พุทธวิธีการวางแผน พุทธวิธีการจัดการองค์กร พุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการ พุทธวิธีการประสานงาน และพุทธวิธีการควบคุมนั้น สามารถสรุปได้เป็น ๒ ประเด็น คือ ประการที่หนึ่ง การใช้จุดแข็งของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนีด้านการวางแผน การจัดการองค์กร การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นประโยชน์ นั่นคือ พุทธวิธีการบริหารการเสริมให้แข็งแกร่ง และประการที่สองคือ การกำหนดกลยุทธ์และแผนการในการลดจุดอ่อนและแก้ไขปัญหาคอขวดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งเรียกข้อสรุปนี้ว่า พุทธวิธีการบริหารการแสวงหาแนวทางแก้ไข ซึ่งมีรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไปนี้

(๑) จุดแข็ง : การเสริมให้แข็งแกร่ง

การใช้จุดแข็งของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนีด้านการวางแผน การจัดการองค์กร การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นประโยชน์ ทางวัดสามารถนำจุดแข็งมาใช้เพื่อสร้างและเพิ่มโอกาสการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังกลุ่มเป้าหมายให้แผ่ไพศาลยิ่ง ๆ ขึ้นไป ต้องมีการจัดทำแผนการทำงานเพื่อการเผยแผ่ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว มีแผนการพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุผู้เผยแผ่ให้ประกอบพร้อมไปด้วยความสามารถด้านภาษา มีวัตรปฏิบัติ บุคลิกภาพที่น่าเคารพเลื่อมใส มีองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีเพียบพร้อม และที่สำคัญคือการปลุกฝังให้พระภิกษุและเจ้าหน้าที่มีอุดมการณ์ในการเป็นนักเผยแผ่ที่หนักแน่น มั่นคง มีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงานเพื่อการจัดทำสื่อการเผยแผ่โดยใช้สองภาษาควบคู่ ทั้งนี้เพราะประชาชนที่เดินทางมาวัด มีทั้งชาวไทยและชาวท้องถิ่น ภาษาที่ใช้ในการอธิบายหลักธรรม ต้องเป็นภาษาที่สามารถเข้าใจได้ง่าย การอธิบายธรรมะควรมีความประสานสอดคล้องไม่ขัดแย้งกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ สามารถพิสูจน์ได้ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงมีการวางแผนดำเนินงานประมาท การประชาสัมพันธ์ และวิธีการขยายแผนไปสู่การปฏิบัติ ต้องมีการควบคุมการบริหารโครงการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของวัดพระธรรมกายในประเทศไทย

ทางวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนีสามารถนำหลักเกณฑ์การรับบุคลากรเข้าวัดทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส และหลักการจัดสรรหน้าที่ความรับผิดชอบที่ตรงกับความสามารถของแต่ละคน มาประยุกต์ใช้ให้กับบริบทของท้องถิ่นที่มีการบริหารงานภายใต้วัดของสมาคมที่ตั้งขึ้นในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต้องเน้นการทำงานเป็นทีมกับทุกฝ่าย ทั้งหน่วยงานราชการภายในประเทศไทย อาทิ สถานกงสุลไทย กระทรวงการต่างประเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคม สำนักงานกำกับพระภิกษุเดินทางไปต่างประเทศ และองค์กรปกครองที่อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลท้องถิ่น และปัจจัยที่ขาดไม่ได้คือ กลุ่มอุบาสก อุบาสิกาซึ่งเป็นคนไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี บุคคลกลุ่มนี้จะมีส่วนสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งด้านการติดต่อประสาน การลงแรงเมื่อมีงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การช่วยเหลือในเรื่องทุนทรัพย์เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในต่างประเทศที่ตนพำนักอยู่อย่างแข็งขัน วัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนีมีการบังคับใช้อย่างเคร่งครัดซึ่งกฎระเบียบพื้นฐาน ๑๐ ประการ เช่น ห้ามสูบบุหรี่ และไม่นำสิ่งเสพติดให้โทษเข้ามาในวัด ห้ามอ่านหรือนำหนังสือพิมพ์หรือสิ่งตีพิมพ์ซึ่งนำมาเพื่อความร้อใจ เป็นต้น และทางวัดควรกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนจากระดับเบาไปหนักด้วย ทางวัดพระธรรมกายควรเน้นกลยุทธ์การเผยแผ่เชิงรุกมากกว่าเชิงรับ คือ ต้องมีวิธีการเข้าหาศาสนิกชนที่เป็นพลเรือนในท้องถิ่นที่หลากหลายมากกว่าการจ้โครงการอบรมสั่งสอนและบรรยายธรรมในวัดและบรรยายตามคำนิมนต์เพียงอย่างเดียว ควรเร่งพัฒนาและสร้างช่องทางการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายออนไลน์ซึ่งคาดว่าจะมีอิทธิพลต่อผู้ฟังเป็นอย่างมากในยุคที่โรคติดต่ออย่าง COVID-19 ยังไม่สามารถควบคุมได้ เป็นต้น

(๒) จุดอ่อน : การหาแนวทางแก้ไข

กำหนดกลยุทธ์และแผนการในการลดจุดอ่อน และแก้ไขปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐเยอรมนี จากผลการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมและศักยภาพด้านจุดอ่อนและอุปสรรคของพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนีในหัวข้อที่ผ่านมา ทำให้ได้ประเด็นที่น่าสนใจซึ่งทางวัดพระธรรมกายสามารถนำไปใช้เพื่อกำหนดกลยุทธ์และแผนการเพื่อการแก้ไขปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าวได้ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่โครงการต่างๆ ซึ่งได้จัดทำขึ้นมาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ควรมีแผนงานการดำเนินงานที่สอดคล้องเป้าประสงค์ของโครงการในระยะยาว ดังนี้

๑. วัดต้องทบทวนแผนการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับงานเผยแผ่รวมถึงแผนงานฝ่ายสนับสนุนการเผยแผ่ในรูปแบบใหม่ ทั้งนี้ ก่อนที่จะกำหนดแผนงานใหม่ต้องประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ เพื่อศึกษา นโยบาย และแผนงานของมหาเถรสมาคม และของสมาคมภายใต้รัฐบาลท้องถิ่นสาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อให้แผนงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งแผนงานในระยะสั้น เช่น การแก้ปัญหาเกี่ยวกับเอกสารการเดินทางและการออกใบอนุญาตให้พระภิกษุสามารถอยู่ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ในระยะกลางต้องมีแผนการพัฒนายกระดับความรู้และศักยภาพด้านภาษาของพระภิกษุ ทั้งที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และพระลูกวัด ให้มีความสามารถด้านภาษา และมีความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่วนในระยะยาวต้องมีแผนการสร้างศาสนทายาทแบบยั่งยืน พร้อมทั้งวิธีการปลูกฝังอุดมการณ์ เจตคติ และมุมมองที่ดีต่อพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั้น

๒. วัดต้องมีแนวทางปฏิบัติและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจนเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารและการประสานงานทั้งกับระหว่างหน่วยงานของประเทศไทยและของรัฐบาลท้องถิ่น ต้องมีแนวทางการจัดสรรบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยงานด้านการติดต่อ ประสานงาน รวมถึงงานประชาสัมพันธ์องค์กร

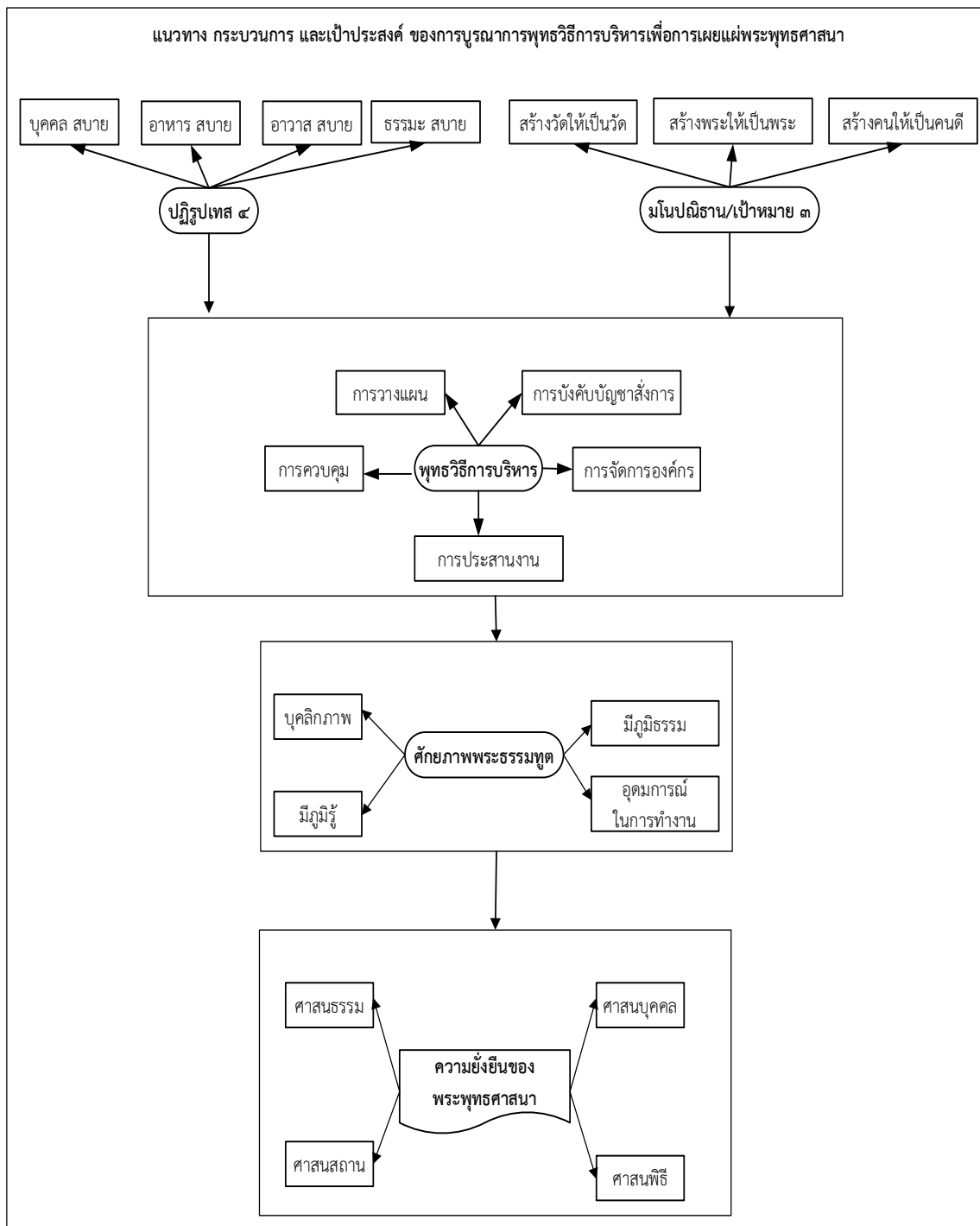
๓. วัดพระธรรมกายต้องประสานงานกับวัดไทยอื่นๆ ในสาธารณรัฐเยอรมนีเพื่อให้เกิดการทำงานเป็นทีมสามารถแบ่งโซนพื้นที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำงานไม่ซ้ำซ้อนกัน

๔. วัดพระธรรมกายต้องสนับสนุนให้มีการจัดสรรหน้าที่การเผยแผ่ให้กับพระธรรมทูต รวมถึงทีมงานได้ทำงานได้อย่างสม่ำเสมอ เท่าเทียมกัน และมอบหมายงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติงานโดยไม่เน้นหนักไปที่หลักความอาวุโส หรือ ความคุ้นเคยส่วนตัวกันมากเกินไป

๕. วัดพระธรรมกายต้องมีระบบการตรวจติดตาม การวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานของวัดต่างๆ ในสังกัด เพื่อนำมาวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติงานให้ครอบคลุมทั้งด้านความพร้อม ความต้องการ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ศักยภาพของทีมงาน งบประมาณ ทรัพยากรการดำเนินงาน ผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่ ความเห็นและความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ทั้งในรูปแบบการประเมินแบบเชิงปริมาณและแบบเชิงคุณภาพ

๖. วัดพระธรรมกายควรมีกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนและเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่ดีงามต่อกัน ดังนั้น ถ้าวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนีได้นำแนวทางที่ได้นำเสนอตั้งที่กล่าว ไปพิจารณาร่วมกันในคณะสงฆ์เพื่อวิเคราะห์ วิพากษ์ ถึงความน่าจะเป็นและลำดับความสำคัญในการดำเนินการก่อนหลังได้อย่างเหมาะสม ผลลัพธ์ที่จะตามมาก็คือ ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนีสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลดีต่อการคงอยู่ของพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะต้อง

ขับเคลื่อนไปพร้อมกัน คือ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนสถาน ที่เปรียบเสมือนแก่นและเปลือกหุ้มที่หล่อเลี้ยงชีวิตของต้นไม้ให้คงอยู่ตลอดไป นั่นเอง ทั้งนี้ แนวทาง กระบวนการ และเป้าประสงค์ ของการบูรณาการพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย ในสาธารณรัฐเยอรมนีแสดงได้ตามภาพ ๔.๑

ภาพ ๔.๑ แนวทาง กระบวนการ และเป้าประสงค์ ของการบูรณาการพุทธวิถีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสาธารณรัฐเยอรมนี

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “พุทธวิถีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี” นี้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพชนิดวิจัยเอกสารผสมกับการวิจัยปฏิบัติการภาคสนาม มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ (๑) เพื่อศึกษาพุทธวิถีการบริหารด้านการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาล (๒) เพื่อศึกษาพุทธวิถีการบริหารด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และ (๓) เพื่อวิเคราะห์เชิงบูรณาการพุทธวิถีการบริหารด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ขอบเขตการวิจัยด้านพื้นที่ที่ศึกษาคือวัดพระธรรมกายที่ตั้งอยู่ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจำนวนทั้งสิ้น ๗ วัด ส่วนขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล แบ่งเป็น แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ จากพระไตรปิฎกและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ คณะผู้บริหารของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจำนวน ๔ รูป ได้แก่ ประธานภาคพื้นยุโรป รองประธานภาคพื้นยุโรป เลขานุการ และเหรัญญิก กลุ่มที่ ๒ เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จำนวน ๗ รูป จากทั้งหมด ๗ วัด ประกอบด้วย วัดพระธรรมกายบาวาเรีย วัดพระธรรมกายเบอร์ลิน วัดพระธรรมกายซวาร์ชวัลด์ วัดพระธรรมกายไรน์แลนด์ วัดพุทธนอร์ดไรน์ เวสฟาล์เวน วัดพุทธไฮบรอนน์ และวัดพุทธฮัมบวร์ก และกลุ่มที่ ๓ คือ ขรราวาส ซึ่งเป็นพลเมืองที่อาศัยและได้เข้าร่วมกิจกรรมกับวัดพระธรรมกายมากกว่า ๕ ปี จำนวน ๔ คน ส่วนแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารชั้นรอง ได้แก่ อรรถกถา หนังสือ ตำราวิชาการ บทความ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และด้านระยะเวลาในการศึกษาวิจัยใช้เวลาทั้งสิ้น 1 ปี

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย สรุปได้ ดังนี้คือ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก หนังสือ ตำราวิชาการ บทความ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย หลังจากนั้นจึงทำการออกแบบการวิจัยด้านการได้มาซึ่งตัวอย่างวิจัย (sampling design) เครื่องมือวิจัย (measurement design) และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล (analysis design) ซึ่งเปรียบเสมือนพิมพ์เขียวการวิจัย ก่อนจะนำแบบการวิจัยไปใช้ในการวางแผนการวิจัยเพื่อการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์แปลผลและสรุปผลการวิจัยต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยภาคสนามจากการสัมภาษณ์ คือ แนวคำถามจำนวน ๗ ข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษาข้อมูลแนวคิดพุทธวิถีการบริหารที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและข้อมูลจากเอกสารต่างๆ แบบสัมภาษณ์นี้จะได้รับการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ในการนี้จะแบ่งผู้ตรวจสอบเครื่องมือแบบคำสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ด้าน คือ

ผู้ทรงคุณวุฒิจากวัดพระธรรมกาย ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นนักวิชาการทางด้านปรัชญา พุทธศาสนาและ ผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญด้านการทำวิจัยเชิงคุณภาพในการตรวจสอบข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ ทั้งนี้ เพื่อให้คำถามมีเนื้อหาที่ครอบคลุมและก่อให้เกิดประโยชน์กับงานวิจัยมากที่สุด และในขั้นตอนการเก็บ ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของวัด พระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยการตั้งคำถามที่สอดคล้องกับงานวิจัยเพื่อให้ได้ประเด็น และปัญหาที่ต้องการจะทราบ

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อีกจากเอกสารต่างๆ ทั้งภาษาไทย ภาษาเยอรมัน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาตามระเบียบวิธีวิจัยทางปรัชญา กล่าวคือ มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ เพื่อพิจารณาข้ออ้าง นำเสนอเหตุผลสนับสนุนและโต้แย้งในประเด็น ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุป หลังจากนั้นจะนำผลการศึกษามาเสนอให้เห็นถึง ข้อสรุปของแนวคิดพุทธวิธีการบริหารแบบบูรณาการของวัดพระธรรมกายมาปรับใช้เพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตลอดจนนำเสนอการสร้างมุมมองและการวิเคราะห์ใหม่ ต่อแนวทางการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกของวัดพระธรรมกายเพื่อให้เห็นเป็นประเด็นทั้งในด้านจุดอ่อน และจุดแข็ง สุดท้ายจึงเป็นการ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียด ตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

(๑) พุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาล

๑.๑ ความหมายและคุณค่าของพุทธวิธีการบริหาร พุทธวิธีการบริหารเป็นศัพท์บัญญัติ โดยมีจุดมุ่งหมายในการนำองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ หรือที่มักเรียกกันว่าการศึกษาพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ โดยนัยนี้ พุทธวิธีการบริหารจึงหมายถึง การศึกษาเทียบเคียง แนวคิด ทฤษฎี หลักการ รูปแบบทางการบริหาร (Administration) ที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา ทั้งการศึกษาในแง่ของการนำหลักธรรมมาปรับประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหารจัดการ ตลอดจนการวิเคราะห์หลักการบริหารงานร่วมสมัยที่มีลักษณะสอดคล้อง คล้ายคลึง และมีปรากฏอยู่ใน คัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

ผลการวิเคราะห์เอกสารพบว่า ความสำคัญของพุทธวิธีการบริหารที่ปรากฏอยู่ในพุทธ ศาสนานั้นมีอยู่อย่างมากมายหลายข้อ สรุปเป็นประเด็นได้ คือ (๑) ความสำคัญของพุทธวิธีการบริหารใน ด้านการสร้าง หมายถึง พุทธศาสนาจะเน้นการสร้างคนดีมีคุณภาพให้เกิดขึ้นในองค์กร (๒) ความสำคัญ ของพุทธวิธีการบริหารในด้านการแก้ไขปัญหา พุทธวิธีการบริหารหรือการบริหารงานของพระพุทธเจ้าใน สมัยพุทธกาลมีความสำคัญในแง่ของการศึกษาตรงที่ช่วยให้นักวิชาการได้เห็นกรณีศึกษาและวิธีการแก้ไข

ปัญหาที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้ในการบริหารจัดการเพื่องานด้านการเผยแผ่ ความสำคัญที่ยกมาข้างต้น เป็นเพียงประโยชน์และความสำคัญที่ถูกจัดเป็นขอบเขตใหญ่ ๆ เพื่อให้เข้าใจในภาพรวมว่า เมื่อมีแนวความคิด การบริหารเกิดขึ้นในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงดูแลภิกษุสงฆ์จำนวนมากหลายพันรูปในสมัยพุทธกาลทรง บริหารดูแลพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากกว่าร้อย ดังคำกล่าวยืนยันความว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าเมตตาเยยนัน จักบริหารภิกษุสงฆ์จำนวนพันเป็นอนเก (หลายพัน) เช่นเดียวกับเราในบัดนี้ บริหารภิกษุสงฆ์จำนวน ร้อยเป็นอนเก (คือหลายร้อย) อยู่” (พุทธวจน หมวดธรรม, ๒๕๕๘, หน้า ๒๓๔) วิธีการบริหารจัดการ ต่าง ๆ ที่ทรงนำมาใช้จึงมีความสำคัญในแง่ที่สามารถเข้าไปศึกษาและนำมาปรับใช้ได้

๑.๒ หลักการบริหารงานเชิงพุทธ

ในหัวข้อนี้สามารถแยกกรอบแนวคิดในการจัดวางหลักพุทธธรรมกับการบริหารออกเป็น ๒ ประเด็น คือ หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎีและหลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑.๒.๑ หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎี พุทธวิธีการบริหารหรือการบริหารงานของพระพุทธเจ้าตามวิถีทางที่ปรากฏในพระพุทธศาสนานั้น มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา หลักการสำคัญข้อนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ อันจะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติในทางที่ถูกต้องจาก พุทธดำรัสความว่า “ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ... พวกเธอจงเที่ยวจาริก ... เพื่อ ประโยชน์เกื้อกูล .. พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามใน ท่ามกลาง งามในที่สุด” จากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถา พบว่า “โอวาทปาฏิโมกข์” คือ หนึ่งในหลักการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาเช่นนั้น ย่อมชี้ให้เห็นข้อสรุปที่สำคัญ บางประการว่า โอวาทปาฏิโมกข์คือหลักการที่เป็นฐานคิดสำคัญที่จะนำไปสู่หลักการบริหาร หลักการ จัดการ และหลักการปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ ของพุทธศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ข้อยืนยันประการแรก ที่พบคือ การมองหลักการในด้านวัตถุประสงค์ขององค์กร หรือ หลักวัตถุประสงค์ (Objective) ตามหลัก ของศาสตร์การบริหารสมัยใหม่นั้น จะพบว่า ทุกองค์กรต้องมีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น หากวิเคราะห์พิจารณาในบริบทนี้จะพบว่า โอวาทปาฏิโมกข์ คือคำสอนที่สามารถสื่อถึงหลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎี ได้ดีที่สุดในที่นี้ เพราะว่า มีหลักการสำคัญคือ (๑) ให้ละเว้นการกระทำความชั่ว (๒) ให้ตั้งมั่นอยู่ในการกระทำแต่ความดี (๓) ให้ชำระจิตของตนเองให้ผ่องใสอยู่เสมอ สอดคล้องกับหลักการบริหารของพุทธศาสนาหรือพุทธวิธีการบริหารที่เริ่มต้นจากการบริหารจัดการตนให้ ดีก่อน องค์กรจึงจะเจริญก้าวหน้าได้ ด้วยเหตุนี้ จึงเริ่มจากการบริหารตนเป็นลำดับแรก เมื่อบริหาร ตนได้ดีและถูกต้องแล้ว การบริหารผู้อื่นจึงเป็นไปด้วยความถูกต้องเป็นการบริหารคนที่ไม่เอาัดเอาเปรียบ และลำดับสุดท้ายการบริหารงานย่อมเป็นไปด้วยความยั่งยืน ทั้งนี้เพราะหลักการของพุทธศาสนานั้นไม่ได้ มุ่งแต่ประโยชน์เฉพาะตน แต่มองผลที่จะเกิดกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม ฉะนั้น การบริหารลักษณะนี้จึง

เกิดการย้อนกลับเป็นความเจริญยั่งยืนของกิจการ องค์กร และทุกภาคส่วน การเรียงลำดับความสำคัญดังกล่าวช่วยชี้ให้เห็นว่า หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎีของพุทธศาสนานั้น เน้นการบริหารที่ภายในตัวของบุคคลซึ่งเป็นปัจเจกชนให้ดีกว่าก่อน โดยมีหลักโอวาทปาฏิโมกข์เป็นฐาน เมื่อปัจเจกชนดีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กร การบริหารจัดการนั้นจะเป็นไปด้วยความราบรื่น

๑.๒.๒ หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติ หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคปฏิบัติ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การประยุกต์ใช้ทางตรงและการประยุกต์ใช้ทางอ้อม กล่าวคือ (๑) การประยุกต์ใช้ทางตรง คือ การนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับงานด้านการบริหาร ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงยุคปัจจุบัน พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้อง สอดคล้องกับศาสตร์ทางการบริหารจัดการมีอยู่เป็นอันมาก แต่หลักธรรมที่ถูกนำมาใช้มากที่สุด มีดังนี้ คือ หลักสัปปุริสธรรม ๗ ได้แก่ ๑. อัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ) ๒. เป็นอัตถัญญตา (ผู้รู้จักผล) ๓. เป็นอัตตัญญตา (ผู้รู้จักตน) ๔. เป็นมัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ) ๕. เป็นกาลัญญตา (ผู้รู้จักกาลเวลา) ๖. เป็นปริสัญญตา (ผู้รู้จักชุมชน) ๗. เป็นบุคคลัญญตา (ผู้รู้จักบุคคล) ส่วน (๒) การประยุกต์ใช้ทางอ้อมนั้น พบว่า แนวคิดทฤษฎีการบริหารแบบตะวันตกนั้นสามารถนำมาเทียบเคียงกับทัศนะของพุทธศาสนาได้อย่างลงตัว กล่าวคือ แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการ (Management Theory) ที่เกิดขึ้นในอดีตและได้รับความนิยมมาจนถึงยุคปัจจุบันคือทฤษฎีที่เรียกว่า POCCC ซึ่ง มีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่

P	ย่อมาจาก	Planning	หมายถึง	การวางแผน
O	ย่อมาจาก	Organizing	หมายถึง	การจัดองค์กร
C	ย่อมาจาก	Commanding	หมายถึง	การบังคับบัญชาสั่งการ
C	ย่อมาจาก	Coordination	หมายถึง	การประสานงาน
C	ย่อมาจาก	Controlling	หมายถึง	การควบคุม

๑.๓ วิธีการบริหารงานเชิงพุทธ

ผลการวิจัยข้างต้น พบว่า หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎีตั้งอยู่บนฐานคิดเรื่องโอวาทปาฏิโมกข์ ส่วนวิธีการบริหารเชิงพุทธ แยกเป็นวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ขั้นต้น และวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ขั้นพัฒนา กล่าวคือ (๑) วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ขั้นต้น ได้แก่ การสรรหาทรัพยากรบุคคลหรือการได้มาซึ่งบุคคล การสรรหาบุคคลเข้าสู่พุทธศาสนา มีหลักเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางกฎไว้มากมาย เช่น ได้ทรงบัญญัติข้อห้ามอุปสมบทไว้หลายกรณี และข้อห้ามอุปสมบทตามพระธรรมวินัยนั้นเป็นหนึ่งในหลักการคัดสรรเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลในทรงระณะของพุทธศาสนา หลักการบริหารงานบุคคลของพุทธศาสนามีได้ให้ความสำคัญแต่การได้มาของบุคคลเท่านั้น ยังมีการอบรมและพัฒนาบุคลากร เพราะพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดขององค์กรที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้ (๒) วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ขั้นพัฒนา ได้แก่ วิธีการบริหารเพื่อ

การอบรมและพัฒนาบุคลากร พบว่า หลักสูตรการอบรมและพัฒนาบุคลากรในพุทธศาสนามีสองแบบ โดยแบ่งการอบรมพัฒนาตามเพศภาวะที่ดำรงชีพอยู่ คือ กลุ่มผู้ที่ไม่ครองเรือนและกลุ่มผู้ยังครองเรือนอยู่

๑.๔ เป้าหมายและผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธ

ในการบริหารงานเชิงพุทธตามแนวพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารสมัยใหม่ตามแนวตะวันตกโดยกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวคิดหน้าที่การบริหาร (management function) ๕ ประการ (POCCC) คือ การวางแผน (Planning : P) การจัดองค์กร (Organizing : O) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding : C) การประสานงาน (Coordination : C) และการควบคุม (Controlling : C) ได้อย่างสอดคล้อง

(๒) พุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สามารถสรุปได้ ๒ ประเด็น คือ (๑) พุทธวิธีการบริหารกิจการเผยแผ่ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (๒) เป้าหมายและผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ พุทธวิธีการบริหารกิจการเผยแผ่ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ใช้หลักการบริหารเพื่อการเผยแผ่ศาสนาโดยผสมระหว่างหลักการและวิธีการบริหารเชิงพุทธกับการบริหารตามแนวคิดแบบตะวันตก กล่าวคือ (๑) หลักการและวิธีการบริหารเชิงพุทธ นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารจัดการในงานด้านการเผยแผ่ ได้แก่ หลักอิทธิบาท ๔ อันประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา และหลักอุปราชาธรรม ๗ ประการ ได้แก่ หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ พร้อมเพรียงกันประชุมเล็กประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกสิ่งที่ยังบัญญัติไว้แล้ว เคารพนับถือผู้ใหญ่ ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี ให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา และคุ้มครองบรรพชิตซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป (๒) หลักการและวิธีการบริหารตามแนวคิดหน้าที่การบริหาร ๕ ประการ อันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม

๒.๒ เป้าหมายและผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

เป้าหมายการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นไปตามมโนปณิธานของเจ้าอาวาสและคณะผู้ร่วมก่อตั้งวัดพระธรรมกาย ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ต้องการสร้างวัดให้เป็นวัด คือ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต้องเป็นวัดที่สะอาด สงบ เหมาะสมแก่การประพฤติปฏิบัติธรรมของประชาชน (๒) สร้างพระให้เป็นพระ คือ วัดพระธรรมกายต้องเป็นวัดที่สามารถฝึกอบรมพระภิกษุ ให้ถึงพร้อมด้วยศีลาจารวัตร และคุณธรรมภายใน เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาสามารถเป็นที่พึ่ง เป็นแบบอย่างศีลธรรมให้แก่ประชาชนได้ และ (๓) สร้างคนให้เป็นคนดี คือ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต้องเป็นวัดที่สามารถใช้กระบวนการของการอบรม สั่งสอน เพื่อขัดเกลาให้พุทธศาสนิกชน เป็นคนดีมีศีลธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนและหลักประพฤติปฏิบัติของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและหลักธรรมคำสั่งสอนที่ทางวัดได้เรียบเรียงขึ้นมา จากนั้นบูรณาการกับเทคนิควิธีการสมัยใหม่เพื่อใช้ในการเผยแผ่แบบเชิงรุก เป้าหมายการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ครอบคลุมการพัฒนาเพื่อความมั่นคง ยั่งยืนของพระพุทธศาสนาที่มีองค์ประกอบหลัก ซึ่งประกอบไปด้วย ความมั่นคงทางด้านศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนสถาน

ผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเกิดจากการที่วัดมีการกำหนดเป้าหมายการบริหาร คือ ต้องการทำวัดให้เป็นวัดที่เหมาะสมกับการทำความดีตามหลักพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน ต้องการเป็นวัดที่สร้างพระให้เป็นพระแท้ที่มีทั้งภูมิรู้และภูมิธรรม เป็นพระที่มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ต้องการให้เป็นวัดที่สามารถสร้างคนให้เป็นคนดีผ่านการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธีต่าง ๆ ยังผลให้ได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์อันครอบคลุมทั้งด้านศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนสถาน

(๓) การบูรณาการพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผลการวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการบูรณาการพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สามารถสรุปผลการวิจัยออกได้เป็น ๒ ประการ คือ

๓.๑ สิ่งแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT) ของพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

๓.๑.๑ ปัจจัยที่เป็นจุดเด่น (Strength) ของการใช้พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีจุดเด่นที่ถือว่าเป็นจุดแข็งกว่าวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ๆ หลายประการ กล่าวคือ (๑) วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมียุทธศาสตร์การทำงานด้านการเผยแผ่ที่เน้นการเข้าถึงพุทธศาสนิกชนทุกกลุ่ม ทุกวัยช่วงอายุ ทุกอาชีพ แม้จะอยู่ในเมืองซึ่งตั้งอยู่ในรัฐที่ห่างไกล ซึ่งการเผยแผ่นี้เป็นไปตามรูปแบบ “พุทธวิธีการวางแผน” เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล (๒) วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีหลักเกณฑ์การรับคนเข้าวัดทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส มีการจัดสรรหน้าที่ความรับผิดชอบให้ตรงกับความสามารถของแต่ละคนเป็นไปตามหลัก “พุทธวิธีการจัดการองค์กร” (๓) วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้บริหารจัดการการจัดกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ด้วยการกำกับควบคุมดูแลและให้ความช่วยเหลือการเผยแผ่ธรรมะอย่างเป็นระบบเป็นไปตาม “พุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการ” (๔) วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็ว เพราะได้รับการช่วยเหลือ ประสานงานกับ อุบาสก อุบาสิกาที่เป็นคนไทยในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นไปตาม “พุทธวิธีการประสานงาน” (๕) วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการกำหนดกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันสำหรับทุกคนที่จะมาทำกิจกรรม ปัจจัยซึ่งได้กล่าวมาข้างต้นนี้ล้วนเป็นจุดแข็ง (Strength) ของการใช้พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

๓.๑.๒ ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อน (Weaknesses) สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ คือ (๑) การนำ “พุทธวิธีการวางแผน” มาใช้ เช่น บางครั้งทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีไม่สามารถกำหนดแผนงานที่สอดคล้องกับแผนงานของมหาเถรสมาคมและของสมาคมภายใต้รัฐบาลท้องถิ่นเยอรมนีได้ และในปัจจุบันทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนียังไม่มีแผนยุทธศาสตร์การทำงานระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทั้งระบบ (๒) การนำ “พุทธวิธีการจัดการองค์กร” มาใช้ ได้แก่ ไม่มีการบริหารจัดการจำนวนทรัพยากรบุคคลของวัดให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่การทำงานจริงๆ ไม่มีการจัดระเบียบแบ่งโซนการปฏิบัติงานให้กับกลุ่มคณะผู้เผยแผ่ ทำให้เกิดปัญหาความไม่ทั่วถึงของการแบ่งงาน (๓) การนำ “พุทธวิธีการบังคับบัญชาสั่งการ” คือ ยังไม่มีการสั่งการเพื่อดำเนินงานในขั้นตอนของการติดตามวัดผลและประเมินผลการปฏิบัติงานที่ครอบคลุมทั้งด้านความพร้อม ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ศักยภาพของทีมงาน งบประมาณ ทรัพยากรการดำเนินงาน ผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่ ความเห็นและความพึงพอใจ

ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในรูปแบบการประเมินแบบเชิงปริมาณและแบบเชิงคุณภาพ (๔) การนำ “พุทธวิธีการประสานงาน” มาใช้พบว่า ส่วนหนึ่งการประสานงานเกิดจากปัญหาด้านศักยภาพในเรื่องของการใช้ภาษาที่ไม่ชำนาญ ปัญหาความแตกต่างกันระหว่างวัฒนธรรม ประเพณี อัตลักษณ์ของพิธีกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนาของวัดไทย ซึ่งไม่มีในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (๕) การนำ “พุทธวิธีการควบคุม” มาใช้พบว่า การแก้ไขปัญหาต่างๆ ต้องใช้เวลาในการจัดการปัญหาเนื่องจากเป็นการบริหารแบบมิได้รวมศูนย์

๓.๑.๓ ปัจจัยที่เป็นโอกาส (Opportunities) ของการใช้พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ที่วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีตั้งอยู่ทั้ง ๗ ศูนย์สาขา บางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธ นอกจากระดับประชาชนแล้วยังพบว่า ในระดับหน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น สถานศึกษา สถานที่ทำงานขององค์กรส่วนท้องถิ่น บุคคลกลุ่มนี้มีความสนใจที่จะเรียนรู้ รับทราบแนวทางเกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงเป็นโอกาสอันดีที่พระภิกษุสงฆ์ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ใช้โอกาสนี้ ในการนำเทคนิคการเผยแผ่ที่ทันสมัยเข้าใจง่ายมาปรับใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการหันมาสนใจแนวปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และส่งผลให้เขาเหล่านั้นพร้อมใจยินดีที่จะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมของวัดทั้งด้วยร่างกาย แรงใจ และทุนทรัพย์ เชื่อว่าจะเป็นกำลังสำคัญในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีให้มั่นคงต่อไป

๓.๑.๔ อุปสรรค (Threats) ของการใช้พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถแยกออกเป็นประเด็นหลักๆ คือ (๑) อุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอกด้านบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น พลเมืองในท้องถิ่นบางส่วนมองว่าคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องไกลตัว พระภิกษุสงฆ์ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีโอกาสได้ไปเทศนาสั่งสอน และเผยแผ่หลักคำสอนของพุทธศาสนาภายนอกน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นโอกาสสำคัญซึ่งได้รับการนิมนต์ไปสวดทำบุญงานต่างๆ เท่านั้น พระภิกษุสงฆ์ของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้รับโอกาสในการอบรมพัฒนาเกี่ยวกับเทคนิคการสอน การเทศน์ การสื่อสารกับผู้ฟัง และการเลือกใช้สื่อที่ทันสมัยเข้ากับยุคปัจจุบันน้อย (๒) อุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอกด้านองค์กรที่เกี่ยวข้อง คือ บางครั้งขาดการประสานงานที่ดี ในการขออนุญาตจากหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อจัดกิจกรรมทางศาสนา เนื่องจากวัดแต่ละศูนย์มีบุคลากรที่มีความชำนาญกับการติดต่อหน่วยงานราชการที่แตกต่างกัน ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยหลักที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาทักษะทางด้านภาษาให้แก่พระภิกษุวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

๓.๒ แนวทางการใช้พุทธวิธีการบริหารเชิงบูรณาการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สามารถแบ่งเป็น ๒ แนวทางหลัก คือ

๓.๒.๑ ใช้จุดแข็งของวัดพระธรรมกาย ด้านการวางแผน การจัดการองค์กร การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นประโยชน์ เช่น ต้องจัดทำแผนการทำงานเพื่อการเผยแผ่ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว มีแผนการพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีให้ประกอบพร้อมไปด้วยความรู้และอุดมการณ์ทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีสามารถนำหลักเกณฑ์การรับคนเข้าวัดทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส และหลักการจัดสรรหน้าที่ความรับผิดชอบที่ตรงกับความสามารถของแต่ละคนมาประยุกต์ใช้ และเน้นการทำงานเป็นทีมกับทุกฝ่าย ทั้งหน่วยงานราชการของประเทศไทย เช่น สถานกงสุลไทย กระทรวงการต่างประเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคม สำนักงานกำกับพระภิกษุเดินทางไปต่างประเทศ และองค์กรปกครองที่อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลท้องถิ่นเยอรมนี และที่สำคัญคืออุบาสก อุบาสิกาที่เป็นคนไทยในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี นอกจากนี้ทางวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีควรเน้นกลยุทธ์การเผยแผ่เชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ควรเร่งพัฒนาและสร้างช่องทางสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายออนไลน์ซึ่งคาดว่าจะมีอิทธิพลต่อผู้ฟังเป็นอย่างมากในยุคที่โรคติดต่อจาก COVID-19 ยังไม่สามารถควบคุมได้อย่างเบ็ดเสร็จ

๓.๒.๒ กำหนดกลยุทธ์และแผนการในการลดจุดอ่อน และแก้ไขปัญหอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่กลยุทธ์ซึ่งจะกำหนดขึ้นมามากกว่า จะต้องมีการดำเนินงานที่ดำเนินงานในระยะยาว อาทิ ระยะสั้น เรื่องการเดินทางและการออกไปอนุญาตให้บุคลากรอยู่ในสาธารณรัฐเยอรมนีได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ในระยะกลาง ต้องมีแผนการพัฒนาระดับความรู้และศักยภาพของพระภิกษุวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทั้งในเรื่อง การใช้ภาษา การใช้เทคโนโลยี ส่วนในระยะยาว ต้องมีแผนการสร้างศาสนทายาทแบบยั่งยืนพร้อมทั้งวิธีการปลูกฝังอุดมการณ์เจตคติ และมุมมองที่ดีต่อพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสที่เป็นคนในท้องถิ่น วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต้องมีแนวทางปฏิบัติและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจนเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารและการประสานงานทั้งกับระหว่างหน่วยงานของประเทศไทยและของรัฐบาลท้องถิ่นเยอรมนี ต้องมีแนวทางการจัดสรรบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยงานด้านการติดต่อประสานงาน รวมถึงงานประชาสัมพันธ์องค์กร วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต้องประสานงานกับวัดไทยอื่นๆ ในสาธารณรัฐเยอรมนีเพื่อให้เกิดการทำงานเป็นเอกภาพ

ผลลัพธ์ที่จะตามมาคือ ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลดีต่อการคงอยู่ของพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะต้องขับเคลื่อนไปพร้อมกัน คือ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนสถานนั่นเอง

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการวิจัย พบว่า การใช้พุทธวิธีการบริหารด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น ได้ประยุกต์หลักการตามแนวคิดพุทธวิธีการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาลมาใช้ควบคู่กับหลักการบริหารตามแนวคิดการบริหารสมัยใหม่แบบตะวันตก คือ แนวคิดหน้าที่การบริหาร (Management function) ๕ ประการ (POCCC) อันประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม หลักการบริหารงานเชิงพุทธในภาคทฤษฎีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นตั้งอยู่บนฐานคิดเรื่องโอวาทปาฏิโมกข์ที่มี ๓ ข้อ ได้แก่ การงดเว้นทำความชั่วทั้งปวง การทำแต่ความดี และการทำจิตใจให้ผ่องใส สามารถอภิปรายได้ว่าก่อนที่พระภิกษุวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของพระพุทธศาสนาเพื่อนำสารซึ่งก็คือศาสนธรรมอันเป็นตัวแทนของพระศาสดาไปยังศาสนิกชนทั่วโลก ต้องเป็นตัวแทนที่ดีทั้งทางความคิดและการประพฤติปฏิบัติก่อน เพื่อยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นกับผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสและทำความเลื่อมใสให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้นสำหรับผู้ที่ยังเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว โอวาทปาฏิโมกข์ ๓ จะช่วยให้พระภิกษุวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีความมั่นใจ ฮึกเหิม ไม่หวั่นไหว ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแม้ในสภาวะการณ์ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน ส่วนวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่แยกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ วิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่ขั้นต้นและขั้นพัฒนา ถือว่าเป็นวิธีการอันชาญฉลาดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงบัญญัติไว้เป็นแนวทางที่มีการปฏิบัติตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงยุคปัจจุบัน

ทั้งนี้ ในการกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์ของการบริหารงานเชิงพุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวคิดหน้าที่การบริหาร ๕ ประการ คือ การวางแผน การจัดการองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม เพื่อให้วัดมีลักษณะตามเจตนารมณ์ของคณะผู้ร่วมก่อตั้งวัดพระธรรมกายที่ต้องการสร้างวัด ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ พระภิกษุญาณวชิโรดม (ภาวนาวิริยคุณ) รองเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย, ๒๔๔๕ เรื่องปฏิรูปเทศสำหรับการสร้างบารมี ความว่า การสร้างวัดให้มีลักษณะตามปฏิรูปเทศ ๔ คือ (๑) อาวาสหรือที่อยู่เป็นที่สบาย คือ มีลักษณะเป็นธรรมชาติที่ร่มรื่น ไม่หนาวไม่ร้อน จนเกินไป ไม่ลุ่มไม่ดอนจนเกินไป ไม่มีเรือด เหลือบ ยุง รื่น ไร ไม่มีสัตว์ร้าย เป็นทำเลที่เหมาะสมในการทำ

ภาวนา (๒) อาหารเป็นที่สบาย คือทั้งข้าวปลาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคพร้อม แต่ว่าในบรรดาสິงทั้ง ๔ นี้ สิ่งทีจําเป็นในชีวิตประจำวันจริงๆ ขาดไม่ได้เลยก็คืออาหาร ท่านจึงเอาอาหารเป็นหลัก (๓) บุคคลเป็นที่สบาย คือ เป็นสถานที่ทีมีแต่คนรักการส้างบารมีมาอยู่กัน (๔) ธรรมะเป็นที่สบาย คือ ในประเทศชาติบ้านเมืองมีกฎหมาย มีขนบธรรมเนียมประเพณีทีดีงาม และเป็นไปตามมโนปณิธานของเจ้าอาวาสทีต้องการให้วัดพระธรรมกายทั่วโลก เป็นพุทธสถานที่สามารถส้างวัดให้เป็นวัด ส้างพระให้เป็นพระ และส้างคนให้เป็นคนดี ผ่านกระบวนการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งจากพระภิกษุวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และฆราวาสผู้ประพฤดีดี ประพฤติชอบ

จากการนำพุทธวิธีการบริหารมาผสมกับแนวคิดหน้าทีการบริหาร ๕ ประการ ดังทีกล่าวมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก่อให้เกิดผลลัพธ์ทีดีกับพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนทั้งด้านศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนสถาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของพระมหาบุญเทียม เขียวชัย บุญทัน ดอกไธสง และบุญเรือง ศรีเหรียญ, ๒๕๕๘ ทีได้ศึกษาความสำเร็จของโครงการเผยแผ่ธรรมะวัดพระธรรมกายในยุคโลกาภิวัตน์ ทีได้สรุปผลการวิจัยว่า ผลสัมฤทธิ์ของโครงการเผยแผ่ธรรมะของวัดพระธรรมกายสะท้อนภาพแห่งความสำเร็จ ๔ มิติ ดังนี้ (๑) ด้านศาสนธรรม เป็นการประยุกต์ใช้หลักธรรมะขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและใช้ภาษาทีเข้าใจง่าย เพื่อเป้าหมายสำคัญคือ การส้างให้เป็นพระแท้ ส้างวัดให้เป็นวัด และส้างคนให้เป็นคนดี โดยการหล่อหลอมธรรมะขั้นพื้นฐาน ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่คณะ นอกจากนี้ การพัฒนาศาสนธรรม ยังเป็นการส้างเครือข่ายกัลยาณมิตรทั่วโลก หรือเป็นเครือข่ายศีลธรรม เพื่อรองรับกับโครงการเผยแผ่ธรรมะของวัดพระธรรมกาย ขณะเดียวกัน การพัฒนาศาสนธรรมให้ประสบผลสำเร็จ ยังต้องยกระดับการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบโครงการ ซึ่งเป็นการนำเอาธรรมะมาจัดทําเป็นโครงการสำคัญ เช่น โครงการตอบปัญหาธรรมะทางก้าวหน้า เป็นต้น โดยได้มีคนเข้าร่วมโครงการทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นจํานวนมาก และยังคงดําเนินการโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง (๒) ด้านศาสนบุคคล เป็นการนำระบบการพัฒนาบุคลากรสมัยใหม่เข้ามาบูรณาการกับหลักการพัฒนาบุคคลในทางพระพุทธศาสนา โดยมีเป้าหมายคือ การส้างความมั่นคงและเข้มแข็งขององค์การ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการธำรงพระศาสนา หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำคัญได้แก่ การคัดเลือก การคัดสรรบุคคล การปฐมนิเทศ การพัฒนา และการธำรงรักษา ซึ่งนำมาใช้ร่วมกับหลักคุณธรรม ๓ ประการ ได้แก่ วินัย เคารพ อุดม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การพัฒนาศาสนบุคคลทีสำคัญยังรวมถึงการปลูกฝังอุดมการณ์หรือเป้าหมายของชีวิตให้เกิดความเข้าใจแก่ทุกฝ่าย ได้แก่ การเกิดมาเพื่อส้างบุญ ส้างบารมี และบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น (๓) ด้านศาสนพิธีกรรม เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงธรรมเนียมปฏิบัติของชาวพุทธไม่ให้เสื่อมสั่นไป โดยเริ่มจากการทบทวนศาสนพิธีทีมีมาใน

ครั้งพุทธกาล ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎก แล้วนำมาพัฒนาและเผยแพร่ให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้และเข้าใจ นอกจากนี้ ศาสนพิธียังก่อให้เกิดกิจกรรมอันเนื่องด้วยการทำบุญหลายประการ และวัดพระธรรมกายได้สืบทอดและจัดทำเป็นกิจกรรมสำคัญของวัด เช่น งานกฐิน พิธีถวายข้าวพระพุทธรูปถวายสังฆทานต้นเดือน เป็นต้น โดยพิธีกรรม/กิจกรรมดังกล่าว ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องชดเชยกัน ศาสนพิธี/กิจกรรมของวัดพระธรรมกาย ยังสามารถปรับให้เข้าสถานการณ์ได้ เมื่อกิจกรรมดังกล่าว เริ่มมีจำนวนคนเพิ่มขึ้น จึงขยายกิจกรรมให้เป็นโครงการเกี่ยวเนื่องกับศาสนพิธีจนกลายเป็นรูปแบบการบริหารจัดการโครงการอันเนื่องด้วยศาสนพิธีดังปรากฏ และ(๔) ด้านศาสนสถาน เป็นการนำหลักการสำคัญของการก่อตั้งวัดมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ หลักปฏิรูปเทศ ๔ ประการ นอกจากนี้ ยังมีคิดสำคัญอีกประการหนึ่งได้แก่ เมื่อสร้างศาสนสถานขึ้นมาแล้วต้องมั่นคงอยู่ได้ ๑,๐๐๐ ปีขึ้นไป โดยไม่ต้องบำรุงรักษามากจนเกินไป อีกทั้งยังมุ่งเน้นในเรื่องของประหัต ประสิทธิภาพ และประโยชน์สูงสุด

ในส่วนของผลวิเคราะห์การบูรณาการพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ทำให้ได้สารสนเทศการวิจัยเกี่ยวกับ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการใช้พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระครูประพัฒน์รัตนพงศ์ (พิทักษ์พงษ์ กำปิล), ๒๕๕๗ ที่ได้ทำวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศศึกษาเฉพาะกรณี วัดไทยในเยอรมนี ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวทางการใช้พุทธวิธีการบริหารเชิงบูรณาการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ๒ แนวทางหลัก ได้แก่ แนวทางที่หนึ่ง ใช้จุดแข็งของวัดพระธรรมกายด้านการวางแผน การจัดการองค์กร การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และ การควบคุมการปฏิบัติงาน ให้เป็นประโยชน์ และแนวทางที่สอง กำหนดกลยุทธ์ และแผนการในการลดจุดอ่อน และแก้ไขปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยต้องมีทั้งแผนงานในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

จากที่ได้กล่าวมาชี้ให้เห็นถึงข้อสรุปสำคัญบางประการที่พบจากการศึกษางานวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งเป็นปัญหาข้อโต้แย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การใช้พุทธวิธีการบริหารงานของวัดพระธรรมกายมีบริบทแวดล้อมที่เทียบเคียงได้ว่ามีนิยยะที่สอดคล้องกับการเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล การเผยแผ่นั้นได้นำมาซึ่งการสร้างเครือข่ายเพื่อให้พุทธศาสนายืนหยัดและเกิดความเข้มแข็ง จากคำกล่าวที่ว่า การเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุก

ต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม จากคำกล่าวนี้ การที่มีพระภิกษุจากวัดพระธรรมกายไปทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะสร้างและขยายวัดสาขาไปทั่วประเทศเยอรมัน ภารกิจดังกล่าวล้วนเป็นหน้าที่ของภิกษุและเป็นกิจของสงฆ์ที่พึงกระทำเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

ประการที่สอง พุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเผยแผ่พุทธศาสนาในเชิงรุกไปยังนานาประเทศ ทั้งนี้ เพราะเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไปการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนามีความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยนปริวัตรไปตามบริบทของสังคม หากไม่เช่นนั้นแล้ว พุทธศาสนาอาจจะสูญสิ้นหรือโดนกลืนกินจากโลกทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ พุทธวิธีการบริหารของวัดพระธรรมกายเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ช่วยชี้ให้เห็นว่าเพื่อให้หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาดำรงอยู่สืบไปได้ พุทธศาสนาควรได้รับการเผยแผ่ไปสู่นานาชาติด้วย

และประการสุดท้าย การศึกษาวิเคราะห์นำเสนอพุทธวิธีการบริหารงานเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ให้เห็นทั้งในด้านจุดอ่อนและจุดแข็ง ตลอดจนภาพรวมของการทำงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศเยอรมนี ช่วยชี้ให้เห็นข้อยืนยันประการหนึ่งว่างานด้านการเผยแผ่ยังคงเป็นสิ่งที่สำคัญหากต้องการดำรงรักษาไว้ซึ่งแนวคิดหลักคำสอนของพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้ภาพความเคลื่อนไหวในการสืบสานงานต้องไม่ขัดแย้งกับบริบทและหลักการดั้งเดิมของพุทธศาสนาเถรวาท หากการทำงานดำเนินไปเพื่อการนี้ย่อมส่งผลดีต่อการดำรงอยู่ของพุทธศาสนาในอนาคต

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเพื่อศึกษาพุทธวิธีการบริหารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีรายละเอียดดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. วัดพระธรรมกายรวมถึงวัดไทยอื่น ๆ ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สามารถนำแนวทางการใช้พุทธวิธีการบริหารเชิงบูรณาการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปใช้ โดยปรับให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละวัด เพื่อเพิ่มโอกาสและลดอุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้เห็นผลเชิงประจักษ์

๒. องค์กรภายนอกวัดที่เกี่ยวข้องกับงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานกำกับพระภิกษุเดินทางไปต่างประเทศ หรือสถานกงสุลไทย สามารถนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายเชิงกลยุทธ์ในการสนับสนุนให้การทำงานของพระธรรมทูตในต่างประเทศเป็นไปด้วยความราบรื่นและเกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ หรือเจ้าอาวาสที่ทำหน้าที่เป็นพระนักเผยแผ่ในต่างประเทศสามารถนำผลการวิจัยไปทบทวนการปฏิบัติงานของตนเองว่ามีจุดใดบ้างที่ยังต้องได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นเพื่อลดจุดอ่อนและเพิ่มจุดแข็งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

๒. พระธรรมทูตและพระวิปัสสนาจารย์ในประเทศไทยที่กำลังเตรียมตัวเพื่อไปเป็นพระธรรมทูตสายต่างประเทศหรือไปเป็นเจ้าอาวาสวัดไทยในต่างประเทศ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเตรียมตนเองให้พร้อมรับมือต่อสภาพการปฏิบัติงานในต่างประเทศได้

๓. อุบาสก อุบาสิกา รวมถึง อาสาสมัครที่จะเข้าไปช่วยงานเผยแผ่ในต่างประเทศสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์และตัดสินใจที่เหมาะสมในการช่วยงานเผยแผ่ในต่างประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๔. ควรจัดทำคู่มือการฝึกอบรมด้านการบริหารและการจัดการวัดเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ในการนี้อาจจัดทำคู่มือประกาศข้อกำหนดทางด้านกฎหมายให้แก่พระภิกษุที่ต้องเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศให้ได้ทราบแนวทางปฏิบัติขออนุญาตและข้อห้ามของประเทศนั้นๆ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะกรณีศึกษาคือ วัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเท่านั้น ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปนักวิจัยสามารถศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับวัดอื่นในต่างประเทศหรือในประเทศไทย

๒. ในการวิจัยครั้งต่อไปนักวิจัยสามารถทำวิจัยเพื่อวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพหรือการวิจัยและพัฒนาได้

๓. ในการวิจัยครั้งต่อไปนักวิจัยสามารถทำวิจัยเพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศเพื่อนำผลการศึกษามาพัฒนาการทำงานด้านการเผยแผ่ให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

บรรณานุกรม

- กองสื่้อธรรมะ วัดพระธรรมกาย. (๒๕๕๓). *รู้จักวัดพระธรรมกาย*. กรุงเทพฯ: บริษัท โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์ จำกัด.
- ไชย ณ พล. (๒๕๓๗). *ปรัชญาชีวิตและการรู้แจ้ง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย
- ทินพันธ์ นาคะตะ. (๒๕๔๔). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: หจก.สหાયบล็อทและการพิมพ์.
- ธนู แก้วภาส. (๒๕๔๙). *ศาสนาโลก* (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ตถาตา พับลิเคชั่น จำกัด.
- นวพร เรืองสกุล. (๒๕๔๘). *หลักการในการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า* “The Buddha’s Principles of Management”. กรุงเทพฯ: ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตย์ สัมมาพันธ์. (๒๕๔๑). *การบริหารเชิงพุทธ*. กรุงเทพฯ: โอ เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- บุญทัน ดอกไธสง. (๒๕๒๘). *การบริหารเชิงพุทธ กระบวนการทางพฤติกรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัททบพิธการพิมพ์จำกัด.
- พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา. (๒๕๕๐). *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาการเมืองการปกครอง*. เอกสารประกอบการเรียน (อัดสำเนา).
- พระเทพญาณเวที (ศรีมูล มุลสิริ). (๒๕๕๘). *พุทธธรรมกับการบริหาร*. พะเยา: โรงพิมพ์เจริญอักษร.
- พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (๒๕๕๓). *บริหารตน บริหารคน บริหารงาน* (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: บริษัท แปดสลิปเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (๒๕๓๕). *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*. เชียงใหม่: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (๒๕๔๙). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (๒๕๔๙). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๓๙). *จาริกบุญ จาริกธรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๔๒). *เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๕๓). *ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๓๙). *จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร* (พิมพ์ครั้งที่ ๒๒). กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๔๑). *พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ ๑๑). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๔๖). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระภวนาจารย์ วิ. (เผด็จ ทตตชีโว). (๒๕๕๑). *ศรัทธา รุ่งอรุณแห่งสันติภาพโลก* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว). (๒๕๓๑). *หลักการบริหารตามพุทธวิธี*. กรุงเทพฯ: รวิกานต์.
- พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว). (๒๕๔๐). *ขุมทรัพย์จากพระไตรปิฎก : ชุบตีบฝึกผู้นำ แต่นักสร้างบารมี*. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- พระมหาประสงค์ กิตติญาโณ (พรมศรี). (๒๕๕๘). *พุทธวิธีการบริหารงานของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์ จำกัด.
- พระมหาพรชัย สิริวิโร (ศรีภักดี). (ม.ป.ป.). *การศึกษากับธรรมชาติของมนุษย์*. เอกสารอัดสำเนา.
- พระราชภวนาจารย์ (หลวงพ่อทตตชีโว). (๒๕๕๘). *การสร้างปัญญาเป็นทีมตามแบบฉบับของพระสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องขวา ผู้เลิศด้วยปัญญา*. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- พระศาสนโสภณ. (๒๕๒๙). *สวดมนต์แปล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสิริมงคลาจารย์. (๒๕๔๑). *มังคลัตถที่ปณีแปล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธวจน *หมวดธรรม*. (๒๕๕๘). ปทุมธานี: มูลนิธิพุทธโฆษณ์.
- มูลนิธิธรรมกาย. (๒๕๔๓). *มหาธรรมกายเจดีย์ มหาเจดีย์เพื่อสันติภาพโลก*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒน์ อินเทอร์เน็ต.
- มูลนิธิวัดธรรมกาย. (๒๕๕๓). *รู้จักวัดพระธรรมกาย*. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- มูลนิธิวัดพระธรรมกาย. (๒๕๕๓). *คู่มืออุบาสิกาก้าว ยอดหญิงผู้เป็นหน่อแก้วแห่งพระรัตนตรัย*. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- รังษี สุหนต์. (๒๕๔๙). *พุทธกิจ : กิจที่พระพุทธเจ้าทรงทำ*. กรุงเทพฯ: J.PRINT.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๖๑). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ ๓๑). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (๒๕๓๑). *วินัยมุข เล่ม ๒* (พิมพ์ครั้งที่ ๒๒). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อุฎฐายี). (๒๕๐๙). “*สัจธรรม*”หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงาน *มาปนกิจศพนายชัย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สรกานต์ ศรีทองอ่อน. (๒๕๔๘). *คำสอนเรื่องการสร้างบารมีของวัดพระธรรมกาย*. กรุงเทพฯ: กราฟฟิคอาร์ตพรีนติ้ง.
- สุนีย์ ศรีโสภณ. (๒๕๕๓). *อุบาสิกาก้าว ยอดหญิงผู้นำฟื้นฟูศีลธรรมโลก ฉบับเป็นสุขด้วยธรรม*. ปทุมธานี: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

- เสถียร เหลืองอร่ามและกมล ชูทรัพย์. (๒๕๑๕). *การจัดองค์การธุรกิจ*. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.
- แสวง อุดมศรี. (ม.ป.ป.). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์ และคณะ. (๒๕๓๗). *พระพุทธศาสนาฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- อุทัย ธีมสาโร. (๒๕๑๘). *พระพุทธศาสนาในยุโรปและสหรัฐอเมริกา*. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Armstrong, Michael (2006). *A Handbook of Human Resource Management Practice* (10th edition ed.). London: Kogan Page.
- Dale, E. (1973). *Management : Theory and Practice*. New York: McGraw-Hill.
- Simon, H.A., Donald, W. and Thomas, V.A. (1971). *Public Administration*. New York: Alfred A. Knopf.

วิทยานิพนธ์

- เปรม หิมจันทร์. (๒๕๒๑). *บทบาทของสตรีในวรรณคดีบาลี*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาตะวันตก, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัชวัน หงิมรักษา. (๒๕๔๖). *การศึกษาเรื่องกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและพัฒนาบุคลากรของวัดพระธรรมกาย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, พุทธศาสนศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารสาร

- ศักดิ์ชัย อนันต์ตรีชัย. (๒๕๕๓, พฤษภาคม-สิงหาคม). *พุทธกระบวนการทัศน์สำหรับการดำเนินธุรกิจ*. *พุทธศาสนศึกษา*, ๑๗ (๒), หน้า ๒ – ๓๕.
- พระมหาพุทธพิชัย สิริชโย และ ธิติวุฒิ หมั่นมี. (๒๕๖๑, กรกฎาคม-ธันวาคม). *การบริหารงานตามหลักอปทานิยธรรม The Administration Following Aparihaniyadhamma*. *วารสารสมาคมศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, ๗ (๒), หน้า ๑๓๙ – ๑๔๖.
- นวพร เรืองสกุล. (๒๕๕๘, มกราคม-เมษายน). *หลักการการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า*. *พุทธศาสนศึกษา*, ๑๒ (๑), หน้า ๖๘ – ๖๙.

- สุภาวดี นัมคณิสสรณ์. (๒๕๓๙, มกราคม-เมษายน). ธุรกิจกับพุทธจริยศาสตร์. *พุทธศาสนศึกษา*, ๓ (๑), หน้า ๓๖ – ๕๘.
- วีรยุทธ เกิดในมงคล. (๒๕๖๐, มกราคม-เมษายน). รูปแบบและวิธีการทางธุรกิจกับพุทธพาณิชย์ในสถาบันพระพุทธศาสนา. *พุทธศาสนศึกษา*, ๒๔ (๑), หน้า ๕๙ – ๗๗.
- พระศรีรัตนมุนี (ขวัญรัก เกษรบัว). (๒๕๕๙, กันยายน-ธันวาคม). รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตปกครองพระสงฆ์คณะ ๕ . *พุทธศาสนศึกษา*, ๒๓ (๓), หน้า ๖๙ – ๘๑.
- ภิญญพันธ์ พจนะลาวัฒน์. (๒๕๕๗, กันยายน-ธันวาคม). การสร้างพื้นที่อภิมหาวิหารและพุทธศิลป์แบบแฟนตาซีของวัดพระธรรมกาย The Production of the Buddhist Mega-church and the Fantasy Buddhist Art by Wat Phra Dhammakaya, Thailand . *วารสารหน้าจั่ว*, ๑๑, หน้า ๙๕ – ๑๗๐.
- เพ็ญรุ่ง ปานใหม่. (๒๕๕๔, พฤศจิกายน-ธันวาคม). ไตรสิกขารากแก้วแห่งคุณค่าในยุคนิโรรูปการศึกษา. *สีมาจารย์*, หน้า ๒๗.

เว็บไซต์

(ก) ภาษาไทย

- กนก แสนประเสริฐ. (๒๕๕๙). *หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา*. เข้าถึงได้จาก <http://www.onab.go.th> > articles.
- อาสาภักดิ์ ภิภุ. (๒๕๕๙). *หลวงพ่อสอนอะไร ตอนที่ ๗๑* . เข้าถึงได้จาก <http://anacaricamuni.blogspot.com>.

(ข) ภาษาอังกฤษและภาษาเยอรมัน

- (1) Agganyani. (2003). Anton Gueth der deutscher Mönch, วันที่ค้นข้อมูล 3 พฤษภาคม 2563, เข้าถึงได้จาก http://www.theravadanetz.de/studium/pdf/txt_Nyanatiloka_Agganyani.pdf
- (2) Andreas Schnell. (2009). Karl Eugen Neumann biographie, วันที่ค้นข้อมูล 28 เมษายน 2563 เข้าถึงได้จาก <https://www.philognosie.net/spiritualitaet/karl-e-neumann-ein-pionier-des-buddhismus-kurzbiographie>

- (3) Arthur Schopenhauer. (2014). Die Welt als Wille und Vorstellung / Berlin / Holzinger
- (4) Buddhistischer Dachverband Diamantweg e.V. (gemeinnützig). ersten kontakt zwischen deutsche Kultur und Buddhismus, วันที่ค้นข้อมูล 27 เมษายน 2563 เข้าถึงได้จาก <https://buddhismus.de/geschichte-in-deutschland/>
- (5) Buddhistischer Dachverband Diamantweg e.V. (gemeinnützig).wie viele Buddhisten leben in Deutschland, วันที่ค้นข้อมูล 26 พฤษภาคม 2563 เข้าถึงได้จาก <https://buddhismus.de/buddhisten-in-deutschland/>
- (6) Das Buddhistische Haus – Berlin Frohnau. (1924 – 2020). Das Buddhistische Haus von Dalken, วันที่ค้นข้อมูล 30 เมษายน 2563 เข้าถึงได้จาก <http://das-buddhistische-haus.de/pages/de/geschichte>
- (7) Deutsche Biographie. (2007). Wer war Isaak Jakob Schmidt, วันที่ค้นข้อมูล 27 เมษายน 2563 เข้าถึงได้จาก <https://www.deutsche-biographie.de/pnd117510548.html>
- (8) Die-Lehre-des-Buddho. (2012 – 2020). Georg Grimm Leben und Werke, วันที่ค้นข้อมูล 3 พฤษภาคม 2563 เข้าถึงได้จาก <https://www.die-lehre-des-buddho.de/georg-grimm/>
- (9) Karl Eugen Neumann. (2015). Wann hat Eugen Neumann Pali Kanon verfasst, วันที่ค้นข้อมูล 28 เมษายน 2563 เข้าถึงได้จาก <https://www.gutenberg.org/files/48345/48345-h/48345-h.htm>
- (10) Philosophenlexikon.de. Arthur Schopenhauer leben, วันที่ค้นข้อมูล 28 เมษายน 2563 เข้าถึงได้จาก <http://www.philosophenlexikon.de/arthur-schopenhauer/>
- (11) Statistisches Bundesamt (Destatis). (2020). Wie viele Einwohner hat Deutschland, วันที่ค้นข้อมูล 26 พฤษภาคม 2563 เข้าถึงได้จาก https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Bevoelkerungsstand/_inhalt.html

(12) Uwe Müller & Ingeborg Lehmann. (1994). Theravada-buddhismus in Deutschland nach zweiter Weltkrieg, วันที่ค้นข้อมูล 17 พฤษภาคม 2563 เข้าถึงได้จาก <https://books.google.de/books>

(13) Wikisource. (2018). Werke von Isaak Jakob Schmidt, วันที่ค้นข้อมูล 27 เมษายน 2563 เข้าถึงได้จาก https://de.wikisource.org/wiki/Isaak_Jakob_Schmidt

ภาคผนวก

เอกสารการตอบรับผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ภาคผนวก

ภาพวัดพระธรรมกายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

วัดพระธรรมกายบาวาเรีย Wat Phra Dhammakaya bavaria
Heinkel Straße1, 86343 KÖnigsbrunn, Deutschland

วัดพระธรรมกายเบอร์ลิน Wat Phra Dhammakaya berlin
Dahlewitzer Dorfstraße 40A,
15827 Blankenfelde-Mahlow , Deutschland

วัดพระธรรมกายชวาร์ชวัลด์ Wat Phra Dhammakaya Schwarzwald
Wilhelm-Franz Straße 1, D-77971, Kippenheim, Deutschland

วัดพระธรรมกายไรน์แลนด์ Wat Phra Dhammakaya Rheinland
Mainzer Straße 255, 55218 Ingelheim am Rhein, Deutschland

วัดพุทธนอร์ดไรน์-เวสต์ฟาเลน Wat Buddha Nordrhein-Westfalen

Römer straße 586, 47443 Moers, Deutschland

วัดพุทธไฮล์บรอนน์ Wat Buddha Heilbron

Raiffeisenstr.58, 74182 Obersulm - willsbach

Heilbronn , Deutschland

วัดพุทธฮัมบวร์ก Wat Buddha Hamburg

Wilhelm straÙe 34, 21640 Horneburg, Deutschland